

ਲਾਭ ਤੇ ਤਜਾਵੀ

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કોપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૬૩૩૮

વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ ભા.૧ ૩ ૩૨૧૮

વિષય ૬૬૩૩૩ : ૩

ભાઈ કે કસાઈ ?

એક પારસી સંસારી વારતા.

(ઇંગ્લેન્ડ ઉપરથી)

બનાવનાર—મીં બહમનજી ન. કાખરાજી.

પ્રગટ કરનાર—મીં દીનશાહ એદલજી કરકરીઆ દોંગ-સોંગ
ચોપાન્યાનાં માલેક અને અધીપતી તથા દોંગ-સોંગ વાર્તામાળા
નંબર વન-નંબર દુ-વાર્તામાળા, વીસ લાખનો વારસો,
લક્ષ્મી લવજી, સમરકંદનો શાહનુદો અને હંદાત
શેહરની હુસ્નબાનું, ઓરત, જીવપર ગેરાવરી,
ચિગેરેના પ્રગટ કર્તા,

આ પુસ્તક મીં બહમનજી નવરોજજી કાખરાજીએ ફ્રીપર રોડ,
ક્રોટ, મુમ્બઈ લખ્યું છે, અને મીં દીનશાહ એદલજી કરકરીઆએ
મુમ્બઈ, આંટરોડ, ત્રીભોવનદાસ બીલડીંગ માલેક પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં
પોતાને માટે છાપી ત્યાંથીજ પ્રગટ કયું છે.

(૧૯૧૧.)

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કોપીરાઈટ-સંગ્રહ
૬૩૬૮

૪૨૫૧:૩

આ પુસ્તક ઈ. સ. ૧૮૬૭ ના ૨૫ મા આક્ટની રૂયે રેજીસ્ટર
કરાવ્યું છે, માટે તેના રચનારની તેમજ તેના પ્રગટ કરનારની
રજા વગર કોઈને તે ફરીથી છાપી પ્રગટ કરવાનો હક નથી.

દીબાચો.

હજી તો છેલ્લા સપ્ટેમ્બર માસમાં-પારસી નઓરોઝનાં પ્રસંગોપાત ટાંકણે-મેં “ઓરત!” ની વારતા સાથે માહરાં હજારો શાકીન વાંચનારાં મેહરબાંનોની મીઠાકાત કરી છે, અને તેની લગોલગ પછવાડે, એટલા ટુંક અરસામાં, આ એક નવીન પુસ્તક-જ્ઞાની પારસી સંસારી વારતા-સાથે ફરીને એવોજ એક જાહેરમાં દેખાવ કરી શકવા વાસ્તે હું ખુશી છું. એ પેલા નવા ઉગી નિકળેલા “પારસી મેકમીઝન”-જાણીતાં “દોંગ-સોંગ”ના પરવરતાવનાર-સાહસીક મીં દીનશાહ કરકરયાની હદ વગરની ઉલટના પ્રતાપ છે, અને એમના એ સ્તુત્ય ઉમંગનો હું ચાહક ને વખાણુનાર છું. ખરું છે કે આશરા વગર સાસરાં થતાં નથી, અને દીનશાહજી નામદારે જે ફક્ત જ મહીનામાં ત્રણ ત્રણ નોંવેલોના હક ખરીદી, તે ગુજરાતી વાંચનારી આલમની સેવાને સપુર્ણ કરી છે, તો મને માનવાને ઘણું કારણ છે કે મીં કરકરયા પોતાનું ગજવું ખી સાથેસાથ સારી રીતે ગરમ કરતા રહેલા હોવાજ જોઈએ; પણ, તેમ જનાં, એ ખંડું પુરતા સાહાસ, ઉમંગ અને હીંમત વના થતું નથી, એટલે હું એ ભાઈને, એમની એ ઉલટ વાસ્તે, ઘણી ખુશીથી મુબારકબાદી આપું છું.

વળી મને એ ઉલટનાં હેડાંણમાં જે વિશેષતાથી ગમ્યુ છે તે એમનો ટેસ્ટ છે. એવણુ ભાઈ ખરેખરજ, કાંઈ પણ દોહરું કરયા વના, પોતાના સાહાસમાં ઘણા સંભાલભરયા થઈ તેમજ અચ્છા ટેસ્ટથી કામ ત્રાઈ જાણે છે, કે જેનો મુસ્તરીમ

પુરાવો આ નાનકડું ફાંકડું નૌવેલ છે. એની છપાઇની સફાઈ અને સુધડતા, ઉંચાં કાગળો વાપરવાનો એમનો લોભ, અને તેવાંજ ઉંચાં કવરોનું “ગેટ અપ” વિગેરે એ ભાઇની એ વાતની તારીફનાયક નામનાનોજ એક નમુનો છે, અને ત્યારે એવા એક ક્રીસખી પગલીશર હસ્તક માહરાં પુસ્તકો માહરી ચાલુ સાદી સીરીઝથી તદ્દન ઉઝડી રવેસે તૈયાર થયલાં બાહર પડે છે તે વાસ્તે માહરે દીઝગીર થવા કે ફરયાદ કરવાનું ઝાઝું રેહતું નથી એ ઉપરાંત ખુદ વારતાઓની પસંદગીનો એ ખીરા-દરનો ટેસ્ટ પણ આપણે તેટલોજ વખાણી શકશું, કેમજે ગયા સપ્ટેમ્બરમાં ‘ઓરન’ ની વારતા પ્રસિદ્ધ કરવા પછી એ યહુસ્થે ભાઈ પીગ્નમની એક જોરાવર વારતા પ્રગટ કરી, અને તેની લગોલગ પછાડે આ “ભાઈ કે કસાઈ ?” રજુ થવા પામે છે.

એ માહરી વારતા સુપ્રસિધ્ધ “પારસી” પેપર આગળ જ્યારે અઢવાડીક નિકળતું હતું ત્યારે તેની કૌલમ માટે મેં ખાસ લખી હતી, અને માહરી વારતાઓના સંબંધમાં દયાળુ ખુદાની બક્ષેસથી જે એક ખુશનસીખી ભોગવવાનું મને માન છે તેની હરોલમાં એ વારતા ને વખતે લોકોને ઘણી ગમેલી મને યાદ છે, એટલે તેજ પાઠી આ નવીન લેખાશમાં પ્રગટ થતાં વાંચનારાં સાહેબોને કોઈ પણ રીતે નાઉમેદ કરનારી પુરવ્વાર થવાની મને કશી ફકર રેહતી નથી. વારતા સાદી અને સંસારી, ખીલકૂલ અક્કલમા એસતા આવતા બનાવો પર રચાયલી છે. એ, માહરી સચળી પારસી સંસારી વારતાઓ મુન્ગ્મ, ઇંગ્લેજ પરથીજ ઉપજવેલી છે, અને “પારસી સંસારી વારતાઓ”ને નામે (માન-બરેલા અપવાદો બાદ કરતાં) પારસી સંસારનું લાઈબ્રેર

કહી શકાય એવા અસંભવીત અને સ્તુપીડ બનાવેનો જે ખીચડો આપણી આસપાસ અવારનવાર ઉભાઈ જાય છે તેવી જાતનાં દુષણથી આ વારતા બચેલી માત્રુમ પડશે એમ માનવાની મને હિંમત થાય છે.

અને પોતાની તરફના એક દીઆયામાં માહરા કામેદા મિત્ર બાઈ રસતમ મસાની એમ. એ. એમજ કાંઈક કહે છે, જે માડુરી ખુશાલી છે હું એ જાનના આપણા દેસ્તોએ લખેલા દીઆયાઓમાં મુતલગ માનવાવાલો નથી. એ દીઆયાઓની જરૂર હું ના પાડું છું, કેમજે ઘણું કરીને તો એ જાનના દીઆયાઓમાં “Save me from my friends!” જેવી અતિશ્ચોકતીથી જ્યાદા કાંઈજ જોઈ શકાતું નથી; પણ આ દીનશાહ કરકરીઆ ખીરાદર સમજ્યા નહીં, ને એ વાતની એમની એટલી મોટી ઉલટમાં એમને નાઉમેદ કરવા હું પોતે માહરાં મનને સમજવી શક્યો નહીં. એમ છતાં જ્યારે એવા એક પરભાગ ને પરાયા દીઆયા માટે હું એકમત થયો ત્યારે મેં દીનશાહજી નામદાર સાથે મત કરીને પસંદગી એક એવા મિત્રની કરી કે જેમનાં દીલની સાદાઈ અને સચ્ચાઈ માટે હું વરસોથી ઘણું મોટું માન ધરાઉં છું. તે આપણા ધુંધી મ્યુનીસિપલ સેક્રેટરી બાઈ રસતમ છે. એ બાઈની “To call a spade a spade” વાલી રાજનિતી મેં આ આગમ્ય ઘણી જોઈ છે ને ઘણી વખાણી છે, અને જ્યારે એ મેહરજાન બાઈને મેં માહરી વારતા એમની સીફારસયા અભિપ્રાય માટે પાસ કરી ત્યારે એમનાં જોગાં માહરાં પત્રમાં મેં વિનયપૂર્વક ધણે ભાર નાંખીને એજ માંગી લીધેલું છે કે મીહું મીહું પીરસીને મને “બીખાજી” નહી કરતાં રતાની જે ખામી હોય તે એ મેહરજાને મોકળે મને, પોતાના પ્રમાણીક ડીકાઓ સમેત, વાંચ-

નારાં સાહેબોને કહી સંભળાવવી; અને—વેલ—અને એવણે જે કહ્યું છે તે મેં વાંચ્યું છે, ને વાંચીને તે એમનું એમ, એક અક્ષર માત્ર પણ ફેરવ્યા વગર, એ માહરા કામેલ અને ભારી રોકાણવાલા ભણા મિત્રને થયેલી હદ વગરની તરફી માટે જાળ ઉપકાર માનતાં, હું, વાંચનારાં સાહેબો, અત્રે તમને પાસ કરું છું. ભાઈ રસ્તે મહારી વારતાની જે ખામીઓ બનાવી છે તે ખરેખરી કામેલ્યતભરી છે, પણ મને લય છે કે એક બે ઠેકાણે એ ખીરાદર પોતે થોડીક ભુલ કરે છે, જે આ પુસ્તકને લગતા “પુરસદ”ના અભિપ્રાયમાં બતાવા તેમજ સમજાવવાની કદાપી રજા લેવામાં આવશે. અહીં મોકો નથી. દોસ્તોની તરફની પ્રસતાવના—જે હોવીજ જોઈએ તો—આ કીસમની થવી જોઈએ, જેમાં ખાંડીમુડીની લખનારની વખાણનાં બેઅંદાજ ગીતડાં લલકારવાને બદલે તેની ખામીઓ સંપૂર્ણ મિત્રભાવથી બતાવવામાં આવે; ને તે પ્રમાણીક પ્રકારનો માહરા એ માનવંત મિત્રનો માહરાં પુસ્તકનો આ ટુંક “રીવ્યુ” હું ઘણો વખાણું છું.

છેલ્લે, આ પુસ્તક હું માહરા એક પુત્ર સમાન પ્યારા ભાણેજની અશો યાદને અર્પણ કરવાની ગમગીનીભરી તક હાથ કરું છું. એ ભાઈએ પોતાનાં જૈફ વીધવા માતા, નઓજવાંત મોહરદાર અને ફક્ત આંદજ દિવસના બાળકબેટા ઉપરાંત ભાઈ બેહેનોનાં એક મોટાં પરિવાર મંડળને શોકાગ્નિમાં ગીર-દતાર કરી, ગયેજ મહીને, ફક્ત ૪૨ વરસની ભર જુવાંત વયે એક ખરાંજ નેકીભર્યાં જીવણ પછી ઉતાવળો સ્વર્ગવાસ સોહોધ્યો છે. એ માહરાં પુસ્તકો, ચોપાંન્યાંઓ અને નાટકો વિગેરેનો એક સૌથી મોટો ઉત્સાહી ચાહક અને વખાણનાર હતો, અને માહરાં સુખે તેમજ દુખે એક બાળુ સમાન માહરે હામી હતો. ખુદા એને સ્વર્ગનું ઉત્તમાતમ સુખ બખશે !

બ. ન. કાબરાજ,

માર્ચ, ૧૯૧૬.

રચનાર.

અર્પણ.

માહરા પાતાના પુત્ર સમ પ્યારો ભાણેજ

~~અર્પણ~~ અર્પણ

ભાઈ અરદેશર હોરમજળ પ્રીન્ટર,
જેણે મને પીતા સમાન પુણ્ય શ્રીદાગીરીનું એક પુત્ર-
નાજ ભક્તીભાવનું ઘણુંજ સાચાં હેતથી
સદા માન આપ્યું છે,

તેનાં ૪૨ વરસની ભરજવાંન વયે, ગઈ તા. ૧૧ મી
ફેબ્રુઆરી સને ૧૯૧૬ ના સુકરવારની સીતમકારક
સહાંજે થયલાં અકાળ મરણને વાસ્તેના માહરા
હદ વગરના અફસોસ વચ્ચે,

તેનાં વાહલાં નામની અશો યાદને

આ માહરૂં નાહતું પુસ્તક
હું હજારો હેતથી અર્પણ કરું છું.

બ. ન. કાબરાજી.

પ્રસ્તાવના.

પારસી ગુજરાતી સાહિત્યમાં આ એક નવું કૌતક વધ્યું જાય છે તે દીકું? દેશ ખાઈને દરવાજા ખાંધે ખાંધી ચુકેલા લેખક ગિરાદગેને પણ ગામમાં પેસ્વા માટે એકાદ “પાસપોર્ટ” જોઈએ છે! મી. બહમનજી કાબરાજી જેવા વાર્તાનું મેદાન હુંડી મારનાર, મરદ તેમજ ઓરતની બનેલી, ગંજવર ફોજના કલમ-કશ કપટાન પણ આ “ઈન્ફલુએન્સ” ના સપાટામાં આવી ગયા તેથી મને ઘણી અગ્નયખી ઉપજી; પણ બહમનજી આ કહે કે ‘હું શું કરું?’ મેં તો આજ દીન સુધી એ કિસમનાં ‘ઓળખાણ પત્ર’નો લોભ ધરાવ્યો હતો નહિ, મગર આ મારી વાર્તાના પ્રગટકર્તાને તો એ ‘ફાશિન’ની એવી મોહિની લાગી છે કે તમારે કાંઈ બી કરીને મારી આ નવલકથા માટે એક દિવસો લખવોજ જોઈશે! એટલુંજ માગી લેવાનું કે સાહીના ખડિયાને બદલે સામે ‘બટર પોટ’ મેળીને લખવા બેસતા ના!”

ત્યારે હવે મી. દીનશાહ કરકરયા જેવા આપણા “મેકમીક્સન” સાહેબને નાશિપાસ તે કેમ કરાય? લેખક ભાઈઓની જગજગ ઓછી કરે એવું જે હિતકારી કામ એ સાહસિક ભાઈએ માથે ઉઠાવ્યું છે તેમાં એમને જેટલું ઉત્તેજન આપી શકાય તેટલું આપવાની વાંચક વર્ગની તેમજ લેખક વર્ગની ફરજ છે પારસી અંથ-કારો માટે આ એક મુશ્કેલીની ખિના હતી કે આજ દિન સુધી ઉત્સાહી “પબ્લીશરો”ની ગેરહાજરીમાં તેમને પોતેજ પોતાનાં પુસ્તકો જાપી પ્રસિદ્ધ કરવાં પડતાં હતાં, અને તે કામ પાછળ પુસ્તક રચના જેટલી બદકે તેથી પણ વધુ મેહેનત કરવી પડતી હતી. મી. કરકરયાએ આ જગજગભરું કામ પોતાને માથે

ઉઠાવી લઈને લેખકને પોતાનાં લખાણો પાછળથી મથ્યા રહે-
વાની સગવડ કરી આપી છે, એટલુંજ નહિ પણ લેખક
તરીકેની તેમની પ્રતિષ્ઠા જાળવી તેમનું સ્વમાન સાચવવાની
જોગવાઈ પણ કરી આપી છે. એટલામાટે એવા એમના
ઉપયોગી સાહાસનો વિચાર કરતાં, હૈયાત લેખકની નવલકથાનાં
પુસ્તકોના દિઆચાઓ લખવા આખે મારા જે કાંઈ અગત
વિચારો હોય તે બાબુએ મેલીને, આ પ્રસ્તાવના લખવાને મે
મારી અદના કલમ લાથમાં લીધી છે.

ચાલો ત્યારે, એ રીતે કૈતક નગર પેટેલનું સંતોષ
કારક સેવટ આવી ગયું. હવે કૈતક નગર ખીજું જીવે!
સાહિત્યનાં ચમતમાં પ્રવેશ કરવા માટે એક ચેત્તો પોતાના
ગુરૂનું આરણ્ય થોડી, તેના ચરણે પોતાની બુધ્ધિનું ફળ મેલીને
તે ઉપર ગુરૂના આશિષ માંગે એ સ્વભાવિક છે, પણ ગુરૂજી
ચેત્તને આર જાવ, એ એક કૈતક નહિ તો ખીજું શું?
આથી ચેત્તાજી મગજનું સમનોત્તરપણુ ગુમારીને પોતાની
પરીક્ષક બુદ્ધિ દેખાડવા માટે એકાદ માત્રકોસ્કોપ લાવીને
કાંટાનું કટેસર કરી નાખે તો સ્વામીજી મોટું મન રાખી
દરગુજર કરશે.

હું નાનો નિશાળ્યો હતો ત્યારે મીંઠ અલમનજી કાવ્ય-
રાજની “કાવ્યજ્ઞાની કાહ્ણલી” અને “શ્રીરીનનાં સંકટો” ની
દિલ્લ ધમધમાવનારી વાર્તાઓ હોંસેહોસે વાંચતો. ત્યાર પાદ
મીંઠ કાવ્યરાજીએ સંખ્યાબંધ નવલકથાઓ લખી છે, અને એમનાં
“પુરસદ” તથા “નવરાસ”નાં વાંચકો ઉપરાંત આપણાં વર્ત-
માનપત્રોના બોહોળા વાંચક-વર્ગ વચ્ચે પણ એમની વાર્તાઓ
એટલી બધી લોકપ્રિય થઈ પડી છે કે એમની એક કુશળ
વાર્તાનવેશ તરીકે સિદ્ધ ગાવાની કશી ખી જરૂર રહી નથી.

એટલામાટે આજે આપણે કહ્યું “ભાઈ કે કસાઈ?”નાં દાસ્તા-
નીજ એક ઉડતી તપાસ લઈએ.

મી૦ કાપરાજીની રસમય વાર્તામાળામાં દમામદાર જગ્યા
રોકે એવી તો આ કથા જોઈ નહિ, અને તે માટે તેવો કશો
દાવો પણ કરવામાં આવ્યો નથી. આ તો એક પારસી સંસારનું
આદુરું ચિત્ર છે, અને તે કર્તાની હમેશની ચિત્રવિચિત્ર ઇન્દ્રિયની
પીઠીથી દોરવામાં આવ્યું છે. એ ઇન્દ્રિય જોડાણ
અને જુસ્સાવાલી તેટલી સુંદર અને દ્વિધર્મી છે, ઘણીકવાર
ભાઈ જલમનજીનાં લખાણો વાંચતાં મને રંગીલી ફારસી ભાષા
વાંચતો હોવાનું તેટલી ગમત મળી છે; પણ વળી એમની એ
ભાષા ખીમત પારસી ગ્રંથકારોની લેખનપદ્ધતિની માફક પેલા
હિંદુ ભાઈઓને કાંઈક ગમરાવી મારે તેવી છે ખરી. જોડણીના
નિયમેને તે જોજોગ મચક આપતી નથી અને ઈંગ્રેજી તથા
ફારસી જગની વાક્યરચના તરફની કર્તાની ભાવનાનો ફેકાણો
ફેકાણો ખ્યાત આપે છે. મગર પારસી કાનને તે માફક આવી
રહેલી છે, અને વળી પુરતી પસંદગી પામી ચુકી છે. આથી
વરસો થયાં કર્તા તેને એક સરખી રીતે એવા યાત્રી રહ્યા છે
કે એમની એ ભાષા શક્તી જાણે એમની પોતાની થઈ પડી છે
અને એમનાં ફેટલાંક “મેનરીઝમ”થીજ તમો એમનાં કોઈ પણ
પુસ્તકના થોડાક ફકરા વાંચતાંજ, લેખકનું નામ જાણ્યા વગર.
કહી શકો કે આ તો જલમનજી કાપરાજીનું લખાણ છે.

આ વાર્તામાં એક સંગદિવસ સખ્સ પોતાના સગા ભાઈ
તરફ જો કાળો ફેહર પાતાવે છે તે સાથે તેમનાં ફરજીદોનાં
હિંચામાં વસેલી મિનોઈ મેહર દોરંગી દુનિયાનો એક એવો ચમ-
ત્કારિક ખેલ રજુ કરે છે, તથા આખી કથામાં તે કિરતારની
મારી અને માયાની એવી રેલછેલ થતી જોવામાં આવે છે કે

વાંચનારનું દિલ આ દગા ફટકાની દુનિયાના અનેક દુઃખદાયક દેખાવો વચ્ચે નાબુક લાગણીઓથી ઉભાતું રહે છે, તથા તેને મોજ સાથે ચાલુ ચાનક મળતી રહે છે. પણ સખર! વાર્તાના નાયક અજ કદ સદીમાં ધરતી ધુળવી ગયો તેનો આપણને પત્તો મળતો નથી. દેખીતી રીતે તે એક એવા જમાનામાં હસ્તી ભોગવી ગયલો હોવો જોઈએ કે જ્યારે એક પારસીને પોતાનું વિલ કરીને પોતાની દોલત જેને ગમે તેને આપી જવાની સત્તા હશે નહિ આ નહિ જણાયતા જમાનામાં જો એક સખ્શને ઓરત કે ફરજદ નહિ હોય તો તેની માલ મિલકત ઉપર તેના ભાઈનો તથા તેનાં અચ્ચાંઓનો હક પુગતો હતો, અને તેથી અજ આપણને ઘરડે ઘડપણ લગત કરીને વરસ વેચવાં પડ્યાં હતાં! પરંતુ કર્તા તો એ લાયકીનાં ખારિયાંને છેક આપણી નજદીકના જમાનામાં ઘસડી લાગ્યા છે, કારણ વાર્તાનો પડદો તારદેવ, વરલીનાં દરિયાને મુખડે આવેલી પારસી “યુનિયન કલબ”માં ઉંચકાય છે, કે જ્યાં એ અજના જુગારી લખના દિવાળ્યા જાંગલા ભાઈ મેહેરલી સાથે આપણને કર્તા પિછાન કરાવે છે. એ રીતે ત્યારે અજના કસાઈ દોરની વખતે મુંબઈની અતરાફ ફરી વળેલા દરિયાની સારી જેવી પુરણી થઈ ચુકી હતી, અને પાયધુણી તરફ ધસી આવતાં પાણીને વરલી તથા ચોપાટી તરફ રોકી રાખવામાં આવ્યાં હતાં. એ જમાનામાં તો લોક વિલ કરી જાણતું હતું એટલુંજ નહિ પણ અનાવટી વસિયતનામાંની કળા પણ શીખી ચુક્યું હતું!

તમામ કિસ્સાનો પાયો આજ એક અનુમાન ઉપર રચાયેલો છે કે જો અજ ફરજદ વગર ટાકો ગૂંટી કરે તો તેની ખાતાં ખુટે નહીં એવી દોલત તેના લટપટ ભાઈને મળે, અને રખેને એવા

એક ભાઈના હાથમાં પોતાની પુંજી અકારટ જન્ય એવી ઝડીકનો માર્યો તે કપટ-ધેસો ઘરડો એક નહિ પણ ખોલે વાર પરણે છે, પોતાના વારસ એટા ઉપર જીવનન કહાડી આપતો હતો તો પણ તે દીકરાને મેહેલ્લીની દીકરી સાથે પરણવાની રજા આપતો નથી, અને ત્યારેજ તે સગાઈને અડાલી આપે છે કે જ્યારે તેને જણાવવામાં આવે છે કે જે તે હા નહિ જાણુશે તો તેનાં ખીજ વારનાં લગન કાયદાસર નહિ હતાં એવું બોધાણું બહાર પાડવામાં આવશે, તેનો એક પુરો એટો ગેરકાયદેસર ફરજદ ગણાવાથી તેનો હકદાર વારસ નહિ હરગે, અને આખરે મેહેલ્લી તથા તેનાં ફરજદોજ તેની તમામ દોષલતનાં વારસ થશે! કર્તા કહે છે કે “આ તો એક એવી વાત હતી કે એક પૌરયું ખી સમજી શકે.” “એ તો તેજ ચતુર હતું કે જે અટકાવવા તે એ લગન સામે અત્યાર તક અજ્ઞાન જેવી અજ્ઞાનથી આંખ આડા કાન કરી એટો હતો.” પોતાનું વિદ્ય કરીને જેને ગમે તેને યા મનને ભાવતી સખાવતમાં પોતાની અસ્કયામત આપી જવાને જેમ તેને હક હતો નહિ, તેમ તેવું કશું કરવાનો તે આજેજ થયલા હરામીને વિચાર વટિક આવ્યો નહિ! મગર ચાલો. આ ઉખ્યાણું ઉકળાવવાને ભેજાને ઝાઝી તસ્દી આપવાની કશી જરૂર નથી. આંખને ઉડી વળગે એવી એક ઇમારત નિહાળતાં કેણુ વિચાર કરવાને થોભે છે કે એના પાયામાં લાઘમ કોનક્રીટ વોપરી છે કે સિમેન્ટ કોનક્રીટ?

મેહેલ્લીનું પાત્ર ચિતારવામાં કર્તાએ ઘણી ખુખી ખતાવી છે આજે કાંઈએક જવાન્યાઓની જવાની મેહેલ્લી આરિસ્ટરની માફક મોજ શોખમાં ખરાબ થાય છે, પણ તેમ વળી તેમની મદદે ધાઈને તેમની દસ્તગીરી કરવા માટે તે કરીમે કારસાજે

નાબુક ફિરેસ્તાઓ પણ નિર્માણ કરેલા હોય છે. તે સાહેબની કુદરતમાં જેમ ભોયે પડેલું ધનસાન સદા ભોયે પડી સમજતું નથી, તેમ રાસ્તીની રાહ ભુલેલા અભાગ્યા માણસનું કરમ સદા ઝુટેલું રહેતું નથી. એવા રસ્તો ચુંકલા, ભાનભુલા મરદોની રાહનુ-માઠ માટે જે માયાવંત અબળાઓની કુદરતે નવાજેશ કીધી છે તેમની ફિરેસ્તાઈ અસર હેઠળ તેઓ પાછા નેકીની રાહ ઉપર ચાલતા થાય છે. એ ફિરેસ્તાઓની સિક્કતમાં જેટલું બોલો તેટલું બોલું છે. કર્તા જાણે છે તેમ આપણે દુવા ગુજરીશું કે ખુદા એ સંસારના ફિરેસ્તાઓની બોલબોલા કરો !

સદગુણના સુવાસથી તો સૌ કોઈનાં દિલ ખેંચાય, પણ દુર્ગુણની દરિદ્રતામાં જે કોઈ તમારો હાથ પકડી તમારો રાહબર થાય તેજ ખરો ફરેસ્તો ! આ વાર્તામાં એવો એક ફરેસ્તો દેખાય દે છે, અને તે મીઠાં છે. બલમનગ્રાની ઘરડી કલમ, એમનાજ માનીતા શખ્તોમાં બોલું તો, આ “મીઠી મધુરી” ઉપર કુરબાન છે, અને તેણી એ જાનફેશાનીને રંગેરંગ લાયક પુરવાર થાય છે. પણ તેણી મેહેલ્લી ઉપર પહેલી નજરેજ મોહી પડે છે, અને તેની વાંધાભરી જીંદગી વિષે વાકેફગાર અનેલી હોવા છતાં, તે વિષે કશી તેહેકીક કર્યા વગર કે તેનાં સારાં ખમીરની કશી પણ સામેતી મેળવ્યા આગમજ, એકદમ તેને પરણીને સુધારી નાખવાને તૈયાર થાય છે, તે તેના જેવી સ્થાણી અને દાવકા અબળા માટે કાંઈક અસંભવિત લાગે છે અલબત્તાં, કુદરતની કરામત ન્યારી છે. પેહેલી નજરની ફિદાગીરીનાં દાસ્તાનોથી કોણ અગ્ગલ છે ? મેહેલ્લી તરફ મીઠાં તેને જોતાને વારજ ખેંચાય છે તે ખેંચાણમાં અકુદરતી કે અસંભવિત કશું નથી, પણ મેહેલ્લીનાં વાંધાભર્યાં વર્તણૂંથી માહિતગાર હોવા છતાં, તેના સુધરવાની કશી પણ ખાતરી કર્યા વગર તેની સાથે પરણવા

તેણી તૈયાર થાય, એ કસાઇને ઘર ગાય ચાલી જતી હોય તેવું લાગે છે. કોઇ ઉછાછલી, ચક્કમ છોડરી એમ કુવામાં પડવા આંખ વિચીને તૈયાર થાય તે જુદી વાત છે, પણ મીઠાં જેવી સમજદાર અબળા મેહેલ્લીની કાંઇક વધું તપાસ લઇને, તે કેટલી હદ સુધી ખરાબીની ખાહીમાં ગળડી પડ્યો છે તેના ખ્યાલ કરીને, અને તેનાં રૂડાં ખમીરની કાંઇક તપાસ લીધા પછી, તેને પરણીને સુધારવાના રૂડા ઠરાવ ઉપર આવતે તો તે વધારે યોગ્ય થઇ પડતે, અને તેથી વાંચનારી કુમારિકાઓનાં મગજ ઉપર વધુ જોરે છાપ પાડી શકાતે, એવું સેવકનું અદના મત છે. મગર આ મુદ્દામાં ઝાઝા દમ નથી. જંત નવલ કથામાં કાંઇક અસાધારણ નહિ હોય, તો નવલ કથા કહેવાયજ કેમ ?

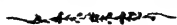
ચાલો, ત્યારે આપણે કાંઇ પ્રુફ-રીડર નથી કે આ કોમા ઉલટાવી કેમ નાખી, આ પુર્ણવિરામને બદલે અર્ધવિરામ કેમ નહિ મુકી, યાતો એક ફકરાને બીજા ફકરા સાથે કેમ જોડી નહિ નાખ્યો અથવા તો આ બે લીટીઓ વચ્ચે વધતી ઓછી જગ્યા કેમ નહિ રાખી, એવા મહાભારત સવાલોથી આપડા અંતરકારને થથરાવી નાખિયે ! રતઘ આપડી પોતાનાં માતપિતાની મુખાંધ તથા કુચાલને લીધે અનાડી રહી ગઈ તેથી તેણીના તરફ આપણો તિરસ્કાર ખેંચવાને બદલે આપણી •દિલસોજી ઉશ્કેરવામાં આવતે તે જોરે થતે કે કેમ, અથવા તો વાર્તાનું સેવટ લાવતાં તેણીને અને દોડુ દુધપાંઉને જે રીતે સદંતર વીસારી મેળ્યાં, કહો કે આવરનિવાર કીધાં તે એક નજર ચુક છે કે કેમ, એવા નજીવા મુદ્દા ઉભા કરવાને બદલે આપણને તો જે જોવાનું છે તે એ કે વાર્તાની મૂળ મકસદ તેના આહોશ કર્તાએ કેવી રીતે પાર ઉતારી છે.

આ હેતુ એક કસાઇ ભાઈના કપડી ખવાસનો ચિતાર
 આપવાનો હતો, અને તેમાં કરવૈયા કર્તાની કિસમી કલમે
 પુરેપુરી ફત્તેહ મેળવી છે. વેરભાવ અને કપટથી એક માણસ
 પોતાને ભુલી જઈને દેખતી આંખે આંધળો બની, પોતાની
 ઇનસાનિયત ગુમાવી બેસી, જીરુસાનો ગુલામ બની, પોતે દુખી
 થઈ બીજાંઓની આસપાસ દુખનાં સિંહા વાદળો ઉભાં કરે છે,
 તેનો અનુભવ થોડો કે ઘણો આ સંસારમાં કોણ નથી મેળવતું ?
 રાજની જીંદગીમાં એવા અનેક દાખલાઓ બનતા રહે છે, અને
 તેનું આબેહુબ ચિત્ર આપણે બજા દાવરમાં જોઈએ છીએ. એવા
 એક કસાઇ ભાઈની કસરેવજીથી કમકમતી વેળાએ, તે બજાદાઈનાં
 સ્વરૂપની હસદખોર મમત ઉપર શીટકાર નાખતી વેળાએ આપણે
 વાંચકો ભુલી જઈએ છીએ કે બજા જે જાતનો કેહેર આ
 વાર્તાની રંગભુમી ઉપર વરસાવે છે તેવાજ યા તે કરતાં કાંઈક
 ઓછા કે કાંઈક વધુ કાળાં કેહેરની ચેહમાં સેંકડો ઇનસાનોનાં
 હૈયાં આ સંસારમાં બળી જળીને ખાક રાખ થાય છે. ઘણા એ
 એવા જીવતા જગતા, નાના મોટા, કદરબિહામણા કસાઇઓ
 આ વાર્તા વાંચે, પોતાની કદરૂપી છબી એ ચિત્રમાં નિહાળે
 અને તેથી ખરાં દિલથી કમકમીને પોતાની સિકલ ફેરવે, અને
 વાર્તાની નેમ પુરેપુરી અર આવે, એવું આપણે ખરાં દિલથી ઇચ્છીશું.

૨૯ મી ફેબ્રુઆરિ ૧૯૧૬.

રૂસ્તમ મસાની.

સાહિત્યના સોળીનો માટે બનતો આગ !

નાકુની શિશ્વઆતથી મોટાં કામો થતાં વીલંબ લાગતો નથી એ જાણીતી વાત છે. આજે વાંચનારના હાથમાં મેલ-વામાં આવેલી વાર્તાની ચોપડી એ જ્ઞાતનાં પુસ્તકો વચ્ચે લગ-લગ તેની ઉચ્ચાઇનાં તબક્કેજ આવી પુગેલી માનુષ પડશે.

માહુરી આગલી પ્રગટ થઇ ગયેલી વાર્તાઓ રૌપ્ય ૧૬ પેજ સાઇઝની હતી તે મેં બદલી કાઢી ૧૬ પેજ સાઇઝની આ ટીપટૉપ 'ગૅટ-અપ' સાથની તદ્દન નવી પ્રેશનની અને હાથમાં પકડે તો હાથ શોભી રહે એવી બનાવી છે, જે લોકોને ગમશે, ને હું માનુષ કે ઘણી ગમશે. મહારા અનુભવે શીખ-વ્યું છે કે જેટલો વાર્તાનો માવો સારો હોય તેટલો બાહરનો ગૅટ-અપ (ચોપડીની બનાવત) રહેવી જોઈએ. વાર્તા લખનારે લીધેલી મેહનત તરફ જોતાં તે પસંદગીના ઉંચા ટેસ્ટને જેજ આપે એવી કૌસમની તેની બાંધણી ઉપરાંત છપાઇ સાથે દરેક રીતે ચોપડી ઘણી શોભાયમાન બનવી જોઈએ એવું મહારા પ્રમાણીક મત છે.

અને વારતાની પસંદગી તેમજ ચોપડીનો ગૅટ-અપ ઉંચા રાખ્યો છે તો વળી તેવાજ એક વીદવાન ગ્રહસ્થ પાસે તેની ખુબી ખામીની એક પ્રસ્તાવના લખાવવાનો પણ મેં લોભ ધરાવ્યો છે. એ મને પોતાને ઘણું પસંદ પડતું હોવાથી વાર્તા ખરીદતી વખતેજ મેં મીં કાચરાજી પાસે માંગી લીધું હતું કે આ વાર્તાની પ્રસ્તાવના તેવાજ કોઇ વીદવાન ગ્રહસ્થ પાસે લખાવવી, અને એ ઇચ્છા પ્રમાણે મુજબ મ્યુની-સિપાલીટીના બાહોસ સેક્રેટરી મીં ફ્રેડમ પી. મસાની, એમ.

એ. એ પોતાનો સ્વતંત્ર ખુલાસો લખીને પ્રસ્તાવના તરીકે પ્રગટ કર્યો છે. ખરેખર તો એ બાહોસ સેક્રેટરી સાહેબની મુલાકાતનું મને હજી માન મધ્યું નથી, પણ માહરાં કામની વાજખી પ્રસંસા એઓ સાહેબે જે કરી છે તેજ ધોરણપર “પારસી મેકમીલન”નાં શુભ કામનો પાયો મેં આગમજથી રચી રાખ્યો હતો. માહરી નેમ લેખકોનું સ્વમાન સાચવવા સાથે તેઓની ઉચ્ચ શક્તીનાં રૂડાં પરીણામો ચોપડીના આકારમાં લાંબાં વખત સુધી જલવાઈ રહેવા પામે, ને લાઇબ્રેરીઓ તેમજ ખીજાં પુસ્તકાળયોમાં લખનાર અને પ્રગટ કરનારનાં કામોની યાદ ઉધરતી ઓલાદ માટે સચવાયલી રહે એજ હતી અને છે.

અંધધાદારી નીયમે જોતાં લેખક, વાંચક વર્ગ અને પ્રગટ કરનાર એ ત્રણેના લાભનું આ કામ છે, જે મેં ખુશી સાથે ઉપાડી લીધું છે. માહરા આ સાહસ માટે મી. પીજમની નોવેલ “જીવપર જોરાવરી” મેં છેલ્લી પ્રગટ કરી ત્યારે મી. પીજમ ધણા ખુશી થઈ સંતોષ પામ્યા હતા જે માહરાં કામની વાજખી કદર કરવા બરાબર મેં માની લીધું હતું. વળી લાઇ પીજમનાં પુસ્તકમાં એ લાઇને મલેલો સંતોષ જોઈ શેઠ જાંઘાગીર બે. મરજખાને પણ પોતાની એક ખીજી સરસ વાર્તાની ચોપડી પ્રગટ કરવા મને આપી છે, જે થોડા વખતમાં બાહરે પડશે.

લાઇ બહમનજી કાબરાજીની આ સાથે મેં બે વાર્તા પ્રગટ કરી છે. ‘ઓરત’ નામની વાર્તા અંગ્રેજી સંસારની હતી, જ્યારે આ વાર્તા “લાઈ કે કસાઈ” પારસી સંસારને અંધ બેસ્ટી છે. વાર્તા એવણે લખેલા સંગ્રહમાંથી મેં માહરા ટેરટથી ચુંટી કાઢેલી છે, અને એક સીલેક્શન મને પોતાને જ્યાં સુધી પસંદ પડતું મળતું નથી ત્યાં સુધી હું તે વાર્તા જાપીને તેના

મોટા જોખમમાં પડવાનું વાજખી ધારતો નથી, જે માટેનો ઇસારો ભાઈ બહુમનજી કાજરાજીએ પોતાના દીવાયામાં લખેલો પુરતો છે. એ આગેવાન વાર્તા લખનારા સાહેબોની માહરી સાથની ભાઈજાંધી ઘણી મીત્રાચારીભરી છે એ ખુશી થવા જેવી વાત છે, અને તેનાં પરીણામમાં મીંડ સ્તમ મસાનીએ પોતાની પ્રસ્તાવનામાં લખ્યું છે તેમ લેખકોનું સ્વમાન સાચવવા ઉપર હું પુરતું ધ્યાન આપું એ સરાહધાતભયું નથીજ, માન આપીને માન લેવાથી બંનેનું સ્વમાન સચવાય છે એ હું ઘણી સારી રીતે સમજું છું. મીંડ સ્તમ મસાનીએ માહરાં કામ માટે લીધેલી તસ્દી હું ઘણાં હેસાન સાથ હંમેશ યાદ કરશ, તેમજ કાજરાજી શેઠે પોતાની વાર્તાની ચોપડીનાં ઉંચાં “ગેટ અપ” વિષે પોતાનો મોટો સંતોષ જાહેર કર્યો છે એ માહરી ખેવડી ખુશાલી છે. પદમજી મીલવાલા માહરા દીલસોઝ દોસ્ત ભાઈ ફરેદુન દી. પદમજીએ આ ચોપડી માટે ખાસ ઉચાં કાગલો મને બનાવી આપીને ઘણી સવલતા કરી આપી છે તે માટે આ ટકે એ ભલા ભાઈનો ખાસ આભાર માનું છું. છેવટે, માહરાં “દોંગ-સોંગ” ચોપાન્યાનાં ધરાકો માહરાં કામની કદર કરીને માહરી તરફથી પ્રગટ થતી દરેક વાર્તાની ચોપડી ખરીદી માહરાં કામને ઘણી સવલતા કરી આપે છે તે માટે હું તે માહરાં દીલસોઝ ધરાકોનો પણ ઘણો આભારી છું.

હવે બસ. ખુદા પાસ એટલુંજ માંગી લઈશું કે માહરા સાહિત્યના બનતા બાગને એક મોટા બગીચામાં ફેરવી નાખી મારી ભલી મુરાદનાં આ કામને તે સાહેબ મદદગાર થાય! એટલુંજ માહરૂં માગવું ખુદા આમીન કરે!

માણેક પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ, } દુવાગીર સેવક,
ગ્રાંટરોડ તા, ૪-૩-૧૬. } દીનશાહ એ. કરકરીઆ.

SPECIALITIES

TEA,
KILN-DRIED
FLOUR
AND
CELEBRATED
FRENCH
AND
MOCCA
COFFEE.

AWARDED 3 GOLD MEDALS.

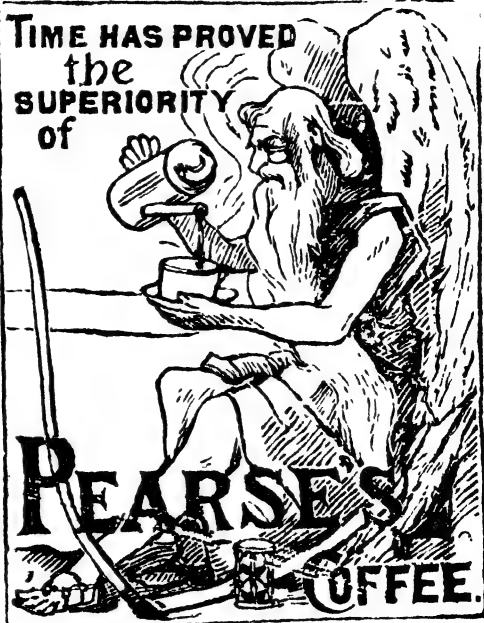
BREAD
PREPARED
TWICE
A DAY.

CHOICE
DISHES.

CREW AND
CABIN
BISCUITS
BY THE ONLY

STEAM
BAKERY.

ICES
AND
CONFEC-
TIONERY.

PEARSE & Co.,

ARMY & NAVY } APOLLO STREET, {
CONTRACTORS. } BOMBAY. }

BAKERS
CONFECTIONERS
AND CATERERS.

પ્રતીજ્ઞા ।

આખા ગ્રાંટરોડ પર આ એકજ એવી દુકાન
છે કે જે સરવેને ઘણી માનીતી
થઈ પડી છે.

તંરેહવાર જાતનાં કેકો, પેસ્ત્રી,
પુડીંગ, કસ્ટર, જામ,
ઇંગ્લીશ ખોરાકી વિગેરે
મળવાનું ઠેકાણું

ગ્રાંટરોડની
તમારી
વિશ્વાસુ

છે
કે જ્યાં
દરરોજ તાજી
ગરમાગરમ
દરેક ચીજો બને છે
તેમજ વરદીથી બનાવી
આપવામાં આવે છે.

પરફ્યુમરી ઓઈલિમેન સ્ટોરસ
ફુલક તથા જથ્થાબંધ હુમેશાં કીફાયત
ભાવે મળે છે.

જે હમો વીલાયતથી ખાસ ડાયરેક્ટ મંગાવ્યે છીએ.

બેહરામ મેરવાન આદર એન્ડ સન્સ,

૩૪૬ ગ્રાંટરોડ મુંબઈ.

—Dr. CARL'S—

AGUE SPECIFIC.

A CERTAIN REMEDY FOR ALL FEVERS.

—Dr. MCPHAEL'S—

NERVO-VITALO PILLS

THE FINEST BRAIN AND NERVE TONIC.

M. T. Madon & Co.

Family and Dispensing

CHEMISTS

24-26 Abdul Rehman Street

BOMBAY.

મુંબઈ અને
બીજાં શહેરોમાં
બાણીતી થયેલી

ખોખો ટાઇલ માર્

જુની
અને
બાણીતી

દુકાન
મુંબઈ બેન્કની
સાંભે આજ વરસોથી
ચાલુ છે જ્યાં—

આજનાં નવી ડીઝાઇનોનાં
મારકાની ટાઇલ, મારબલ, રંગબેરંગી
લાદીઓ, સ્ટીલની શીર્સીંગો

વિગેરે હુમેશાં માલ સ્ટોકમાં તથ્યાર રહે છે.
આરટીસ્ટીક ડીઝાઇનો બનાવીને કોન્ટ્રાક્ટથી પણ
કામ કરી આપવામાં આવે છે.

પ્રોપ્રાયટર—

ગુલામઅલી ગુલામહુસેન.

સ્થાપી ૧૮૮૮

ટેલીગ્રાફીક એડ્રેસ ઈમામી.

૨૧ બેન્ક સ્ટ્રીટ મુંબઈ.

ખાસ નીલગીરી હીલના
પ્લોટશનોપરથી પાધરી મંગાવી
બ્લેન્ડ કરનારા તથા પેક કરનારા

નીલ ગીરી
હીલ પરથી પાધરી
મંગાવેલી છે.
પ્રીમરોજ યા

પામર કુળ

હોલ સેલ એજંટ

નાં ૨૯૭-હોરનખીરોડ મુંબઈ.

માત્ર ૨ મહીનાની રમતમાં આ ચાએ બીજા
ત્રીજા નામની “ચા” પર અચુક
સરસાઈ મેળવી છે.

૧ રતલી દીનના આના ૧૪
પાંચ રતલી દીનના ૩૪.

વેપારીઓ આજે આ ચા માટે જે માંગણી કરી રહ્યા છે
તેને પુગી વળવુંબી મુશ્કેલ થઈ પડ્યું છે

મુંબઈમાં માનીતી

જેઓએ આ પ્રીમરોજ ચાનું એકજ મધમધતું પ્યાલું પીધું
છે તેઓ હવે બીજા ચા માંગતાજ નથી.

શેઆદીનો હીંગામ સૌને મુબારક !

શેઠ હમારો ધધે તો ઝવેરીનો !

લગન પ્રસંગે કે ગમે વરસ ગાંધે
નવજોત વખતે કે લગનનાં પેહલાં જોડાણ વખતે
તમારાં જુના અને વિશ્વાસુ

કાનજી માલજી ઝવેરી.

વગર કોઈને ચાલેજ નહીં,
કાનજી માલજીનાં દાગીનાં મશીન પાંલીસનાં બને છે
અને વળી જેવી માંગો એવી ડીઝાઈનોનાં ઉત્તમ કારી-
ગરીના નાદર નમુનાઓ જોતાંજ લેવાનું મન થાય છે.
શેઆદીનો પ્રસંગ આવે કે નીચલે ઠેકાણે પધારવું.
એ અમારી તમને ભલામણ છે.

કાનજી માલજી ઝવેરી

બાહરકોટ અબદુલ રહેમાન સીટ—મુબમ્મદ.

એમ. એમ. કોપટીની કુંા

૪૮ કસ્તમ હાઉસ રોડ મુંબઈ.

મારબલ અને ટાઇલ્સ
નાં

વેપારી અને કન્ટ્રાક્ટર.

પ્રાઇસ લીસ્ટ માટે લખો—

ડી. પી. નાં ૧૪

ચીજ!

લેડીઝ અને જેન્ટલમેનો માટે—

ફાંકડી બુટની બોડી.

મેળવવાનું લાઇસેન્સ ડેપાર્ટમેન્ટ આ એકજ છે.

જ્યાં દરેક જાતનાં નાહનાં મોટાં બુટો હંમેશા સ્ટોકમાં તૈયાર રહે છે.

એકવાર પધારી ખાત્રી કરો.

બોમ્બે હાઇકલાસ બુટ એન્ડ સુ મરચાં.

લાલજી બીલડીજ—સો ૩૫ નંબર ૧ મુંબઈ.

એક કામ ચૌર દો કાજ !

જોવજી—કાર્ડ મારકેટ તરફ પધારો ત્યારે એક
હિરીઉં જરૂર મારજો !

ક્યાં પધારશો ?

ફ્રેન્સી ગુડસનાં પેહલા હીંદુ વેપારી—

ઝવેરી બ્રધર્સની કંપનીમાં.

તમારા લાલનું—બર સંસારનું અને વાપરવા લાયક
આ ત્રણ ચીજોમાં ખામી પડશે નહીં.

ધરસંસારી અણીથી તે પણી સુધીની કંઈક હમા ચીજો
હમારા “શે. રૂમ”માં જોવાને ખુલ્લી મુકેલી છે.

તમારે ક્યાં ખાસ ફેરો ખાવાનો છે ?

મારકેટ તરફ ફેરો ચપાટી મારો તો હમારી દુકાનમાં
દરેક બાનુઓ અને ગ્રહસ્થો માટે જોવાને મુકેલી

દરેક ચીજો મોજુદ છે. જો તમને પસંદ

પડે તો તમો ખુશીથી લેવાને મુખત્યાર

છો ?

નહીં તો પછી વેલ !

લલા કામ લીલ કેવી ?

ઝવેરી બ્રધર્સ,

ની કંપની ખાતરીયા ગેનરાન
કાર્ડ મારકેટ મુખદ.

ભાઈ કે કસાઈ ?

પારસી સંસારની એક વારતા.

પ્રકરણ ૧ હું.

“The Parsi Union.” તે પુરાણી પારસી કલબનું નામ હતું તારદેઓમાં વરલીના દરયાની ઠંડી હવાને લગભગ લગોલગ મુખડે આવેલું તે એક માળનું નાધલું ‘કલબહાઉસ’ હતું.

તે પરવારતા પારસી-બહેનોમાં મનીતું ધામ અને મથક હતું. તેમાં ડોસા ડગરાઓનું કામ ન હતું—અથા “સારે સારે ધરના” ઇસ્કી બહેનો જવાન્યાઓ જ ખાસકરીને તેમાં “મેમ્બર” હતા, અને બિલીયડ, પાનાં, ચોપટ વિગેરે “ઇનડોર ગેમ્સ”ની પુરવણી પુરતાં પ્રમાણમાં તેમાં મોળુદ હોવાના બાએસથી સાંજને છેડે ખુશાલ તખ્તના ઉમંગી દોરતોનું એક મોટું મેજઈ ત્યાં હર હંમેશ જમા થવાનો રાખેતો હતો.

તે એક હાલના જમાનાને જવાબ કરતી છેક આગલ વધી ગયલા તોરની કલબ હતી, અને તેથી ચોક્કસ અવગુણોથી, અલબત્ત, તે ખાલી ન હતી. તેમાં પાનાં ને બિલીયડના

જુગારનો તો જાણે દોષજ ન હતો, અને ખાણું પછી જેમ મખવાસ માટે પાનસોપારી કે સલામી માટે ફુલપાણુ પુછવામાં આવે તેજ તોરથી, વળી, ખાણું ખલાસ થયા બાદ, મેચીસનો એક દાખડો અને ખીડીઓનો એક પ્લેટમાં મુકેલો હમણે કાષ્ટ શીરંગી વેટર બધા સાહેબો આગળ ફેરવી જતો. તેનો બધાજ કાંઈજ લાભ લેતા નહી. ફક્ત જેઓ એ ધુમાડાથી પોતાનાં કલેજાં વગર અગતે કોહોવાડવા રાજી હોય તે સાહેબોજ ખુશીનાં એક ‘ચકલ’ સાથે એ ન્યામત તરનવાલાપર તાજર તોખનો હાથ લંબાવતા !

અને સારાં નસીબે તેવા તે ટેબલપર રજુ થનારા આપણા ‘જાંગલાઓ’ થોડાજ હતા. તેઓની એ રૂઠી સામે કેટલાક એ બદીમાં નહીં માનવાવાલા મેમ્બરોએ પહેલી હરોલમાં થોડોક ઘોંઘાટ કર્યો ને પ્રોટેસ્ટ નોંધાવ્યો પણ ખરો, પણ પછીથી એ લાગણી જલ્દીજ મંદ પડી ગઈ, અને એ તઅકકો શોખના એક સવાલ તરીકેજ કલબે વધારે મતથી મંજુર કર્યો. તેમાં, ઉપર કહ્યું તેમ, ધરડાં ડોખાં તો કાષ્ટ હતાંજ નહીં; બધું ચાલુ જમાનાનું જવાંન “એલીમેન્ટ” હતું, ને તેમાં ખી મોટે ભાગે કેળવાયલા અને કામમાં વધતી ઓછી આગેવાની ભોગવનારા જવાંનો હતા, એટલે એ ફેશનેબલ બદીઓ જોઈએ એટલી વિરૂદ્ધતા વના ત્યાં બહાલ રહેતી આવી હતી તેમાં અન્યથા ખી ઝાઝી નથી.

પણ હાલમાં આપણને એ કલબ કે તેના મજકુર કારોબાર સાથે કશી નીસળત નથી. અમારે તો કલબના એક જવાંન મેમ્બર નામે મેહેલ્લી દાવર સાથેજ કામ લેવું છે, કે જેને આ નહાનકડી વારતાના સફાઓ ઉપર રજુ કરવા પેહેલાં

એક ચાત્ર શીલસીલામાં અમારે એ કલ્પની પોતાની પણ એ કીસમે ઓળખાણુ આપવી પડી છે.

અને ત્યારે એ મેહેલ્લી દાવર પોતે કોણુ હતો? તે પુરાણાં દાવર ખાનદાનનો એક નખીરો હતો, કે જે ખાનદાન પારસીઓમાં અસલવારેથી પોતાની આગેવાની અને પૈસા સાથે ઘણું સુખસિધ્ધ હતું. મેહેલ્લી તેના હાલના હયાત નખીરાઓમાં ખીજે નંખરે હતો, કેમજે તેનો વડો ભાઈ બેજનજી દાવર-ખજા-કુટુંબના વડા તરીકે હયાત અને મોજુદ હતો, કે જે પોતે ઘણો ધનવાન ને વગવસીલાવાલો હોવાથી મેહેલ્લી તો તેને મુકાબલે એક ‘નો ખડી’ હતો.

એ પોરયો (મેહેલ્લી) ખરચાણુ અને અતી ઘણો ઉઠારયો હતો, અને “લુતલું કેકાણું પીપરા હેઠળ” તેમ જ્યારે જુઓ ત્યારે ધરખારના સુખ્યારા તરીકે આ ‘પારસી યુન્યન’વાલી કલ્પ-ખમાંજ પડ્યો પાંચડ્યો રહેલો તે મત્તી આવતો હતો. તે અયાસી, હરામખોર ને આછતાંપર કોઈતું મારનાર એક જવાંન્યો હતો, કે જે “આપ મરે ખમણા” લખી આપવાને પણ પુરતો ખાહદર હતો, ને એ રીતના ઉધાર સુધાર સુધારાપર મારનેમીયાં થઈ મોટે ઘેરના એક સાહેબખદા તરીકે હાલમાં હાથમાં લાલ વાવટો લઈ ફરતો હતો!

તે પોતાના વડા ભાઈનાં ધરખારથી લગભગ ઓવારનીવાર જેવો હતો. ખજા તેની એ કીસમની ખરચાણુ તમેહથી કંટાલેલો કાયર થઈને તેનાથી અલગ થઈ ચુક્યો હતો, અને રક્તે રક્તે તે અલગપણાંએ એ બે ભાઈઓ વચ્ચે અરસપરસ ખરેખરા મોટા અલગમા બંદે સરખસર ધિક્કારનીજ એક ખલેમ લાગણીને જનમ આપ્યો હતો.

અજીઆ મેહેલ્લીથી વડો હતો એટલુંજ નહીં પણ તાબુઆ તો એ કે તે એ ભાઈઓ વચ્ચે ઉંમરનું છેદું પણ હદ વગરનું મોટું હતું, કેમજે અજીઆ હાલમાં જ્યારે લગોલગ પચાસની ભરતીમાં ભરાવા આવેલો એક શેફ્ટો હતો, ત્યારે મેહેલ્લી તો હજી પુરી પચીસ દીવાલીઓ બી જોઇ ન રહેવા પામેલો એક લાડલેલો લાડકવાયો જવાંન્યો હતો.

અને કુમારા હતા-એ અજીઆ અને મેહેલ્લી. અજીઆએ મોટી ઉંમર તક પરણવાનું મન કર્યુંજ ન હતું, પણ તેણે જ્યારે તે બાપીકી દોલત, કે જે તેણે પોતે વેપારી સાહસ ને ખાંતીલાં ચીવટપણાંથી પાછલથી ઘણી વધારી હતી તેનું મેહેલ્લી તેની પછવાડે પાંચ વરસમાં પાણી કરી મેલશે એવો બધો સહેલો મામલો જાયો ત્યારેજ તેને પોતાને પરણવાની હુક અને ઉમેદ યરપા થઇ હતી. ત્યાં તક તેની એ ઉંઘ કદી ઉડી ન હતી !

મેહેલ્લી, એ બધો વખત, એ મોટા શ્રીમંત વારસાપર ખલ્લીરની આંખ્યોથી ડાક્યું તાંણી રહ્યો હતો ! તેનો ભાઈ અજીઆ એકવરયો, પતલો, ઉચો, જેડેલાં ડાચાંનો, જલ્દીથી જભોલાઇ ગયલો, અધકચરા પાકેલા બાલનો એક લગભગ ડોસો હતો, ને તે ઝાઝા દહાડા કાઢે એ મજકુર પોરયો માનતોજ ન હતો. ખરેખર, એ તેની હેમક ગણત્રી અને હવામાં કીલ્લા બાંધવાની તેની શેખચલ્લી ઉમેદોએ અને તો તેને વધતો સાલુલુલો અને ફરજબ્રષ્ટ બનાવ્યો હતો, અને, તેથી, પોતાની સાથે ઔશીસમાં લઇ જવા ને ધંધામાં નાખવાને અજીઆએ તેના સંબંધમાં પેહેલી હરોલમાં મારેલા પછાડા બધા વ્યર્થ પુરવાર થયા હતા.

તે બુધ્ધીનો ધણો વીમલક્ષણ અને તેજ હતો—એવો કે સીધે રસ્તે ઉતર્યો હોત તો પૈસા ને કેળણીનાં બેવડાં મળગથી તે સોસાયટીનો એક મોટો સળુગાર થઈ પડતે; પણ એ તેની સરજતમાં ન હતું. માઆપને વખતે તે પ્યારમાં ને લાડમાં ઉધરેલો છતાં ખુદરતી ચંચલ ઝેણનાં કારણથી તેણે સારો અભ્યાસ કરી લીધેલો હતો—અને તે વેલાત તક જમને બેરીસ્ટર વટીક થઈ આવ્યો હતો, પણ પાછલથી ખુરી સંગતે તેને હાલમાં તે જે હતો તે બનાવ્યો, અને ધારવા કરતાં અતી ધણો વધારે વેહલો તે ઓખલી ગયો હતો.

તે એક “બ્રીફલેસ બેરીસ્ટર” હતો. કોઈક વખતે તે કોર્ટમાં જતો, અને ત્યાંની સગવડકારક પોહલી બેઠકની ખુરસીઓમાં આસાનીથી ઉંઘના ઝાંકા ખાઈને આગલી રાતની મોડા કલાકો સુધીની બીલીયડની જુગારી રમતની થાક ઉતારતો, અથવા વળતી રાતની તેજ કીસમની એક જીવતોડ જેહમત માટે તે એ મીસાલે પાછો તાજો અને તૈયાર થતો.

એ રીતે, અત્યંત, રમતાપંચી મેહેલ્લી હાલને કાજ તો બજીયાને ચોખ્ખો માંથે પડેલો હતો. તેને બાપીકાં વસ્યતની રાહે ઘર બેઠાં રૂ. ૨૫૦ નો એક દરમાયો તેને મલ્યો જતો હતો ખરો, પણ જેના ખરયો મોટા અને ઉડારયા ને જુગારૈમાં જેને રોજની સેહેંકડોની હારજીત તેને એ “ચાંચરની ચરખી” કામ શું આવે ? તે પાછા ને પાછા ભાઈપર તરડાઈને તકાળ લખતો, અને એ રીતે તે બંને ભાઈઓ વચ્ચે છેલ્લે છેલ્લે તો બોલવાનો વટીક કરીજ વેહેવાર રહ્યો ન હતો,

અને તેથી પોતે માહાત થયલો, મેહેલ્લીને માહાત કરવા, બજીયા પાછલથી એક વખત વચ્ચે પરણવા તૈયાર થયો હતો.

તેનેજ ત્યાં એક વારસ ફરજંદનો જન્મ થાય તો એવો એક નાલાયક ભાઈ એ મોટા શ્રીમંત વારસાહીરસાથી ઘણી સજવાર રવેસે આતલ ને આકાત રહી જાય એ અજાણનો અરમાન હતો. પણ જ્ઞેતાં જ્ઞેતામાં એ લગનની લગભગ પાકડી થઈ ચુકેલી યોજના પડી ભાગી જે કેમ થયું તે કાંઈએ જાણ્યું નહીં. છોકરીવાલાં-એને કંઈ ભુત ભરાયો હોય તે રવેસે તે લોકે “વિચાર માંડી વાલવા” નું ઠંડે કલેજે કહી મોકળ્યું, ને અજાણ ગમે એવો ગુસ્સાથી તરફડ્યો. પણ એ વાતના ભેદને, પોતાના દરેક પજાડા જતાં, મુતલગ પુગી વલી શક્યો નહીં.

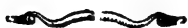
તે ઘણો અજાણ થયો. તેનું મોટું નામ, જાણીતું ખાંન-દાંન, સમૃદ્ધી, એ બધાંનાં સર્વોપરીપણાંમાં તે પોતે મગફરી માનવાવાલો હતો, અને તેણે આ જે ઘર નક્કી કર્યું હતું તે તો કાંઈ એવું કાંઈ આગલી હરોલમાનું બી નહીં હતું; વાસ્તે તેની મગફરીને એમ થવાથી આસ્તવાર ફટકો પડ્યો, ને વળી ફટલુક સુધી ફરીથી પરણવાનો ખ્યાલ વટીક કરવાને અજાણ હીમત કરી શક્યો નહીં.

અને મેહેલ્લી તો પોતાના આખે બીલકુલજ એપરવાલ હતો. તે તો પરણીને જુસરી ગણાંમાં આલવવાની હેમાકતજ હસી કાઢતો. “માહરા જેવા એકને પરણ્યું જોઈએજ શું કામ ?” તે તેના દોસ્તોના સવાલના જવાબમાં પાછો પાધરો સવાલ કરતો; “આએ તો ફકીરા મસીદ ને જાંહાં પરયા તાંહાં નચીંદ !”

અને એવા એ મેહેલ્લી દાવરને હાલમાં, આ આપણી નવી વારતાની શરૂઆતમાં, ઉપર કહેલી “પારસી યુન્યન”વાળી જાણીતી તારદેવની કલમમાં એક ટેબલ આગળ ખુરસી તાણી

એક સહવારે આપણે એકલો બેઠેલો જોઈએ છીએ. તે કાંઈ લખવા બેઠેલો હતો, ને જે રીતે કાગળો લખી લખીને તે કરાજના એક દેખાવથી પાછાં ફાડીને તેનાં ચીરવા કર્યો જતો હતો તે જોવાથી એક બચ્ચું બી કહી શકે કે તે લખવાનું તેનું કારણ કાંઈ અલુગમતું અને કંટાળાભરેલું હતું, કે જે દરમિયાનમાં શું લખવું ને કેમ શરૂ કરવું તે ઉપરજ નાણે તે પોતાનાં મનથી એકમત થઈને પોતાના વિચારોને કશો મોકળો માર્ગ આપી શકતો ન હતો !

પ્રકરણ ૨ જી.

સમો સહવારનો હતો. એ કામકાજને વખતે બી અલગત કલ્પનનું મકાન તો મેહેરલીની રકમના ઘરઆરના સુખ્યારાઓ વાસ્તે ખુલ્લું રહેતું હતું, અને જોકે મેહેરલી પોતે પોતાનું એક નહાના પાયા પર અજાહેદું ઘર માંડીને બજાવાથી અલગ ને જુદો રહેલો હતો તોપણ, ઉપર કહ્યું તેમ, દીવસનો મોટો ભાગ તો તે પડ્યો પાથર્યો કલ્પનમાંજ પડી રહેલો મવી આવતો, જેમ હાલમાં બી આ સહવારને પ્રહર તે ધરથી નીકળેલો અહીંજ પાથરે ચાલી આવેલો હતો.

તેને હાલમાં એક પોતાના ભાઈ બજાવા જોગો કાગળ લખવો હતો. જે જેહેમતનાં કારણમાં હાલ તે કલ્પને લગતા લાયઝેરીઝમમાં રોકાયેલો હતો. આ કલ્પના સંબંધમાં એ એક સાઈ હતું કે સાઈડમાં એક નહાનો ઓરડો લાયઝેરી તરીકે

ખાસ રાખવામાં આવ્યો હતો, કે જ્યાં બધાં અપ-ટુ-ડેટ પેપરો ને ચોપાન્યાં વાંચવાને જેઓ દરકાર ધરાવે તેઓ માટે મંગાવામાં આવતાં હતાં.

પણ આપણે આપણી વારતાથી વગર અગતે વેગળાં જવા જરૂર નથી.—મેહેલ્લી એ પ્રમાણે હાલમાં એ લાયબ્રેરી-વાળા રૂમમાં ટેબલ આગળ ખુરસી ખેંચી બેઠેલો હતો તેવામાં તેનો “ચમ” નસલી રાજાને તેને સોહોધતો ત્યાં પીઠેથી આવી ચઢ્યો.

તેને મેહેલ્લીએ જોયો નહીં. તે તો હાલમાં પોતાની જાંજલની જેહેમતમાં ગીરફતાર મશ્ગુલ હતો, અને તેથી મુઝમાં હશ્તો નસલી રાજાને તેને પીઠેથી એકાદ મિનીટ જોતો ને તપાસતો ત્યાં આવી ખાંભોશ થોભ્યો. મેહેલ્લી અંકક નોટ-પેપર પર થોડી ઘણી શરૂઆત લખીને તેને ખીજવાટ સાથે પાછું ફાડતો, ને હુચ્ચો કરીને પગ આગલની ટોપલીને સ્વાધીન કરતો તે ફર્સ્ટ જોતાં નસલી રાજાને ઘણી ગમત પડી.

એ નસલી રાજાને ખી બાવા નાહે ને તાપે તે કીસમનો એક “રાજા” હતો. “રાજા” તેનું આડનામ (‘નીકનેમ’) હતું. તે બધી રાજા જેવીજ વાત કરતો ને તેથી—“શું રાજાજ જેવી વાત બોલ્યો” એમ કહેવાતાં કહેવાતાં તેનું પોતાનું નામ અને અટક ખી “રાજા”ની થઈ ગયાં હતાં, ને તેને “રાજા” અથવા “નસલી રાજા” વગર કલગમાં કોઈ ઓળખતું ન હતું.

અને તે તેને ગમતું હતું. તે તો એ ભપકાભરેલી ઓળખમાં મગરૂરી માનતો, ને તેના દોસ્તો જ્યારે તેને હસીને પજવતા કે રાજાના એલકાળમાં તોઓર તેની ઠેકડી સમાયલી હતી ત્યારે તે ઓર ખી તેઓની એ સુપરફાઇન શીલસુરીથી રમુજ પાંખી તેમને હસતો.

“એ શું દોહોરાં દોહવેછ, મેહેલ્લી?” નસલી રાગ્ગએ હવે જરા વારે જાહેર થતાં મોટે સ્હાદે હસીને પુછયું; “કેમ બચ્ચા, કેઈ પોત્તી પર કાંઈ લવલેટર અટર લખવા પડયોછ કે શું?”

“રૌટ,” મેહેલ્લીએ પોતાના દોસ્તની એકવખતની રમુજ પર ગુસ્સે થઈને અધીરાઈથી પગ થોકતાં કહયું,—અને તેણે જ્યારે નસલીના સવાલથી તેના ભણી ધ્યાન ખેંચાતાં ખુરસીને અદેલો મારી તે પોતાના દોસ્ત ભણી જોવા પેલાં સામે પડેલાં કાગળ ઉપરથી ચેહેરો ઉંચે ઉંચક્યો, ત્યારે જોઈ લેવાનું કેવળ સ્હેલ હતું કે તે એક ખરેખરો સોહામણો અને મદાનગીભર્યો મુખડો હતો. અલખત બેફાયદા અને હરામ ખરચી નાખવામાં આવતી. એક જવાંન જીંદગીની શાહદત તે ખુદસુરત મુખડા ઉપર જોઈ લેવાનું કે, ઈ રવેસે મુશકીલ હતું નહીં, પણ રાગ્ગ તરફ ઉંચકાયલી તે આંખોમાં હજી ઘણી તેજ અને ઘણી ચતુરાઈ કાટ ખાતી પડી હતી એમ અવલોકન કરી લેવાને કાંઈ અસાધારણ કાબેલ્યતની જરૂર થઈ પડે એવું કશું ન હતું.

તે એક તેજસ્વી ચેહેરો હતો, અને જોકે મોડી રાત તુલકના ઉગ્ગરા અને એવી ઇસ્તનોનાં પરીણામમાં તે ચેહેરો જોઈએ તે ફરતાં વેહેલ્લો જઈ થતો ચાલ્યો હતો, તોખી સવેલાના બચાવથી હજી ખી તે દીપક મારતો થઈ શકે એટલી નુરાની તેમાં પુરતી બચેલી બાકી જણાતી હતી. તે ઉંઘાડે માથે, સાઇડમાંથી પાડેલા એક સીધા સેંટા સાથે, સફાઈથી હોલેલા બાલની ખુબસુરતી દેખાડનારા ઇંચેજ પોષાકના હોરામાં તાપ મારતો એક પારસી-જાંગલો હતો.

તેનાં મોઢાંપર એક સીધી મરોડદાર મુછ સિવાય બાકી

ઝાખડાંની જમાવનનો જમોલો કશો નહતો, ને તેથી તે સફાઈથી બોડેલા દાઢી ને થેળ્યા વગરના તે ચેહેરામાં કાંઈ ખાસ કરીને ખુશનુદ અને ખેંચાણકારક નજરે આવતું હતું.

“શું કરેછ તું, રાગ?” મેહેલ્લીએ કંટાલાની અદાથી તે ગોલ ફરતી ખુરસીમાં અટલો મારી તેની ભણી તે ફેરવી નાખતાં તેના તે સવાલના જવાબમાં પાછું તેનેજ પુછ્યું.

“મકુંજે એ બધાં ઝરોઝર લખવા માંડીને સરોસર કાગલનાં પાછાં ચીરયાં ઉતારતો શાનો બેઠોછ?” રાગએ પાછું પુછ્યું; “શું છે? કંઈ કેથે લવલેટર લખેછ શું?”

“અરે બરી ગીયાં તહારાં લવલેટર!” મેહેલ્લીએ કંટાલાથી કહ્યું; “સુથારનું મન આવરયામાં. તાહારાં મનમાં તો જ્યારે હોય ત્યારે એનું એજ!”

“પણ ત્યારે છે શું?”

“છે-તહારી સાસુનું નાંખ.”

“નહીં તોખી-મારા સમ! શું છે? આજે એટલો ખાંધેલો લીધેલો કેમ છે?” રાગએ જરા વધતી પટામણી ઢપ અખલાર કરી પુછ્યું.

“બજાપર વરી લખવાનું છે,” મેહેલ્લીએ હવે પોતાનો બેદ કહ્યો, અને શીકકું હસીને વધાર્યું, “કમખખત સમજ નથી પરતી જે વરી આએ વખતે શું નાળ્યું ફેંકું! બધાં બાહણાંઓ કાહારતાં કાહારતાં મારાં બાંહાંણાંઓનો બધો ખખનોજ ખાલી થઈ ગીયો, પણ આએ માહારી ચાત્રુ કુત્રુસ-માંશીસનો છેરો આવતો નથી.”

“પણ તું તો છેલ્લી વખત કેહેતોતો જે બજાપા હવે તો તુંને કુટું દોહોરયું બી નથી ઝટવાનો?” મેહેલ્લીની સામે

એક ખુરસી ખેંચીને બેસતાં નસલી રાગએ પુછ્યું.

“તેજ તો માહરી મુશકેલી છે, યાર !” મેહેલ્લી એકમન થયો. “વરી પેલા વેલાની સાથે બીલીડંમાં એક મોટી સ્કેટ હું હાર્યોય, ને એ ડેટ——”

“પણ બચ્યા તું બી યાહોમ જીપલાઓજ જાએજ તે ! તુંને કંઈ ખારોખખોચ્યો નરતોજ નથી !” રાગએ હસતાં હસતાં ઉધરો લીધો. “એમ તો તાહારે વાસ્તે તાહરા બજીયાનો તો શું પણ કાહારણુનો ખમ્મનો જોઈશે !”

“હવે એ બધી તહારી શીલસુરીને નાંખની લથ્થીમાં, ને કંઈ સીધું પાધરું સજેસ્ટ કરી શકતો હોય તો કર,” મેહેલ્લીએ અધીરાઇથી તકાન્ને કર્યો.

“ત્યારે કંઈ છેલ્લી પુના રેસીસનો લેપરો લગાડ ?”

“અરે છટ, તેવા તો લેપરા સાંભલતાં સાંભલતાં એ મારા ભણુનાર ગણુનાર ને પાક પરેહજગાર અશો ભાઇજી સાહેબના કાન બી પાકી આયા હોશે !” મેહેલ્લીએ બજીયાની અશોઇ માટે ઢોંગભરયા તુચ્છકારની ગંભીરતાથી બોલતાં હસી પડીને જવાબ કર્યો; “કંઈ બીજું ? કંઈ નથી ? કંઈ સ્પી-રીટસ્ટરોંગ જોઈએ,—બાકી હવે કંઈ રેસ કે કાર્ડ કે બીલીઅર્ડ કે એવું કંઈ જો કહ્યું કેની તો એ તો મોલીસીટરોને મલીને વીલમાંની માહરી આએ હરીસોની બચ્ચેઆલેકા ખેલ જેટલી મને રકમ મલેજ તે બી અટકાવાના પઞ્ચારામાં પરી જશે !”

“પણ ત્યારે શું લખશે ?”

“હું સહમજીજ શકતો નથી,” મેહેલ્લીએ ટેબલ આગ-

લની આસ્કેટમાં તેણે ફાડીને જમા કરેલાં કાગળો પર એક દયાળનક નજર નાખીને ખભાં ચઢાવતાં કહ્યું. “ખચ્ચીત, આએ કીસમનું ઓશ્વાલું હવે તો માહરા જેવા એક ડેવીલ-મી-કેરને ખી ઘણો તરખાવેછ. એ માહરા પાર્ટ પર, તુંજ જોની, કેટલું કમનસીબ છે, રાત્ર, કે હું આએ રીતે જ્યારે રૂપે રૂપ્યાને વાસ્તે બાજે વખત તંગ રેહુંછ ત્યારે માહરો માએ-જણ્યો સગો ભઈ બજાયા એખલા જીવે લખખોતો ધણી થઇ બેઠોછ, ને ચમરી આપે પણ દમરી નહીં આપે એવા એ મારા સુખ ભઇને નીચવી નીચવીને યસો પાનસો હર વખતે જરૂર પરતાં ઓકાવતાં છેક મને માહરા જીવપર ખેરવું પરેછ!”

“એકજ ઉપાય છે.”

“શું?”

“કે કોઇ જાંડાવાલું સારું જેવું ખીલ્લુ સોહોધીને તું ચાર ચોખા પરાની લે,” રાત્રએ સલ્લાહ આપી, ને તરત વધાર્યું, “પણ પોરયા, તેં તાહરું નામ હવે એટલું નામાંકીત કરી નાંખ્યુંછ કે તાહરે યરનાં ખાંચરાંમાંથી આજે કોઇ હવે તુને પોતાની પોરી પનણાવા તઇયાર થાએ એ હું તો માનતો નથો!”

“અરે જા રે, વાત કરેછ કે વાલ ફાકેછ? મેહેલ્લીએ તુચ્છકારથી જવાબ કર્યો; “આજે સેવક એ ઝુસરી ગરાંમાં ઘાલવાનો એરાદો જરા જાહેર કરે કેની તો પોરીઓનાં માથાં ઘોઇ કાહારવાને અધીરાં પરેલાં માએ આપો તો ઝુરાબધ એટલાં બધાં માહરાં પગ પાણી કરતાં દોરી આવે—પણ એ મારી મક્સદજ નથી. હાલ તો હવે માહરો બજા ખીચારો જીવી જીવીને કાંહાવેર જીવવાનો? બધો અથાતથા થઈ રહેલો છે, ને

ફેલજે હવે તો ચાલતી વખતે જરાજરા લાકરીનો ટેકો વટીક લેવો પરેછ ! વાસ્તે તેણે જો માણેકજી શેઠના કુંગર તરફનો રસ્તો લીધો તો પછી માહરે પનણીને સ્ટોડી થઈ જવુંછ, ને—”

“અરે જા, જા, એવા બધા શેખચક્કી જેવા વિચાર ના કરયા કર,” નસલી રાગજ્યે મોટે સ્હાદે હસીને કહ્યું. “હજી તો ડોસો લીમની લાકરી જેવો છે ! પચાસ બી લાએ-ગેજ પુરાં કીધાં હોશે, ને તેટલાં ધારની કે એને જો પણવાનું શીફરું થયું, ને તેમ——”

“આગલ પનવાનું મન કરીને એ શું સુખી થયો કે હવે વરી ?” મેહેક્કીએ મોટા તુચ્છકારથી કહ્યું,—અને પછી બીલ્લી ટપકાવીને વધાર્યું, “વરી હવે મન કરે તો જે તે વખતે કીધું-તું તે આ એ વખત પાછું કરવાનું !”

“એટલે શું—એ ધારેલાં લગનની લાંજફેર થઈ ગેઈ તેમાં તહારો પોતાનો કંઈ હાથ ઉતો ?” રાગજ્યે અવાજ દબાવી દબને ઘણી તાબુબીના દેખાવથી પુછ્યું.

“હાસ્તો !” મેહેક્કીએ મગફરીના તોરથી મોટે સ્હાદે કહ્યું. “હું મારા હકમાં એક નવો દાવાદાર આસાની સાથે ઉભો થવા દેઉં એવો છેક પેહલ્લાં નંબરનો ગધેરો થોરો છેઉં જે તેની વાત્ર ? એ બિચારાને તો તેનો આજ તક સપનો બી નથી, પણ મેંજ——”

“ચાપી જા !” રાગજ્યે ખુરસી ઉઠાવીને પેલા લાલ પરડાની પેલી મેર આડી નજરે જોઈ લેનાં તરતજ મેહેક્કીની છેક લગોલગ ધસી આવી તેને ચુપ કરતાં કહ્યું. “પેલો કલેખ-ફરોસ આવેલો છે. બારી આગલની ટેખલ આગળ વાંચેછ.”

“કાણુ-સોહલુ ?” મેહેક્કીએ ધીમે અવાજે પુછ્યું.

“હા.”

“નખખોદ ! તે કમળતે કંઈ સાંભળ્યું હોશે કે કેમ ? હું તો જાણું જે આખી કલ્પમાં આપરે એ એખલાજ છઠ્ઠાએ,” તેણે લગરીક પસ્તાવાથી કહ્યું. “આએ કમળખત પરડો અત્રેથી ઉંચકાવી લેવો જોઈએ. એનું અહીં કામજ શું છે ? એ સુધ્ધાં એ પરડાને લીધે આએ રીતની મેં ત્રણ વખત છક્કર ખાધી. ગેઈ રાતે બી — —”

એટલામાં બાળુમાંના સ્ક્રીનને ટપટપ આંગલાં મારીને કલ્પનો વેટર તેઓ હતા ત્યાં આવ્યો. “આપકા ચીડી હએ, સાહાબ,” તેણે મેહેલ્લીને તે પાસ કરતાં કહ્યું, ને મેહેલ્લીએ એક “અચ્છા” સાથે તે કાગળ પ્લેટમાંથી ઉંચકી લીધો, એટલે તે વેટર સરેસ્તાની અદબથી ચાલ્યો ગયો.

મેહેલ્લીએ તે પછી તે પત્ર ઉલટાવીને મોનોગ્રામ જોયો. તે પરની એક નજરજ બસ હતી.

“ઓત તારી, એ ચીડી તો કેથી માહરા મેહેલીલગત તરફનીજ છે !”

“બજબાની ?”

“હા.”—અને મેહેલ્લીએ, એમ કેહતાં, ટેબલપર લખવાની સામગ્રીઓ વચ્ચે પડેલી એક હાથીદાંતની પેપર—નાઇફ વડે તે ઍનવેલપ તેની કોરમાંથી ફાડી કાઢ્યો, ને તે માંહેનો દસ્તાવેજ ખુલીને વાંચ્યો.

અને તેમાં શું લખાઈ આવ્યું હતું ? એવું તે એ શું તેમાં લખેલું હતું કે જેથી મેહેલ્લીના ચેહેરાપરનો કંટાલા ને ગુસ્સાનો અત્યાર તકનો ચીલો હાલમાં તેને વધારે ચીરડાયલો દેખાડી આપતો હતો ?

પ્રકરણ ૩ બું.

મેહેલ્લીએ તે કાગળ વાંચ્યો. ઉપર કહ્યું તેમ તે તેના લખપતી ભાઈ બજાયા તરફથી આવ્યો હતો.

“મોહોરમોહોકાંણુ!” વેટર તે કાગળ આપીને ચાલતો થવા પછી મેહેલ્લી તે કવર ખુલ્લતાં અરધું મોટે-અરધું મનથી પટપટ્યો, “મારા બેહેલીલગતભાઈને માહરી આએ ફાકાફાકીની વાત હું પોતે લખી વાંચું તે આગમચજ તે બાબેની કંઈ બાતમી બાહરોબાહર મલી ગેઈજ કે શું?”—અને તે પછી તેણે મજકુર દસ્તાવેજ વાંચ્યો, કે જ્યારે તેના ચહેરાપરના ખીજ-વાતનો ચાલ્યો એકદમ વધારે ગુસ્સાભર્યો અનેલો નજરે આવતો હતો.

“લે વાંચ, તું રાખ,” તે કાગળ પોતે વાંચી લઈને ટેબલ ઉપરથી સામે બેઠેલા પોતાના દોસ્તને ફેંકતાં મેહેલ્લી દાવરે કહ્યું. “બુદ્ધાએ તો મને જગરાજગરીની થાપ આપી. અહીં તો કેયું બધું રંધઈ રહેલું છે! એવણુ તો કેથા માહરી હરમે તહરમે અદરઈ બી ચુકાઈ, ને હવે આવતાં અઠવાડ્યામાં તો લગન કેથાં નક્કી છે!”

“શું કેહેઈ?” રાખએ તાબુખીમાં પુકાર્યું; “ખરેખર?”

“તે નહીં માનતો તો વાંચની?” મેહેલ્લીએ બખાલ્યું; “વરી લોકેલાજે એ આંઠ દહારા પોતાને અંગલે ગુમરવાનું ડોસાએ મને આએ ઇજન લખેલું છે, ને લગનભર્યું થેર તે

હવે કંઈ માહરે જવા વગર ચાલવાનું છે?”—અને તે ઘણા તુચ્છકારથી મોટે સાહસે હસ્યો.

“પણ એ ઢાંખરાને એ ઉંમરે કયુલ કાણે રાખ્યો હોશે?” રાજાએ કાંઈક અગત્યની માં સવાલ કર્યો.

“એટલે, બચ્ચા, છેક ફાસ્ટ ચાલ્યો કે?” મેહેલ્લીએ અનકા કીધા; “એ માહરા ભાઈને શું કુત્રાંએ કડ્યોછ જે એને છોકરીઓ નહીં કયુલ કરે? અરે એનીપર તો રસ્તે ચાલતી પોરી મોહી પરે! એ માહરો મેહેલીલગત ભઈ મેહેમેહે તો ભણુનાર ગણુનાર છે, ને વરી ગાંડમાં કંઈ નહીં તો નાંખીદેતાં પચીસથી ત્રીસ લાખની ગાંસરી, તો પછી એવી સુનની ચલ્લી તે કાણુ કરમઅભાગની હોય જે નાકયુલ કરે?”

રાજાએ ખભાં ચઢાવ્યાં.

“પણ કંઈ પોરીનું નામ નીશાંણુ લખ્યું હોશેની?” તેણે પુછ્યું. “એ કાણુ સાથ પાટયું ગોઠવાયું?”

“હું તો ઓરખતો નથી,” મેહેલ્લીએ જવાબ કર્યો,—અને પેલું ટેવલની વચમાં પડી રહેલું કાગળ પાછું ઉંચકી તે પર ઉતાવળે એક નજર નાંખી પોતાના ખીસાને સપુર્દ કરતાં કહ્યું, “કોઈ મેહેલાસાની છોકરી લખેછે—અપછ મેહેલાસા; તું ઓરખેછ? તેં એ નામ સાંભરયુંછ?”

“ખીલકુલ નહીં,” રાજાએ ખાત્રીથી કહ્યું; “કોઈ સેકીન કલાસ જેવું હોશે—ફર્સ્ટ કલાસનું હોતે તો નામથી તો ઓરખાતે?”

“ફર્સ્ટ-સેકીન-કે થથ, પણ એ કોઈ નાતરે મેઈ અપછ મેહેલાસાએ તો વચ્ચે આવીને—”

“નામ બપેઈ છે શું?”

“હા.”

“વાહ, નામ બી તાહરે તો મગ્નહતું છે ! સત્તર આના ને બે પેઈ,” રાગ્નએ હસીને ટીકકા કરયા.

“હા, પણ એ સત્યાનાસગેઈનાં વચ્ચે આવ્યાથી નાહક માહરો કચરડો નિકળી જવાનો !” મેહેલ્લીએ એક ઉંડો નિસાસો બેંચીને કહયું. “દોકરાએ કામ એવી તારીફલાયક કુનેહ ને સીફતથી આવે વખત તો લીધુંજ જે મને તો પસગવસ એ કારજ ચરવાયું ને ગોહવાયું તેની ખમર વટીક આજ તક પરવા દીધી નથી !”

“પણ જેમ આગલ ભાંગફેર કીધુંતું તેમ કંઈ હમણું બી કરતી ?” રાગ્નએ અવાજ દબાવીને કહયું.

“હવે તેમ કરવા જેટલો વખતજ કાંઈ છે ?” મેહેલ્લીએ ઉદાસીથી જવાબ કર્યો. “મુળમાં હું તો એ કોઈ પોત્તીને કે તેનાં માએઆપ કાણ મુવાંજવતાં મુવાંજ તેઓને કોઈને ઓરખતો બી નથી ! હવે શું ? આવતા આતવારે તો લગન નકકી થઈ ચુક્યાંય. હવે તો ખેર, જે ખુદા કરે એ ખરું !”

“પણ ત્યારે તુંને ઇજન થયુંજ તે જશે તો ખરો કે ?”

“જવું તો જોઈશેજ,” મેહેલ્લીએ સહમજ આપી; “આએ હાલતી કકરધજ ફાકાફાકી દરમ્યાન એને વધારે શત્ર કરવો પાલવવાનો નથી. હવે કંઈ કાગળ લખીને મદદ મંગાએ ? હાલ તો એને બિચારાને જેર ખાવાની બી પુરસુદ હોશે નહીં. હવે તો લગનને દાહરે એ પરણી ઉઠે તાહરેજ જરા ચીગો-મીગો થઈને થોડું આંખપાણી કરશ તો નવી ખેરી આવેલી

હોવાની ખુશાલીમાં કદાચ એ પાંચ હજાર તરાક દેધને એ ઝટસે ખરો !”

“વેલ, આઈ વીશ યુ જ્ઞેય-ધેટ ઇઝ ઓલ આઈ કેન સે, ઓલ્ડ બોય,” રાજાએ હવે ઉડીને રૂખસદ લેનાં કહ્યું,— અને પછી વ્હીસલ કરતો તે એ ઓરડો છોડી બાહાર ગયો, એટલે જવાનં મેહેલ્લી દાવર એકાદ પલ ત્યાં પાછો એકલો પડ્યો.

‘અધું કાંટાનું કટેસર થઈ ગીયું !’ મેહેલ્લીએ ખીજવાટ સાથે તે ટેબલ પર હાથ અફાડી, પેલું છેલ્લું લખવા માંડેલું કાગલ કે જે અધુરું જ હતું તેનાં ચીરયાં ઉતારયાં, અને એકલો એકલો મન સાથ પટપટ્યો. ‘હવે એને આએ લખવાની જેહેમત કરવામાં હાંસલ નથી. હવે તો જે હોએ તે એ કમઅખત લગન થઈ રહે પછીજ.’—વરી જરા થોભીને—‘ખુદા જાણે પોરી કેરીક હોશે ? એ મકઈખુદા જેવા ઘરડા વાંદરને કબુલજ કેમ થઈ હોસે !’— અને પછી તે બી અધું ટેબલ પર પાછુ વગેસગે કરીને ત્યાંથી બાહર પડ્યો.

અને તે એ ઓરડામાંથી બાહર પડ્યો ત્યારે તેણે જ્ઞેયું કે રાજાએ તેને ચેનાવ્યો હતો તેમ, પરડાની પેલી બાજુએ એક બારીનાં ખુંલામાં ખુરસી ખેંચી, સોહલુ કલેગ્નફ્રેસ એક પેપર વાંચતો બેઠેલો હતો.

તેને મેહેલ્લી સાથ કે પેલા રાજા સાથ ઝાઝો બનાવ નહીં હતો. ખરેખર તો એ મીઠ કલેગ્નફ્રેસને કલઅમા કોઈની બી સાથે બાઝતું ન હતું. તે સ્વભાવનો દાહડાબદ્યો હતો, અને જે બોલતો ને કરતો તે બાજે વખત એવું કે લોકોનાં કલેગ્નજ કારી નાખે, જેથી તે “સોહલુ પે” ઉફે “સોહલુ

કલેન્ડરોસ"ની ઉપમાંથી કલબમાં ઓળખાતો હતો; અને, એટલામાટે, તે ઓરડામાંથી બહાર જતાં રાજાએ કે મેહેલ્લીએ તેને મુતલગ વટાડ્યો નહીં.

પણ તેને પોતાને તેની થોડીજ પરવાહ હતી ! તે બંને ઉડીને તે ઓરડામાંથી બહાર પડ્યા ત્યારે તે અશમે ચઢાવીને એકાગ્ર ચીતે ને ઉડા ધ્યાનથી વાંચતો હોય તેમ પેપરમાં માથું ખોસી વાંચ્યાજ કરતો હતો, પણ ખરેખર તો તેણે રાજા ને મેહેલ્લી વચ્ચે થયેલી વાતચીતનો હરફેહરફ કસારીના કાન કરીને સાંભળી લીધો હતો, કે જે ઉપર મેહેલ્લીનાં ત્યાંથી જતો રહેવા બાદ હાલમાં તો તે એકલો દરયાફત કરતો બેઠો હતો.

હવે તેણે શું કરવું ? મેહેલ્લીની તેના ભાઈના સંબંધની તમામ કપટવાસના તે જાણતો હતો એમ મેહેલ્લીને પોતાને બહાર કરીને તેને પોતાના દાખમાં લેવો, કે પોતાની એ માહિતગારીથી ખુદ બજાવાને વાકેફ કરીને, તે ડોસાની તરફના લાભનો લ્હાવો લેવો. ?

અને તેને, અવગત, એ છેલ્લોજ માર્ગ જસ્ટી અનુકુળ ભાસ્યો. તેણે જોયું કે મેહેલ્લીને ડરાવા દબરાવાથી તે કશી હાંસલ પામે એમ ન હતું. તે પોરયો જો પોતે એવો કડકા-બાલુસ ને તજ્યાંઝાટક હતો તો બીહી ડરીને તેને ચુપકો રાખવા તે શું જાંહાંસી શકવાનો હતો ? તે કરતાં તો બેહેતર એ કે પોતાની એ માહિતગારી બજાવાનેજ તેણે મોંઘે મુલે વેચવી, અને તે એજ દરાવ થકી, એટલામાટે, પોતાનાં મન સાથે થોડોક ટુંક વિચાર કરી લઇને આયંદા એકમત થયો.

પ્રકરણ ૪ થું.

તે “વેહાવાજનનું લગનભરયું ઘેર” હતું !

અપઘ મેહેલ્લાસાની માએ સુનામાએનો હરખ તેનાં તન-
અદનમાં મુતલગ માયો સમાયો જતો ન હતો તે પોતાની એક-
પુરી એટી અપઘનું નશીબ પોતાની સહી મીલીઓમાં “હીરાને
ઓરેનું” જાહેર કરતી હતી, કેમકે તે છોકરી એક લક્ષાધીસ
ધણીની ધણીઆણી થનાર હતી.

“ધીરાં કામ સાહેબનાં,” તે માતા મગરૂરીથી કહેતી હતી.
“જીભરું મારી અપઘ માય મરે આવીસ વરસની થઈ તેટલાં
તો થું એક ઘરડી ડોસી થઈ ગેઈ હોય તેમ લોકલોકે માહરાં
અદનનાં ચામરાં ટુપી કાહારયાં ને અધાં ઘેર અણી આધાં જે
તમારી તો ઉંઘ ઉડતી નહીં, ને તમે તો છોકરીને પરણાવતાં
નહીં; પણ માએ, કંઈ એમ અચ્ચાંને તે જાહાં તાંહાં ઉંચકીને
અફારી દેવાએ? કેાઈ આપુ સહી અચ્ચાંને ફેરવી શકે એવું
ઘેરીતું આરીતું તો જોઈએ? એ તો જનમની પાર આંધ-
વાની!” ઇત્યાદી.

અને જ્યારે લગનને ચાર દહાડા તેમ ખીચ્છીની રીતને
દહાડે અપઘ મેહેલ્લાસાની માતા સુનામાએ પોતાની દીકરીના
એ મોટાં સુભાગ્ય આપે એમ ખુશીથી ઉંચકાતી ઉફાળાતી હતી,
ત્યારે અપઘ પોતે થું કરતી હતી તે જોવા આપણે જરા એ
છોકરીના પોતાના ઓરડાનાં એકાંતમાં ડોકયું ખોસથું.

તે પોતાની એક મશ્યાઈ બેહેન-માસીની છોકરી-મીહાંને
પોતાનો અધો લગનનો વાગો અતાવતી હતી. એક ટુલ જેવાં

સફેદ હોજરયાંપર તમામ જીકની આસ્કેટ લરાવી હતી, અને તેવુંજ દોરામાર એક સુફેદ બ્રાઉસ વિગેરે તથ્યાર કરાવેલું હતું. તે ઉપરાંત બજાયાએ પોતાની એ માહબુબ માટે આદર-ણીની પેહેરાંમણીમાં હીરાનો એક દેખીતો મોંઘોડાટ હાર મોકળવ્યો હતો, જે બધું એ બપોલ પોતાની એ મસ્યાઈ બેહેન મીઠાંને મલકાઈ મલકાઈને બતાવતી હતી, અને મીઠાં એ બધું અજબ થઈ થઈને જોતી હતી.

તે ઘણી મગ્ન હતી એક હોદ્દરી હતી—એ મીઠાં. તેનો આપ લાહોરમાં કેઈ સારે ઠેકાણે મુનસફ હતો, ને તેને ત્રણ વરસપર ગુમાવવા ઉપરાંત થોડુંએકપર તે બીચારી પોતાની માતાનો બી મીઠો શીરજીત સાહયો સદાની ખોડી બેઠી હતી. આ ઉપરથી હાલમાં તે પોતાની ધુધ સાથે લાહોરમાં અપર મોલ તાંક કેથે રહેતી હતી, ને તેને મીસીસ મેહેન્દ્રાસાએ અજીદ થઈને પોતાની સગવળની દીકરી બપોલનાં લગન ખાવા ખાસ લાહોર તકથી હાલમાં મુંબઈ બોલાવી લીધી હતી.

તેનું નામ મીઠીબાઈ હતું, પણ તેના માઆપ તેને “મીઠી” કહીનેજ બોલાવતાં હતાં, ને જે લોક આછા ઘરોઆથી બોલાવતાં તે લોક તેને “મીઠાં” કહેતાં હતાં.

તે એક ઘણીજ જોવાજોગ અને દીલકસ ખુબસુરતી ધરાવનાર એક નવોજવાંન તારણી હતી. તે સીધી પતલી અને ઉચી હતી, અને જોકે પરદેશમાં ઉધરી હતી તોપણ પુરતી કેળવણીની તરબીયત અને સારી સોસાયટીના પ્રતાપે તેનામાં કાંઈ એવું તો બેચાણકારક હતું, તેણીની દરેક હીલચાલ અને અદામાં તે એટલી બધી તો મનોહર ને મીઠી હતી કે તેણીને એક નજરે ધ્યાનથી જોવી ને તપાસવી એ બી જાણે એક પહેલા પ્રકારની મોજ થઈ પડે !

તે એક અતી નુરમંદ મુખડો હતો, અને ચેહરાનો કલ્લો ને પેશાની, તે ભરાવદાર અને ઝલકતા કાળા બાલનું માંથું, ઉંચું કપાલ, હરણી સમાન ચતુર અને ખુશીમાં હંમેશ હસ્યા કરતી આંખો, ગોરા ગોરા ગુલાબી ગાલ અને લાલ લાલ હોઠ સાથનું મધુરં બદન, ઉંચી ગરદન, એ બધું તેને બેતકરાર એક તારીફલાયક ખુબસુરતી તરીકેજ રજુ કરવું હતું. વળી તે આસુદી ને તનદરોસ્ત ઉતરી હતી. નહીં કે દીલમાં ફરબે કે છેક બાવાભાખરા જેવી ભરેલી હતી, પણ એક ખુબસુરત તનદરોસ્ત બાંધો, કે જે તમારી મુંબઈની ઘણીખરી કંટાયલી, તવાયલી, નખાયલી, સુકાયલી, ચીમરાયલી, મકાઈબાઉ જેવી કાવલી પતલી ખુબસુરતીઓના બાંધાથી અગત કરીને જીદોજ પડતો હતો.

મગર કમનસીબે અપઈ મેહલ્લાશાહ તો એ છેલ્લીજ જાતની એક “ખુબસુરતી” હતી. તે ખાસકરીને બેડોલ કે બદસુરત હતી એમ નહીં. ચામડીમાં તો તે બી સફેદ હતી, પણ નકસમાં ખુબસુરતીનો ખ્યાલ ઉપજાવે એવું તેનામાં થોડુંજ હતું અથવા કશુંજ ન હતું. તે નહાની ઉંમરેજ જભોલાઈ ગયલી હતી, પણ એમ છતાં એ તો ખરૂં કે પોશાકના ટીપટાપ ને બાહેરના બધા ઠંઠરાથી તે હૂતી તે કરતાં લગાર વિશેષ સુંદર દેખાતી હતી.

એ બધી એ અપઈની માતાની કુનેહ હતી. તે એક કુર-સાજીભરી આરેગાંઠ પુરી ઓરત હતી, જેથી અપઈનાં જભોલાઈ ગયલાં બદન છતાં તે પંદરથી સતર વરસની એક ટટનખાર નાજનીન હોએ તેવી તરફીબથી ડ્રેસ કરતાં તે એ પોતાની બેટીને શીખવી શકી હતી. સારાંશ, સુંદરતા તેમજ સ્વભાવ,

વિચારોનું સંગીનપાણું તેમજ ટેસ્ટ વિગેરે દરેક વાતમાં એ બે મર્યાદા બેહેનો તદ્દનજ એકમેકથી જુદી અને ઉલટી હતી.

પૈસામાં બી કાંઈક તેવોજ મામલો હતો. અપધનો આપ હોય તે કરતાં જ્યાદા બનાવતો હતો, ને ગાંઠમાં ચીચોરાનું જોર નહીં છતાં બી દમપર સુમાર રાખી પોતાને “શેઠ્યા”માં અપાવતો ને શેઠ્યાઓમાં ફરવાની હુક ધરાવતો હતો, કે જ્યારે મીડીનો આપ નજદીક અરધો લાખ જેટલી પુંજ પોતાનાં એ એકપુરાં બચ્ચાનાં નામપર કરીને મરી ગયો તોબી તેનાં સગાંઓ ને બીજાંઓ તેને એટલો માલદાર મુતલગ જાણતાં ન હતાં. તેઓએ ફાલાપુલી કરી કે બતાવી ન હતી. પોતાની કમઘની હદમાં રહીને થોડુંક બચ્ચાની જાણનાર આ એક કુટુંબ હતું, ને પરીણામમાં ભરજવાંન વયે માબાપનો મીઠો સાહયો ખોધ બેસનાર કમનસીબ મીડી તદ્દનજ નિરાધાર રવડી પડી ન હતી.

અને એવી એ બે માસી માસીનીઓને “ખીચરીની રીત” ને દહાડે અપધના ઓરડામાં એ લગનને લગતી બધી વાતચીત કરતી આપણે જોઈએ છીએ.

“અહીં આવ, જરા બેસ,” તે બધી નવી નવી સાડીઓ ને તરેહવાર લગનના વસાવેલા નવા વાગાઓ તથા દરદાગીનાઓ જોઈ રહ્યા પછી મીઠાંએ અપધને બાજુમાંના એક સોફાપર પોતાની પાસે ખેંચી લીધી. “હવે જરા મને મન મુકીને કેહ તો ખરી કે એવણુ છે કેવા?”

“એવણુ? કેણુ એવણુ?”

“હવે અમથી ચીબી ના થાની, તું બી અપધ?” મીઠાંએ હસીને કહ્યું; “વરી કેણુ એવણુ? તાહરા ભવિશના ભરથાર?”

“પણ મરે, વરી તેવણ કેવાક હોએ ? માણસ જેવા માણસ !” અપઘ વધતી ચીંચી થઈ.

“હવે કાંઈ સાંભરવાની થઈજ કે ?” મીડીએ વધતી હસીને કહ્યું. “હું કાંઈ કેહુંજ જે માણસ નહીં ને—પણ જવા દેતી, હું કાંઈ બોલસ તો વરી તું ને ગુસ્સો ખુસ્સો લાગસે.”

“પણ મરે, તું પુછવા શું માંગેય, મીડી ?”

“હું એમ પુછુ કે તેવણ ઘણા ખુબસુરત છે કે ? તું ને ગમેછ કે ?”

અપઘ મોટે સ્હાદે હસી પડી.

“મરે, જેટલી દુકતીઓ પરણે તે અધી તાહરા વીચાર પરમાણે ખુબસુરત માટીઓજ ને જેતી ફરે તો હું તો કેહુંજ જે દસ વરસમાં જ લગન બી પારસીઓ વચ્ચે થાએ નહીં,” અપઘએ ટીકકા કર્યા.

“ઓ અરયું રે ! તહારે શું તું પ્યાર વગર પરણવા નીકરીજ ?”

“પ્યાર ?” અપઘએ ટણકા કીધો. “તહારાં ને મહારાં માએ આપ પ્યાર કરીનેજ પરણ્યાં હોશે ? એ તો અધાં તમે અહારગામની ધચિમજીઓ ને અંગ્રેજી શીખેલીઓનાં ઢણક છે. અમે કંઈ એમાં સમજ્યે નહીં. અમારે મન તે અમારાં માએ આપે કીધું તે અમારા ખોદાએજ કીધું.”

હવે મીઠાં મોટે સ્હાદે હસી.

“તાહરાં માએ આપ પણસે કે તું ?” તેને હસ્યા વગર ચાલ્યું નહીં,—અને પછી પોતે અત્રે પોતાની માસીને ત્યાં પહોંચી આવી હતી એટલે કોઈ બી કન્યો વેચતો લેવાનું શોભવાનું નથી એમ જાણી તેણીએ ઉતાવલે વધારયું, “પણ એ

તાહરા વર થતા પાસે પછસા તો ખોદ, એના આપેલા ઘણાજ કેહેવાએછ-નહીં ?”

“તે પરજ તો મેં હા કેહી,” અપઈ હવે તેનાં ખરાં રૂપમાં પ્રગટ પડી. “કેહ જે કમમાંકમ પચાસથી સાહઠ લાખ રૂપ્યાનો જીવ છે; નહીં તો એવણની એવી ઉંમરે હું કબુલ કરતે બી ખરી કે?”

“ત્યારે ઉંમર બી મોટી છે શું?”

“છે—કંઈ ઘણી મોટી નહીં. પચાસમાં એક વધતું કે એકું એણું હોશે,” અપછએ ખેદરકરીના દેખાવથી કહ્યું.

“પચાસમાં?” મીડીએ જીવ જાટયો; “ઓ તું હરવાયરે, અપછ! એ કાંએ તું પછસા બદલ એમ ત્યારે તાહરો ભવ વેચતી હોશે?”

“તું તો મુઠ ખેઅઝલ છે,” આએ પરચારો નહી ગમ્યો હોએ તેમ ખભડીને અપછએ કહ્યું. “આજે છોકરાઓ મલેચજ કાંહાં? એમ બધું સાઈ માફું સાઈ માફું કરયા કરયે તો ભવના ભવ નીડી જાએ ઘેરેઘેર છોકરા જોવો તો ખે કે તન ને પણવા વગરની છોકરીઓ જોવો તો ભારા બંધાએ! રોગ જાણે મહારી. મને કંઈ એવા અકરીકત કરયા કરવાનું ગમે નહીં.”—અને મીડીએ જોઈ લીધું કે આ પોરી પોતાને ફક્ત પછસા બદલ જતી આંખે આંધળી થઈ વેચતી હતી, કે જ્યારે આસપાસનાં તે જે એકથી અનેક બાહાંણાં બતાવતી ને ટીકકા કરતી હતી તે બધું ફક્ત પોતાનું મન મનાવા ને મન સમજવાનુંજ હતું!

પ્રકરણ ૫ સું.

મીઠાં ચુપ રહી. તેને બોલવાનું તો ઘણું બી મન થયું, પણ તેણે જોયું કે તેની કઝીન બપોલ ફક્ત પછસાપર મરતી હતી. તે ચીચોરાથી બીલકુલ લોભાઈ ને અંગભ ગયલી હતી, એટલે તેની સાથે એ બાબે ખાસકરીને કાંઈ બી તકરારમાં ઉતરવાનું કેવળ પથ્થરપર પાણી રેડ્યા કરવા જેવું જ મીથ્યા થવાનું હતું.

“હું તો ધારૂં,” તેને માહાત થયલી માનીને બપોલએ ઉલટમંદ જારી રાખ્યું, “કે તું ને તાહરા એવા ઘેલા ગાંડા વીચારો પ્રમાણે જોતાં તો કેથે થર પરવાનું ઘણું મુશકેલ થઈ પરશે.”

“ઓ વહીરે માએ, ત્યારે હવે શું કરશું?—ગરીબનાં નસીબ ગરીબ!” લુચ્ચી મીઠીએ જાણે કેવીક ફકર થતી હોએ તેમ ઢોંગનો એક નીસાસો નાંખી કહ્યું.

“તું કંઈ ફકર ના કર,” બપોલએ તરત હીમત આપી; “હું જરા મારે સાસરે થર પડું ને પછસા ટકાનો બધો અખત્યાર મારે કખજે કરું તો પછી હું તું ને મારે બંગલે રેહવા બોલાવશ, ને તાંહાં તું આવશે તો કોઈને કોઈ સાથે પછી હું તારું ચોકડું તરત બે નારી આપશ.”

“થેંક યુ—ખોદા તહારા હાથને જશ આપે,” મીઠાંએ ઢોંગભરી ગંભીરતાથી—માંહેલે ભેદે પોતાની આ ભોળી ભટાક સગીની એ બધી સુફયાણી ગણત્રી ને સખ્યારાથી ધુમ ગમત પામતાં કહ્યું; “હાલ તો હજી તો હું બચ્યું છે.”

“હા રે, ખીચાઈ ખાવાજીનું જીયું! મને ગીયા સહરેવર રોઝે ૨૨ પુરાં થયાં, ને તુંને આવતા આસ્તાદ રોઝે ૧૮ પુરાં થશે; ખઈ કેની?”

“હા પણ તહારા કરતાં હું નાહલી કેની?” મીઠાંએ તકરાર ઉઠાવી. “હું ખી જો ખીજાં એ ત્રણ વરસમાં કોઈ સારો છોકરો નહીં મળશે તો કોઈ ચીચોરાવાલો ડોસો ડગરો સોહો-ધીને થર પરી જવશ, પણ હાલ તો માહરી વાત જવા દે ને તાહરીજ વાત કર. મને એટલી ખુશાલી ખુસાલી લાગ્યા કરેજ! જો, સાહજન વચ્ચેથી સેશ ઉંચકીને તો હુંજ ચાલસ જો! મને મારાં પોતાનાં લગન કરાવાની ઉલટ થતી નથી, પણ ખીજાંનાં લગનના કારભાર કરવા ને સેસપાત્રીઓ ઉંચકીને લટ-કોમટકો કરતી સાજન વચ્ચેથી ચાલવા ઘણું ગમેય.”—અને તેઓ બંને હસ્યાં

“માયજી તો એ મારું નકકી થવાથી કંઈ એવાં ખુસી ખુસી થઈ ગીયાંજ!” અપછએ જરી રાખ્યું. “આજે કેટલા કેટલા દાહરા થયા જરા થર ઘાડ્યાં એસતાં નથી તો! લગન-ભરયાં ઘેરનો કારભાર કરવાનું કંઈ ખાવાનું કામ છે? કપર્યા જાય ને જવેરીઓ આવે, ને જવેરીઓ જાય ને દરજીઓ આવે, દરજીઓ———”

“ત્યારે તું સુખી થવાની આશા રાખેજ તો ખરી કેની?” તેણીની એ બંધી લપકાની જુડી લટાઈથી કંટાલો ખાતાં કુનેહથી તેને તેની એ પટપટમાં અટકાવી નાંખીને મીઠાંએ પુછ્યું.

“સુખી? મરેરે, તું ખી, મીડી, કોટકની પારતી! વરી જાંહાં પચાસથી સાહાડ લાખ રૂપ્યાના ધણીની હું ધણ્યાણીજ થવાની તાંહાં સુખને વરે તે ખી કંઈ પુછવાનું હોએ કે?”—અને

જાણે મીઠીના એ સવાલના ખ્યાલમાં જ કેવીક હેમાકાત હોએ તેમ તેણીએ નસ્તોફ વટીક ચહરાવ્યું.

“એવણુનો એક ભઈ છે,” તેણીએ જરા વારે વળી મનને જાંણ્યું આગલ હાંક્યું. “કેહજે કંઈ સારો માણસ નથી. ઘણોજ લટખટ ખરાબ ને લુચ્છો છે. એવણુ કરતાં તો છેક પચીસ વરસ નાદલો છે, પણ કેથો ભઈની દોલતમાંજ અધો પોતાનો દમ દોરો ભરી મુકેલો છે. તે ખીચારાનો શીગરફેસ અમારાં લગનને દાહરે ઘણો જોવા જોગ થઈ પરવાનો!”

“ભઈ ભઈએને ત્યારે બનાવ નથી કે શું?”

“નહીં રે—છેક જરી ચુધ્યાનું વેર છે. મારા બજ્યાને મનથી તો તદન અકારો ઝેર જોવો છે, પણ તોખી લોકેલાજે લગનને વાસ્તે હમણાં ઘેરમાં તેરવો ને રાખવો પરેલો છે. તું લગનને દાહરે દીવા ટપકાનાં કપરાં લેઈને જાએ ત્યારે જોજે, નહીં તો પછી લગનને દાહરે લગન થઈ રેહવા પછી હું દેખરાવશ. કેહજે વરા ભઈ પાસ માંગી માંગીને હજારો રૂપ્યાનો અત્યાર સુધીમાં દારવાટલો વારી દીધોજ,—પણ તું મને પનણીને જવા તો દે—પછી હું ખી જોઉંજ કે એક કુટી બદાંમ ખી તે કેમ હવે પછી એવણુ પાસે માંગવા આવી શકેજ તે!”

*

*

*

લગન થયાં. તે દાહડે બજ્યાનો અને બપોળનો ભારી ખુશાલીનો તણ થયો. બજ્યાના પૈસા મુજબ તે આંખ ખુલ્લી રાખીને સોહોધ કરતે તો તેના મુકાબ્બેનાં ખાંચરાંમાંથી કોઈ વધારે લાયક ઉંમરની પરણેનર તેને હાથ આવી શકતે ખરી, પણ એ ઢાંખરાજ આએ જુવાં મોહરદારપર લોભાઈ ગયા,

અને અપઘની માતાની કુનેહભરી અધી કારસાજનાં પરીણામમાં એ ચોકઠું ધણુંજ દરૌઅસ્ત અંધ એસી ગયું હતું.

અપઘને ઘેર પણ અધું અસલી તોરથીજ કામ લેવાયું. આગલી રાત્રે આતસનો ગરબો ગવાયો હતો, ને તેજ ફાટેલાં દોલ જેવા સાહાદની ભેંસાસુરોએ વળી રાગડો તાણીને “સખી સુરજ ભલે ઉગ્યારે ! વારીમાં ઉગ્યારે ! વારામાં ઉગ્યારે !” એ મક્કસદના એકનાએક તોર ને એકનાંએક તાહેલાંના રાગડાથી આસપાસના તે આખા લત્તાને ઝડી આમદાદમાં ખલડાવીને જગાડ્યો હતો !

સાહાજનમાં બી તેજ પુરાણા હિન્દુ રવેસનું કામ લેવાયું હતું. ઐરાંઓનો ખીચડો જ્યારે અધ્યાર હાલમાં પસીનો પસીનો થતો બફાયો હતો ત્યારે “માતીદા” મુવાંની મિજલસે આવ્યા હોએ તેમ, નિશાળ્યાઓની પંગત પેરે, હારેકટાર અદબ વાલી મુગા મંતર ને સાડાસત્તર ગોઠવાયલા બેઠા હતા. ખુબી તો એ કે તેઓ લાંબા લાંબા જામા પીછોડાંના ગાંસડામાં અંધાઈ રૂંધાઈને ધાધરા પત્તણ બની આવ્યા હતા, ને ટટરખંધ પીછોડાંથી અકરસી વકરસી રહેલા તે સાજન્યાઓ પરનો સીતમ જેવામાં જેટલો સંતાપજનક તેટલોજ વળી તેની તાસીરમાં રમુજ હતો.

અને હજી આજે બી પારસીઓ વચ્ચે તેજ મામલો ચાલુ અને જારી છે ! તાબુઅ કે તમારા કેળવાયલા પારસીઓને ખુશખીની એ મિજલસોમાં જરૂરી સુધારો કરવા-કરાવાની હીમત હજી તક સુઝતી નથી. એ મલવા ભેટવાની, હસ્વા બોલવાની, રમત ગમત કરવાની મિજલસ છે એમ આપણા પારસીઓને હજી પછી તે જાન ક્યારેક થશે ? કોઈ એકલડોકલ

એ અસલી રાહોરસમમાં કાંઇ દમસાહસ વનાતો સુધારો કરતા હશે તે અમો ના પાડતા નથી, પણ પારસીઓમાં એક એવી મિજલસો માટે નક્કી થયલા કોઇ બી ખાસ નેશનલ ફેસની ગેઠાજરીમાં સાહાજવારીની એ મોટી ખુશખબતીની મિજલસો બાબે એકથી અનેક જે અનર્થ થાય છે, ને હદ વગરના હખરડાઓ જે ચાલુ નજરે પડે છે તેમાં ઘણા સુધારા ને ઘણા તાકીદના સુધારાઓની જરૂર છે એમ ના કેહેવાની કોણ હીમત કરી શકશે ?

એ લગનસરાની રૂઢીઓમાં જોઇતા સુધારા બાબે બેશક ઘણું લખાયું છે. ખુદ આ અદના કક્ષમે અત્યાર આગમ્ય અવારનવાર અનેક ઠેકાણે કેટલુંક લખ્યું છે અને હજી લખી શકાય; પણ આ તે જગ્યા કે પ્રસંગ નથી, ને અમારે અમારી વારતાથી વેગલા જવું સમ્મવાર નથી.

અલખત સાહાજનની વચમાં, માધવજી થઇને, એક ખચ્ચરના બોજ જેવી શાલ હાથમાં ઊપાડીને તથા કુંકાના લાંબાલટાક ટીલાંના દરેરા સાથે “પણુતો છોકરો”-બજાબા-બેડો હતો. કન્યાને માટે બજાબાએ પોતાના બંગલાની પડોસ-માંનાજ બંગલાની સગવડ કરાવી આપી હતી, અને હવે હાલમાં લગનના કારભારમાં મેહેલ્લી જેમ વર • તરફથી તેમ પેલી મીઠી વહુ તરફથી સારો દાહડો કામમાં ને કામમાં ને ધાંધલમાં ને ધાંધલમાં હતા !

અને જ્યારે “છોકરો” પણવા ગયો ને જોડું પરણવા બેડું, ને આડા અંતર ને ચોખાની ફેંકાફેંકનાં હંબગ પછી ખરા આશીરવાદ શરૂ થયા ત્યારેજ તે હાલમાં પેહેલવેહેલ્લી મેહેલ્લીની અને મીઠીની મીલાકાત અને ચોલખાણુ થઇ, કે

જ્યારે અજબ જેવું કે બંને એકમેકથી અજબ જેવી હદ સુધી રાજ થયલાં જણાયાં. મીઠી તો તેને બપોલએ કરેલા 'પેલા રીપોર્ટ'ની રાહ કોઈ લોકર સોફર કે પોસાગીર જેવા દેખાવના બે બજાના લાઇને જેવાની વકીમાં હતી, પણ મેહેલ્લી એ બપોલના કાકા સાથે વાત કરતો હતો તેટલાં ત્યાં મીઠાં આવી લાગવાથી તેણે તેઓની ઓલખાંણ કરાવી ત્યારે તે ગ્રહસ્થ દેખાવના જવાંનને જોઈ તે અજબ થઈ ગઈ, ને પરીણામમાં તે કોકો ખસી જવા પડીથી બી તે એ જવાન્યાંઓ તો બીજો અરધો કલાક તક ત્યાંજ વાતચીત કરતાં ઉભાં રહ્યાં.

“હવે તો આપરે સગાં થયાં,” મેહેલ્લી હસીને તેણીને કેહતો હતો; “શું સગાં તે તો મારી બહા જાણે! હું કંઈ એવી આમરગુચર સગાઈઓ જલદીથી સમજી શકતો નથી, પણ એટલાં અતલગ આપરે હોવાં જોઈએ કે જેથી એકમેકનાં ફ્રેન્ડસ થઈ શકશું—નહીં?”

“હા જી, નહી કાંએ?” મીઠાં સાહલેસાઈથી જવાબ કરતી હતી,—અને, એમ કેહતાં, પુરતા અદબ તેમજ એખલાસ સાથની તેઓ વચ્ચે વાતચીતનું જે એક ગાડું તાબરતોબ ગમડતું થયું તે કાંઈ એવી કીસમનું હતું કે તેઓ બંને જ્યારે છુટાં પડ્યાં ત્યારે એકમેકને માટે કંઈ સારોજ વીચાર લઈને—બદકે એકમેકથી પુરતાં રાજ થઈને છુટાં પડ્યાં.

પ્રકરણ ૬ કું.

બજાયા દાવર ઘણી મોટી-લગોલગ ધરડી-ઉંમરે પરણીને પરવારી ગયા.

એ એક બોંહસાબોંહસીપર ફરેલી શાદી હતી. ખરેખર તો તેણે પોતાનાં લગન કરવાનો ખ્યાલ પાછળથી ખીલકુલ મોકુફ કરેલો હતો, પણ મેહેલ્લીપર એકદમનો ને હદ વગરનો અભાવ જરૂર થતાં એ ઉડારયા ને જુગારી લખના દીવાલ્યા દુકતાને માહાત કરવાની એકલીજ મતલબથી તે એ પાછલી જીંદગીમાં પરણુવા માટે એમ પાછો ઉલટ કરી તૈયાર થયો હતો, અને હાલમાં હવે પરણીને પાર પડી ગયો હતો.

તે એક બડી દીંગસનાં લગન હતાં. બજાયા કંજુસ મખી ચુસ હતો ખરો, પણ તેણે જીંદગીની એકજ વેરના આ વરામાં દુલ્હાં દીલથી મોટો હાથ કાઢ્યો હતો, ને બપોલ મેહેલ્લાસા સાથે શાદીના પાક તરીકાથી બંધાઈને તે છેક ધરડી ઉંમરે તે એક નઓજીવાંન મોહરદાર એ રવેસે ઘરમાં લાવ્યો.

અને એ શાદીનાં દરમ્યાનમાં મીઠાં અને મેહેલ્લીની પરસપર ઓલખાણુપીઠાણુ થઈ, જે એક ઘણીજ દીલકસ નેડીની દીલખુશ ઓલખાણુપીઠાણુ હતી, અને બંને એક-મેકથી કાંઈ અજબ જેવી હદ સુધી સંતોષ પામી રાજ થયાં હતાં.

મીઠાં તો રાજી માત્ર નહીં પણ અજબ પણ ઘણી થઈ હતી. મેહેલ્લી દાવરમાં એક ઘણાજ સુધડ ટેસ્ટથી સજ્જ થયલા આ કોઈ દેખીતા ચંચલ જેણુના, ઉમંગી, હસમુખા,

બોલકણા, અતી ઘણા સોહામણા જવાંતને પોતાની રૂઝમાં જોતાં એ જવાંત નાજનીન છક થયા વના રહી શરી નહી.

તે તો એ એ ભાષ્યોતો મુકાણે જોતાં જાણે પોતાની અક્કલથી હેરત રહી, અને અપદ્ધએ પોતાની જવાંતી આ બુદ્ધ સાથનાં જોડાણમાં હરામ ગુમારી તે અદ્ધ તાબુખી વચ્ચે તેણીની દયા ખાવા લાગી. અજીઆ તો કંમરમાંથી પણ વહેલો, જલ્દીથી જમોલાઈ ગયલો એક દેખીતો ઘરડો હતો, કે જ્યારે આ તો એક એવો ખુબરૂ જવાંત હતો-એટલે સોહામણો, એવા ઝલકતા મુખડાનો, એવાં ઉંચા અને સરસર મર્દાનગી-ભરયા દેખાવનો કે લોક ખીચારાને અમસ્થોજ અદ્ધામ કરતાં હોશે એજ અનુમાન પર આવીને તે મધુરી અટકી !

તે વળી વાતચીતમાં પણ બોલીદરાજ એવો પુરવાર થયે કે હરેક ટાલુકાથી તે મીડાને બેઅખત્યાર હસાવી શક્યો તે રમુજ, ઉદાર હેતુઓનો ને દેખીતો ભત્રી લાગણીનોજ એક જવાંત તેણીને લાગ્યો.

‘એ કદાપી વઠેલો ને અગરી ગીએલો હોશે,’ મીડાં એકાંતમાં લગનની રાતે એકલી પોતાનાં મનસે વિચાર કરતી હતી, ‘પણ નહીંજ સુધરી શકે એટલો અધો લાથથી ગીએલો નહીંજ હોવો જોઈએ. હુ તો એનામાં ઘણી એવી કુદરત જોઈ શકું છ કે સવેજાની ચેતવણી કે મદદ સાથે કાંઈ મોહ્યત સાથે જો એની દસ્તગીરી કરી શકે તો ખચ્ચીત એ ઘણો મજાહતો માણસ પુરવાર થાય !’

અને ખીજા લાથપર મેહેલ્લીના ઓરડાનાં એકાંતમાં, મેહેલ્લીના પોતાના તુરગો કંઈ કીસમના હતા ?

‘આપરૂં તો હવે રઘાઈ ચુકું,’ તે પટપટતો હતો.

‘અજી તો એક ખોટું દોહોરયું બી હવે પંઝી ઝાંસવા સાફ ના કેહેજી, ને પોતે પરણીને પાર પડી ગીયોય એટલે હવે આપુને આપણં મોહોત ચેતવુંજ નેમશે ને સુધરવું નેમશે. જીવવું હોય તો સુધરવું નેમશે.’—વળી જરા થોભીને—‘આએ પોરી કાઠ જામરી માજનદ્રાણી છે. જેતાં જેતાંમાં માણં દીલ જીતી ને ચીત ચોરી જઈ શકી છે. ખુદા જાણે મારા જેવા દેશ ખાઈને દરવાજા બાંધનારને એ એકાએક શું થઈ ગીયુંજ? આજ તક કાઠ બી પોરીના બાજમાં મને એમ થયું નથી. આએ તો વીસરવા માંગુજ, પણ મુઠ જરા થઈને મારાં મનમાંથી ખસતી નથી. કંઈ ચેહેરામાંજ એવું મીઠું ને ખેંચાણુકારક છે! નામ બી “મીઠી” છે એજ કેટલું મીઠું છે!’—અને તે એકલો એકલો મોટે સાહજે હસ્યો.

*

*

*

જી મહીના વહી ગયા બજીયા ને બપોલ પરણીને નવાં જીનાં થઈ ગયાં.

મીઠાં તો લગન પંઝીની લાહોર પાછી ગયલી હતી, પણ જે ઝુઘની સાથે રેહતી હતી તે બી બીચારી કોલેરાના સપાટામાં બે દીવસની રમતમાં સફા થઈ જવા કેડે તે બપોળના હેતભર્યાં ઇજનને માન આપી હાલ તો તેની સાથે તેને બગલે મુંબઈમાં થોડુંક સુધી રેહવા આવી હતી.

પણ તે નેમએ એટલી નીરાંત કે સુખમાં નહીં હતી, કેમજે તેણે અતરે આવીને જોયું કે બજીયા અને બપોલ વચ્ચે ઝાઝું બનતું ન હતું. તેઓ જરા જરામાં અથડી પડતાં હતાં, કે જ્યારે તે હાજર હોય તો તેને બીચારીને તેથી વગર અગતે ઘણું ખસ્યાણુ લાગતું હતું.

તેમનો મોટો મતફેર પછસા સંબંધીજ હતો. અપ્પા મેહે દ્ધીના તોરની ઉગાઉ ને ખરચાણ હતી, અને અજીયાના ને કારણથી અધા પ્રાણ દળી જતા હતા. તે ડોસાંએ આવા અધા કોહેલા સંડેલા મામલાની ને અપ્પાની એ કીસમની નાતાબે-દારીની સ્વપ્ને પણ વડી રાખી નહોતી.

અને હાલમાં અપ્પા તેના ઓરડામાં તે પોતાની સુદર-પીત્રાઈ મીઠાં સાથ એકલી હતી.

તે સુસ્ત અને થાકેલી હતી. તે અતરે પરણી આવીને એક એવી અચાસી ને સુસ્ત જીંદગી ગુજરતી હતી કે તેને નહીં થાકતી થાક લાગી જતી તેમાં માઠાં અજાજ થતી ન હતી. તે (મીઠાં) તો નહીં કામનું કામ સોહોધી પોતાનાં કસાયલાં હાડકાંને આખો દહાડો રગડી કસરતમાં રાખતી હતી. કાંઈજ નહીં હોય તો મોડી રાત સુધી તે કંઈ ને કંઈ વાંચવાનું લઈને બી બેસતી, ને પોતાના દાખલાની નકલ કરાવવા જોગું તે અપ્પાને ઘણુંક કેલતી ને સમજાવતી, પણ ફેાકટ.

“મરેરે, દાહરે મુવો એવો લાખો થાએજ કે જાણે નીહતાં નીહતો નથી! કાહારે સાંલાંજ પરે જે ગારી જોરાવીને જરા ઓપોલો પર જઈએ.” અપ્પા મીઠાંને કેલતી હતી

“હા, પણ એ વરી આજે શું થયું, અપ્પા?” મીઠાંએ અતરે યાદ થતાં, અપ્પાની આલસાઈની રોજની સાધારણ થઈ પડેલી તે વાત વીસરાવીને પુછ્યું.

“શું?”

“આજે સહવારે નાસ્તાપર તહારા અજી વરી મને તો ઘણા ખબરેલા ને ખાતા જેવા દેખાયા?”

“હા, તે તો વરી પેલાજ મુવાને વરે,” અપ્પાએ કંટાળાના

દેખાવથી કહ્યું. “વરી ફેલજે કંઈ નવી રમરી મુકાવવા હાલમાં તથ્યાર થયોછ.”

“કાણુ—મેહેલ્લી?”

“ત્યારે તે વીંટીપરનું નંગ નહીં તો વરી ખીજું કાણુ?”
અપછએ ટીચકું ચઢાવી કહ્યું. “કાછએ એવણુને મઝીને એ એઅલગામણુને વરે એવી એક એ આતમીઓ આપેલા છે કે એક તો એવણુ રોજના ભેળનાં ગીએલા તેમાં હાલમાં તદ-નજ ભેળું ખીસી ગીયુંછ. તેને અહીં એવણે બોલાવી મંગા-વેલો છે.”

“કાણુને—મેહેલ્લીને?”

“હવે તું ખી શું જાણેછ સમજેછ તોખી વચમાં અમથું અમથું મેહેલ્લીને તેહેલ્લીને કર્યા કરેય?” અપછએ તરયાપાવ ફેંક્યા. “આપરે તે એઅદશાની નહીં તો હાલમાં વરી ખીજું કાણુની વાત કરીએછ જે તેની વાત?”

“તે કાહારે આવવાનો છે જે?”

“જત્રા જાણે માહરી,” અપછએ કંટાલાથી કહ્યું; “એવણુ માહરી પાસ કાંહાં લોકના માટીડાઓની પખી મન મુકીને અધી જરામાંની જરા વાત કરેછ જે? એ તો નાસ્તા પઢી જરા પટાવી પટાવીને પુછ્યું ત્યારે જેમ તેર એટલો ગર આપ્યો. ફેલજે સહવારનો આવી મરવાનો ઉતો.”

“ત્યારે તો આયોજ હોશે,” માંડાંએ ઉલટમંદ કહ્યું. “મેં આજે અંગલાની અગાસીપરથી કાછને ભારતી વીક્ટોરી-યામાં આવીને આપરા વરંડામાં ઉતરતો જોયોતો અરો. મને મેહેલ્લી જેવોજ લાગો.”

“ત્યારે તો આયોજ હોશે,” અપછએ પોતાની એકમાંથી

ચમકી ઉઠનાં કહ્યું. ‘ચાલ, નીચે લાયબ્રેરીમાં જઈએ. તારાં એ મેઉ ભાઈઓ ત્યારે તો કદાચ કંઈ બી દાહેરાં દોહવતાજ હોશે.’”

“પણ મને આવવાનું કેમ સારું લાગે?” મીઠાંએ આના-કાનીથી કહ્યું.

“હવે ચાલની તું તાલરે; હું સાથે છેઉં કેની?” અપઘ અજીદ થઈ, ને તેઓ બંને તે પછી તે ઓરડામાંથી તરત બાહરે પડ્યાં

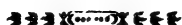
અપઘ ઘણા થરસાથી મોટે ઘરની અલગજી તરીકે છેક ધીરેધીરે દાદર ઉતરતી હતી, ને મીઠાનું તો પાકી જતું હતું! તે પોતે તો તેને ઢંકડો મારી એક ઉંચટમંદ પંખેરાં પેરે ખુશાલ તે દાદર પરથી ગમડી જતે! જવાંનીનાં બધાં જોમ, તેજ ને લોહી છતાં અપઘ ઘરડી ડોસી દેખાવા જેવી ચીખીચાખી થયા કરતી હતી તે એ છોકરીને તો જરા થઈને ગમતું ન હતું.

તેણીએ અપઘ જોડે જવાની પહેલી હરોલમાં જરા આનાકાની કરી ખરી, પણ ખરેખર તો તેને જવાનું નબોળું નહીં થઈ પડતું હોય તો તેને જવા ઘણું ગમતું હતું. તે મહેલ્લીને ઘૂણે મહીને પાછો રૂબરૂ મળવા અને જોવાને ખરાં દીવથી ઉલટમંદ અને અધીરી બની ગઈ હતી.

અપઘએ તેને સાથે લઈ જઈને લાયબ્રેરીરૂમનું અળગું અંધ કરેલું બારણું એક નરમ આંચકાથી ઉઘાડ્યું, ને પછી તે મીઠાં સાથે અંદર દાખલ થઈ. ત્યાં તે બંને ભાઈઓ એકલાજ હતા.

„મેહેલ્લી આયાજી શું?” અપઘએ પાઘરી પોતાના

ભરથાર અ ગલ જઈને એક ખુરસીપર બેસતાં અઝાણી અમ્મા ખતી કહ્યું, -કે જ્યારે મીઠાં તો જરા અચકીને તે ઓરડાને નાકેનાજ એક સોફાપર ગુપચુપ માંગણું જોતી બેસી ગઈ.

પ્રકરણ ૭ મું.

તે ઓરડામાં એ જાંને અળખાઓના આગ્યાથી તુરત ચુપકીદી પસરી રહી. તેમનું એ આગમણુ બજાવાને ઝાઝું ગમ્યું ન હોય એમ દેખાયું, પણ તે, અલબત્ત, કાંઈ બોલ્યો નહોં.

તેઓ દાખલ થઈ ત્યારે ખારણાં બાહેરથી તે જાંને ભાઈઓ વચ્ચે અંદર કાંઈ સખખત ટપાટપી થતી હોવાના સાદ વડીક સંભળાયા હતા, પણ જેવું ખારણું ઉંઘડ્યું કે તુરત વેળા તો જાંને ચુપ થઈ ગયા, ને બેઠનું ધ્યાન તે દાખલ થતી જાંનુઓ તરફ ખેંચાતાં મેહેલ્લી મીઠાંને એ ફેસાદ દરમ્યાંન ત્યાં આવી લાગેલી જોઈ ખચ્ચીતરીને જરા જખવાણો થયલો નજરે આવ્યો.

ત્યાં એક કચેરી જેવો બધો ઠાઠમાઠ હતો. બજાવા વચ્ચે માંતી મોટી ટેબલની વચ્ચે એક કુશાદે ખુરસીમાં ગોઠવઈને બેઠો હતો, કે જ્યારે મેહેલ્લી તેની સામે એક કેદી કે અપરાધીની કીસમે ઉભો હતો. બજાએ તેને બેસવા કહ્યું ન હતું. ને તે બેઠો ન હતો. તે ગુસ્સાની ઉશ્કેરણીથી ઘણો લાલ થયલો દેખાતો હતો.

“તમે લોક બર વખત આયાં,” તે અબજાઓનું આવવું દેખીતી રીતે નહીં ગમેલું છતાં બજા તરત ખુશીમજા થવાનું ડોલ કરી બોલ્યો. “હું આએ તારા દેરને, અપઈ, તેની બધી ખરાબ ચાલનું ટીપણું કેહી સંભરાવતોતો તેવામાંજ તમે લોક આયાં. એ દુકતો મારા પદસાને કાંકરા બાણેજ.”

“તે એવણને થેરી કંમરપર કાંકરો મુકીને કમઈ ધમઈ કરવી પડેજ જે તેની વાત !” બપઈએ મોટા થસ્સાથી ટણકો કીધો.

“તેથીજ તો !” બજા તરત એકમત થયો. “એને તદન હરામખોરી પાઈ ગેઈજ. સરતમાં બજેજ, ખીલીયડોં ને પાનાના બુગારો ખેલેજ, ને ખીજ બધી ખરાબ ધલતમાં ખોહાર થાએજ ને મને ખી કરેજ તે હું શું કરવા ખમ્યા કરું ? હાલ વરી એક નવું મોટું તરકટ અજવાલાંમાં આયુંજ. મારી ખોટી સહી પ્રાંજ કરીને એ એબલીસે મારે નામે એકમાંથી એક મોટી રકમ—”

“શરમ છે !” મેહેલ્લીએ તેને મારવા ધામતો હોય તેમ ઉસ્કેરણીથી લગભગ તેનાં આંગપર આગલ ધસી જઈને કહ્યું : “કેઈ જીંદગીને વાસ્તે એયું તોહમત મારીપર તમે જોરી શકોજ, બજા ! હું તો કેહુંજ જે તમારા બુઢાપાને શરમ છે !” બજાએ ગંભીરતાથી માંથુ ધુણાવ્યું.

“તું ના કેહશે તો તારું માનશે કેણું ?” તે ડોસાએ તુચ્છકારથી કહ્યું,—અને તેને વધતો ઉસ્કેરાતો જોઈને વધાર્યું, “હા, આગળ આવ ! મને માર, બચ્ચા, માર ! હવે તેટલુંજ આકી છે. એમ કર કે તરતજ મુશકા ટાટ કરાવીને આંચરા મારવા મોકલી દેઉં. તેને વરેજ તો હું ખોટી છેઉં.”

તેવું કંઈ કર કે લોક તુંને જેલમાં નખાવાને વારતે સાંખી મારીજ દયા ખાય!”

મેહેલ્લી એ બધું સાંભળતાં તરત પાછળ હડી ગયો. તેણે જોયું કે તેનો ગણત્રીયાજ ભાઈ આવ્યે જે કેહતો હતો તે બધું ખરું હતું. તે તો તેનો કાંટો કાઢી નાંખવા એવી કાંઈ આવકારદાયક તક સોહોધતોજ ખાટી હતો. તે તો આજે નહીં હતો એકાદ આરોપ પણ ઉભો કરી તેને પછસા વેરીને તુરંગમાં ધકેલી આપે, પણ લોક તેનાં ચામડાં તુપી કાઢે તે ફકરથીજ અત્યાર સુધી તે હીંમત કરી શકતો ન હતો.

“હવે મારું સાંભલી લે, દુકતા,” તેને પોતાની ભપકાની અસર હેઠલ દખી ગયસો જોઈને બજાયા દમામથી બોલ્યો. “તુંને હું છુટી આપું તાહાં સુધી અહીં મારે તાહાં ખાધાપીધા બદલ હવે પછી નજર કેદ રેહવું જોઈશે. તું જાણેજ કે આવ્યે ફારજરી વારતેના મારા પુરાવા કેવા મજબુત છે?”

“એટલે, તમે મને કંઈ છેકજ છુચું સમજોજ કે શું?”

“છુચું નથી સહમજતો-મોટો ગુન્હેગાર ને અપરાધી સહમજુંજ,” બજાયાએ સરખના જેવા સણસણાતથી કહ્યું. “એ તો મારી પછવારેની બધી તાહારી નેકનામી એક ચોક્કસ ફેકાણેથી જ અજવાલામાં આવી ગેઈજ તે બધું હું તુંને માંડી મેલીને હજી કેહતો નથી. એટલુંજ જાણ કે હવે હું તુંને મારો ભાઈ નહીં પણ વેરસી મુદદ્દા તરીકેજ ઓરખસ, ને મરતાં સુધી કદી માફ કરવાનો નથી.”

“વારું પછી?”

“એ પંચી ને છવીસ બધું એજ કે તુંને અહીંથી હું

હુટી આપું તાંહાવેર મારે તાહાં કેદ રેહવું પરશે,” અજીઆએ પાછો હુકમ ફરમાવ્યો, “ને જે જરા બી મારા એ હુકમની ઉપરાંત જવા જેવું પાણી દેખારયું તો કાઢના બી ડર કે દરકાર વગર આએ ખોટી સહીનાં તારાં મોટાં તરકટ વાસ્તે હું તુંને તાઅડતોય ચાંચરા મારવા જરૂર મોકલી અપશ, ને તે બદલ હું બપઘના પોતાના ગનનતા કસમ લેઉછ.”

“પણ હું એમ તમારે તાંહાં જે રેહવશ તો મારી ખરાબ ચાલથી તો સાંભો તમારો બધો ઘેરખટલો બગરી જશે !” મેહેલ્લીએ મોટા કડવાસથી હસીને લકયું.

“હું તુંને મારે તાંહા મારા બરોબરયા કે મેલમાન તરીકે નથી રાખતો,” અજીઆએ વધતા તુચ્છકારથી જવાબ કર્યો; “હું તો તુંને મારા એક નોકર-બદ્દે કેદી તરીકે અહીં રાખુંછ. તાહરીથી કંઈ અમારી સાથે ટેબલપર જમવા અવાશે નહીં, ને અમે પોતે જે ખાઈશું પીશું તે કંઈ તુંને મજવાનું નથી. તુંને પછવારેના ઓરડામાં રેહવું પરશે, ને તું ફરવા હરવા ચાહાર નીકરશે તાહરે બી અબદુલ તાહરી પછવારે આવશે.”

મેહેલ્લીએ લોહી નીકળે તેટલી હદ સુધી ગુસ્સાથી પોતાના હોઠ કરડ્યો. તેને મીઠાંની સમઢા આ બધું કંહવાનું અત્યંત ને હદ વગરનું ખેગ્ગતત ઉપગ્ગવનાર પુરવાર થયું. તે પાણી કરતાં પાતળો થયો.

“તાહરે અમુને કાઢને મજવું કે મોહનું દેખારવાનું નથી,” અજીઆએ જરી રાખ્યું. “હું કે મારી વાઢ તુંને મજવા કે તાહાર મોહનું જેવા ખુશી નથી, ને અમારાં ઘેરમાં જે બી મજવા ભેટવા આવે કે પહરોણાં રહેલાં હોય તેઓને

તો તું તારી કારી સુરત ખતાવવાની હીંમત કરવાનોજ નથી એવી મને ખાત્રી છે.”

ગરીબ મેહેસ્ત્રી ! એક ઘણીજ તારીફલાયક યુક્તિથી રચાયતાં કાવચાંમાં તેણે પોતાને એવી આખાદ રવેસે સપડાયેલા ને ફસાયેલા જોયો કે આએ અધુન હાલમાં તો સાંભળ્યા કરવાજ નહીં પણ તે અધાંને તામે થવા વટીક તેણે પોતાને સાડ અનિવાર્ય જરૂર થઈ પડેલી જોઈ. તે નિર્દોશ હતો—ખીલકુલ નિર્દોશ, પણ હાલ તેનું નિર્દોશપણું તે પુરવાર કરી શકે એમ મુતલબ ન હતું, અને મોટી એછજજતી વચ્ચે માહા ભયંકાર સરકારી સમનનો ભોગ થવા પણ તે તૈયાર થઈ શકતો ન હતો.

“તમે એને આપરે તાંહાં રાખોછ તે મને તો જરા ઘધને ગમતુ નથી,” હયાં વળી અપછછ જીજી પડ્યાં. “જવા કાંએ નથી દેતા જેલમાં ? વરી કરે તે ભરે—આપુને શું ? અહીં રહેશે તો અહીં કાલુ બનણે શું શું નવાં પરાક્રમ કરી ખતાવશે !”

મેહેસ્ત્રીએ મોટા ધીક્કારથી તે પોતાની ભાભી ભણી જાયું. તે કેવી રીતે પોતાની હલકી તોખમની આ પુરવારી આપતી હતી ! તે, એમ છતાં, કાંઈ બોલ્યો નહીં.

“હવે અસ થયું કે હજી કંઈ કવારોઅકરો કરાનો ખાત્રી છે ?” તેણે જરા વારે અજીઆ તરફ ફરીને પુછ્યું.

‘હા જા, અમદુલ આહાર છે તે તુંને તાહરો ઓરડો ખતાવશે,’ અજીઆએ આગળથી કરી મુકેલી ગોઠવણ મુજબ પાસે ટેઅલપર પડેલા ચંગ વગાડી કહ્યું,—અને મેહેસ્ત્રી, આસપાસ જોવાની હીંમત કર્યા વગર, જખમાયલાં જગરે ને નીચી નજરે ત્યાંથી આહર પડ્યા, કે જ્યારે તેણે જોયું નહીં

કે એ આસામીની આંખો! તેની પુઠે મોટા કપટ ને ધીકારથી જોઈ રહી હતી ત્યારે તારા જેવી એ તેજસ્વી ચસ્મો તે ખુબ-સુરત જવાંનની પછવાડે મોટી દયા ને દીલસોજીમાંજ ખેંચાઈ જતી હતી !

તેને (મીકાંને) તેનું ઘણુંજ લાગતું હતું. તે અજીબાંજે તેનાં દાયામાં ફેંકેલા પેલા મોટા ત્રાસજનક અપરાધની સચાઈમાં કેમે કરતાં માનીજ ન શકતી હતી ! તે આરોપ રજુ થયો ને થયો મેહેલ્લી જે પ્રમાણીકપણાનાં જોશ ને ગગડાટ સમેત ઉસ્કેરાઈ ગયો તેથી આ કોઈ પ્રપંચ કે કાવતરું હોવાની જાણે એ સુંદરીને એકદમ પુરવારી મલી ગઈ હતી.

તે પ્યારની આંખોથી એ બહાલા જવાંનને જોતી ખેડી હતી, અને તેથી તેણીની સહમજ શક્તી ને લાગણી અને હાલમાં ખેવડી તીક્ષણ ને જોરાવર થઈ પડી તેનાં એ ભક્તિ અનુમાનોમાં તેને સાલ્ય કરતી હતી ખરી રીતે તો એક બર પંદર વરસના બુચાને કોઈ થથરાવે, ને તે દખી ગયલો દુમ દખાવીને નહાસી જાય તેમ આ પાકટ ઉમરનો પુત્ર કેળવાણી પામેલો ને ધારાનો અભ્યાસ કરી પરવારેલો જવાંન ત્યાંની નામોશી વચ્ચે ચાલતો થયો તે તેણીને ખેશક ગમ્યું નહી. કાંએ નહી તે સાંખો થયો ? કાંએ નહી તેણે તે ડોસાને સાંખો થથરાવ્યો ? કાંએ તે એમ દખી ગયો ?

અને ત્યારે વળી તરત તેણીને લાગ્યું કે આ ફોરજરીનો જે અપરાધ તેનાપર લાગુ કરવાનો ટાગડો રચાયો હતો તે જો એક ટાગડોજ હોય તો તેમાં કંઈ એવું હોવાનું જોઈએ કે જેથી તેનો સવેલા ખ્યાલ નહી થઈ શકે, ને તેથીજ કદાપી તે વધતી તાણખેંચ કરવાથી હાલમાં દાનાઈ સાથે એમ આજ આવતો હોય ?

“મેં પેહલાંથીજ ઘણી ધીલી દોરી મુકી,” મેહેલ્લીની પછવાડે આરણ્ય પાછું અંધ થયું કે અજાણ્યે અખાલ્યું. “પેહેલ્લીથીજ જો હું ખેંચી પકરતે તો મારી ને એની એટલી હદ સુધીની ખરાબી થવા પામતે નહીં.”

“જોજોતી, એ અહીં બી થોરો પાધરો રેહવાનો છે જો તેની વાત!” અપઘ્ને પાછું ટીચકું કર્યું. “એ અહીં બી કંઈ પોતાનાં પાખન અતાવા વગર રેહવાનો છે કે શું?”

“એની પાસે હાલમાં ઝેર ખાવાની અરધી નથા,” અજાણ્યે સહમજ્યું, “ને હવે હું એક કુટી અદામ બી એના હાથમાં જવા દેવાનો નથી, એટલે પછસા ટકા વગર એ કરીજ શું શકશે? મેં વરી કાલનાં અધાં પેપરોમાં જાહેર ખબર છપાવીજ કે એક ખરાબ આદમી તરીકે મેં એને મારા વારસા હીસ્સાથી ઓવારનીવાર પ્રીધેલો છે, ને એનાં કરજોતો હું જવાબદાર નથી.”

“હું તો એ તમારા પાટપર ઘણુંજ ઘાટકી સમજાજ, મીઠ અજાણ્ય,” હયાં તામોશ નહીંજ થઈ શકવાથી મીઠાં ઉસ્કે-રણીથી પોતાની એકમાં ચમકી ઉઠીને ઉભી થતાં બોલી. “આજના અધા નહીં તો ઘણાખરા છોકરાઓ એવાજ હોએજ. વરી રૈસમાં આજે કાણુ નથી જતા ને ઍટીંગ કાણુ નથી લેતા? એવળુને તમારે ખ્યારથી સુધારવા જોઈનાતા. મને તો એવળુ ખરેખર ઘણા ભક્ષા લાગેજ, એવળુનામાં સદગુણ અધા કાટ ખાતા પરેક્ષા છે, ને દુર્ગુણો તેથી ઉપર તરી આવેક્ષા છે, પણ—”

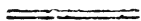
“તમે નહી સમજો, મીઠાંમાંએ, મુગાં રેહી જાઓ,” હયાં અજાણ્યે તરારો મેલ્યો. “તમે એને સાધુ ના જાણતાં-ઘણોજ

લટખટ ને ખરાબ માણસ છે લેઓની, મેં પકડે પાયે યાતમી મેલવી કે આગલ એક ઠેકાણે મારું કાજ ચરવાયું તું તાંહાં ઉધું ચતું તે સાંખેવારાંને સમજવીને એણેજ તે બધું ઉલટાવી નખાવ્યું ! રખે હું પનણું ને મારે તાંહાં છોકરાં થાએ ને એ પોતે રવરી જાએ તે શીકરથી એ કાફર હગમખોરે મારી વીરધ કામ લેવામાં કંઈજ આકી નથી રાખ્યું, પણ હું એને કદી બી ફાવવા દેવાનો નથી-કદી નહીં. મેં અદીમેહેસ્તપર સુખડ લોખાણુ મેલીને કસમ ખાધાજ કે હવે પંજી મુવે કે જીવતે એના હાથમાં મારી દોડતનું એક સવાફદીયું વરીક નહીં જવા પામે, ને હું એ મારા કસમ પાલસ-એક મહારી ધાંડીમાંનો દમ ઘુંટઈ જતાં સુધી પાલસ !”-અને આ તે દરાવનાં મુસ્તકીમપણાં સાથ કાંઈ એટલા તો કરડા ગુસ્સાથી ટેવણપર હાથ અફાળી ખોલ્યો કે તે ચેહેરામાં એકદમ કાલો ઠણુક મારી ગયો, ને તેનો એખ્યલ ચેહેરો એકાદ પળ વધતો કદરૂપો ને કદરખીલામણો થઈ પડ્યો !

મીઠાં થયરી ગઈ. આવું ઝનુન-ભઈ ભઈઓ વચ્ચે આટલી હદ સુધીનું વેર ? એ તેણીને નવીન અનુભવ હતો; અને તે જતાં મેહેલ્લીને માટેનાં પોતાનાં સારાં મતમાં તે છોકરી જરા એ દગમગી નહીં. અજાત બધાં નોકરનફરો વરીક તે જવાંનની એ ખેંધજાતી પામી ગયાં હતાં, ને એવી ખેંખાત વચ્ચે તે જતાં તે રહ્યો હતો તે તેની નબળાઈ તેણીને મુતજગ ગમતી ન હતી. વળી તેની અત્યાર સુધીની વર્તણુકમાં અઘટીટ ઘણું હોતુંજ જોઈએ એ બી તે મનથી વધતું ઓછું કબુલ કર્યા વના રહી શકતી ન હતી; પણ કોઈ બી ઘણાજ ગંભીર ગુન્હાનો તે છોકરો જવાબદાર હોય એ વાત તે માની શકતી ન હતી.

તે ઘણાંજ ચંચળ ભેગાંની ને તેજ યુધીની એક આહોશ અખળા હતી, માટે મેહેસીની સાથની વાતચીતનો તેને જે થોડો અનુભવ થયો હતો તેથી તે ખાત્રીથી માની શકતી હતી કે તેને તેની મુશકેલીઓથી એક વાર મુક્ત કરી જે કોઈ માયાથી ખરે ને સીધે રસ્તે ઉતારે તો તેનામાં હજી ભલાઈનું ઘણું ખમીર બાકી હતું ને તે એક ભલો, સાચો ને લાયક જવાન પુરવાર થાય એમ માનવાનું કશીજ રીતે વેહેમભરેલું નહીં હતું.

અને તેથીજ તે તેને છુપી ચાહતી રહી હતી તે તો જાણે તેને અત્યાર આગમ્ય પોતાનું તન મન આરોપી ચુકી હતી. જોકે તેમની મુલાકાત ટુંક ને પીછાંણુ ઘણીજ દમ વનાતી હતી, પણ પોતાનાં દીલનાં તમામ પ્રમાણીકપણાં સમેત તે ભલી છોકરી એ જવાનને વાસ્તેનાં હેતમાં ખરાં દીલથી એકદમ ખેંચાઈ ગઈ હતી. તે પોતે આચારવિચારની ખીલકુલ શુધ્ધ અને સદગુણી હતી, અને તેવી એક આ વઠેલ જવાનને ચાહતી હતી, કે જે ચાહને ખાતર તેને, અને તો, પર-ણીને સુધારવાનો એક તારીફલાયક હદ સુધીનો દલેર કર્દ તે લીમતવાન નાજનીન હાલમાં પોતાનાં મનથી લગભગ નકકી કરી ચુકી હતી !

પ્રકરણ ૮ મું.

સંજેગોએ એ પછી જલ્દીજ તેણીની એ ધારેલી ધાર-ણામાં તેને મદદ કરી એક સહવારે તે ફરવા ગયલી અંગલે પાછી

ફરતી હતી ત્યારે બાહેરની પગથીપર અચાનક ને મેહેલ્લી સાથે પાછી રૂખરૂ મલી ગઈ.

તે એકલોજ હતો તે એતકરાર અત્રે નજરકેદ હતો, અને બજના વીશ્વાસુ અબદુલનો તેનાપર ચાલુ ચોકીપેહેરો હતો; પણ અનાયસે હમણાં તો અબદુલ તેની પુઠેપુઠ તેના ઓલા પેઠે ભમતો રેહવા માટે મોજુદ ન હતો, અને—અને તેઓ મલ્યાં.

બંનેના ચેહેરાપર એકદમ રતાસ ધસી આવ્યો. મેહેલ્લી પોતાની નબળાઈ ને નામોશીની યાદ થતાં આ તેજસ્વિ સુંદરતા સામે એકદમ શરમાયો, અને મીઠાં તો એક સ્ત્રી—અને વળી એક ચાહાતી સ્ત્રી—ની સ્વભાવીક ઓશકથી, જેમ થવુંજ જોઈએ તેમ, વધારે લાલ—અને પરીણામમાં, અલબત્તાં, વધારે સુંદર બની.

“ફરી આયાં ?” મલતાં સાથે બેઠિને ઝરપા થયલો એ પેહેલી હરોલનો ગભરાત સમી જતાં કંઈબી બોલવુંજ જોઈએ એ જરૂરનું માની મેહેલ્લીએ તુરત પોતાનાં મનનું સમાધાન કરી લઈ વાત છેડી.

‘હા જી,’ ને શરમાળ સુંદરીએ નીચી નજરે ને ધીમે સહાદે હજી કંઈક ઓશકાતાં શરમાતાં જવાબ કર્યો,—અને તે ઉતાવલમાં બંગલાના કંપાઉંડમાં વલી જવા જતી હતી.

“કેમ, કંઈ ધણાં ઉતાવલમાં છેઓજી ?” મેહેલ્લીએ હવે કંઈક વધતી હીમત એકઠી કરતાં કહ્યું; “ભારી સાથે વાત કરતાં શરમાઓજ કે સુગાઓજ ?”

“નહીરે જી, સુગાએ કાંએ ?” મીઠાંએ કંઈક ઝસ્તી બુસ્સાથી જવાબ કર્યો, અને ત્યારે તેણીની ઓશક ને નાહી-

મત પણ એક લેહેનમાં દુર થઈ જતાં તે બંને આંખો, સામસામી, અરસપરસનાં હેતનીજ લાગણીઓમાં ખેંચાતી એકાદ પલ એકડી મલી.

“હું સુગાતી તો નથીજ,” મીઠાંએ જ્વરી રાખ્યું, “પણ ખરું પુછાવો, મીઠ મેહેલ્લી, તો તમારા ભાઈની જ્વસ્તીને તમે જે કીસમે તામે થઈને અહીં પરી રહ્યાછ તે મને મુતલગ ગમતું નથી.”

મેહેલ્લી, એ સાંભળતાં, છેક માથાંનાં ટાલક તુલક શર-માયો ને લાલ થયો.

“એ એક ઘણી તારીફલાયક તરકીબથી રચેલું કાવજ છે, મીઠાં, કે જે હું તમોને સમજાવી શકતો નથી,” તેણે ખરાં દીલની ઉડી ગમીની અદાથી જરા વારે જવાબ કર્યો; “હાલ ખરું માનો કે એ ફોરજ્વરીના નેહેસ્ત ગુનહા બાપે હું બીલ-કુલ નિર્દોષ છેઉં. મારા જેવા એકના ખુદાના કસમ બી તમો તો કદાચ માનશો નહીં, પણ—”

“હું માનુંછ,” તે મદાણુએ ખરાં દીલની દીલસોજીથી ઉશ્કેરાતાં તરત જવાબ કર્યો; “તમારે કસમ લેવાની જરૂર નથી, કેમજે એ બાપે તમો તદ્દનજ નિર્દોષ હોવાની તો મેં માહિરાં મનથી આગે આગમચની પુરેપુરી ખાત્રી મૂતી લીધીછ.”

“ઓ, કેવું હેસાંન!” મેહેલ્લીએ ખરાં દીલનાં હેસાનમાં ઉશ્કેરાઈને તે સામે ઉભેલી મધુરીનો નહાનો નરમ નાણુક સુંવાલો હાથ પોતાના હાથમાં પકડી લેતાં કહ્યું.

મીઠાંએ તે ગુસ્સાથી જીટકાવીને કે નરમીથી છોગવીને પાછો ખેંચી લીધો નહીં. તેણીને તેમ કરવું પણ અસમ્બ લાગ્યું, અને ખરું કહીએ તો આચારવિચારની હુબહુ શુધ્ધતા

છતાં મેહેલ્લીએ તો હાથ પોતાના હાથમાં લીધો તે તેને ગમ્યું. મેહેલ્લીનાં દીલનાં પ્રમાણીક જોશ અને સાચવત સિવાય તે વર્તણૂમાં તે પહે અયોગ્ય, વાંધાભરેલું કે ગત્રોચ કશુંજ ન હતું એમ તે જવાંન બાંનું એક સેકડમાં મનથી માની લઈ શકી.

“પણ એમ તમે અહીં કાંલાં તક ત્યારે કેદ પરી રેહી શકસો ?” તેણીએ તે ઉપરથી કાંઈક વધતાં હેત ને કાળજી સમેત સવાલ ઉઠાવ્યો.

“હું મહારી ગણત્રીમાં છેઉં,” મેહેલ્લીએ કડવાસથી હસીને કહ્યું. “હું જે હાલમાં ક્વખતે જરા બી ચેંચું કરું તો ખેશક એ મને જેલમાં ધકેલી આપી શકે એવી કુનેહથી એણે કામ લીધેલું છે, વાસ્તે મને હાલ તો સમાલી સમાલીને કદમ ઉંચકવું પરેજ; મગર એ બંધી વાત જલ્દનમ ગઈ. તમે મને ગીલ્ટી માનતાં નથી તેજ બસ છે, ને તેની મને ખાત્રી મલવાથી મહારી છાતીપરથી જાણે એક પાહાર ઉંચકઈ ગીયો !”

“એટલું બધું ?” મીડાંએ કહ્યું,—ને તે મોહ પમાડે એવા મીડાસથી હસી.

એ પછી તે દલાડે તો તેઓ થોડીક બીજી ત્રીજી વાત-ચીત કરીને છૂટાં પડ્યાં, પણ એ રવેસે મીડાકાતનું મંડાણ થયું તે કાંઈ એટલેથીજ આખર થયું નહી. તેઓ એ પછી રોજ મલતાં રહ્યાં. ચાહી ચીતીને મલવાની મક્સદથીજ બંને મલતાં હતાં કે કેમ તે તો કહી શકાતું નથી, પણ એ મીડી મીલાકાતોની બંનેને ચાહુ તૃષ્ણા ને આરજી થતી રેહતી એ તો ખરું.

અને મીડી મીડી તેમાં કશુંજ અનર્થાદર્શીલ માનતી નહી.

તે પોતાનાં પ્રમાણીક દીક્રની લાગણી મુજબ બીજકુલ નિષ્કલંકપણે વરતતી હતી તેજ તેના જીવી એક સદગુણી છોકરીને માટે બસ હતું. તેના પ્યારમાં તે સાચી અને વિચારોમાં શુધ્ધ હતી, અને સાચા પ્યારનું લક્ષણ એ અને એજ થઈ શકે છે.

એ પછી થોડુંએકે બપોળની સાલગરેલ પડી, અને તેણીએ બજાપર દયાંજી કરી તે દહાડે મોટી ધામધુમની એક મેજબાની કરાવી ઘણાંક સારે ધરનાં પહોરણાં આવ્યાં હતાં, અને તે દાહડેનો બધો કારભાર મીઠાને લાથ હતો. સ્વરૂપવાન મીઠાં, તેથી, એ રાત્રે કાંઈ એરજ દેરાથી તબયાર થઈ હતી, અને જોકે તે પોતે એમ દરદાગીના તે ઉચ્ચ પેશાકોનો દેરો સજવા જાઝી રાજી ન હતી, પણ બપોળએ બજીદ થઈ તેના કંઠે એ બધો સાલુગાર સમજ્યો હતો.

અને એ દેરામાં મીઠી મીઠી કાંઈ એવી તો મનોહર લાગતી હતી, એટલી દીક્રકસ, એવી જોવાજોગ મનોહર કે તેને ચોરી છુપીથી દુરથી જોતાં પ્યારધેલો મેહેલ્લી હપધેલો થયો. તે તમામ આજેજ અને માહાત થયો. ‘માહરાં કાંલાં નસીબ,’ તે મનથી પટપટનો હતો, ‘કે એવી એક શીરેસ્તા જેવીને મારી પરજોતર બનાવી આજે અત્યાર તકની બેઆબરૂ ને તુફાણી છંદગીને બદલે હું એક શાંત સુધરતી ચાલતી ને મુખી છંદગી ગુજરી શકું ?’

તેને, અલબત્ત, મેલાવડાનાં દરમ્યાનમાં આવવાને હક કે રજા ન હતી, પણ ખાંતુ ખત્રાસ થયા પછી જ્યારે મોટા લોકમાં મેહેમાનોને રીઝવવા ગાયન શરૂ થયું ત્યારે તે વચ્ચા મોટા દાદર તલે ભરાઈ રહ્યો, તે મીઠાં ઉતાવલમાં એક ફેરો માળ પર જવા ગઈ કે તે તેને પકડીને દાદરની તલેના એક સાઈડરમાં ઘસડી ગયો.

“આજે તો તમે મારી ગમ જોતાં ખી નથી, મીઠાં?” તેણે દુખથી કહ્યું, અને તરત વધાર્યું, “મીઠી, મીઠી મીઠી. હવે હું મારાં દીક્રાનો ઉભરો રોકી શકતો નથી. તું મારા જેવા એક નાકાવકનો હાથ એક સદા સુધી માટે કબ્જ કરી તેને બચવા ને સુધરવાની હજી ખી તક આપી શકશે? મારી પાસ પછસા નથી, સાઈં નામ નથી, આગલી આખર નથી પણ તાહરા જેવા એક શીરેસ્તાની એથે એ બધું મને ખાત્રી-પુર્વક લાગે છે કે હું ખચ્ચીતકરીને મેળવી શકશ. દહે મને ત્યારે કે તું મારા જેવા એકને કબ્જ કરી ને કબ્જ રાખી શકશે?”

મીઠાં તો ગભરાઈ ગઈ. આ એટલું બધું ઉતાવળ, અચ્ચય ને કવખતનું હતું ! આવી એકાદ માંગણીની ને સપુર્ણ વકી ને તદ્યારીમાં તો હતીજ, મગર હાલ આએ કામકાજને વખતે દીક્રાની ઉસ્કેરણી કાબુમાં ન રહેવાથી મેહેલ્લી ભટ દેઈને એમ બોલી દેશે એમ તો તે મુનઝગજ ધારતી ન હતી; અને તે છતાં તેની એ કાકલુદીભરી અખીલનો મેહેલ્લીને તે મધુરી તરફથી તે સુભાગ્ય રાત્રે શો જવાબ મળ્યો ને અત્રે વીસ્તારીને કેલવું જોઈશે !

*

.

.

*

તે રાત્રે એ પછી અરધક કલાકે એક ભયંકર અનાવ બન્યો. બપઈ અચ્ચય કેડે ગુમ થઈ ગઈ, ને તે અનાવ તદન નહીં ધારેલો જાણમાં આવ્યો, કે જ્યારે ખુશીની તે મીજલસ છેક મોડી રાત્રે ભારે ગમી સહીત અરખાસ્ત થઈ.

એ થયું શું ? તે ગઈ ક્યાં ? બજાયાએ ઓરડે ઓરડા જોવાડ્યા, રોશણીથી દીપાયમાન કરાવેલો આખો બાગ ને કંપાઉં વડીક આરીકાથી તપાસાવ્યા, પણ તે કંથે હતી નહીં !

હીરામોતીમાં ગાંજરાએલી ને બેકાંમતી પોશાકોના બહારમાં એકદમ થથેરો કરી નીકળેલી તે છોકરી એમ અચ્ચુચ અલોપ થઈને ગઈ ક્યાં? શું તેને ધરતી ગલી ગઈ?

મોટો ગભરાત વ્યાપી રહ્યો. અધાં ખાઈ ઉડ્યાં ને હોલમાં આવ્યાં ત્યાં વેર તો તેને સૈાએ પોતાની આસપાસમાં જોયલી હતી, ને પછી બજાયા તેને કંઈ કેહેવા સોહોધવા લાગ્યો તો મલી નહીં. તે થાકી ગયલી હોવાથી કદાપી પોતાના ઓરડામાં ગઈ હોય એમ જાણી ત્યાં તરત તલાસ કરવામાં આવી, પણ તેની આયાએ સાફ ના કહ્યું જે તે એ તરફ તો આવીજ ન હતી; અને તે પછી તે આખી રાત-બહે બામદાદ તલુ થતાં સુધી ગુસ્સાથી ઘેઝા બનેઝા બજાયાએ એકને જગ્યે દસ ખરચી નાખીને આતાલ પાતાલ એક કરી નાખવા જોગી અનેક બુસ્તેજો ચાલુ રખાવી,—પણ કશોજ પત્તો મળ્યો નહીં!

પ્રકરણ ૯ મું.

તે ગઈ ક્યાં? સૈા ખાઈ જમીને પરવારયાં ત્યાં સુધી તો, ઉપર કેહેવા મુજબ, ઘરડા બજાયાની એ જવાંન મોહોરદારને ખુશ ખુશાલ, ઉત્તમંદ, પેહેડેલીઓદેલી, ઇસ્કામીસ્કી બનેલી સૈાએ પોતાની આંખ તલે ચાલુ જોયલી હતી, અને તે પછી ડોંધગ-ફમમાં ગાયનનો રંગરાગ જમી રહ્યો તેટલા અરસાના દરમ્યાનમાં અલોપ અને અદ્રખ્ય બનેલી એ અપદ ગઈ ક્યાં?

તે ગભરાતની અને સોહોધાસોહોધની રાત પછીથી બીજી

સહુવારે મોડેથી મીઠાં અને મેહેલ્લી હાલમાં અચબુચ મલી ગયાં. મેહેલ્લી ઘણો શીકકો હતો. તે સારી રાત ઉઠાયો ન હોય તેમ તેની આંખ ઉઝગરાથી લાલ ખોટાં જેવી થયતી દેખાતી હતી.

“ઓ મેહેલ્લી, કેવું ખુશ થયું!” ભલી મીઠાંએ દયાથી લગભગ રડી દબને તેને કહ્યું. “કોણે જાણ્યું તું કે અચબુચ એમ બધા રંગમાં ભંગ થઈ જશે! એ શું થયું હોશે?”

“ખુદા જાણે, ડીઅર, મને ખી કંઈજ સહમજ પરતી નથી,” મેહેલ્લીએ જવાબ કર્યો. “હું તો ધારંજ કે—”

પણ તેટલાં તો કડાકા સાથે હાલનું ખારણું પાછું ઉંઘડ્યું, અને બજા ઉસ્કેરાયલો દાખલ થયો. તેની પુકેપુક ને છેક લગોલગ પોલીસ હતી. એક યુરોપીયન ક્રાનસ્ટેબલ ને એક જમાદાર સાથે બે “પીલી પાઘડી”ની તે એક ખાસ્સી મગ્ગલની ચંડાળ ચોકડી હતી.

“પકરો!” બજાએ અંદર આવતાંને વાર ખુમ મારીને ગડખડાટ કર્યો. “મહારો શક બધો તે ગેઈ ને ગેઈ આએજ મુજ પર છે. મહારી પાસ મોબુદ પુરાવો નથી, પણ મહારી ખાત્રી છે કે એણેજ તેનું ખુન કરેલું છે ને લાશ કેડે ખી સાંતી દીધેલી છે.”

“તું ભાઈ કે કસાઈ?” મેહેલ્લીએ પોતાના ગભરાત ને અખચખીમાંથી મુશકીલ સાથે ફારેગ થતાં મોટા કડવાસ ને ખીક્કાર વચ્ચે કહ્યું; “શું કરવા એમ તું મહારી પુકે લાગોજ? કાંએ મને હાલી એમ સતાવ્યા કરેજ?”

“તમારે અમારી સાથે આવવું પડશે,” હયાં તે ક્રાનસ્ટેબલે તેને કાંને લાગી કહ્યું,—“અને હાલ તમે જ ખી કંઈબોલો

તે વધતું તમારી વિરૂધ્ધ જશે તેથી નહીં બોલો તેજ બેહેનર.”

મેહેલ્લીએ દયાજનક રવેસે મીઠાં તરફ જોયું. તે સજનીની આંખમાં બજી તરફ ફક્ત ગુસ્સાના જવાબા જલતા પ્રગટ જણાતા હતા, ને તેથી તે અભાગ્યા જવાંનને ઘણી હીંમત ને ધીરજ મળી. તે તેને ખીણકુણ બેગુનાહ માનતી હતી એ એકજ નજરમાં જોઈ લેવાનું હતું, ને તેથી હવે તે ઘણી દ્રઢતાથી બોલ્યો, “તમારે મને લઈ જવોજ હોય, મીં કાનસ્ટેબલ, તો હું તામે છોડું.”

એ પછી તેઓ ગયા. એક દાહડો, બે દાહડા, ત્રણ દાહડા ગયડી ગયા પણ અપદ્ધ તો દટધજ ગઈ. તેને તો ધરતી ગળીજ ગઈ હોએની તેમ તેનો કશોજ કેથે પત્તો મળી શક્યો નહીં પોલીસે સોહોધબોળ કરવામાં કશીજ આડી રખી નહી. અંગલાના કંપાઉડના કુવાઓમાં વટીક તરનારાઓને ઉતારવામાં આવ્યા, પણ કેથે નહી—કેથેજ નહીં ! અસ એટલુંજ અનુમાન થઈ શકતું હતું કે કાનએ ખી તેનું ખુન કર્યું હતું, પણ કાણે અને કાંએ, તે ખુન કરીને લાશની શી વ્યવસ્થા કરી મેલી હતી તે કાઈ કશીજ રીતે કલ્પી શક્યું નહી.

એ દરમ્યાન મેહેલ્લીને મેજીસ્ટ્રેટની કોર્ટમાં ખડો કરવામાં આવ્યો, પણ એક ખી સીધા કે આડકત્રા પુરાવાની ગેરહાજરીમાં તેને, અત્યંત, તરતજ આધજજત છોડી મુકવામાં આવ્યો.

તે એ પછી કેદથી રીલાઈ પામેલો પાધરો પોતાના ભાઈ બજીયા પાસ ગયો. તે ગુસ્સાથી ઉસ્ફેરાયેલો એ વખતે છેક ત્રાસ ભુંડ જેવો બની ગયેલો હતો !

“હું તમારાં પત્નીદ મુકામમાંથી જાઉંય, બજી,” તેણે ઘણાજ ગુસ્સાથી કહ્યું. “હું તમારા ત્રાસમગાર અસ તલે રેહેવા

હવે સાફ ના પારંગ, અને હવે જોઈએ તો જેમ આવે નહીં વાંકના વાંક સાફ તમે મને પકરાવ્યો ને જેલમાં મોકલાવ્યો તેમ પેલા તે જુદા ઉભા કરેલા જૉરજરીના વાંક સાફ ખી થાએ તે કરી લેજો.” — જરા થોભીને — “હજી ખી તમે માનોજ કે નહીં, અજી, કે અપઈ ગુમ થવાના આખમાં મહારો હાથ કશોજ નથી ?”

“કદી નહીં માનું,” તે જુદાએ લગલગ ચીસ પાડીને જીવ જીકાડ્યો. “મહારી તો ખોદાનાં ઘેર સુધીની ખાત્રી છે કે તું અને તુંજ તેનો કરખીણ ખુની છે. જાંડાં પહેતું મહારું કાજ ચરવાયું તું તાંડાં ખી ખાતર પારીને અધું ખેદાન મેદાન કરનાર તુંજ દોજખી ઉતો એમ પુરવાર થયુંજ, અને હાલ મહારે તાંડાં ફરજંદ પેદા થવાની વડી ઉતી એવો મામલો જાણતાં તેજ મહારી દોલતની હુકુમર અદેખતના મારવાએ એ ખીચારી અપતનો ખી કાંટો કાઢરી નાંખેલો છે—પણ જાણ કે મહારો દીકરો ને વારસ થતોતો તું મુવો, પણ એક દોકરો ખી મહારી દોલતમાંથી હવે પછી કાઢ ખી દાહારે તાહરે ફાલે આવવાનો નથી.—એક ખોટો દોકરો ખી નહીં !”

“મને હવે જોઈતોજ નથી,” મેહેન્દીએ મોટા કડવાસથી કહ્યું; ‘હું મહારી પાછલી તુફાંણી જીદગીથી તદન ધરધ ભરાઈ ગીયોગ, ને એક શાંતી સાથની નવીજ જીંદગી ગુજરવાનો નેક દરાવ મહારાં મન સાથ કરી ચુક્યોય હું ગમે એવી મેહનત મજૂરીથી પણ આખર ઇજ્જત સાથે હવે પછી મહારું પુરું કરવાનો છેઉં, ને મો તેથી તમારા પૈસાપર હવે નફરત આવીજ. હું મહારી પાછલી જીંદગી માટે પરતાઉંજ, મગર હજી ખી માનજો કે ખોટી સડીનો ને આવે તહમારી અપત

આમેના જે આરોપ તમે મહારીપર લાગુ કરો છ તે બેઉના સંબંધમાં હું તદનજ અને ખીલકુલ બેગુન્દા છેઉં !”

“ધુત, કમીના, જા હવે અહીંથી—કાર્ કર તહાર્, નહીં તો એ બંધી તહારી જુટી લભાંસથી મહારી ધીરજ એકદમ ખોલી બેસી હું વરી કંઈ નવું જુનું કરી નાખશ,” બજાએ ગગડાટ કર્યો.

“ખોદા તમોને મહારી તરફની એ સન્માર્ધ માફ કરે,” મેહેલ્લીએ હવે જુદો થતાં ને રૂખસદ લેતાં ઘણાંજ દર્દમંદ દીલે કહ્યું; “હવે આએ જાંદગીમાં ખુદા ચાહશે તો આપરે પાછા કદી મલવાના નથી.”—અને તે એક દયકાંના અવાજ સમેત ફરી જઈ તે ઓરડામાંથી બાહર પડ્યો, કે જ્યારે પીસેલા દાંત વચ્ચેથી તે જુદો બજાડ્યો, “ખોદા તુને ગારત કરે! ખોદા કરે ને તું દરયાને રસ્તે જાય તો તહાર્ વાહાણુ દુખી જાએ, કે રેલને રસ્તે જાએ તો ત્રેન ઉધી વરે !”

હવે મેહેલ્લી તે ઓરડામાંથી બાહર પડ્યો કે ત્યાં બારણા આગળજ મીઠાં ઉભેલી હતી. તેણીએ તે છુટા પડતા બંને માખન્યાઓની વાતચીત ને તકરાર સાંભળી લીધી હતી. તેણીની આંખોમાં આંસુ હતાં.

“ત્યારે તમે સધાવો છ ?” તેણીએ મેહેલ્લીના રડમસ ચેહેરાપર ઉંડી શીદાગીરી ને હદ વનાની હેતભરી દયાળુ લાગણીથી નજર ઠેરવતાં પુછ્યું.

“હા, વહાલી મીઠાં,” તેણે ગમખારીથી કહ્યું. “મેં નાહક તાહરાં જીગરમાં મારા જેવા એક નાલાયક વાસ્તે જુટી ઉમીદો ઉભી કીધી. મને માફ કરજે નં મને જુલી જજે.”—અને તે જવા કરતો હતો.

“ઓહો, કાહાં ચાલ્યા ધમકમાં ને ધમકમાં?” પોતાનાં આંસુઓ વચ્ચેથી હસીને મીઠાંએ કહ્યું; “તમે જાણો છ કે મારો પ્યાર કે માઈ વચન કાઈ બી બેદીતપણાં કે અરધાં જીરે આપવાવાલી હું છોકરીજ નથી? હવે તો જાહાં તમે તાંહાં હું!”

“અરે પણ, મીટી, હું તુંને કેમ માહરી સાથે લેઈ જાઉં? તું મને કેમ કબુલ રાખી શકશે? મારી પાસ હાલમાં ખાવાની ખાખ નથી, ને મારી ઇજ્જતના વટીક માહરા ભઈએ આગત રેહીને આંખે મુજબ કાંકરા કરી નાખ્યા છે!”

‘ને તેથીજ તો તમે મને વધતા પ્યારા લાગો છ,” મીઠાંએ વધતી હસીને કહ્યું. “સુખનાં સાથી તો બધાં થવા આવે; દુખમાં સાથી થાયે તેજ ખરાં એ ખરી વાત છે કેતી? અને તે પાછું હસી.—“અને ત્યારે હાલ હું તમારાં દુખમાં સાથી થવા માંગુ છ, ને પછી વરી સુખમાં સાથી થવશ.”

મેહેલ્લી આ અજબ તખ્તની પાક શીદાગીરી ધરાવનારી લાખ નેકમાં એક મળે એવી એક તરફ ઊંડાં જાણતી અન્યનીમાં ટીકતો ઉભો.

“પણ, મારી વાહલી, હું તુંને કેમ લઈ જાઉં?” તેણે જરા વારે પાછું કહ્યું; “મારી પાસ ખાવાની ખાખ નથી, વાસ્તે હું જઈને કંઈ પેદા કરી શકું ને મંડાઈને તુંને ખોજાવી શકું તેટલાં—”

“તે બધું પછવારેથી થવા કરશે,” મીઠાંએ ધીરજ આપીને કહ્યું. “મારા બેહેસ્તી પપાના માગં નામપર કરેલા ચાલીસ હજાર મોબુદ છે તે આપરે વાસ્તે ગરીબ સંસારે ઘેર માંડવા ને થર પરવા પુરતા છે. હાલના શરૂઆતના ખરચની, તેથી,

તમે કશીજ ફકર ના કરો, બહાલા,”—અને તે દીલ્હીમાં મોટા વીશ્વાસ વચ્ચે પોતાનો હાથ મેહેલ્લીના લાગણીઓથી ધુજતા હાથમાં મેલ્યો.

“તું મારો રાહનુમા શીરેસ્તો પુરવાર થઈ જ, ડારલીંગ,” મેહેલ્લીએ મોટાં હેસાનથી ઉભરાતાં દીલે કહ્યું; “હું મારી પાછલી છાંદગી આજે જે કમકમાત સાથ જોઈ શકું છું તે કાસમે મને તે જોવાડનાર ને મારી આંખ ખુલી આપનાર તું જ છે. તું જ મને સુધારનાર ને ખરે રસ્તે મુકનાર હવે પછી માટે હંમેશગી સુધીનો મારો રાહનુમા શીરેસ્તો છે. ને એ પાક રાહનુમાએ કદમોકદમ લાયક પુરવાર થવા હવે તે સાહેબ મને તોફાન બક્ષે!”—અને તેઓ હેતથી અગલગીર થયાં, કે જ્યારે તેજ પહે અચમ્બુચ વળી આનુમાંનું આરણું ઉંઘડ્યું, અને અજાણ પોતે ઉપરપર આવી ઉભો.

તે તો હલતીજ ગયો. તે તો ફાટીજ ગયો! ઓ ગજબ, મીઠાં મેહેલ્લી જેવા એક હડધુત પામેલા “હરાંમી”ની અગલમાં!!

‘મીઠાં, શરમ છે!’ તેણે મોટા ગુસ્સાથી કહ્યું. “મેં તુંને ઘણી ધજ્જતવાલી છોકરી જાણી તી. ઓ, કાણે તારા તરફથી આવી બેશરમીની વડી રાખી હોશે’

“મોહનું સમાલીને વાત કરો, મીઠાં અજાણ,” મીઠાંએ મોટા તોરથી કહ્યું, ને અજાણ તો થથરીજ ગયો. “અમે તો બેડે વર અધપર જઈએ. અમારાં લગન હવે જલદીજ થવાનાં છે!”

“તું? મીઠાં તું?” અજાણો દમ ધુંટાઈ ગયો, અને તેને જાગ્યું કે મીઠાંનું માથું ખસી ગયતું હોતું જોઈએ.

“હા, હુ; અને હવે ચાલો, સાહેબજી, અમે જઈએ છીએ,” તેણીએ તેને અતી ઘણો દવાયલો જોઈ ઘણી રમુજ પામતાં

જરા વારે પાછું કહ્યું,—ને તે પછી તરતજ તેઓ ત્યાંથી પોતાનો અસખ્યા લેવા ઘરમાં ચાલી ગયાં, કે જ્યારે એક પીછના ફટકાથી બી તુટી પડે એટલો બધો બચ આગેજ થઈ ગયો !

તેને આ બધો અજબ જેવી હદ સુધીનો “કાહેલો સડેલો” મામલો સહમજ પડી શક્યો નહીં મેહેલ્લીને તે પાન પાવલા વગર રવડાવી મારવા ચાલતો હતો ત્યારે તે તો ઉલટો એક તડાકે ધન ને ધણુયાણી બંને મેળવી બીજી દસ મિનીટ પછી તેના બંગલામાંથી ઘણી આસાની વચ્ચે હંમેશની રૂબરૂ પાંખી બાહાર પડ્યો એ શું કાંઈ ગજબ જેવો ગજબ હતો ?

પ્રકરણ ૧૦ મું.

તે પરેઝ તરફની વીધવાઓની એક ચાલી હતી, કે જેના એક ગરીબ ગાલાના એક તેવાજ ગરીબ ને ગલીય ઓરડામાં એક મુફ્લીસ પારસણ લગભગ બુખે ટવડતાં એક બચ્ચાને શાંત કરવાના વ્યર્થ પછાડા મારતી બોલામાં લખેલી હતી. તેની આસપાસમાં નીર્ધનતા અને કંગાલ્યત છેક છેલ્લી હદ સુધીનો ત્રાસ વરતાવી રહેલી એક તડાકે નજરે આવતી હતી. ખરેખર તો તે એક બચ્ચુજ ત્યાંની છેક છેલ્લી પાયરીની તંગદસ્તી અને મુફ્લીસીનો એક મુસ્તકામ પુરાવો હતો. માતાનાં દુધના પવિત્ર આશીરવાદથી વટીક બેનસીબ સરખાયું

હોય તેવું તે એક અચ્ચું, તવાયલું અને કંટાયલું, ચીસ પાડીને રડતું હતું.

એવામાં એક કોઇ બીજા ભરજવાન અબળા તે ઓરડામાં આવી. તે બાહાર ગયલી પાછી ફરી હતી.

તેણીએ આવતાંને વાર એક અજાતથી માથાંપરથી સોડ કાઢી નાખી, અને નીસોસપણે, થાકેલી ને ખીજવાયલી, બાજુમાંની એક બાસ્તીપર બેસી ગઇ.

“મુવા અકરમાને દડીઓ બી કાંણોજ મળે!” તે નવી આવનારે કડવાસથી હસીને કહ્યું. “કેથે વાસન ઉગરવા જેવું બી કામ મક્કતું નથી. જાણે કેવુંક ચોરાંત્યું કારખાનું આપરે લેઇ બેઠાં હોઇએ તેમ જાણાં કામ માંગવા જાઉંજ તાંણાં મુવાં મને શકની નજરથી જોવા લાગેજ, ને ‘અચ્ચાં સાથની વીધવા અમારે તાંણાં નહીં ચાલે’ એવો એકનોએક જવાબ મળ્યા કરેજ. હવે તો જાણે જીવ તદનજ થાકીને કંટારી ગીયોચ!”

હયાં તે અચ્ચું વધારે ક્ષણ બાંધને રડ્યું, અને ત્યારે તે દયાહીણુ માતા-તે નવી આવનારજ તે બાળકની મા હતી-ગુસ્સા ને નાસીપાસીની મારી ઓય ઉડીને તે નાતવાનની ગરદન ભચડી મુકે એટલી બધી ઉસ્ફરાયલી ને ખીજવાયલી નજરે આવી !

“મરેરે એ પેદાની પરતી!” તેણે કંટાલાથી બખાલ્યું. “એ આવી ને આવી બધું મહાઈં ખેદાન મેદાન થઇ ગીયું, ને એને લીધે તો બધેથી હારમાર હારમાર થાઉંજ. મુછ મરી બી નથી જતી! એવી ચીર ચહરેજ કે જાણે ઉડીને—”

અને તે અરધી દીવાન્યત સાથે તે અચ્ચાંનાં બદનપર ઘસારો વડીક લઇ ગઇ, કે જ્યારે પેલી પરાઇ જે હાલ તે

કમનસીબ આળ માટે એક માતાથી અધીક હતી તેણે તેને છાતીમાં વધતા બહાલનાં જોરથી સાંતી દીધું, અને પેલીને એક હડસેલાથી પોતાની આગળથી દુર કરી.

“મુઠરે તુ, ભીખઈ,” તેણીએ ઘણા ગુસ્સાથી કહ્યું. “તહારં બેઝું છેકજ કેમ ચરવા જાએય? એ પસુ અચ્ચાં સાથે કાંડાં ધસી ધસીને તારં જોર ભાંજવા આવ્યા કરેછ! માએ છે કે પેલે ભવની દુસ્મન?”—અને પછી પેલીને ઠંડી પાડીને વળી સાંમેની આસ્ટીપર પાછી જઈ એસતી જોઈને વધારયું, “ત્યારે હવે તેં કરવા શું ધારયુંછ?”

“કુવો તલાવ!” ભીખઈએ જુસ્સાથી જવાબ કર્યો. “ફક્ત એકજ એ છેલ્લો ઉપાય હવે મહારે અજમાવવાનો બાકી છે. અહીં મુંબઈમાંજ મહારાં માસી કેથાં આવી રહેલાં દેખું. તેવણના પગપર માંથુ મુકવા કાલે સહવારે હું જવાની છેઉં. અધા સાથે તેવણ મુવાંએ બી મને મહારા આપના પુરવવાથી એવારનીવાર તો ડીધીછ, પણ કદાચ મહારાં પગપાણીથી હજી બી પીગલે તો પીગલે હું તેવણના અંગલાની આતમી આજે મેળવી લાવીછ.”

“ને તેવણ બી નન્નોજ વાસશે તો?”

“તો પૂછી હું એક કલાક બી જીવવાની નથી, સુના,” ભીખઈએ ઠરાવથી કહ્યું; “તો હું પાછી ઘેરમાં આવવાનીજ નથી, ને આએ રતન છે ને તું છે. તાહારે ગમે તો એને ઉધારજે ને તાહારે ગમે તો એને પુરી કરી નાંખજે.”

તે એક કાંડાંણી હતી-આ કોઈ ભીખઈની. તે એક બુલેલી ભારજી હતી. આજે વખત માઆપની ઉપરવારેની થઈને ઘણીક હેમક છોકરીઓ પોતાને માથે જીવતું દોજબ બહારી

લે છે તેમાંની આ એક કોઈ તદ્દન નાલાયક ને હેમક દુકતી હતી. તેની મા તો મરી ગયલી હતી, પણ આપ પાસ પાંચ પૈસાનો જીવ સારો હતો, ને તે તેના શીરજીવ સાહ્યામાં પુરતી સુખી હતી, કે જ્યારે તે હીણ નસીબની અભાગનીને એક કમીના સાથ અચ્ચુચ એક દાહડે છુપાછુપ નહારી જવાનું સુઝયું, અને ફેજ, અલખત, એવી દીવાન્યતનો જે હંમેશ થવો સગવાર છે તેજ થયો. તે પોરયો અભણ, ટુંક ભંડોલ્યો ને કપાત્ર પુરવાર થયો, ને એ પોરી તેને ઉતાવલે પરણીને ધીરજથી પસ્તાવો કરવાની પુશકળ પરવાર પાંખી! તે પોતે દેખીતી આંખની આંધળી પુરવાર થઈ, અને એવી અંધાપો પામેલી હેમકોને દાખલો બેસાડવા તે પોતાના દ્રષ્ટાંતમાં દદ વનાની દુખી થઈ.

તેઓ પરણવા પછી અતીઘણાં તંગદસ્ત ને મોહતાજ અનતાં ચાલ્યાં, ને જ્યારે ઝેરી તાવની થોડા દીવસની મંદગી પછી તે પોતાના આપના કારભારીના જે હુલ્લડ જેવા પોરયા સાથે નાહરી આવી હતી તે પોરયો ખી તેને પરણી જીંદગીનો એ કીસમનો દુઃખભર્યો લ્હાવો ચખાડી સદા સુધી માટે ચાલતો થયો ત્યારે જીવકલી રતનના બોજ સાથે કમનસીબ બીખદ લાંદેસાઓ તલે એકદમ વધતી કચડાતી ચાલી. •

તેણીએ તે પછીથી મારીની ઘણી તલબગારીઆ કરીને પોતાના નામોશી પામેલા પીતા અને ખફા થયલાં ખીજાં સગાંઓનાં ઘણાંક પગપાણી કીધાં, પણ વ્યર્થ. કોઈએ તેને દયાનો હાથ કે એક સુઝી રોટલીનો ટુકડો વટીક પુગો પાડ્યો નહીં. ત્યાર કેડે છેલ્લે હાલ થોડુંએકથી તે આ કોઈ સુનાનાં

પેટાંમાં આવી રહી હતી, અને અમો તેને આ અમારી નહા-
નકડી વારતાના સફાઓપર રજુ કર્યે છીએ ત્યારે પોતાની એ
જાતની જીવતી જીંદગીથી તે પુરતી ધરમ ભરમ ગયલી હતી. !

પણ હવે તેનો સીતારો અચબુચ ને નહીં ધારેલો પાછો
અદલાઈ ગયો. તે એ સાહાંજે હીણાયલી અફળાયલો પાછી ફરી
ત્યારે તેની અજ્ઞયખી વચ્ચે તેને આતમી મળી ગઈ હતી કે
તેની એક સાવકી માસી, જે પણ પાંચ પૈસે પુરતી સુખી
હતી તે, હાલમાં કેડે મુંઝમુંમાં આવી રહેલી હતી, અને જોકે
તેના તરફથી મદદ કે માસીની તે ઝાઝી ઉમેદ રાખતી ન હતી,
તોપણ પોતાનો આત્મઘાત કરવા આગમચ બીજી સહવારે તેના
અંગલાની મેળવેલી આતમી મુજબ તે ત્યાં એક વાર જવાનો ને
નસીબની આજી એક વાર હજી ફરીથી અજમાવી જોવાનો હાલમાં
પકડે કસ્ટ કરી ચુકી હતી.

તેના લાભમાં ફક્ત એ હતું કે તે હજી પુરતી જવાંન
ને દેખાવલી હતી. તેણીએ તે અવિચારી ને પાપભર્યું પગલું
ભર્યું હતું ત્યારે તે ફક્ત અદાર વરસની એક નાસમજ તાણી
હતી, કે જ્યારે અત્યંત હાદિસા ને હાડમારીનાં પાંચ વરસ એક
જીવતાં દોજખના અનુભવનાં પસાર કર્યા કેડે હાલ તેની ઉંમર
તેવીસ ને ચેષ્ટીસ વરસની આસપાસની હતી. વળી તે સ્વ-
ભાવની ઘણીજ તીખખી ને તેજ હતી એ પણ તેણીની કમાલ
એજ હતી, માટે તેણીની વધતી ઓછી ખુબસુરતી એજ, ઉપર
કહેવા મુજબ, તેણીના લાભની એક એકલી સીફારસ હતી.

અને તે, એટલા ઉપરથી, બીજી સહવારે ગઈ, ને તેની
વડી ઉપરાંત તે માસીને મનાવવા ને પીગળાવવામાં તે
અજબ જેવી હદ સુધી ફતેહમંદ થઈ. તે માસામાસીને

ઘર કશાં ફરજંદ ન હતાં, જેથી આ પોરીએ તેમના પગપર માંથુ મુકી ત્યાં જ પગપાણી કર્યું તેથી તેણીના નમાયા હાલપર તેમને વધારે વેહેલી રહેમ આવી, ને આયંદા તેમણે તેને મોટાં દીલથી માફ કર્યું.

અને પછી શું થયું?

સાઈ થવા માટે છે તો સાઈ થઈ જતાં વાર થતી નથી. બીખઈની હદ વનાની ખુશાલી વચ્ચે તે માસીએ તેને પોતાને ત્યાં રાખી દીધી, ને પોતાનાં બચ્ચાંને પોતાના લાભ થકી છોડી આપવાના એક બી વસવસા વગર તે બેરેહેમ ને અકુદરતી માતા તરતજ બેટી મારીને થપ્પી ગઈ. તેણીને ખીહીક લાગી કે તેને માથે એક બચ્ચાંની જોહોર છે એવું બી જો તે જોહોર કરશે તો કદાપી આ માસા માસી તેને આશરો આપતાં ને મદદ કરતાં વધતાં ખસતાં થઈ જશે, એટલે એ બાતમી આપવાથી તે દાનાઈથી ખાસકરીને પહોરેજ રહી.

તેને ગરીબ બીચારી સુનાતી ભલાઈ ને તે બચ્ચાંને માટેના તેને ખરાં દીલના બરપા થયલા હદ વગરના ખ્યારમાં ઘણો એતખાર હતો. તેજ છેલ્લાં એકાદ વરસ દરમ્યાન તે અકુદરતી માતાનાં હીણનસીબ બચ્ચાંની પોતે મા થઈને રહી હતી, અને તે બી તેને હાલ તો એમ આસાની • સાથે છોડી આવવાને લક્ષ્મી બીખઈને એક વધારે કારણ ને લાલચ પુરવાર થયાં.

અને ત્યાર પછી, વળી, નખરાંબાજ નસીબે જે નવી વલાંણુ તેણીના સંબંધમાં અખત્યાર કરી તે એ હતી કે તેની ઘરડા બજાયા જોડે એલખાણુ થઈ બજાને તેના માસા સાથે સાઈ હતું, ને તે તેમને ઘેર આવતો જતો હતો, એટલે તેનાં

દેખાવલાંપણાંથી મોહીત થઈ છુટો બન્યો તરત લટકુ થઈ ગયો.

તે તો એવી એક મોહોરદારની હાલમાં કેટલુંકથી ખડે પગે સોહોધમાંજ હતો-કોઈ જવાંત અને દેખાવડી. તેની બપોરને અજબ જેવી રવેસે ગુમ થઈ જવાંતે એકાદ વરસ ગયડી ગયું હતું, ને તેની તે આગલી પરણી જીંદગી હાલમાં હવે તદ્દન ભુલાવે પડી હતી. તેનીજ નહીં પણ પોલીસની ને સર્વેની ખાત્રી થઈ ચુકી હતી કે તે ખીચારી કોઈ માણસ બુરા ફેજે પુગી હતી, ને આ ધરતીની રહેવાસન નહીં હતી, કે જે અનુમાનને એક વરસના વધારાએ સામાન્ય મજબુતી આપી દીધી હતી. એટલામાટે ઘરડો બન્યો ખીજી કોઈ જુવાંત મોહોરદારની હાલમાં સોહોધમાંજ હતો. તે ઉલટથી કરતાં વધારે તો કીનાથીજ પરણવા માંગતો હતો. મેહેલ્લીને માહાત કરવાનો તેનો અરમાન ને તેને હાથ પોતાની દોલતની એક પછ ખી જતી અટકાવવાનો તેનો લોભ એક સરખસર દીવાન્યત સાથે તેની નસેનસમાં પચી ગયો હતો, ને તેથી જલદીથીજ પાછો પરણીને પાર પડી જવા તે બેવડા ઉત્સાહથી હાલમાં પાછો ઉલટમંદ બન્યો હતો.

ટુંકમાં, ભીખઈને જોવા ને ઓલખવા પછી તે છુટાએ તેણી સાથે જે “લવ-મેકીંગ” ચલાવ્યું તે રમુજ વીસ્તારીને અત્રે લખવા અમો કને જગ્યા નથી. તે અધું કદખી લઈ શકાશે. માસીને ત્યાં પોતાનો ચીઠડેલાલ પોશાક ઉતારવા પછી તે થોડા યાદ થઈને ફરતી હતી તેવા ઠાઠમાં ઘણી વધારે સુંદર દેખાતી હતી, અને તેથી તેને જોતાં ને તે વીધવા હતી એમ જાણતાં બન્યો તરતજ તેણીના લાલમાં એકદમ ઘસડાઈને ઘોસમોરદુ

થઈ ગયો વળી, ખીજ હાથપર, એવો એક ચરબદાર ને ચીકા-સવાસો 'ખીલ્લું' નહીં ધારેલો હાથ આવવાથી કુચ્છી ભીખાઈને તો જોકે હદ વનાનાં ઘીકેલાં થઈ પડ્યાં, તોયો મનમાં ભાવે ને મુંડી હલાવે જેવું તેણે ઘણુંક કરી બતાવ્યું, અને પછીજ એ “લાકડે માકડું” આપંદા એક થનાં, ખીજવર બજી ખીજ વાર ખીજવર ભીખઈને પરણીને પોતાની હકદાર મોહરદાર તરીકે પોતાને બંગલે લાવી શક્યો.

૩૩૩ ~~~~~ ૬૬૬

પ્રકરણ ૧૧ મું.

ત્રેવીસ વરસ વહી ગયાં—ત્રેવીસ વરસ ! વખત જતાં કાંઈ વાર લાગે છે ? વખત પાણીના રોહની માફક ધસડાતો પવનની પીકપર ખેસીને પસાર થઈ જાય છે. તે કોઈને માટે થોભતો નથી. ઈંગ્રેજીમાં કહ્યું છે કે ‘વખત અને ભરતી એ બંને કદી ખી કોઈને માટે થોભતાં નથી, અને ગુપચુપ નિયમીત પોતાનું મુંગે મોંહોડેનું કામ કર્યાં જાય છે.—અને કોણ કેહેશે કે તે ખરું નથી ?

એ મુજબ છેલ્લાં પ્રકરણમાં આપણે જે માંચી આવ્યાં તે બતાવેલાં વાંચનારે ત્રેવીસ વરસ વહી ગયલાં મની લેવાનાં છે. એ જમાના જેવાં લાંબાં વરસોના દરમ્યાનમાં આપણી વારતાના સંબંધમાં નવું અથવા જાણવાજોગ કશું બન્યું ન હતું. તે બંને ભાષાઓ એકમેકથી એ ચરસા દરમ્યાન તદ્દન અલગ અને જુદા થયલા સદા જુદાજ રહ્યા હતા, ને કદી ખી ફરીને ફરાર મળ્યા ન હતા.

મેહેલ્લીએ તો, એમ છતાં, પોતાના અચરવાસ સાથના પાછલા સુખી સંસારની અએસ વચ્ચે પાછળથી પોતાના વડા ભાઈ બળને પોતાનાં મનથી દીલોગ્નન સાથે મારી અક્ષી દીધી હતી. તે પુરતો સુખી હતો. મીઠાં જેવી એક મોહ્યતવંતી મોહોરદારમાં તેને એક એવું એમુલ રત્ન હાથ લાગી ગયું હતું કે તેજ મળે એ હીણુનસીયનાની આખી સરજતનો પાસો ને પાયો ઉલટાવી આપનાર એક નસીયનો નવિસ્તો પુરવાર થઈ. તે મેહેલ્લીનો રાહનુમા શીરેસ્તો તેને પોતાના ખ્યાતીજ નહીં પણ પોતાના વારસા હીસ્સાનાં ધનથી વડીક નવાજી શકી, અને ત્યારે તેણીની એવી નેકી અને અશોષની પવિત્ર અસરો હેલ્લ તે ભુલેલો જવાંન એકદમ સુધારીને સારી રાહ ઉપર પાછો ચાલ્યો આવ્યો તે માટે આપણે અજ્ઞાન કેમ થઈશું?

એક ભલી મોહરદારની નેકી ને અશોષની તારીરજ આર છે. એ કાંઈ વારતાઓ માટેની નીર્માણ કરેલી એક સહ-રાગની નસીહત નથી, પણ ચાલુ અને ખરી જીવતી જીંદગીમાં હજારો મરત્યા હજારો રવેસે પુરવાર થઈ ચુકેલી એક ખીના છે, કે જેમાં એવી સદગુણી સતીઓ ખોહારામાં ગરદન તક ગરક ગયલા ભરથારોને બચાવા ને સુધારવામાં પોતાની પવિત્ર બાહેબરીથી•ફતેહ પામેલી છે: અને આપણે દુઆ કરીશું કે ખુદા એવી નેકઅખત મોહરદારોની સદા આ સંસારમાં બોલ-બાલા કરે!

મગર, પેલા હાથપર, કપડી બજી કરી ખી ઉદાર વૃત્તીથી કદી ખી પોતાના એ નાધલા ભાઈને માફ કરી શક્યો હતો નહી. તે વરસો તક શત્રુ રહ્યો, ને એ શત્રુવત સાથેજ મરવા વડીક ચાહતો હતો. તે હવે પોણોસો વરસની જૈશીની

ભરતીમાં ભરાયો હતો અને તોખી જીવતો હતો, એટલુંજ નહીં પણ મેહેલ્લીનાં લોહીમાં રોટલી બોળીને ખાઈ શકે એવું તેને માટે દુસ્મનઇનુ એક જાનુનમાંજાનુન એર દીલમાં પચાવી તે એરી જીંદગીપરજ બાણે પોતાનો ગુમ્મરો કરતો હતો.

તે પેલી બીખઇને પરણ્યો તે આપણે આગલાં મકરણમાં વાંચ્યું. અલગત તે ખી પેલી આગલી મોહોરદાર બપઈ જેટલીજ એક નાલાયક પરણેતર પુરવાર થઈ, પણ કપાલે કાન ચોંટયા એ કાપી કાણ કાઢી શકે છે ?

તે પોતે તો સુખી થઈ ગઈ હતી. કીચલમાંનો તે એક લેવટો હતી કેવી નીર્ધનતા-કેટલી ગરીબીની કંગાલ્યન વચ્ચે તે પેલી સુના ને પોતાનાં દુધમલ અચ્ચાં સાથે રહેલી હતી તે આપણે યાદ કરીશું, અને ત્યારે એવી એક તે અસલ મોટી મોહતાજીમાંથી આ રીતની પૈસે પુર થઇને અએશ અસરતની લેહેરચેહેરમાં આવી પડી તે નખરાંયાજ નસીબનું, અલગત, એક એવું કર્તવ્ય હતું કે જે તેના જેવી એક ઓછી કેળવણી પામેલી અભણને સીધે રસ્તે તો નહીંજ પ્રેરે? તેણીએ કશી ખી આનાકાની વગર વરસો તક પોતાનાં તે નિર્દોશ અચ્ચાંને છેક અકુદરતીપણે છોડી આપ્યું હતું તેજ તે એક કેવી નમુનેદાર મોહરદાર તેણીના પરણ્યા સંસારમાં બજી માટે એ ત્રેવીસ વરસના લાંબા દરમ્યાનમાં સિધ્ધ થઈ હશે તેનો આપણને સહજ ખ્યાલ આપી શકશે.

તે હાલમાં ડાઇનીંગહોલમાં પોતાના ધનવાન ધણીને બંગલે સહવારે એકલી કોશી સીપ કરતી બેઠી હતી. તેની આજુમાં તરતનો ઉંઘાડેલો ને વાંચેલો એક કાગળ ખુલ્લો પડેલો

હતો, ને તે વાંચીને તે કાંઈક ખીજવાયલી હોય એમ નજરે આવતું હતું.

તે શ્રી હવે ઘરકું ડોણું થઈ ગયું હતું. ત્રેવીસ વરસની વાતપર તે પરણી આવી ત્યારેજ તે ત્રેવીસથી ચોવીસ વરસની ઉંમરની તો હતી ! એટલામાટે તે હાલ પચાસની લગોલગ પોંહોંચી ગઈ હતી, અને તે તેને કડવું ઝેર જેવું લાગતું હતું. તેને ઘરડી થવા કે ઘરડી દેખાવા ગમતું ન હતું, અને તેથી તે જીવાંન નહીં છતાં જીવાંન દેખાવા થકી આલ કલર કરવા ને ગાલપર ગોલાખ ઉગાડવાની એવી એક જોહે-મતના પછાડામાં પડી હતી કે જે પછાડાના આએસથી, બની શકે તો, તે સાંમી વધારે બદસુરત બનતી જતી હતી, જે જોવાનું તેને ભાન ન હતું.

અને તે હવે, ઉપર કેહેવા મુજબ, હાલમાં ડાઈનીંગ-હોલમાંની મોટી ટેબલપર એકલીજ કોશી પીવા બાજુમાંનાં પેલાં તરતનાં વાંચેલાં કાગળ સમેત બેઠેલી હતી.

“મહારે કાંઈ કરવુંજ નોંધશે,” તે પટપટી. “સુના મરીજ નાએ તો એવી ઉંમરે રતાં એકલી કાહાં ને કોણુને આધારે ઉધરે ? મહારે તેને હવે તો અહીં લાવવીજ નોંધશે.” અને તેણીએ તે કાગળ કચડી ભચડી દુચો કરીને તુરત વેલા તો પોતાનાં ગજવાંમાં થેસ્વી દીધું.”

તે હાલમાં પણ થથેરામાર તૈયાર થયેલી હતી. ઘરમાં વટીક ઘણીજ ઇશિકીમીશકી થઈને ફરવાની તેને તબેહ થઈ ગઈ હતી. તેનાં ગલાંમાં એક સુન્નાનો ચીટકા બેઠો હોએ એવો મશીન-પોલીશનો તો ઝપઝપ થતો છેડો હતો, ને કાનમાં “આગળ પેહેડવાની” એક હીરાની બુટ્ટી ઝકઝક થતી હતી.

તે હાલનો ઠાઠ બી, વળી, આંખે ઉડીને વલગે તેવોજ હતો ફરનીયર અને સર્વ કાંઈ મોઢું, ખરચાણ ને ટેસ્ટકુલ હતું. ભીખઈએ ઘરડા બજીને પરણીને તે ડોસાના પંઠસાનું ખુબ પાણી ફરી નાંખ્યું હતું એ એકજ નજરે જોઈ વળવાનું સહેલ હતું, તે હાલમાં પોતાની બેટી રતાનો વિચાર કરતી હતી,—તે કમનસીબ બાળકી કે જેને તે બેરેહેમ માતા એક બી વસવસા વગર પેલો એક કોઈ ત્રાહીત સંજ્ઞન (સુના)ને આશરે છોડી આવી હતી તે વાતને વરસો વહી ગયાં હતાં, અને રતન હાલમાં તો મોટી ઘેરી થયેલી હતી એમ છતાં હજી તે સુનાનેજ પોતાની માતા જાણતી હતી, ને પોતાની તે જણેતાની બધી એ દયાહીણ કારસાજી બદ્દકે તેણીની હસ્તી-થીજ અત્યાર તક સમુજાગી નાવાકેફ હતી !

તેણીએ—તે માતાએ—વરસો તક રતાં અને સુના એ બેઉને અવલ તો આસાની સાથે વીસારી આપ્યાં હતાં, પણ પાછળથી એ બાપે દીલનો ડંખ નજ ખમી શકાવાને લીધે તેણીએ છુપાછુપ પોતાનાં બચ્ચાંની ભાલ કઢાવી ગરીબ સુનાનો પત્તો મેળવ્યો હતો. તે પછી તે પોતાના ભરથારથી છુપાછુપ પોતાનાં બચ્ચાંના ગુખ્તરા થકી સુનાને વાસ્તે એક સારી ઘરખમ રકમ દર મહિને મોકળતી રહી હતી, અને ભલે સુનાએ પોતાથી બની શકતી તે બચ્ચાંને કેળવણી અપાવી અત્યાર તક તેને સારીજ હાલતમાં ઉધારી હતી.

પણ હવે સુના પોતે મરવા સુતી હતી, અને તેથી રતનને આતીને લઈ જવા અથવા ગમે તે બદોબસતી કરવા તેણીએ ભીખઈને ખાતગીમાં લખી વાલ્યું હતું, અને આપણે આ પ્રકરણની શરૂઆતમાં એ મીસીસ બજીબાને ખબરાત

ફક્કાત વચ્ચે નાસ્તાની ટેબલ પર કોશી સીપ કરતાં જે કાગળ વાંચતી જોઈ આવ્યાં તે એજ હતું.

તે એ એકજ બાબદમાં પોતાના જૈફ ભરથારથી ખીહીતી હતી. એમ તો આખી જીંદગીમાં હજારો બાબદમાં બજીને 'ડાન-કેર' કરીને તે તેની ઉપરવારી થઈ હતી, પણ આ એક બાબદ એવી હતી કે જેને માટે તે ઘણી ચથરેલી રહેતી. તેને તેણે પેહેલાંજ ખરૂં કહી દીધું નહીં એ પોતાની ભુલ માટે પાછલાં વરસોમાં એ અબળા ઘણી પસ્તાઈ હતી; મગર હવે તો પસ્તાવાને વાસ્તે બી ઘણું મોડું થયું હતું. વરસો વહેતાં ગયાં, અને જેમ એ વાત જુની થઈ તેમ તે છુપાવાની જરૂર તેટલાં પ્રમાણમાં સાંમી વધતીજ આવી, અને હવે? હવે અત્યારે તે કેમ પોતાનાં એક આગલાં બચ્ચાંની હસ્તીની વાત બજી આગલ જાહેર અને કબુલ કરી શકે? તેને એમજ લાગ્યું હતું કે તે પ્રપંચ હવે જાહેર થતાં તો બજી તેને ઢંકેલો મારીને પોતાની ઓસરીએથી ઉતારી મેલે, અને આવી ઉંમરે એશુમાર પૈસાટકાનો આ એમીસાલ વૈભવ છોડીને તે ત્યાંથી જઈજ કેમ શકે?

અને એ બધા વિચારો કરતી ને તુરંગો ચલાવતી તે હાલમાં કોશી ખીતી બેઠેલી હતી તેટલાં ત્યાં એક જવાંન દાખલ થયો. તે સોહામણો, પતલો, ઉંચો ને દમામદાર હતો. તેનામાં વળી કાંઈ એવું હતું કે જે તેને જુએ તે ચાહે. તે મીઠા સ્વભાવનો, તેવાજ મીઠા મુખડાનો એક ઘણોજ મનહર ગાયક જવાંન હતો.

તે હાલમાં ઈંગ્રેજ પોશાકમાં હતો. તે સહવારની

સેહેલધાહ “રાઈડીંગ” (ઘોડેસ્વારીએ) જઈ આવેલો હતો. તે તેઓનો (બજી અને ભીખી)નો એકનોએક સપુત સોહરાય હતો.

હા, તે તેના બાપની આંખનો કરાર, તેનો એકનોએક ગાદીવારસ બેટો-એકજ ફરજંદ હતું. બજીનો અરમાન મેહેલ્લીને તેણે બાતલ કર્યો ને કર્યો રોજે અવલથી એજ હતો. એજ મકસદ ને મતલબથી તો એ છુટો છેક જૈફ ઉંમરે બંમે મરતબા પરણ્યો હતો, અને તેનો એ અરમાન ભીખાઈએ પરણી આવ્યા પછીનાં પેહલાંજ વરસમાં ફલીભુત કર્યો હતો. તેઓને ત્યાં એક બેટાનો સુભાગ્ય જન્મ થયો હતો, અને તે આ સોહરાય હતો.

પ્રકરણ ૧૨ મું.

“કેમ મમા?” દાખત્ર થતાં સાથે હાથમાંનો ચાખક બેદરકારીથી તે મોટી ડાઈનીંગ ટેબલપર ફેંકતાં ને તેણીની પાસે ખુરસી લેતાં સોહરાય બોલ્યો, “માહરી ચાએ કાહાં છે?”

“ઓ વાય, તે વરી આજે મને શાંતું પુછેછ?” તે માતાએ ગુરસો કાઢ્યો. “ચાએ જોઈતી હોય તો બાયને બોલાવીને કેહે!”

સોહરાયે, એ ઉપરથી, ટેબલ પરનો ચંગ વગાડ્યો, અને પોતાને માટે ચાએનું કપ જલદીથી લાવવા બાયને વરદી કરી.

એ દરમ્યાન તે મા દીકરો એકલાં પડ્યાં. સોહરાયે ટેબલપર પડેલું ઇંગ્રેજી પેપર બોલીને તેમાં માંથું ખોસ્તું, ને તેની માતાએ બેદરકારીના દેખાવથી ગુપચુપ કોરી હજી પીયાજ

કાધી. દેખીતુંજ હતું કે તે મા-દીકરા વચ્ચે ઘણું દરાંપરાંનાં હેતનો કોઈ એખસાસ ન હતો.

તે ભીખમના ખુદરતીજ એદરકાર ખવાસનું નજીસ પરીણામ હતું. તેણે એ અચ્ચાંને આપા દાયાએને આધારે ઉધારયો હતો, ને તેથી ના તો તેને સોહરાયનો કે ના તો સોહરાયને તેણીનો ઘણો પડાસ પડ્યો હતો. પોતાનાજ જીવને સુખ દેખાડવા ને મોજ કરાવા ખંતી એવાં જેઠાણાંક કમીનાંઓ થઈ શકે છે તે માંહેલી આ ભીખમ એક હતી. તે તેવી હતી ત્યારેજ તો તેણીએ પોતાની આગલી એટીને નાત-રસપણે પડતી મેલી હતી કેની ?

સોહરાય પર દીવાના પ્યારથી વીહીલો પડનાર તો ફક્ત તેનો ઘરડો આપ અજી હતો, ને કોઈ તાબુઅ નથી કે સોહરાય તેવાજ ઉંડા ભકતીભાવથી તે ખુદાને ચાહતો હતો એ આપ એટા વચ્ચે એખસાસ ને બતાવ છેક અજીજ જેવી હદ સુધી ઘણોજ હતો. અસબત તે બાપનામાં બી અત્યંત નાસાયક તે જવાંને ઘણું જોયું હતું, પણ તેનો તેને કદી ખેદ થયો ન હતો. અજીજથી જે ખરેખરી હતી તે એજ કે એવા કફાણ માઆપને ત્યાં એક આ ખરું રત્ન પેદા પડ્યું હતું !

તેણે ઉંચી કેળવણી લીધી હતી. અજીજાએ તેને દરેક રીતે પોતાનાં પૈસા ને પદવીને લાયકનો ઉધારવા અને શીખવી કેળવણીને સોસાયટીને લાયકનો કરવામાં કરીજ કયાસ થવા દીધી ન હતી. તે, અસબત, આ અધું મેહેલ્લીના જીવપર-મેહેલ્લીની બોહોંસપર !-કરતો હતો, અને તેમ કરતાં સોહરાયને સંગીન લાભ અને ફાયદો થયો હતો.

અને હમણાં જ્યારે તે પેપર વાંચતો પોતે ઓરડર કરેલાં

ચાએનાં કપની વાટ જોતો બેઠો હતો ત્યારે તે માતાને અચ્ચુચ ખ્યાલ થયો કે રતાને અત્રે લાવીને રાખવાની બહુ પાસે રજા મેળવવા તેણીને સોલહીને લથ્થાર કરવાનું ખચ્ચીતકરીને સલાહકારક હતું. એ ઉપરથી તે પોતાની કોશી ઉતાવલે પુરી કરીને સોલહીની છેક નજદીકમાં આવી ઉભી.

“ફરી આયો તેથી તરસો થયોજ કે, આવા?” તેણીએ અસાધારણ હેતથી કહ્યું—અને સોલહાએ અગ્નયખીમાં તેના ચેહેરા ભણી ઉંચું જોયું. તે પોતાની કંઈ ખી મતલબ હોય કે કંઈ કામ કાઢી લેવા માંગતી હોય ત્યારેજ એમ મીટ્ટી થતી. તે મીટ્ટી હતી તેણીજ જુટ્ટી હતી. તે તેનો જજોતો દીકરો હવે તેને નસેનસ ઓળખી ચુક્યો હતો.

“હા, કેમ?”

“નહીં, મને તાલરી સાથે જરા કંઈ વાત કરવાની છે,” તે માતાએ જરા શરમાતાં ઓશકાતાં કહ્યું; “જેની આવા, એક છે તે ગરીબની છોકરી જે માલરાં માય તરફનાં સગાંમાં છે તે હાલ તદ્દન નાવારસ એખલી થઈ ગીએલી હોવાથી હું તેને આપરા ખંગલામાં રાખવા બોલાવા માંગુચ.”

“હા, સાહે; તેમાં શું છે જે?”

“પણ મને ખીણીક લાગેજ જે હું તેને નહીં તેરીને રાખસ તો તે તાલરા આપને નથી ગમવાનું,” તેણીએ સમગ્નચું.

“ક્યાંએ?”

“તે જોતી, દીકરા, તું જાણતો નથી? એવણને તો માલરાં કોઈ ખી ગરીબ સગાંને નામેજ નાંખમાં સુગ ભરાઈ જાયેજ!” તે માતાએ ઓશયાળું ને દયામણું મોંઢ કરી ફરોયાદતી દષે કહ્યું.

“પણ ત્યારે અહીં ના બોલાવો?” સોહલીએ સહવાલ આપી. “પપા નારાજ થતા હોયે તો અહીંજ બોલાવાની શું જરૂર છે? તમે દુરથીજ એક સારો પગાર આંધી આપીને—”

“તેમ કંઈ હોયે?” તે માતા છછણી પડી. “તું તો હરવાયો નાદાન છે. છોકરીની ગત ને દાહારેવારેની દીકરી તે એમ કંઈ રખાયે?”

“પણ ત્યારે તમે મને કેહેવા શું માગો છ?”

“મકુંજે તુંજ જરા તાહરા આપને એ બાબે વાત છેરીને સમગતી લે—મરી જવશ અંધી!” તે પટામણી માતાએ કહ્યું. “તું ને જી ભરં તે તાહરે કહ્યું તો એવણુ અધુંજ કરેય.”

સોહલીને આ ફરજ, અવગત, ગમી નહીં. તેની માતા જે બોશકાતી અચકાતી આ અધું કેહતી હતી તેજ તેનાં ચતુર મનને પુરાવો હતો કે તે જે માંગતી તે કરતી હતી તે અધુ સરખેસરખું ને શુદ્ધ નહીંજ હોવું જોઈએ. તે આટલી અંધી બોશયાળી ને પટામણી થતી હતી તેજ શું દેખાડતું હતું?

“હું પપાને પુછવા જવશ તે તમેને સારું લાગશે નહીં, માએજ,” તેણે એ ઉપરથી એકાદ પત્ર વિચાર કરી લઈને સમગત્યું. ‘તમે જે તે છોકરીને અહીં રેલવા બોલાવામાં કંઈ બોટું નહીંજ કરતાં હોવો તો તમેજ અંધા ખુલાસો કરીને એવણને કેહો, ને મારી ખાત્રી છે કે એવણુ તરત સહમજશે. એવણુ કંઈ ઘેઘા છે જે કંઈ વાજખી ને ખરૂં થતું હોયે તોખી ના કેહે?’

“મને તો નાજ કેહે,” તે માતા અછદ થઈ; “જેતો નહીં હમણાં હમણાં મારી સાથ છેકજ કેવો ચાલેય તે? એ

તો હું માહરે મારગે મરી રેહું છું તેમાં, બાકી હાલ તો અમે વચ્ચે બાંધ્યાં છુટતાં નથી !”

તે કમકમ્યો, એક પરણેતર પોતાના પતીને વાસ્તે એવું બોલી શકે એ ખ્યાલજ તેનાં નીષ્કલંક જીગરને ઘણો કમ-કમાટભર્યો બાસ્યો.

“ ખેર, તમારી મરજીજ છે તો હું પપાને સમજાવશ,” તેણે તે પછી નાંખતીથી કહ્યું,—અને તેવામાં તેની ચાએ લઇને આવે દાખલ થયો એટલે એ અણગમી વાત તરત બંધ પડી તેથી તે જવાંને છુટકારાનોજ એક દમ ખેંચ્યો. તે પછી કામ એક્કસ કરવાની ને જલ્દી કરવાની તાકીદ કરી તે માતા ત્યાંથી જતી રહી.

“ વરી કેણુ જાણે એ શું એવણુ નવી બાજી રમતાં હોશે !” તેની પુકે જોઈને સોહરાય મનથી પટપટ્યો,—અને પછી ઉતાવળે ચા પી લઈને તેણે તે માતાને આપેલું વચન અદા કરવા પોતાના ઘરગ બાપના ઓરગ ભણી હેર્યું લીધું.

પ્રકરણ ૧૩ મું.

જુદો બજ, તેનો સખુત સોહરાય તેને સોહોધતો તેના ઓરગમાં આવી લાગ્યો ત્યારે, એક ઇઝીચરમાં આસાએસ કરતો પડ્યો હતો. હવે ઉમરની નાતવાંનીને સખએ તે ઝાઝો આહારબહરવાસ જઈ નહીં શકતો હતો. તે પોતાની તખ્યતની ઘણીજ સંભાલ લેતો હતો, અને જોકે સુકકાં છોડાં જેવો,

કાવલાં બદનતો ને નળલા બાંધાતો તે એકવરયાં જેવો એક બુદ્ધો હતો, તોપણ એવાઓજ મોહોતને પોતાથી દુર ને દુર રાખી શકે છે તેનો એ ઢાંખરો એક જીવતો પુરાવો હતો.

“મમા કોઈ પોતાની ગરીબ સગીને આપરા બંગલામાં લાવવા ને રાખવા માંગેજ, પપાજી,” સોહરાએ તેનાં પાસાંમાં જઈ તેની ઇઝીચરના હાથા પર હેત સાથે એકદમ જગ્યા લેતાં તરત તેજ વાત છેડી; “મને ઉમેદ છે કે તમે વાંધો લઈ અથવા ના કહી તેવણને દલગીર નહીજ કરશો?”

“કોઈ ગરીબ સગી?” તે ડોસાએ પોતાની અલેટાયલી હાલતમાંથી ચમકી ઉઠીને ખુરસીમાં તડો બેસતાં અગ્નએખી સાથે કહ્યું, “તે કોણ? તે કાંદાંથી ઝુટી નીકરી? એણે તો લખખો વખત હું જ્યારે ખી પુછું ત્યારે મને એમજ કહેવું ને સમજવેવું છે કે દુરનાં કે આગલનાં એનાં કોઈ ખી સગાં-વાહલાં છેજ નહીં?”

“હોશે કોઈ; કોઈને વરે ભૂલી ગીયાં હોશે, પપા,” તે દીકરાએ તે માતાના બચાવમાં કહ્યું.

“હોએજ નહી,” તે ડોસાએ ગુસ્સાથી ચીચવાઈને કહ્યું. “હું એ વાત કદી કબુલ કરવાનો નથી. કોઈ કેવી હોએ ને કેવી નહીં! હું કેહુંછની, સોહોલ, કે તાહરી માએ જેવી હગારી ને જુટીજુતરી ઓરત આખી દુન્યા જાંહાંનમાં ખીજી કોઈ નહીં હોશે?”

“એમ નહીં બોલ્યે, પપા,” તે દીકરાએ હપકો આપ્યો; અને તરત વધાર્યું, “મકું જે એટલો મારો સુખન કરો. ખુદાનું આપેલું આપરી પાસ ખીશયાર છે, ને એક માણસ અહીં વધશે તો આપુને શું ભાગી પરવાનું છે? ઉલટું, જે

લોકમાં તે છોકરી આપરી સગી છે ને તે છતાં આપરે તેને ભુખે મરવા દીધી એ જાહેર થાયે તો આપુને ઘણું નબોજી ને નકકાઈ લાગે !”

તે આપ તુચ્છકારનું હસ્યો.

“એમ તો એ કાચી નથી તો !” તેણે કહ્યું; “તે ભુખે શું કરવા મરે ? એ ચાહે તો આપરું ઘેર ખાલી કરીને તેનું તરયાઈ તાહરું કરે !” જરા થોખીને; “પણ જા આપ, તાહરી પોતાની ખુશી છે તો આવવા દે. હું તુંને દલગીર કરવા નથી ચાહતો; પણ જોજો, તપાસજો તું જી કંઈ તે પોરીને જોયા જાણ્યા વગર ફાંસમાં ના પરતો ! એ તાહરી માએનીજ ટાઇ-પતી કોઈ નમુનેદાર સગી હોશે. મારી તો ખાત્રી છે, સોહોલ, કે તુંને એ ફાંસમાં પકરવાનોજ આએ એક ફાંદો છે.”

સોહરાજ મોટે સ્વદે હસ્યો.

“ઉતાવળનાં લગન તે જનમેજનમનો પસ્તાવો છે,” તે આપે જારી રાખ્યું. “આએ માહરોજ દાખલો લેતી ! એ વખત હું પણ્યો તે એક લગનમાં દુખી દુખી થયો ખરું ઘેર તો જાંદાં મેં મારી જવાંનીમાં પેલ્લે કરવા ધાર્યુંતું, ને જાંદાં તાહરા પેલા દોજખી કાકા મેહેલ્લીએ ફાંચર મારીતી —”

“ઓ, એ તો હવે બધી જીનતી વાત છે, પપાજી,” સોહલીએ ખુરસીના હાથાપરથી ઉભો થતાં કહ્યું; “ત્યારે હું જાંદાં અને માએજીને ફેલુંજ જે તમે રજા આપીય.”

“જો તાહરી ખુશી હોય તો,” તે આપે પાછું કહ્યું; - અને ત્યારે પોતાની માતાને રાજી કરી શકવાના એરાદાથી ખુશી થતો તે જવાંન તે એરડામાંથી આહેર પડ્યો.

તેની પુકે તે આપે એકાદ પણ ઘણાં હર્ષિત જીગરની

મગરૂરી થકી જોયું, તેનાપર તેને ઘાળુંજ હેત ને વાહાલ છુટતું હતું. “માહરો વારેસ દીકરો!” તે પટપટયો. “માહરી આંખની તાહરક! માહરા જુદાપાનો કરાર! કેવો મેં પેલા દોજખીને અંતે ખી માહાત કીધો! તે માહરા વારસાપર કુદતોનો, પણ કેવો મેં તેને થાર કીધો, કેમજે મારી પછી માહરા વારસા હીસ્સા વાસ્તે આએ માહરો ખાર હાથ ને ખત્રીસ દાંતનો આલધર જીવતો બેઠેલો છે!”—અને મેહેદ્દીને એ રીતે માહાત કરી શકવાની મોજમાં માહાલતાં તે જુદાએ મોટી ખુશી વચ્ચે મુજમાં હસીને તે ઓરડાનાં એકાંતમાં પોતાના હાથો મસક્યા!

ખીજ હાથપર સોહરાય પાધરો તેની માતા પાસે ગયો. તે વાંચવામાં ગીરફતાર મસ્જુદ થઈ ગઈ હોએ એમ ઢોંગ કરતી બેઠી હતી, કે જ્યારે ખરેખર તો તે પોતાના દીકરાનીજ વાટ જોતી હતી. તેણે તેને “કાઈનીંગ-હોલમાં”થી નીકળીને પોતાના આપના ઓરડા ભણી જતો પોતાના ઓરડાને લગતા પરડાઓ પછવાડે છુપાઈને જોયો હતો, ને તેથી તે જે વખત જ્યારે તેમાં તે ડોસાનો જવાબ લઈને તે તરફ પાછો ફરવોજ જોઈએ એવી તેણીને મનથી ખાતરજમા હતી.

“આવા, ત્હારું આજનું પ્રોગ્રામ શું છે?” પેલી છોકરીની વાત તો જ્ઞણે ધ્યાનમાંથી ખસીજ ગઈ હોય, ને અધી કાળજી પોતાના દીકરામાંજ ભરી મેલી હોએ તેમ તેને પોતાની આગળ આવતો જોતાં સાથે તે ઢોંગી માતાએ કાળજીના દરેક દેખાવથી પુછ્યું.

“હું તો આજે હમાઆઈ પટેલને તાંહાંતી એક ‘પીકનીક’માં અપેાર પછી જવાનો છેઉ,” તે દીકરાએ જવાબ આપ્યો. “પપાને ગઈ કાલનું કેહી મુકેલું છે. પીકનીક તો વાંદરે

કીધીજ, પણ પહેલાં પરેલ એવણુને અંગલે જઈશું, ને ત્યાંથી થોડાગારીમાં અધાં વાંદરે જઈશું. પછી રાતે ખાઈ પીને ચંદર-ણીમાં તેમજ પાછાં ફરવાનાં જઈએ.”

“કોણ કોણ છે ?”

“તે હું શું જાણું, માએજ ? મને તો હમાખાઈ કેહતાંતાં જે આપરા જેવાં દસ પંદરેક ફ્રેંડસને નોતરેલાં છે; પણ હવે પેલી વાત સાંભરોતી ? હું પપા આગળ પેલી કોઈ તમારી સગીને વરે વાત કરવા જઈ આવ્યો.”

“ઓ હં, હા, સારૂ કીધું,” જાણે હમણાંજ એ વાતની પાછી યાદ થઈ હોએ તેમ બીજાએ તરત મક્કર કરીને કહ્યું :
“પછી-પછી ?”

“ને એવણે રમ્મ આપેલી છે,” સોહરાએ જવાબ કર્યો.

“ચાલ, સારું થયું; તુને દુવા લાગશે,” તે માતાએ એપરવાહીના દેખાવથી જવાબ કર્યો, “જાહાંતાંહાંથી કોઈનું બી લાવું થાએ એટલે બસ. હવે ત્યારે તે છોકરીને અહીં તેરાવી લેવાનું હું લખી વાઝું.”—અને રખે એ અપાયલી રમ્મ કોઈ સબબથી પાછી ખેંચી લેવામાં આવે તે ફકરથી અધીરી પડી, એક ઘડી બી થોળ્યા વના, તે દમામથી ત્યાંથી પોતાના ખાનગી ઓરડામાં ચાલી ગઈ.

સોહરાય ત્યારબાદ તરતજ એ વાત વીસરી ગયો. તેનું બધું ધક્ક્યાંત તો આજની પીકનીક (ખાણીપીણીની એક નાધતી જેવી પાર્ટી) પરજ લાગ્યું હતું. તે એક મોજ શોખનો શોકીન જવાંન હતો. ખરેખર તો અમે આગળ સમજવાની કોશિશ કરી છે તેમ તેનાં કફેરાં માયાપથી તદ્દન ઉલટી કીસમે—એક અગ્નયબી!—તે ભલાઈ અને સદગુણો એક

સંપૂર્ણ અવતાર હતો. તેનું દીલ બી ઘણુંજ દયાળું હતું. કોઈનું દુખ તે જોઈ શકતો નહીં, ને તેના શ્રીમંત આપના ચીવટ હાથ અને મખીચુસ સ્વભાવથી તે ઘણો મુંઝવ્યા કરતો-એટલે સુધી કે ઘણીક લાયક સખાવતોમાં પોતાના મુસારામાંથી તે છુપે નામે સારીજ રકમો ભરી દેતો.

તે અપોરે તમેલામાં ગયો કેઈ ગાડી જોતરાવી લઈ જવી તેના તે વિચારમાં પડ્યો હતો. તે તો એકલોજ હતો, પણ વાંદરે ઘોડાગાડીમાંજ જવાનું હતું માટે બીજાં પરોણાંઓને સવલતા મલે તેમ તે હમઅમને મદદ થવા ચાહતો હતો.

તેણે લેન્ડો જોડાવી, મગર બે ઘોડા જોડવા ના કહી નહીં જોઈએ ત્યાં બી ફાલી ભપકાના દેખાવો કરવા તેને ગમતુ ન હતું. તેનો તે રીવાજજ ન હતો.

અને એ હમઆઈ પટેલ કાણ હતી ? તે એક ઘણી નેકઅમ્ત આંતુ હતી. તે અજીની એક જીની દોસ્ત હતી. તે કાંઈ એકદમ ઘણી શ્રીમંત ન હતી, પણ આગેવાન સોસાયટીમાં ફરવાવાલી હતી તે એક સારે ઘેરની વીધવા હતી.

કોઈનું બી સારું થઈ શકે તો પોતાની વધતી ઓછી સગવડના ભોગે બી ચાહી ચીતીને કરવું એ નેક સ્વભાવનાં જે ગણત્રીનાં શ્રોડાંક આસામીઓ થઈ શકે છે તેમાંની આ જૈફ અબળા એક હતી. તેણીનો એક અરમાન હતો-ને તે અરમાન તે મેહેલ્લી ને અજીને દોસ્તી કરાવવાનો હતો. તેણે અત્યાર આગમય બી ઘણા પગાડા માર્યા હતા, પણ એવી કંઈ બી વાત કાહડે એટલે અજી તો તેને તરત કરડીને ખાઈજ જવા ધામતો. મેહેલ્લી નહી. લોક વાત કરતાં હતાં કે મેહેલ્લીએ તો નાખતીથી દોસ્ત થવા એ છેલ્લા વીસ પચીસ વરસનાં

દરમ્યાનમાં આગળ ઘણું ઘણું કર્યું હતું. એક વખત તો ભણી મીઠાં પોતે ચાલી ચઢાવીને દોસ્તી કરવા એ બુઢાને અંગલે ગઈ હતી, પણ તે ખારીલા ડોસાએ તે ગરીબ ગાય જેવી ભણી આંતુને મોટી હડધુત સાથે છેક પાણીઉતાર કરીને પોતાના અંગઢામાંથી પાછી હાંકી મેલી હતી; તેમજ વળી બીજાં જે પાંચ પંદર ભલમનસાઇભરયાંઓ વચમાં વચ્ચે પડવા જેવું કરવા ગયાં હતાં તેઓ સાથ બી તે તેમજ વરત્તો હતો, ને તેથી છેલ્લાં દસેક વરસથી તો મેહેલ્લી ને મીઠાં પણ તેનાં નામ પર તદ્દનજ મટોડું વાલી એકદમ અલગ થયાં ને અલગ રહ્યાં હતાં.

તેઓ નાયગામમાં રેહતાં હતાં. એક ઘણી મજાહતી નાધણી વાડીરોકું મકાન-એક નાધણા અગીચા સાથનું-તેઓએ ખરીદી લીધું હતું, કે જ્યાં પોતાના અચરવાલ સાથ સાથે તેઓ ઘણાં વરસોથી સુખ સંપન્ન વચ્ચે રહેલાં હતાં.

કમનસીએ અચારો મેહેલ્લી પાછલી જીંદગીમાં ઘણો લથડી પડ્યો ને કાહેલી અની ગયો હતો; મગર તેની એ બીમારીમાં બી કાહરનના ખગ્નતા જેવો એક ખગ્નતો-મીટી મીઠાં-જે તેની સાથમાં હતો તેથી ને ઘણો સુખી હતો. તેની આખી જીંદગી સુખસંપન્ન પુરવાર થઈ હતી, અને એવી એક દીલગ્નન શીદા કરનારી ને સાચ્વી મોહઅત ધરાવનારી મોહર-દાર પામવા માટે તે પોતાને પુશકળ ભાગ્યશાળી માનતો હતો.

અને ખરેખર તેમજ હતું, તેની આગલી વંદેલ જીંદગીની યાદ હવે એક સ્વપ્નાની જાંખી યાદ પેરેજ પાછલ રહી ગઈ હતી, ને એવી એક મોહરદાર ને તેવાજ મીદા સ્વભાવનાં, નમાનાં, ડકાં સરનાં, તાબેદાર અને પુરતી રીતે કેળવાયલાં

ખુઅસુરત છ અચ્ચાના રસાલા મસાલા સાથે તે પુરતો સુખી હતો.

એ છ અચ્ચામાં વડો એક બેટો નામે રૂસ્તમ અને તેની પછી એક ચેહરેનમુન બેટી નામે તેહમીના હતી. રૂસ્તમ આપણું જે વખતને વાસ્તે આ વારતા લખ્યે છીએ ત્યારે એકવીસ વરસનો એક જવાન્યો હતો, કે જ્યારે એ મનોહર તેહમી, એક પ્રલની ખીલતી કલી મીસાલે ઉધરતી, ઓગણીસ વરસની ઉંમરની એક તનોમન મધુરી હતી.

તે ખુઅસુરતીનુંજ એક ખીજુ સ્વરૂપ હતું. તે સ્વભાવમાં, અદામાં, ચાલચલણમાં, સદગુણમાં હુબહુ ખીજુ મીઠું હતી. મીઠું જે ઉંમરે તેના આપને પરણી આવી ત્યારે તે જે અને જેવી હતી તેવીજ હાલમાં આ તેહમી પોતે પણ એક તાઝણી હતી. વળી તેના ઉપરાંત ખીજુ બે બેટીઓ નાખાં અને પુત્રી કરીને હતી, અને બે છોકરાઓ નામે સ્યાવક્ષ અને નોશીર કરીને હતા. છેલ્લો નોશીર હતો, ને તેની ઉંમર એ વખતે છ વરસની આસપાસની હતી.

એટલામાટે હાલમાં ભલી હમાયાઈ પટેલ એક નવીજ તરફીઅથી કામ લેવા માંગતી હતી તે એ અને ભાઈઓને, અને તો, તેઓનાં છોકરાંઓ મારફતે મેલવવા ને સંપમેલની દોસ્તીથી એકઠાં કરવા ચાહતી હતી. તેને, અલગત, મેહેલ્લીને ત્યાં બી ઘણું સાફ હતું, ને મેહેલ્લીની નાદુરસ્ત તખીયતને લીધે મીઠું ને નાઘલી બે છોકરીઓ તો એ પીકનીકમાં શામીલ નહીં થઈ, પણ એ બધાંના રેમીઝેનટેરીવ (પ્રતીનીધી) તરીકે તેહમી આવનાર હતી, અને હમાયાઈને બી ફકત તેજ બ્નેધતું હતું.

સોહરાબને એ વાતની કશી ખબર કે સ્વપ્નો ન હતો.

તેહમીને બી નહીં. હમાબાઈએ પોતાની ખરી મકસદ કાઢને બાણવાજ દીધી ન હતી. સોદરાએ કાંઈ એવી ઝાંખી ખજર ને ખ્યાલ હતો ખરો કે તેના એક મેહેલ્લી નામના કાકા સાથે તેના આપને જનમોજનમનું વેર હતું, ને તે કેથે નાયગામમાં તેનાં ફેમીલી સાથ રહેતો હતો. તે એ તરફ આ આગમ્ય કદી બી ગયો ન હતો, ને તેથી તેઓ વિશે કશુંજ જ્યાદા બાણતો ન હતો. તે ખનખોદયો જરા એ ન હતો. તેણે તેના આપને હજરોવાર મેહેલ્લીની ફર્યાદ ને કકલાત કરતો સાંભળ્યો હતો, પણ તે ઉપર તેવાં કપટથી કદી બી તેણે કશું ધ્યાન આપ્યું ન હતું. તે એટલોજ ખ્યાલ ધરાવતો હતો કે તેના કાકા કાકી ને તેમનું કુટુંબ જે નાયગામ તરફ કેથે રહેતાં હતાં “ તે બધાં સારાં માણસ નહીં હતાં.”

હવે જ્યોરે તે (સોદરાએ) પોતાની લેન્ડોમાં હમબાઈને બંગલે ઉપડી ગયો.

તે જરા મોડો પુગ્યો. ત્યાં બધાં પહરોણાં આવી ચુક્યાં હતાં, ને વાંદરે હાંડી જવાની તૈયારી હતી. હમબાઈની પોતાની ગાડી ઉપરાંત એક બીજી ભાડેની ગાડી મંગાવાની બી તૈયારી હતી—તેટલાં સોદરાએ આવી લાગ્યો.

“ઓ આવી પુગ્યા કે, સોહોલ ?” તે ભલી આંનુએ તેને જોતાં સાથે ખુશાલીથી કહ્યું; “ ચાલો, સારૂ થયું. વળી તમે લેન્ડો લાયા તે તો વધારે નેક થયું. હું હમણાંજ ભારતી ગારી મંગાવતીતી તે માઈ ગરીબનું ભાઈ બચ્યું.”—અને તે ખુશ મીઠ્ઠાજે હસી

પછી તેણીએ ધામધુમી અદાથી પહરોણાંઓને ગાડીઓમાં પોતેજ ગોઠવ્યાં, ને તે કારસાજ આંનુએ એમ કરતાં

એવી તો તરડીયથી કામ લીધું કે જ્યાં ગારીમાં ગોઠવાતાં ત્રણજ આકી રહ્યાં-એક તે પોતે, એક તેહમી ને ત્રીજે સોહરાય.

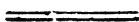
“ અરે મરેરે, તેહમી દીકરા, તું રેડી એમ કે ? ” તેણીને અચ્ચુચુંજ ભાણ થયું હોયે તે હપે તે અતવત કરીને બોલીઃ “ ચાલ, કંઈ નહીં. આયે ગારીમાં એક જગા છે તેમાં તો હું બેસશ, ને તું તહારે આયે મારા જવાંન ફેન્ડ સાથ આયે ડોગકાર્ટમાં આવજે. આવશે કેની કે શરમાશે ? ”

“ અરે નહી રે જી, શરમાઈ કંઈ ? એમાં શું છે ? ” તેહમીએ મીઠાસથી હસીને જવાબ કર્યો-અને તે ચાંદ જેવા એહરાની માહારૂપર એક નજર ખેંચાતાં, ને તેનીજ દીલ-પઝીર કંપનીમાં આવી લાંબી “ દ્રાઈવ ” મલવાની છે એ સુખનો ખ્યાલ થતાં જવાંન સાહેલીનું જીગર તો જાણે ઉછાલો મારી તેનાં ગલાંમાં આવી અટકયું !

“ સોહોલ, આયે મારા જાલની બગી તમે હાંકી આવશે ? ” હમઅઈ જી ચીખી થઈ. “ ઘણી મેહેરબાની; હું તમોને રસ્તામાં વાત કરાવા એક ઘણો પ્લેઝંટ કંપેન્યન આપુંચ. ”—અને એ રીતે ગોઠવાયલી, તે પછી, તે બધી કંપની વાંદરે જવા નીકલી.

તે એક “ શેડ ” (જીતર સાથની) મગ્નહતી ટમટમ રોકી ઉંચી બગી હતી કે જેને એક તેજ ઘોડો બેડેલો હતો, અને સોહરાયે હાથ આપવાથી તેહમી એક કુદકે તેમાં ચહડી ગઈ. તે શરમાય તેવી બીલકુલ બી હતીજ નહી. પતંગ્યાં જેવી ખુશાલ તખીયતની, હસીને હસાવે ને બોલીને મુગાંને બી બોલાવે તેવી તે એક ચંચલ નાજનીન હતી. તેની દરેક

હીલચાલમાં સુંદરતા ને વાતચીતની દરેક અદામાં અજબ જોવા મીઠાસ ને હુશયારી એક તડાકે જણાતાં હતાં; ને પોતે કાકા કાકાના હતાં એમ જરા ખી જાણ્યા વગર ઘણીજ દીલ-ખુશ વાતચીતથી અરસપરસ લેહેર કરતાં તે-રોમ્બો બુલ્બટ-તરત રસ્તે પડ્યાં.

પ્રકરણ ૧૪ મું.

તે એક ઘણી દીલકસ જોડી હતી ખુદરતે ગાંણે એ જોડતે એકમેકને વાસ્તેજ લાયક કરીને સરગતી હોય, અને સરગત પોતેજ હાલ તેમને એ નહી ધારેલી કાસમે એકદાં કરતી હોય એવોજ તે સઘળો મામલો હતો. તેહમી આખે રસ્તે ખુશખુશાલ વાતચીત કર્યા કરતી જતી હતી. તે એક પટપટયુ હતી ઘણાંક એવાં યી બધરાંઓ યાં શકે છે કે જેઓ બધરાંઓ આગળ પળુ હોઠ ઉઘાડી વાત કરતાં શરમાય, અને બોલાવી બોલાવીને થાકીએ તોપણ હોઠ ઉઘાડીને જ્યાંન ઢિપાડવાની હીમત કરી શકે નહી. વળી એમ દોઢ એવાં યી બોલીદરાઓ આવે છે કે જેઓ કાઠનો યી ડર કે અદબ કર્યા વીના બેઅદાજ અને બેઅદબ હદ સુધી ફેફે કર્યા જાય; પણ સારાં નસીબે સુંદર તેહમી એ બેમાંથી એક પળુ વર્ગને જવાબ કરતી હતી નહી. તે બોલકણી હતી પણ બોલીદરાજ ન હતી; તે હસમુખી હતી પણ દડાબાજ ન હતી. પોતાનો અદબ અને ટેક સાચવીને યી સામાનું મન હરી લઇ શકે એ

જાતની એક હુન્નરમંદી, કે જે ખુદાનાં ઘરની એક ખાસ અક્ષેસ લેખાવી જોઇએ તેવી હુન્નરમંદી ધરાવનાર આ એક દીલજીત સુદરતા હતી.

અને સોહરાબની પોતાની શી સ્થિતી હતી ? તેણે તો તેહમીને જોઇ ને જોઇ તેનું જીગર તે જવાંન મધુરી તરફ એકદમ ખુશીમાં ખેંચાઇ ગયું હતું. તેણે આજ તક પોતાના આપના પદસા અને પદપીને મુકાબલે મોટે મોટે અને સારે સારે ઘેરની સેહેંકડો નાજનીનો જોઈ હતી, પણ આજ તક એક બી તેનું આ રવેસે ચીત્ત ચોરી અને દીલ જીતી લઈ શકી ન હતી, તેને એ એકાએક શું થઇ ગયું હતું તે એ પોતે પણ સમજી શકવાને કેવળ અશક્ત થઇ પડ્યો. તે એક કોઇ ખુશાલીની લાગણી હતી કે બોખારની બીમારી તે વરીક તે પોતાનાં મન સાથે કશું નક્કી કરી શક્યો નહી.

તેણે તે “ગ્રાઇવ” બન્યું એટલી લાંબાવીને ખામુખા લાંબી કરી. ઘોડો પુરતો તેજી હતો, અને તે ચલાતે તો તેને સરખી રીતે લાંકીને તે પવન વેગે આગળ વધી શકતે; પણ તેને તે ગમતું અને જોઇતુંજ ન હતું. તેણે તે અસીલ જનવરને, તેથી, થંડું થંડુંજ જવા દીધું, અને પરીણામમાં ખરી બપોરનો તપોનો છતાં. વાંદરા તરફની તે જવાન્યાઓની એ સહેલધા ખચ્ચીતકરીને સુખકારક થઈ પડી !

પણ દરેક ચીજનો દુન્યામાં છેડો આવવો સૃજીત હોય છે, અને તેમ તેમની એ મોજનો બી છેડો આવ્યો, ને તેઓ વાંદરે પહોંચ્યાં, કે જ્યારે, અલબત્ત, તેઓને કંપનીમાં ભેલાઇ સેલાઇને મળી જવું પડ્યું; પણ જેઓને જોવાની આંખ હોય તેઓ ઘણી આસાનીથી જોઈ શકતે કે દીવાને પોતાનો જન

સદેકે કરીને મરનાર એક પતંગ્યાંતી અદાથી જવાન સોહરાય સુંદર તેહમીની પુકેપુક અને લગોલગજ અધો વખત લમ્યા કરતો હતો.

તે એક ઉલટમંદ “પાર્ટી” ને “પીકનીક” હતી. હમ-અછઅએ એ એક તારી પાર્ટી રચાવી હતી, અને ખાનીપીની એવી એક પાર્ટીને પેશ પડતીજ અધી મોજુદ હતી; અને, એમ છતાં, જ્યારે સૌ તેમની મઝાહમાં મહાલતાં હતાં ત્યારે કદાચ સોહરાય અને તેહમી એકલાંજ હતાં કે જેઓ નજર ચુકાવીને એકલાં લેન્ડસ ઍન્ડ તરફ ફરવા વટીક નીકળી પડવાનું એકમત થઈને જ્યાદા પસંદ કરી શક્યાં, અને એ અધ્યા મામલો કાદ નહીં તોપણ ભલી મનસનીતી ને જૈફ યાંતુ હમઅછઅ ખાસકરીને તપાસતી આંખે જોતી અને જોઈને રાજ થતી રહી.

અંતે જ્યારે રાત થવા પછી અધાં ઘેરે જવા નીકળ્યાં ત્યારે સોહરાય અને તેહમી ઘણાં લાંબા વખતનાં એકમેકનાં દોસ્તો હોય તેમ પ્રમાણીક હેત પ્રીતમાં અરસપરસ મળી ગયાં હતાં. અત્યંત હજી તેમના વચ્ચે અદ્ય જેટલો ને તેટલોજ હતો. ખરી રીતે નો તેઓ એક એકનાં નામ વટીક પુરાં પાધરાં હજી જાણતાં હતાં નહી. તેઓને તેમની એ મીલાકાતનાં મોટાં સુખમાં અરસપરસ તેવું કાંઈ પુછવા ગાજવાનું તો ભાનજ થયું ન હતું !

તે એક ઘણી દીલખુશ ચંદની રાત હતી, અને જેમ તેઓ ગયાં હતાં તેમજ ગાડીઓમાં પાછાં ગોઠવાઈને પાછાં ફરવાનું હમઅછઅ દરાવ્યું; એટલે થયું એમ કે તેજ અગીની

ઉંચી બેઠકમાં જવાન સોહરાયના સોખતી તરીકે સુંદર તેહમી તેની સોડમાં અને તેની સાથી હતી.

“હું જરૂર એક વખત એક બે દહારા રેહીને હમઅઘજ પાસે તમારું એડેસ લઈ તમેને તમારે ઘેર મળવા આવસ,” ગાડી ચાલુ થયા પછી સોહરાયે દરેક દરાવની અદા સાથે કહ્યું.

“જરૂર આવજોજી, મને ઘણું ગમશે,” તેહમીએ હસીને જવાબ કર્યો. “મારાં મમાપપા પણ ઘણાં ભલાં છે, અને તેઓ ખી ઘણી ખુશીથી તમેને આવકાર આપશે; પણ તમે જાણોય, મીં સોહરાય,”—હજી તેઓ “મીં સોહરાય” અને “મીંસ તેહમીના” એવા એલકાઓથીજ અરસપરસ એ બધો વખત દરમ્યાન વાતચીત કરતાં રહ્યાં હતાં—“તમે જાણોય, મીં સોહરાય, કે હજી તો હું તમારું આખું નામ નીશાન ખી જાણતી નથી! માયજી મને પુછશે કે તાહરા કોણુ ફ્રેન્ડ મળવા આવવાના છે તો હું શું કેહું?”

“હું મીં બરજોરજી દાવરનો દીકરો સોહરાય છેઉં.” સોહરાયે તરત જવાબ કરતાં કહ્યું. “તમે ઓરખોય એ મીં બરજોરજીને? તમે બજી દાવરનું નામ કોઈ દહારો સાંભર્યુંય વાર?”

તેહમી તેની બેઠકમાં એકદમ ચમટી, અને થોડી ખસતી જઈને જરા અળગી વટીક થઈ!!

“બજી દાવર?” તેણીએ એકદમ દધાયલે સાદે પોકાયું; “તમે તેવણુના છોકરા?”

“હા, કેમ? એટલાં એ સાંભરીને ખીધાં શાંનાં? એટલાં ચોક્યાં કેમ?” સોહરાયે મોટી અજ્ઞયખીમાં પુછ્યું.

“તમે જાણોય હું કોણુ છેઉં તે?” હવે તે ઘોળા દીસ

ચંદનીમાં શીકકું હસીને સુંદર તેહમીએ કહ્યું. તે એ વખત જાણે એક પીકચર દેખાતી હતી. બગીચું ધમ્મણુ નાંખી દીધેલું હતું, અને તે પતલી, ઉંચી, હંસ જેવી ઉંચી ગરદનની મનોહર કુમારીકા છેક જોવા જોગ હદ સુધીની ગ્રેસ સાથે ગાડીમાં ગોઠવાયલી કાઠની બી આંખ ખુશીમાં ખેચી રાખે એવીજ નજરે આવતી હતી.

“નહી, તમે કાણુ છેઓ ?” સોહરાએ હવે તેની પોતાની વારી આવતાં વધતી અગ્નયબીથી તે સુંદરીના સવાલના જવાબમાં પાછો સવાલ કર્યો.

“આપરે કાકા કાકાનાં છેઠએ ! હું મેહલ્લી દાવરની છોકરી તેહમીના છેઉ.”

“ઓ, ત્યારે તો બેવરી ખુશાલી !” સોહરાએ વધતો ઉલટમંદ ચર્ચ કહ્યું, અને જમણા હાથમાંનો ચાપક મુકી દધને તે વહાલીનો હાથ પોતાના હાથમાં લઈ ખરાં દીલનાં જોશ સાથે તેણે તરત હેતથી ચાંપ્યો. “હવે તો તાહરે હું તમુને ‘મીસ તેહમીના’ શું કરવા કેહું ? હવે તો તમુને હું એક ‘કઝીન’ના હકથી ફક્ત ‘તેહમી’ કરીનેજ કેહવસ ને બોલાવસ.”

તેહમી મોટે સાદે ખડખડાટ હસી પડી.

“તમારે ગમે તેમ કહેજો ને બોલાવજો,” પોતાની પહેલી હરોલની શીકરોપર તરત પાછી સરદારી મેળવીને આગલ જેટલી ખુશમીજાળ બની જતાં તે સુંદરીએ કહ્યું, “પણ આપરે ફરીથી મલસું તાહરે કેની ?”

“મલસું ત્યારે ?” સોહરાએ અગ્નયબી બંદે ગભરાટમાં

પોકાર માર્યો; “એટલે જે કાંય નહીં મલતું? આપરે કાકા કાકાનાં છઠ્ઠાએ ત્યારે તો સાંઘ્યાં હવે હીમતથી દરરોજ મળતું?”

તેહમીના પાંછી હસી પડી.

“મલતું કે નહીં મલતું તે જરા પેહલે તમારા આવાજને પુછી તો જોજો,” તેહમીએ કહ્યું. “તમે જાણોય કે નહીં કે તમારા આવાજને મારા પપા સાથે ઉંદર ખીલારીનું વેર છે? આજે પચ્ચીસ પચ્ચીસ વરસ થયાં એ બેઉ અલગ ને જુદા છે. કેવું કમકમાટભરેલું, નહીં? તમારા આવાજએ તો માહરા પપાનું—દુશમેનનું—મુએ ખી મોનું નહીં જોવાના કસમ લીધેલા છે!”

“એ બધી વાત જવા દે, તેહમી,” સોહરાએ તરત જરતી એખલાસથી મલી જતાં કહ્યું. “તું મને ફક્ત એટલુંજ કહે કે તું પોતે મને જોવા ને મલવાને ખુશી છે કે નહીં?”

“હું તો માહરાં ખરાં દીલથી ખુશી,” તેહમીએ ખરાં દીલનાંજ જોશથી જવાબ કર્યો. “હું કાંય નહીં ખુશી હોઉં?” અને વળી ખીલકુલ નિર્દોષતાની સાદાઈથી વધાર્યું, “મેં તો તમને જોયા ને જોયા તમે મને ગમી ગીયા. જાણે માહરા કાકાના દીકરાને જોઈ વગર એરખવે ખી માહરં લોહી દોરયું હોયની તેમ—તમે માનસો? તમને જોયા ને જોયા તમારીપર મને હેત આયું; પણ હું તો જાણુંય કે આપરા બેઉના એ બધા મોહતના ખોટા પછારા છે.”—અને તે પાછું હસી. “માહરા પપા તો ખીયારા ઘણા ભોલા અને ભલા છે, તોખી માહરાં ખાત્રી છે કે જો હું તેવણુ આગળ ખી એ વાત કરસ તો તેવણુ મને તરતજ કદડીને ખાઈ જવાના!”

“એ બધું હંબગ છે,” સોહરાએ ગુસ્સાથી કહ્યું. “આપુને એ બેઉ ઓહડ મેનને દોસ્તી કરાવવીજ પરસે.”

“ખોદાય કરે ને તેમ કરી શકાય !” તેહમીએ ખરાં દીલની દુવા ગુજારી કરતાં કહ્યું.

“તેમ કરવાને વાસ્તે સૌથી પહેલું તો એ કે આપુને પોતાને દોસ્તો થવું ને રહેવું જોઈએ,” સોહરાએ પોતાની રોટલી તળે તરત અંગાર ખેંચ્યા. “કાલે આપરે પાછાં મળશું. હું નાયગામની અગ્યારીમાં આવસ, ને તાંહ સાંહજે પાંચ વાગતાને સુમારે તું કંઈ બી કરીને આવીને મને મલી જજે. પછી તાહાં આપરે નીરાંતે બેસી મત કરીને એ વાતનો શું ફેસલો કરવો તેનાં કંઈ બી નક્કી સેવટપર આવશું. આવશે કેની, ડીયર ?”

“હું-હું કેહી શકતી નથી, સોહરાય,” તેહમીએ આના-કાની કાંધી. “હું માહરાં વહાલાં મમા પપાની રજા વગર કદી બી કેથે જઈ શકતી નથી, ને તેઓથી કંઈ બી કદી છુપાવતી નથી.”

“પણ હું તાહરી પાસ કંઈ બી ખોદું કરાવવા કે નહીં થટવું કામ લેવા ચલાતોજ નથી, તેહમી,” સોહરાએ બેવડાં જોશથી કહ્યું. “તુંને એવી કોઈ બી ગલીચ સલાહ આપીને આરે રસ્તે ઉતારવા પહેલાં હું મારી જીલ કાપી કાહરસ. બીલીચ મી, ડારલીંગ, હું બી સ્વીકટલી એક જેન્ટલમેન છેઉં.”

અને એ મુજબ તરેહવાર તકરાર અને વાતચીત કરતાં દરમ્યાન ઘેર આતી લાગ્યું, અને તેઓની બંધી વાતચીત ત્યારે ફરજ્યાત બંધ પડી ગઈ. તે પછી રાત્રે હમઆઇજનેજ બંગલે જમવાનું હતું, અને ખાધા કેડે તે પીકનીક પાર્ટી વીખરઇ ગઈ, જ્યારે હમઆઇજ પોતે પોતાની ગાડીમાં તેહમીનાને

નાથગામ પુગાડવા ગયાં. એ વખતે તે એ પ્યારાંઓ ખરાં હેતની અને ખાલેશ દીલસોજીની એક ચાંપીને કરેલી “શેકહેન્ડ” સાથે છુટાં પડ્યાં; મગર, એમ છતાં, એ છુટાં પડતી વખતે ખી “કાલ સાંજની વાત યાદ રાખજે” એટલા બોલો તેહમીના કાનપર પડીને યાદ આપવા થકીના કહ્યા વના સોહરાજ રહી શક્યો નહી.

હમબછજીએ એ સમજી નોયું, પણ તે બલી બાંનું તદનજ સસેકા ત્રીન પાંઉ કરી ગઇ. પોતે જાહેર થવા કે પોતાનો ભેદ જાહેર કરવા આગમચ આ તેણીની નેક મન-સનીની જેહમતનું પરીણામ શું આવે છે તેજ તેણી તો આરીકીથી અને છુપીથી તપાસવા ને જાણવા માંગતી હતી. એટલાવાસ્તે તેહમી સાથે એકલી પડતાં ખી તે બાંનુએ એ વાત બીલકુલ છેડી નહી, અને તેહમી છંક મોડી રાત્રે તરેહવાર વમાસણો અને હદ વગરના વસવસાથી ઉભાતી છાતી સાથે પોતાને બંગલે પાછી ફરી.

તે આ એક અત્યંત અજ્ઞયખ બનાવ માની લેતી હતી. જે ભાઈઓ મુદ્દમઓ થઇને વરસોનાં વરસો સુધી જુદા અને અલગ હતા તેઓનાં બચ્ચાંઓ એકત્ર થઇ શકે એ બનવુંજ શું મહાલ નહી હતું? આજની પીકનીક સુખનો એક ખાલી ખવાખ માત્ર ન હતો?

ઘેર પહોંચીને સોહરાજ સાથે થયલી ઓલખ અને પીઝ-ણને લગતી બધી વાત જાહેર કરવી કે કેમ તે માટે તેની જવાંન છાતી ધડક ધડક થતી રહી હતી. તેણીએ આજ તક તેણીનાં હેતવંતાં માઆપથી કશુંજ છુપાવ્યું ન હતું. છુપાવવા માંગે તોખી છુપાવીજ ન શકે તેવા સાચ્યાં અને માઆપની પવીત્ર સત્તામાં માનવાવાલાં જે રગેરગ કહયાસાર થોડાંક

ફરજંદો થઈ શકે છે તેમાંની આ ભલી તેહમીના એક હતી. તે જાણતી હતી કે તેનાં માઆપ તેના ઉપર ઘણાં ખીજવાશે, છતાં ખી તે તો અધુરું કહી દેવાની હતી, પણ સંજોગોએ તે રાત્રે તેને તેમ કરતાં અનાયસે અટકાવી. તેણીએ ઘેર પાછી ફરતાં સાથે જોયું કે કમનસીબે તેના વહાલા આપ મહેલ્લીની તખીયત એકદમ ઘણી અગડી આવેલી હતી, અને તેની આગળ પડોસમાંથી તરત તેડાવી મંગાવેલો ડાક્ટર ડીસોઝા બેઠેલો હતો. અચ્ચીત, અધાંના જીવ ઉઝા હતા, અને તેનું ખી એ મામલો જોતાં તરત ખાધેલું પીધેલું ને લોહીપાણી ઉડી ગયું. અધાં ભાઈ બહેન અને તેની માતા વટીક તે ખીમાર મુરખીની સારવાર ને ઉડવેડમાં પડેલાં હતાં, માટે તે પીકનીકમાં તેણીએ કેયું “એનજેય” કયું, ક્યાં ક્યાં ગયાં અને કોણ કોણ મળ્યું તે અધુરું જો એમ નહીં અન્યું હતે તો તેને ફરતાં ફરતાં તરફથી અધી બારીકાઓ સાથે ચીપીચીપીને પુછવામાં આવ્યું હતે તે હાલ તો કોઈને પુછવાનું ભાનજ થયું નહીં, અને તેણીને ભેદ ખોલીને કહેવાનું કારણજ રહ્યું નહીં. તે માટે મહેલ્લીની ખીમારીની ગડગડમાં તેને કે કોઈને કશો વખતજ મલ્યો નહીં, અને મહેલ્લીને જરા આરામ થયો ને તે નીરાંત કરીને ઉઘાઈ ગયો એટલે તે પછી તો તે અધાં નાઘલાં મોટાં વગે સગે થયાં ને સુવાજ ગયાં.

તેહમીને, એમ છતાં, તે રાત્રે જલદી ઉંઘ આવી નહીં. ક્યાંથી આવે? તે પણ પોતાનાં દીલની લાગણી જરા એ સમજી શકતી ન હતી. એક કોઈ નહીં સમજી શકાય એવી અસરની તાસીરથી દરેક પળે તેની છાતી ધડક ધડક થયા કરતાં તેનાં પેટમાં ફાળ ફાળ પડ્યા કરતી હતી, અને કહેવાને

અજળ જેવું છે કે તે છતાં-ખરેખર તો તેના વહાલા આપની ખીમારીની દરેક શીકરમંદ હેબત ધસક છતાં-સ્વરૂપવાન સોહરાયનો સુંદર મુખડો તેના વિચારો વચ્ચે સર્વોપરી અને પાછો ને પાછો તેની આંખ સાંમે એકદમ ખડો થતો, અને તેણીને વધતી બેકરાર કરી મુકતો !

તેણીને રોમીઓ-જુલીએટનાં દાસ્તાનનું ભાણ થયું. તેણીએ શેકસપીઅર ‘સ્ટડી’ કરી હતી, અને તેથી રોમીઓ-જુલીએટના જેવીજ અવદશામાં પોતાને જોઈ પોતાનો ખ્યાલ કરતાં તે સુંદરી એકલી એકલી પોતાના ઓરડાનાં એકાંતના એકલવાયાં ખીજાણાંમાં વટીક એકાદ પળ હસ્યા વીના રહી શકી નહી. તેણીએ જુલીએટના બોલો યાદ કર્યા; “ *O! Romeo, Romeo, wherefore art thou Romeo ?*” અને એજ બોલો તે પોતે તેટલાંજ પ્રમાણીક જોશ સાથે સોહરાયના સંબંધમાં પોકારી શકે એમ ખ્યાલ થતાં તે પોતાના દુઃખભર્યા ખ્યાલો વચ્ચે પળ થોડુંક હસી.

મગર સૌથી મુશ્કીલ કારણ તો આવતી કાલની યાદ હતી. વળતી સાંજે નાયગામની અગ્યારીમાં પાંચ વાગતે તેને પાછી છુપી મલવા સોહરાયે મોટી વિનંતીપૂર્વક તેણીને કહ્યું અને તેના કંઠે માંગી લીધું હતું, અને તે પોતે પોતાનાં મન સાથે સવાલ એ ઉઠાવવા પડી કે તેણીએ તેમ જવું કે નહિ? માઆપની હરસે તે કેથે ખી જતી ન હતી-એવો બેદંગો ને બેતાલો તેઓનાં ઘરનો રીવાજ કે કાયદોજ ન હતો, અને હાલમાં ખી તે, તેથી, એમ છુપી છાંની મુતલગ જવા માંગતી ન હતી; અને ત્યારે ?

અને ત્યારે ઉઘ તેના ઉપર ગાલેખ આવી અને ખુશ

નિંદ્રાવશ અવસ્થામાં તે એકલી એકલી સોહરાયને લગતા સુખકારક સ્વપ્નાઓ જોવા પડી ત્યારે પણ વળતે દીવસની સાંહજે તેણે તે જવાંનને કરેલા વાયદા મુજબ એકલીએ જઈ મળવું કે નહિ તે વિશે તે કશુંજ પોતાનાં મન સાથે નક્કી કરી શકી હતી નહિ!!

પ્રકરણ ૧૫ સું.

ભીખઈ વાટ જોતી બેઠી હતી. તેના બેઠાએ પોતાના બાપને મનાવીને પેલી કોઈ “ગરીબ સગી”ને બંગલામાં લાવવા ને રાખવાની તેણીને રજા મેળવી આપી હતી, જેથી તે પછીના આંદમે દિવસે આપણે એ અબજાને અધીરી અદાથી તે છોકરીની વાટ જોતી પોતાના ઓરડાનાં એકાંતમાં એકલી બેઠેલી જોઈએ છીએ. તેણીએ કારભારી ધન્યને એક આયા સાથે તે પોરીને સ્ટેશનપરથી ઉતારી લાવવા ગાડી આપી મોકળ્યો હતો.

તે તો પોતેજ જતે. તે પોરીને લેવા જવા તેને પોતાને ઘણું મન થયું, પણ તેણીએ દાનાઈથી મન માયું હતું. એક “ગરીબ સગી”ને પોતાનો ટેક ખોલીને સાંખી તે પોતે લેવા વટીક વતય એ કદાપી, તેણીને લાગ્યું કે, તેના આવંદ બજા કે બેટા સોહરાયને નહીં બી ગમે; ને અમસ્થું એમ કરતાં કાંઈ કાચું કપાએ તે થકી એવી અધીરાઈ કે ઉલટ નહીં બતાવી, ઘરમાં તે આવે પછીજ તેને મળવાનું તેણીને વધારે વાજબી લાગ્યું હતું.

તે આખર કરે પણ તે છોકરીની જણેતા-માતા-હતી,-
 જોકે તે આપણે જ્ઞેયું તેમ એક ખીલકુલ અકુદરતી માતા
 હતી. વરસો તક તે બેશરમે છેક બેરહેમ બેરીકરીથી તે નિર્દોશ
 કામળ અચ્ચાંને પરાયે આધારે (આપણે આગળ વાંચી
 આવ્યાં તેમ) પોતાનાં તકલીદી સુખની સંભાળ સારૂં છાડી
 આપ્યું હતું; અને જોકે પાછલાં વરસોમાં તેણીએ પોતાની
 ગીરોથી ભલી સુનાને દર મહીને એક સારો દરમિયો પોહું-
 ચાડ્યા કીધો હતો ખરો, પણ તેથી તેણીનું એ જાણુન પાપ
 કપાઈ ગયું એમ ક્યાં હતું ? એ તો ગરીબ સુનાની એક
 તારીફલાયક ભલાઈ માત્ર હતી કે તેણે એ અચ્ચાંને પોતાની
 ઓથે ઉધારયું; નહીં તો જરૂર ન્હાની રતી બચગીમાંજ અટ-
 વાધને પુની થઈ ગઈ હતે ! તેને (સુનાને) તો એ અચ્ચાંને
 જોતાં સાથે રોજે અવ્વલથી તેના નાચાર બેચાર હાલ ઉપર
 દયા અને હેત બરપા થવાથી તેણે જાણે એ નાકદર માતાના
 બસથી એ બાળકને બચાવી લીધું હતું, અને આજ તક,
 તેથી, રતી તો પોતાની માને મુએલી માની સુનાનેજ આધારે
 ઉધરવા ને મોટી થવા પામી હતી. તેણીને એટલું ખચર હતું
 કે તેણીની પરવસીને ખાતર કોઈ મોટે ઘરની શ્રીમંત બાંનુ
 તેને સારૂં “દયા ધરમથી ” એક ધરખમ રકમ દર મહીને
 સુનાને પુગાડતી રહી હતી, ને છેલ્લે છુટાં પડતાં બી બધો
 ખરો ખુલાસો રતી આગલ કરી દેવાની સુનાને રજા નહીં
 મલેલી હોવાથી થયું એમ કે રતી જ્યારે બહુના બંગલામાં
 રહેવા આવી ત્યારે બી તે પોતાની જણેતાની ગોદ અથવા સંભા-
 લમાં જતી હોવાનો હજી તે કમનસીબ છોકરીને તો એક દુરનો
 સ્વપ્નો વરીક ન હતો.

તે છક થઈ ગઈ. આવા મોટા મેહેલ જેવા બંગલાનો દાઠ કે વૈલવ તે બીચારીએ આખી જીંદગીમાં અત્યાર તક આગલ કદી જોયો યા જાણ્યો ન હતો. તે સહમજની થયા પછીની આખી જીંદગી લગલગ અલણપણું ને આલસાઈમાંજ તેણીએ ગરીબ સુના સાથે તે ડોસીનાં આપીકાં વતન સુમારી ગામમાં ગુજરી હતી, અને તેથી બજીના બંગલાના થથેરાનો જાતી અભ્યાસ થતાં તે તદ્દન હેરત અને છક થઈ ગઈ.

ભીખાઈ તેને ફક્ત સાધારણ હેતથીજ મઢી ને લગલગ એ અગ્નિને દુધમલ દાઢતમાં છોડી આવેલી દાઢ તેને પોતાની સાંમે નજદીક ૨૫ વર્ષની લગોલગમાં આવેલી એક સંપુર્ણ સ્ત્રી તરીકે જોતી હતી, અને તે છતાં તેને એવી હદ સુધીનું કશુંજ હેત ઉભરાયું નહીં કે જેથી તે પોતાને ભુલી જાય અને રતાંને વસવસામાં નાંખી દીએ. વળી તેણીએ ઘણાજ બલાપાથી જોયું કે તે તેના પોશાકમાં લગલગ ધ્રુવ ને બેદાદ હતી. માંથુઆનું છેક આગલ વેરનું બાધેયું હતું, ને બાલની કીનારી જરા બાહાર દેખાડીને ચશ્માઈ સેહેંતો પારેલો હતો. વળી દેખાવમાં બી તે બિચારી કશીજ રીતે ખેંચાણકારક ન હતી. ફક્ત પતલો ને ઉચી હતી એ એકજ સીફારસ તેના દેખાવના સંબંધમાં હતી, અને જરા ચામડી ઉંઘડતી હતી; બાકી એ સિવાય છોકછાગમાં તો તે બીચારી છેકજ લોથ હતી. નાક બી પપેરા જેવું બહું પોહલું ને ચપટું હતું, અને તાબુજ કે તે છતાં રતાં પોતે પોતાને એક ખુશસુરતીજ માની લેતી હતી!

પોતાની વધી ઉપરાંત એવી એક દીકરીને જોઈને ભીખાઈ ઘણી જાંબવાણી થઈ તે પોતે બુવાંનીમાં ઘણી મજાહતી દેખાવતી હતી તેવીજ રીતે બી જોવાની પુર ઉમીદમાં હતી,

જે બ્રહ્મ થવાથી રતીપર જે તેને છેલ્લી હરોલમાં થોડુંક હેત આવ્યું હતું તે પણ લગભગ સમી ગયું ને ઠંડું પડી ગયું. તેના અવાજ વટીકમાં મીકાસ ન હતો. તે અવાજ ઘાડો ને ગળો-ગળે મંદાનો હોયતી તેવો હતો!

“ચાલ આવ, આએ ગોટ ચાએ પી લે ને ટોસ્ટ ખાઈ લે,—રાતની ભુખા હોશે,” અરસપરસ મીઠાકાતના હાવભાવ ને પુછપરછ તમામ થતાં તે માતાએ તેને તેજ ઓરડામાંની એક ટ્રીપોયપર તેડી લેતાં કહ્યું. તેણીએ હાલ તો એ છોકરીની ચાએ ને ટોસ્ટ અત્રેજ મંગાવી લીધાં હતાં.

“તમે મને તમારે તાંડાં તેરાવી લીધી તે તમારી ઘણી મેહેરબાની થઈ,” રતી કહેતો હતો. “મને બીહીક બીહીક લાગ્યા કરતીથી જે મરે સુનામાએ બીયારાંને કંઈ કશું હોય કે થાએ તો મારું શું થશે? તમે મારાં શું સગાં થાઓ જે?”

“હું તો ત્હારી દુરની સગી છેઉં, પણ સુના સાથ મને આગલાં વરસમાં થાણું સારું ઉતું,” તે માતાએ જવાબ કર્યો. “હવે એ વાત જવા દે. હવે તો ત્હારે બધા દાહરા અહીજ રહેવાનું છે, ને એ આગલી જીંદગીની બધી વાત ભુલા જવાની છે.”

“ઓ કંડુ મગ્ગલનું!” છેક અચ્ચાં સડી અદાથી હાથ-માંથી ચાએતી રકાળો જટ મુકા દબને તાડી પાડતાં તે છોકરીએ મોટી ખુશાલીથી પોકાયું, અને બીખધએ તેને ધમકાવીને ચુપ કરી.

તેણીની આંખ તમામ ખુશીમાં જતકડી રહી. બધા દાહરા આએ આલીશાંત મકાનમાં રહેવાની ખાત્રી મત્તતાંજ ત્યાંનો બધો વૈભવ તેને લગતી ખુશાલી સાથે તેને હૈયે ઉભરાઈ

આવ્યો, ને તેથી તે એ કીસમે પોતાની ખુશાલી જાહેર કર્યા વના જાણે રહી શકી નહીં.

“તહારી નોકરીમાં તહારે વાસ્તે મેં આપા રાખેલી છે તેના દેખતાં કંઈ ખી જાતનું અભણપણું કરતી કે અતાવતી ના,” જરા સખ્ત અવાજે બીખઈએ તાકીદ કરી. “તેનેજ કેહજે કે તુંને દ્રેસ કરાવે ને તાહરા બાલ બનાવે. આવા ચસ્માઈ સેંતા અહીં ચાલતા નથી. માથુખાનું ખી જરા ઉપર વેરથી ઘણી સફઈનું બાંધજે, ને ઘણી મજાદની થોઈ થાઈ થઈને ફરજે. આએ સપાટ કાહરી નાંખજે, ને સ્ત્રીપરતી જોર તહારી આપા આપશે તે પેહેરજે. મને હવેથી મારીમાય કેહજે.”

“વારૂ, મારીમાયજી,” રતીએ જરા દઘાઈને તાબેદારીથી કહ્યું, ને તે પછી ચંગ વગાડીને બીખઈએ આપાને બોલાવી રતીને તેનાં સ્વાધીનમાં સોંપી. તે છોકરી બાહારગામથી નવી આવેલી હોવાનું તેણીએ આપાને આ આગમચજ પુરતું ભણાવી રાખ્યું હતું, ને એ મોટે ઘેરની મૈમસાઓની આપાઓ તેમના કીસમમાં ઘડાયલી ને પ્રવીણ તો હોવી જોઈએ ખરી, કેમજે તે પછીથી જ્યારે ડાઈનીંગ હોલમાં નાસ્તો કરવા જવા તૈયાર થઈને તે બીખઈ આગલ પાછી આવી ત્યારે બધા નવા પોશાકના થથેરા વચ્ચે તેણીનું રંગ રૂપ ઘણી મોટી હદ સુધી ફેરવું ને ફેરવાઈ ગયલું જોઈ બીખઈ મનથી રાંઝ થયા વના રહી શકી નહીં.

તેઓ ડાઈનીંગ હોલમાં ગયાં.

ત્યાં નાસ્તાની ટેબલપર સોહરાજ તે દાડગાનું જેઝટ વાંચતો બેઠેલો હતો, અને બીખઈએ લઈ જઈને રતીની તેના સાથ બોલખાણ કરાવી.

“આએ માહરો સોહરાય દીકરો,” તેણીએ રતી તરફ ફરીને કહ્યું; “ને સોહોલ,”—તેણીએ હવે તેના ભણી નજર ફેરવી કહ્યું—“હું કેહતીતી કેની તે આએ મારાં ગરીબ સગાંની છોકરી. તમે એક હવે અહીં ભઈ એહેનની પખીન મલી જન્ને હં: એ તુંને ‘સોહરાય’ કે ‘સોહોલ’ કરીનેજ બોલાવશે, ને તું એને ‘રતી’ કેહજે.”

સોહરાએ તેના ભણી હેતથી તો નહીં પણ માયાથી જોયું. તે ખીચારીમાં ઘણુંક દેખીતું અભણ ને વલગર હતું. તેને તેણે માયાથી શેકહેન્ડમાં હાથ આપ્યો, ને રતીએ તે હાથપર બધાં પોતાનાં આંગળાં વીંટાળી લઈ, તે તેની બગલમાંથી છુટોજ કરી નાંખવા માંગતી હોય તેટલો બધો હીલ્લો!

જન્મતી વખતે ખી ઘણીક વાતમાં ભીખઈને બરડે પાણી ઉતરયું. તે એવી ઘણીક ભુલો કરતી કે જેથી નોકરો ખી મોંદું ફેરવી હસતા ખાધાનું દીકું ન હોય તેમ કેટલીક વાણીઓ તો બોંહે ચહરાવી લપાટા મારીને તે ખીચારી ખાવા પડતી, ને ભીખઈ કોઈ નહીં જુએ ત્યારે ડોલા કકડાવતી ત્યારેજ તેને પોતાની અવદશાનું ભાણ થતું.

તેને સોહરાય ઘણોજ ગમ્યો. “કેવો મજાહનો જાંગલા જેવો છોકરો છે, માસીમાય?” એકલાં પડતાં તેણીએ પોતાનું ઉભાતું પેટ ભીખાઈ આગલ ઝટ ખાલી કરી નાંખ્યું. “એવણુ કુમારોજ છે કે? મારું એવણુ સાથે થાએ તો ગોઠવોની?”

ભીખઈ તેને, અલગત, એ સાંભળતાં હવારીને ખાઈ ગઈ, અને તે ખીચારીને સહમજ નહીં પડ્યું કે દીલનાં પ્રમાણીક મત મુજબ એમ આપર ઇજતથી આવી મોટી હૂંમરે પરણવાની આરજી કરવામાં ખુરં શું હતું?

ખીજ લાથપગ આ કાઠ દેખીતી છટેજ, જોઈએ તે કરતાં ધસીને વધારે લીંમત ખતાવનાર અને તમામ અભણ છોકરીના મુકાબ્બામાં જવાન સોહરાબને તરત તેની તેહમીની યાદ થઇ. આફા. ઇંછ ફેર જેવો ફેર ? એહેસ્ત દોજખ જેટલો ફેર !! પેલીની અદા શું, અરાજ શું, સુંદરતા શું, સબ્યતા શું ! તેની વાતચીત કરવાની હુશ્ચારી ને અદખ અને તેની દરેક હીજબ્યાલમાં વંડીક જોતાં જીવને સુખ થાય એવુંજ એક પ્રત્યક્ષ લક્ષણ જોવાનું હતું !

તેઓ એ છેલ્લા આંક દાવડામાં રોજ મત્રનાં રહ્યાં હતાં— એ આપણી વારતાનાં “રોમ્બો અને બુલ્બટ.” ખરી રીતે તો મેહેલ્લીની ખીમારીના ખાએસથી પીકનીકની વાત સાવ બુઝાઇજ ગઇ હતી, ને કાઠને કશી તેની યાદ વડીક નહીં થવે સાચી તેહમીને પોતાના પીતરાઇ સાથની પીઠાણુની વાત જાહેર કરવા જેવો પ્રસંગજ નહી થયો હતો. ખચ્ચીત, સુંદર તેહમી એટલી હદ સુધી સાચી હતી કે આગત્રાં પ્રકરણમાં વાંચવા મુજબ સોહરાબને વક્તી સ્લાંગે મલવું કે નહી તે ખામે તે શંકા-શીઝ ઉંઘઈ ગઈ, અને ખીજ સહવારે માખાપની હરસે તે વાહત્રા જવાંનને મત્રવુ સગવવાર નહીં હતું એજ રૂડા ઠરાવ સમેત તે પાછી ઉડી; પણ ખાજે વખત સરજત અમૂદમીને ઘણી હદ સુધી માહાત કરે છે. ને દાહડે એહેરામ રોજનો હમકારો હતો, ને મેહેલ્લીની ખીમારીથી ફકરમંદ થયઝી મીંઘાંએ સ્લાંગ અગ્યારીમાં સુખડ મોઝગવાનું મન કરયુ. એ વખતે છોકરાઓ કાઠ ઘરમાં ન હતા, અને મીંઘાંએ નસીબસંજોગે સુખડ ચલ-રાવા જઈ આવવાનું તેહમાનેજ સોંપ્યું !

છોકરીઓને અવારનવાર સ્લાંગને છેડે અગ્યારીમાં

કે આસપાસ લટાર મારી ફરવા હરવા એકઠી એમ જવા ને મોકળવાનો મેહેલ્લીને ત્યાં રીવાજ હતો. ભક્ષી મીઠાંએ પોતાનાં અચ્ચાંએને એવી તો શુદ્ધ અને સાચી રાહે ચાલતાં ઉધાર્યાં હતાં કે તેઓને જાપતાથી ઘરમાં પુરી રાખવાને જાણે એ હેતવતાં માખાપને જરૂર ન હતી. છોકરાંને ઘટ્ટા-પણું ન મળતાં ને જાપતામાંજ પુરી રાખતાં ગંભીર ખરાખી થવાનો જે સંભવ રહે છે-અગતકરીને છોકરાનો ખાખમાં, તે અધું મેહેલ્લી ને મીઠાં સહમજવાવાલાં હતાં, ને તેથી તેહમીને એકઠી અગ્યારીમાં મોકળવાનું કાંઈ રીતે તેમને ત્યાં નવાઈ જેવું કે અસાધારણ નહીંજ હતું.

અને ત્યાં સોહરાય, અલખત, હાજર હતો. તે તેહમીને અપુર્વ હેતથી મલ્યો, અને જ્યારે તેણે જાણ્યું કે જે સુખડ ચડાવવાનો પ્રસંગ નહીં નીકળ્યો હોત તો તે તેને મલવા આવનાર નહીં હતી ત્યારે તેણે તે મહાજુઓ એ સદ્ગુણ જેટલો વખાણ્યો તેટલોજ વળી પોતાને એમ વગર દયાએ વીસારી આપવાનો તેહમીનો ઠરાવ તેણે વખોડ્યો. પરીણામમાં, વચ્ચેના નાનકડા પુલને નાકેની એક બેઠકમાં બેસી તે બે ખ્યારાંઓએ લંબાણથી દરયાફત કર્યો, ને અંતે વીણવીને સોહરાયે તેહમી પાસે વચન લીધું કે તેને તેનાં માખાપ સાથે એ વાત છેડવાને જોગ કદી ને નહીં બી હાથ આવે, તોખી હાલ તો તેણે રોજ સહાંજે તેને તે જગ્યાપર એક વાર આવી મલવું.

અને એમ તેઓ રોજ મળતાં હતાં, કે જ્યારે જેમ જાસ્તી મળતાં ગયાં તેમ તેઓનાં દીલ હદ વગરનાં અરસ પરસનાં હેતમાં વધતાંજ ખેંચાતાં રહ્યાં. બંનેને રોજ બંનેમાં કંઈ ને કંઈ વખાણવાનુંજ મળતું, સિવાય કે દુઃખ ફક્ત

તેઓ ચોરી છુપીથી મળતાં હતાં તે તેહમીને નહીં ગમવાનો તે રોજ જે કકલાત કરતી તે હતું.

“મેં એવું કોઈ દહાડો કીધું નથી ને હું કરવા માંગતી નથી, સોહોલ,” તે પરીભદ તેને કહેતી હતી. “હું તો ધારૂંજ જે આપરે તદન અમથાંજ અટવાઇ મરયેજ. મહારા પપાનું તો કંઈ નહીં પણ તહમારા પપા કોઈ જનમે બી આપરાં એ લગન વાસ્તે હા કેલવાના નથી.”

“હું હવે દીલ થવા દેવાનો નથી,” સોહરાબે બુરસાથી કહ્યું. “તહારી મરજી ઉપરાંત તું મને એમ છુપી રવેસે મળવા આવેજ તેથી મહારૂં બી દીલ રોજ દુખાયા કરેજ. હું આજેજ, તેથી, મહારા પપાની આગળ અહીંથી જતાં સાથે બધી વાત કબુલ કરી દેવા માંગુજ.”

“તેવણ કદી એકમત થવાના નથી,” તેહમીએ ફકરમંદ પાછું કહ્યું.

“ને નહીં તો?”

“ને નહીં તો શું, ડીઅર?”

‘હું એમ પુછવા માંગુજ, ડારલોંગ, કે એ વાતને વાસ્તે એ લોક નહીં બી કદી એકમત થાએ તોબી તું તો છેકના છેરા સુધી મનંજ સાચી ને વફાદારજ રેલશે કેની?’

તેહમીએ જવાબ કર્યો નહીં.

“મને જવાબ દે, મીટ્ટી,” સોહરાબે તે બંને પ્યારા હાથો પોતાના હાથમાં લેઈ તે ઉપર હેતથી ચુંબી કરતાં કહ્યું.

“સોહરાબ,” તે સુંદરીએ તે પછીથી નીચી નજરે ને ધીમે સાહદે કહ્યું, “મને લાગેજ કે હું તમારા વગર જીવી

શકવાની નથી સેવટ શુધી હું તમોને સાચ્વી રહેવશ. તમોને મારાં વચનમાં એત્યાર આવેજ ?”

“ હજારો હજાર, બહાલી,” તે પ્યારથેલા-લપથેલા છોકરાએ લખખો હેનથી કહ્યું; અને એ રીતે, વાહલાં વાંચનારાંઓ, રતી જે દહાડે તેઓના અંગણમાં આવી થર પડી તેજ સહાંજે બજી આગળ જઈને બધો હીમનથી એકરાર કરવાનું નક્કી કરી તે એ પ્રમાણીક બહાલાંઓ છુટાં પડ્યાં. નક્કી એમ થયું હતું કે ઘરડા બજીનો જવાબ મેળવી લેતાં સુધી હાલ તેહમીએ પોતાનાં નેકઅખત માત પીતાથી એ વાત એકાદ દિવસ હજી જાસ્તી છુપાવવી; અને ખરેખર તો તેહમી પોતે ગમે એવું કેહવા ચાહતે, પણ ઉપર કેહવા મુજબ મેહેલ્લીની ચાલુ ખીમારીની ગરઅડમાં તેવી વાતનો એ ચાલુ એક અદવાડ્યાં તક કરી પ્રસંગજ ન થયો હતો.

ખીજા હાથપર સોહરાય તેજ રાત્રે ઘર ગયો તેવો તેના આપને સોહોધતો, ઉમેદખર, તે ડોસાના ઓરડામાં ગયો. તેને પોતાને મનથી ઘણો વીશ્વાસ હતો. તે જાણતો હતો કે તે તેના જૈફ આપની આંખનું તેજ-તેનું જીવણ, તેનું સર્વસ્વ હતો તે ડોસો તેને કદી ખી કોઈ ચીજ ના પાડી શકતો નહી, ને તેથી તે આ પોતાની સૌથી માનીતી મુરાદ આમે-તેહમીએ તેને ગમે એટલો નાહોમત કરેલો છતાં-હજી એ ઘણો આશાવંત હતો.

તે ઘર પોહાંઓ ત્યારે રાત થઈ ગઈ હતી, અને ડોઈમ રૂમમાં તેની માતા અને રતી એ એકલાંજ એકલાં હતાં. તે (રતી) તો તેને જોતાંજ ખુશીમાં ચમકાને ઉભી થઈ, ને તેને કંઈ ને કંઈ વાત કરાવા રોકે એવું તેણે ચાહ્યું, પણ સોહરામે

હાલ તો તેના ભણી જોયું વટીક નહીં. તે તો ઉશ્કેરાયલો, આજુમંદ, કાકલુદીભર્યો પાધરો પોતાના આપનેજ સોહોધતો તે ડોસાના ઓરડામાં ગયો.

ત્યાં અતીઓ અધી ધીમી કરી નાંખેલી હતી, ને ડોસો આગમાં ઉંઘડતી એક હવાવાલી બારી આગળની ઇત્રીચેરપર વ્હીસકડી સોડાનાં ટંબર સાથે અરધી મીચેલી આંખોથી અલે-ટાયલો હતો, કે જ્યાં “પપાજી!” કરીને પુકારતો તે વહાલો જવાન ધસીને તેની આગળ ગયો.

પ્રકરણ ૧૬ મું.

તે આપે સરેસ્તાનાં હેતથી તે વહાલા બેટા તરફ જોયું, કે જે “પપાજી!” કરીને મોટે સાહદે પુકારતો બુદ્ધા બજીના ઓરડામાં એકદમ ધસ્યો આવ્યો. તેણે અવલ તો અંદર આવતાં સાથે ગેસ લાઇટનાં ઝુંમર તરફ જઈને તે ધીમી આંચે બલતી રાખેલી અતીઓ એક સપાટામાં મોટી અને તેજસ્વી બનાવી, અને પછી પોતાના આપની “આમચેર”ના હાથા ઉપર જઈને અરધી બગલગીર કીસમે તે છોકરો ખેસી ગયો.

“કાંહાં ફરી આવ્યો, આપ?” તે બુદ્ધાએ મોટાં હેત સાથે તેને જાતીમાં ચાંપીને પુછ્યું.

“નાયગામ ગીયોતો, પપા,” સોહરાએ ખુશાલીની અદાથા જગામ કરતાં કહ્યું,—અને તરતજ હસીને વધાર્યું, “મહારાં પનવા અદરાવાની ગોડવણ કરવા ગીયોતો!”

“ઓ શુગરાના, શુગરાના દાદાર અહુરમઝદનાં!” તે બુદ્ધાએ ખુશીથી ચમકી ઉઠીને ખુરસીમાં એકદમ તડો બેસતાં કહ્યું,—કે જ્યારે, બેવડો ઉત્તમંદ, જવાંન સોહોરાય પોતે તે ઇઝીચરના હાથાપરથી ઉઠીને તે બુખેર્ગ આપનાં છેક લગ-લગ પાસાંમાં એક ખુરસી ખેંચી બેઠો.

“મહારી રાત દીવસની મુરાદ એટલીજ છે, દીકરા,” તે ડોસાએ જરૂરી રાખ્યું; “ખોદા મને તેરી લીએ ને મોહોતમાં મહારી આએ ઘરડી આંખો સદાની બંધ થાએ તે આગમચ તુંને હું પરણીને થર પરેલો જોવા મહારાં ખરાં શુગરથી ચાહુંછ, સોહોલ.”

“ખોદા તહમારું ખાણું આપાદ રાખે, પપા ડીયર,” તે છોકરાએ એ ઉત્તેજનના સુખનો સાંભળતાં તેટલીજ દીલ-સોજથી જવાબ કરી કહ્યું. “મેં મહારે વાસ્તે એક ઘણીજ ખુબસુરત મોહરદાર સોહધી વટીક કાહરીછ, પપા.”

“ખુબસુરત પણ ખાંદાંનમાં કેવી?” તે ઘરડો બાપ તરત વચ્ચે પુરાયો; “ખુબસુરતીજ કંઈ આપુને જોવાની નથી, બેટા. જોતો નહીં, બેટીબાપ, ખુબસુરતીનાં તકલીદી ખેંચાંલુથી બએ મરતબા ઉતાવલમાં પનણીને માહરે બેઉ વખત ધીરજથી પસનાવો કરવો પરચોછ તે?”

“આએ કાઈ તેવું ખાંદાંન કે ખાંચરું નથી, પપાજી,” તે છોકરાએ સધ્યારે આપતી કીસમે જવાબ કર્યો—ને વળી હસીને વધાર્યું, “આય તો આપરા જેવુંજ બદલે આપરું પોતા-નુંજ ખાનદાંન છે! આપરુંજ લોહી અને માસ!!”

“આપરું લોહી અને માસ?” બુદ્ધા બજીએ ધુરકતી કીસમે મોટી અગ્નયખીમાં પુછ્યું; “તું એમ તો નથીજ કેહેવા

માંગતો કેની, છોકરા, કે આએ તારી ભમાતું માએનાં ભામતાં જેવાં કાંઈ સગાંની પોરી જે અત્રે હાલ આપરાં ઘેરમાં રહેવા આવીજ તે—”

“તે નહીં, વહાલા પપા,” સોહરાએ તે અભણ છોકરીની યાદ થતાં કાંઈક તુચ્છકારથી કહ્યું; “મને એકદમ ખરી ખ ખારીને તહમારી આગળ ખરેખરી વાત હોમતથી કબુત્ર કરી લેવા દેઓ કે હું તો મેહેદ્દીકાકાની સુકકરના સેતારા જેવી સુંદર અને એહેરેનમુન દીકરી તેહમીનાપર શીદા થયેલો છેઉં, અને તેની સાથે પરણવાની મહારી ઉમેદ થકી નમો વહાલા આપની આહલી લેવા આવેલો છેઉં!”

અને પછી? એક પલ સુધી ફક્ત ફાટેલે ડોલે અને દ્વાયલે ચહેરે ધરડા બજાએ પોતાના સપુત સોહરાજ ભણી જોયા કીધું! તેણે જે સાંભળ્યું હતું તે ગોયા તેને સદમજજ પડી શક્યું નહી. તે જાગતો હતો કે ઉંઘતો કે તેણે જે સાંભળ્યું હતું તે ખરું હતું કે ખાખ? તેનાં પોતાનાં માથાંનાં ટાલકમાં તરેલ પડી ગઈ હતી કે સોહરાજની દગરો ચસકી હતી?

પણ બીજીજ પલે તે પાછો તરત સચેત અને સાવંધ થયો. સોહરાજનો એકરાર જેટલો ખરાં દીવનો તેટલોજ ખોલો ખોલાયલો હતો. મુતલગ ભુત્ર કરીજ નહીં શકાય એટલો ભાર નાંખીને-તે કહેતો હતો તેમ “ખરી ખ ખારીને”—તે છોકરો ખોલ્યો હતો, અને તે જે ખોલ્યો હતો તે તેણે ખરેખરજ સાંભળ્યું હતું એમ તેની તરત ખાતરા થઈ. એ ઉપરથી ઘરમાં જે લાકડીનો ટેકો લઈ તે ચાલહાલ કરતો હતો તે આજુમાં પડેલી લાકડી ઉચકીને સરખસર એક દીવાનાનેજ જવાગ કરતા ઝનુની જુસ્સામાં હવામાં ઉંચે ઉંચકી પાસેની ટીપ્પાપર તેણે

તરત પાછી નીચે ઉતારી કે તે ઉપરનું બ્હીસ્કી સોડાનું ગ્લાસ ભાગીને ચુરેચુરા થઇ ગયું, અને બ્હીસ્કીની ડીકેન્ટર અને સોડાની બાટલીઓ પોણકા નાચવા પડી !

“તું તે કાફરની છોકરી પનણે—તે કાફરની ?” બજીએ એમ કરતાં ચોસ પાડીને કહ્યું; જીન્હાર નહીં ! હું જીવતો છેઉં તાંહાં વેર કાઈ સપને બી એ તારી ગણીય ઉમેદ પાર પરવાની તું વકી રાખતો ના ! તે ખુનીની દુકતીને તું પનણે ? ઓ ખોદા, તે દેખાવ હું આએ મારે ધરડેઘડપણ જોઉં તે કરતાં તો થંડા પથરોપર તુંને સચડી મુકેલો જોવા હું હમરો વખત વંધારે ખુશી થવશ !” અને સોહરાય તો આ ધીક્કાર, આ તીરસકાર, આ હદ વીનાનો અને વકી ઉપરાંતનો જોરાવર ઇનકાર સાંભળતાં તમામ થથરીજ ગયો !

“તું તે દોજખીનું નામ મુખજીબાનપર લઇને મારી સાંખે આવવાની હીમત કરી શક્યો ?” તે બાપે ઘણા કકલાત સાથ જારી રાખ્યું; “તેં તેની દુકતીને જોઈ તો જોઈ પણ રૂપરૂ તેને મલી બી શક્યો ? તુંને તેને જોતાં તે મલતાં તમ્મર બી નહી આયા ? તું જાણેછ, દુકતા, કે જેનો તું જમઇ થવા નીકરી પરચોછ. તેણેજ તારી સાવકી માયનું—મારી આગળી ઐરીનું ખુન કાઢેલું છે—ખુન ?”

“પણ તેના આપરી પાસ પુરાવાજ શું છે ?” સોહરાય શીકકો ફર્ય થઇ ગયલો હોવા છતાં લગાર ગુસ્સાથી અને હીમતથી પુકારી ઉઠ્યો.

“પુરાવા ?” બજીએ બરાડ્યું; “એવા કેસમાં પુરાવા સાંના હોય ? એવા કેસમાં પુરાવા સાંના મલવા જોઇએ ? તેને મારી-પર કીનો ઉતો તે દરમ્યાનમાંજ તે ગુમ થઇ ગેઇ તેજ શું

અસ નથી? તેની લાશ વટીક હાથ નહીં આવી તેજ શું પુરતું નથી? અરે જા,—હું મરવા સુતેલો હોવસ ત્યારે ખી ખોદાનાં છેક ઘેર સુધીના કસમ ખાધને હું કેહેવસ કે એજ અને એજ કમીનો તેનો ખુની છે. કમગત પોલીસવાલાઓ તેની તાંચના થઇ ગીયા ને તે છુટી ગીયો તો શું થયું, પણ ખરેખર એજ—અસ એજ તેનો ખુની છે!” વળી જરા થોખીને—“હું તો જમની કાંની તેની પુકે લાગતે ને તેને મારે ખાનણે ટવલી ટવળીને મરતો મારી નજરે જોતે, પણ પેલી નખખોદગેઇ રાંડ મીડી વચમાં આવી તેથી એ મારા અસથી બચી ગીયો.”

હ્યાં તે જરા દમ ખાવા થોખ્યો, કેમકે જે જુસ્સાથી તે ઉપણું સઘળું ખોલ્યો હતો તેથી, તેની જૈશીની નાતવાંની વચ્ચે, તે એકદમ આજેજ થઇ ગયો હતો; અને સોહોરાખ પોતાના વાલીદનો તે એક કાઠ અજબ જેવો કેહેર અને કીનો જોતાં પોતાની અકકલથી હેરત રહ્યાં.

“તેને તાંહાં મેં સાંભળ્યું’છ કે ચાર મોટા ગધેરા જેવા દુકતાઓ છે ને ચાર મોટી બહલેરા જેવી દુકતીઓ છે,” અજએ સોહોરાખને ચુપ જોઇને, તેનાપર પોતાનાં કેહેવાની અસર થયલી માંની લેતાં, બકવાત કરવાનું તરત ખીજ પળે પાછું જારી કર્યું; “તે બધાં બેબદામનાંઓ ખલીરની કાંની ડોકાં તાણીને આએ તારા કીમતી વારસા વાસ્તે ટીંગઇ રહેલાં છે, અને ત્યારે કેહ મને તું, છોકરા, કે શું તે કમીનાની બેબદસા જેવી દુકતીને મારે ખાનણે લાવીને એ તારો બાપીકા વારસો ને હક છેક મારી આય છેલ્લી ને મરતી ધરીએ તું લુટાવી દેવા તૈયાર થયોય?”

“હું તેના વગર જીવી શકવાના નથી, પપા,” સોહોરાખે,

એમ છતાં, પાછી હીમત પકડી નરમાસથી તે આપને પાછું સહમગ્ન્યું; “તમારા ભઠ્ઠા તરફનાં વેર કે ધીકારને ખાતર અમે એ નીરદોશીને તમે ખુદાને ખાતર એમ જખેલ ને ખુદાં ના કરો !”

“હું તેને તો જખેલ કરસ ને ફર કરસ,” તે ડોસાએ વધતાં ચીવટપણાંથી પોતાનાં એકવચનાં જેવાં આખાં તદ્દન બદનમાં ધુજતાં ને વળ ખાતાં કહ્યું; “મારું જો ચાલે તો હું તો તે દુકતીને રઝનાવી રીયાવીને જખેલ કરું; પણ તું તો મારો ડાહ્યો દીકરો છે.”—અને હયાં તે ખુદો એકદમ નરમ થઈ ગયો.—“તું તો મારો કહ્યાસર ને શેઆનો સપુત છે. બપ હું ના કેહું તો ના! એવા ખુંનીની દીકરી સાથે આપને કામજ નથી. તેને વાસ્તે વિચાર કરવામાં બી અઢીમ ગુનાહ છે. તું તેને ભુલો જજો, અને પછી તું માંગસે તાંહાં હું તુંને પનણાવસ. તું માંગશે તેવી આસમાનની પરી જેવી છોકરીઓને હું તારે વાસ્તે સોલધાવી કહરાવસ. છોકરીઓનો શું ટોટો છે? આપરા પછસાટકા શું કમ છે? હું મોટે મોટે ઘેરની છોકરીઓ તુંને બતાવસ ને ચંદ રોઝમાં તુંને તારી મરજ માફક પનણાવી આપસ.”—અને તે આ બધું બીજ ચઢાવાનું બોલતો હતો તેવામાં સોહોરાબ, ગુસ્સા અને તુચ્છકારથી હસતો, તમામ ધીરજ બોલી દબને પોતાની એકમાથી હવે ઉડીને ઉભો થયો.

“તમે બધી તમામ વાહીયાત વાત કરોજ, પપા,” તેણે મોટા તુમાબથી કહ્યું; “તમે તમારા ભઠ્ઠાને વરે જેટલું ખુરં બોલોજ તેટલું ખુરં હું કદી માનવાનોજ નથી. એમ છતાં તમે જે કેહેવોજ તે કદી ખરું બી હોય, તોબી મારી નીરદોષ તેહેમીને તે વાત સાથે કશીજ નીસબત નથી; અને હવે મને

સાંભળી લેવો, પપા ડીયર. તમે કેહી રહ્યા ? હવે હું કેહું છું જે હું તો આખી દુન્યાની દોલતને ખાતર બી બીજી કેમને કદી પરણવાનો નથી. પન્નસ તો હું ફક્ત તેહમી સાથેજ ને તેહમીનેજ !”—અને એટલું બોલી તે દમામથી ત્યાંથી ચાલતો થઈ તે ઓરડામાંથી એકદમ બાહર પડવા આગળ વધ્યો.

“સખર કર ! થોગ ! પાછો આવ !” તે મામલો જ્ઞેતાં યુસ્સાથી થેલા થઈ ગયલા તે આપે તેની પીકેથી ઘણે મોહટે સાહજે પોકાર્યું ; “ચાલ્યો કાંહાં ? મને પુરો સાંભરીને જ. આજવેર તું મહારી કલેજાંની તાહરક અને આંખની કીકી ઉતો, પણ જો તે દુકતીને તું પણ્યો કે પણવાનો તેં વીચાર વરીક કીધોજ એમ મહારી ખાતરી થઈ તો પછી હું તુંને મહારાં જીગરથી ચીરીફાંસીને છુટો કરશ ને સદાના નીવારપાટો આપસ. તો તું મહારો દીકરોજ નહી. તે એક વગર આખી દુન્યાની છોકરીઓમાંથી તહારે ગમે તેને પરણવા માંગ-પર જાત કે દુરવંદની દીકરી હોસે તે બી હું ગરે ગાંઠ ને મોહરે દુયો મારીને કબુલ કરશ, પણ મહારા મુદદઈની એ દુકતીને વાસ્તે હું કદી કબુલ કે એકમત થવાનો નથી. તું તેને પણશે અથવા પણવાનો ખ્યાલ વરીક કરશે તો મહારી અંતરની હાય ને જીગરના શ્રાપોથી હું તુંને યારીને કાયલો કરી નાંખસ. બોદાય મહારો રાત દલાડનો કકલાત સાંભરીને તહાઈ ખાંતુ-ખરાય કરી નાંખસે ને તહાઈ સત્યાનાસ વરી જસે. તે ઝેરી નાગણુને પેટે તહારાં દુકતાંઓ બી સરખ જેવાં ઝેરી જનમસે, અને—”

“અસ-અસ-અસ કરો, પપા !” તે છોકરાએ ઘણા કમ-કમાત વચ્ચે દોડી આવીને તેનું મોઢું પકડી લઈ તેની આ

દર પળે વધતી આવતી દીવાન્યતામાં તેને ફરજિયાત રોડી નાંખતાં ને ચુપ કરતાં કહ્યું. તેણે જોયું કે તે છુદો જોતાં જોતામાં મગજથી તદ્દન બેમગજ થઈ જાય એવોજ અંધો તેનો દીવાનો હાલ હતો, અને તે વફાદારીભર્યાં વાહલથી પોતાના ઘરડા વાલીદને ચાહનાર કહ્યાસાર બેટો તેનો એ ક્રીસમનો અંધો ગુસ્સો અને જુસ્સો જોતાં પોતાનાં અંતકરણમાં થથરીને થથથર ધુજવા પડ્યો. તે ફરચલી વલી ગયલો ઘરડો એહેરે, તે જ્યારે એમ ગુસ્સાથી બોલતો હતો, ત્યારે કલોજ માત્ર નહીં પણ છેક બીહીક લાગે એટલી હદ સુધી કદરપો ને કદરખીલામણો વડીક થઈ પડ્યો હતો !

“બસ-બસ-બસ કરો, પપા, ખોદાયને ખાતર બસ કરો !” તેણે, તેથી, તે છુદાનુ મોંદું પકડીને તેને ચુપ કરતાં કહ્યું. “જાઓ, હું નથી પતવાનો; હું વિચાર વડીક નથી કરવાનો; હાલ તો આપરે એ વાત પરતીજ મુકશું” — અને, ટુંકમાં, ઘણી મુશકેલથી અને જેહેમતથી તે છુદાને જેમ તેમ મનાવી, શાંત કરીને જખમાયલો સોહોરાખ, તદ્દન તુટેલાં દીંડે ને દર્દ-મંદ જગરે, તે ઓરડામાંથી બાહર પડ્યો.

તે ઉસ્કેરાયલો અને ધસાઅંધ તે ઓરડામાંથી બાહર પડ્યો અને ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો, અને એમ જ્યારે તે ચાલ્યો ગયો ત્યારે તેણે જોયું નહીં કે તે આરણાંની લગોલગનાં એક અંધારાં ખુનામાં દબાઈને એક કોઈ અઅગા ઉભેલી હતી.

તે ઘણા વારથી એ તરફ આવેલી અને ઉભેલી હતી. તે અંધારાંમાં સંતાયલી હતી. અને સંતાઈને તે બાપ દીકરા વચ્ચેનો મજકુર કળ્યો સાંભળતી હતી

તે કોણ હતી ? તે પેલી અભણ અને અરખી જંગલી

રત્ન હતી તેને ઘણાં ઘી કેળાં થયાં, ને આઈસક્રીમ ખાધું હોય તેટલી પેટમાં ઠંડક વલી. તેનો તે આવી ને આવી તે પોરયામાં ડોસો હતો, પણ તેને તે મુતસગ મચક ન આપતો હતો, ને તેનાં આતેનમાં-તે હવેજ જોઈ શકી કે-આએ “કાઈ પેટખરી તેહેમી” હતી; પણ હવે અધું પાછું સરખું થઈ રહ્યું હતું. તેના ઘરડા આપે તેને તેહેમીને વાસ્તે તો ખુબ ધુળ ઝાટકીને સાફ ના કહ્યું હતું, અને ત્યારે તે સંતાવાની જગ્યાથી કાઢતું પણ ખ્યાન નહી ખેંચાય તેમ પાછી છટકી જતાં તેણીએ પોતાનાં મનથી વિચાર્યું ને મનને પુછ્યું કે તે પોરયાને તેના પોતાના કરતાં વધારે બેહતર મોહરદાર બીજી કઈ અને ક્યાં મલનાર હતી ?

*

*

*

*

પક્ષા હાથપર સોહોરાયથી છુટી પડેલી તેહેમી જ્યારે પોતાને ઘર પાછી ફરી ત્યારે ઓટલાપરજ તેને તેની નાહતી બેહેન પુનઝાંએ કહ્યું કે ‘પપાએ તમોને ઘેર આવો તેવાં તરતજ પોતાની આગળ તેરેઝાં છે.’

તેહેમીનાં પેટમાં એ સાંભળતાં સાથે એકદમ ફાલ પડી ! તેને તરતજ લાગ્યું કે તેને કાઈએ બી સોહોરાય સાથ તે સાંજે જોયલી હોવીજ જોઈએ, કે જેણે આવીને તેના આપને તે બાએ ઝૂકી મારેલું હોએ ?

તે ઘણી દુઃખી થઈ. તે સદગુણી અને ભલી હતી, અને પોતાનાં વ્હાલાં માઆપથી કદી કશું છુપાવતી ન હતી. આટલું પણ તેને ઘણા વીચીત્ર સંજોગો વચ્ચે તદ્દન ફરજયાત છુપાવવું પડેલું હોવાથી તે પોતાનાં મનથી રોજબરોજ તે બાએ ઘણી મુગ્ધતી અને દલગીર થતી હતી. ઓટલામાટે, અતી ઘણી

શંકાશીલ અને બીહીતી બીહીતી, તેના બાપ જ્યાં બીમાર પડ્યો હતો તે સીક-રૂમમાં, પોતાના કપડાં વટીક બદલ્યા વના, તેના કહી મોકળાવેલા હુકમ મુજબ તે છોકરી હવે દોડી ગઈ. તેની માતા પણ ત્યાંજ હતી.

પ્રકરણ ૧૭ મું.

તેહેમી થથરેલી ને બીહીધેલીજ પોતાના બીમાર બાપના ઓરડામાં ગઈ. આજવેર તે સકુમારીએ પોતાના હેતવતાં મા-બાપથી જાનુંછુપું કશુંજ કામ લીધું ન હતું, અને જોકે વીચિત્ર સંજોગોનાં પરિણામમાંજ પોતાના કઝીન માટેના તેના પ્રાદ પ્યારના બાબમાં અત્યાર તક તે ચુપ રહી હતી, તોપણ રખેને તે જતાં તે બાબે તે બહાલો બાપ કાંઈ રવેસે ખુર માને ને તેને ધમકાવે તેની તે માહબુબને સ્વભાવિક ઘણી ગંભીર શીકર બરપા થઈ હતી.

તે (મેહેલ્લી) પોતાનાં બીજાણાંમાંથી બાહેર આવીને બારી આગબના એક સોફા ઉપર અલેટાયલો હતો, અને મીઠાં તેનાં પાસાંમાં છોકરાંઓનાં મોજાંપર નામ પાડવાનાં હશે તે કામ લઈ બેઠેલી હતી; અને તેવામાં સુંદર તેહમી-ઓશક અને ગભરાતનું એક ચુગલીખોર ચિત્ર—બીહીતી બીહીતી ત્યાં અંદર આવી.

“આવ દીકરા, મહારી પાસે આવ,” તે બીમાર બાપે હાથ પોહલા કરીને કહ્યું—અને એ હેતવતા આવકારથી ધુજતી

લખલખતી તેહમીનાં મનનું એક તડકે અરધું પોણું સમાધાન થઈ ગયું. તે આ ઉપરથી હીંમત પામી તે પુજ્ય પીતાની પનાહ આપતી મીડી ગોદમાં દોડી જઈને દયાઈ, ને વાંકી વળી તે ઘરડાં કપાત્રપર ઘણાંજ હેતની એક મીડી મધ જેવી કીસી તેણે લીધી. ને પછી તે તેજ કીસમે વળી પોતાની માતાને મળી

“અમે તો આજે તાહરાં કાજપગરન નકડી કરવા પર-યાંજ, તેહમલાં,” તે આપે તે પછીથી તે સોફાપર તેને પોતાનાં પાસાંમાં બેસાડીને કહયું; “તું રાજી તો છેતી?”

“માહરાં કાજપગરન?” તેહમીએ લગાર ચમકતાં પુછયું, અને પોતાની માતા તરફ જોઈને શીકકું હસીને વધારયું, “મમા, વરી એ શું વાત છે?”

“તે મને કાંએ પુછતી હોશે? તહારા પપાનેજ પુછતી!” મીઠાંએ તેવીજ રીતે હસીને મેહેજીનીનાજ પાછો હવાસો આપતાં કહયું.

“હવે તું દહારે વારેની થઈજ, દીકરા, ને હું તો આએ રોજ મરૂંજ ને રોજ જીવુંજ, ત્યારે તહારું હવે કંઈ અમારે ધારવું જંતઈએ ને કંથે કરી નાંખવું જંતઈએ કેની?” તે આપે જરૂરી રાખયું.

“એ શું ઘેઝાં કાહારવા બેઠાંજ, પપા ડીઅર?” તે છોકરીએ ઘણાં હેતથી જવાબ કરતાં કહયું; “તમે તો અમારે માથે સો વરસના ડોસા થશો!”

“પણ તેથી તું કંઈ સાહાઈ વરસની ડોસી થઈને તો પતવાની નથી?” હયાં મીઠાં વચ્ચે પુરાઈ.

“પણ માહારાં કાજપગરન એમ એકાએક ને અચાનક

આજે કોણની સાથ તમે લોક નક્કી કરી નાખવા નીકરી પર-
યાં ?” તેલમીએ તાબુખીમાં પુછ્યું.

“પાસેના દીનયારજીના ડોસુઆ સાથે,” તે બાપે ગંભી-
રાઈથી જવાબ કર્યો. “લે, હું તુંને બધી ખરેખરી પાત કેહું.
ડોસુ કેથો છેલ્લાં એ ત્રણ વરસથી કેહજે તહારે વાસ્તે ઉમેદ
બાંધી બેઠેલો છે, ને તેના તરફથી તહારે વરે વાત કરવા આજે
ઘરડા દીનયારજી પોતે ચાલી ચલાવીને અહીં અમુને મલવા
આવી ગીયા. તે પછી મેં તહારી માએ સાથે મન કીધું, ને
અમુને બેઠેને તો એ છોકરો ખરેખર ગમેજ. ઘણો ગરીબ ને
નમાનો છે. સાઈ શીખેલો છે ને બાપના હાથ તરે એ કોમી-
સરયેટ ખાતાંમાંજ ત્રણસો રૂપીયા એટલી ઉંમરે તો પેદા કરેજ,
છતાં જરા અબીમાન રાખતો કે બતાવતો નથી. તુંને એ
છોકરો ગમેય ?”

તેલમી ચુપ રહી. તે શો જવાબ દીએ ? તેણીએ નીચી
નજરે ટગર ટગર નીચે જમીનપરજ જોયા કીધું, કે જ્યારે
તેના વહાલા સોહરાબની યાદ થતાં તેના રૂખસારો ચમટી તોડે
તો લોહી નીકળે એટલી બધી હદ સુધી લાલ ને ગુલાબી
થઈ ગયા

“કેમ જવાબ દેતી નથી, મહારી દીકરી ?” તે બાપે
પાછું કહ્યું, “અને હીંમત આપતાં વધાર્યું, “તું કંઈ શીકર
ના કર. તહારો જે બી વિચાર હોય તે બેલાસક અમુને કેહે.
બીહી ના. તહારી હમણાં પનવાની નહીં મરજી હોય, કે તુંને
પોતાને કોઈ એક કે બીજાં કારણથી એ છોકરો નહી બી
ગમતો હોય તો હજાર વખત ના !”

“વરી હવે નાં ફાં શાંતુ હોએ ?” મીઠાંએ હયાં પોતાનો

અવાજ ઉઠાવ્યો. “એની ઉંમરે તો એના કરતાં બી એક વરસ વેહેલી હું પનનેલી ! હવે એ કાંઈ નાંદલી આંદલી છે ? આજના વખતમાં સારું માફું કર્યા કરતાં એમજ છોકરીઓ રહી જાય છે; ને તે કરતાં આએ તો વરી હીંગ જેવો છોકરો પોતે નાખે નુછતો ને ઘેર પુછતો આયોજ !”

“ઓ, આઈ ડોન્ટ કેર,” તે આપે કરાજીનું ડોકું ફફડાવી કહ્યું; “તે આયો તેથી માહરે માહરો તેહમીને પરણાવી દેવીજ જોઈએ એવું કંઈ નથી. એ તો મહારાં બચ્ચાંની પોતાની મરજીનો સવાલ ને સોદો છે. એ પણવાની છે—તુ ને હું નથી ડોસુ સાથે પણવાનાં. બસ તહારો પોતાનો જે એરાદો હોય તે બેધરક મને કેહી દે, તેહેમાં ”

“ત્યારે પપાજી મહારી ખુશી નથી; મને મૌફ કરોજી,” તેહમીએ મુશકીલથી સાંભળી શકાય એવા ધીમા અવાજે માંગી લેવાની ઢપથી જવાબ કર્યો.

“ઓહ, ઓલ રાઈટ, ઓલ રાઈટ,” તે આપે સધ્યારો આપ્યો, “તાહારે હમણું નહીં પણવું હોએ, અથવા એ છોકરો તુંને નહીં ગમતો હોય તો તહારી મરજી.”

“પણ વરી મરજી તે શું, તેહમી ?” તે માતા લગાર બજીદ થઈ. “તુંને એ છોકરો ગમતો નથી કે તું હાલ પરણીને સાસરે જવાજ માંગતી નથી ?”

“મને એ છોકરો ગમતો નથી, મમા,” તેહમીએ હજી બી નીચીજ નજર રાખીને કહ્યું.

“ઓ, ઘેંટસ વન પોઈન્ટ કલીઅર્ડ,” તે આપે હસીને કહ્યું; “તહારે તને પણવા ગમેજ તો ખરું ?”

હજી નીચીજ નજરે ધીમું ધીમું એક—“હા જી.”

“ત્યારે તુંને વરી એ ડોસુ કરતાં વધારે સારું સાસરું વાસરું તે કાંહાં ને કેવુંક મલવાનું ઉતું જે?” તે માતાએ લગાર ગુસ્સાથી કહ્યું. “મજેહનાં માએનાં પેટ જેવાં સાસુ સસરાં નીવરશે. આપરાં વાપરેલાં વસેલાં એ છોકરો નહીં કબુલ કરવાનું કારણ શું?”

“મેં બહાર બીજે ઠેકાણે મહારે વરે વિચાર રાખ્યો છ, મમા.”

“કાંહાં?”—અને એ સવાલ તે બંને—મેહેલ્લી ને મીઠાંનાં મુખમાંથી એકઠી વારેજ બાહરે પડ્યો!

તેઓ બંને ઘણાંજ તાબુબ થયાં, ને ક્રીયા છોકરાપર એ તેમની ગરીબ ગાય જેવી દીકરીનું દીલ દોડ્યું હશે તે એ બંનેએ અરધી સેકંડમાં પારખી લેવાની કાશેશ કરતાં તેમનાં અતલગનાં ફરફેન્ડસ ને તેઓના દીકરાઓપર તાબરતોબનું ધ્યાન દોડાવી દીધું, પણ કોઈ ખ્યાલમાં ઉતરી શક્યું નહીં.

“કદાચ—કદાચ તમને ગમશે નહીં, મમા પપા,” તેહ-મીનાએ બીહીતાં બીહીતાં જવાબમાં કહ્યું, “પણ ખરું માનજે કે તે પાસેના ડોસુઆ કરતાં તો હજારો દરજ્જે વધારે ભલો ને લાયક જવાંન છે.”

“પણ કોણ?” મેહેલ્લીએ વધતી અગ્નયબીમાં પુછ્યું.

“બજી કાકાનો સોહરાબ.”

બધું ચુપચાપ થઈ ગયું! મેહેલ્લી ને મીઠાં ગભરાત ને અગ્નયબી વચ્ચે એકમેકનાં કાયાં દીકરીગોપ કરવા પડ્યાં! મેહેલ્લી તે પછી પુરતો ગંભીર થયો.

“તેને તેં કાંહાં જોયો? ક્યારે જોયો? તેની સાથ તુંને

કેમ પીછાણુ થઈ? તે તહારી તેની સાથની પીછાણુ તેં આજ વેર મહારાથી છુપાવી કેમ?” તેણે જરા થથરાવીને પુછ્યું.
તેહમી થથરી ગઈ.

“જો પપા ડીઅર, માહરીપર ગુસ્સો ના કરો!” તેણીએ ખેડિ હાથ જોડીને તાઅરતોઅ રડી દેતાં ને માંગી લેતાં કહ્યું;
“મહારો કંઈજ વાંક નથી. મેં તમો વહાલા પપાથી જાણી-જુજીને કંઈજ છુપાવ્યું નથી.”—અને ત્યારે તે બીહીધેલી બાળાને હીમત આપવા મીઠાંએ ઉડી આવીને તેને પેટમાં ચાંપી.

“કહી દે, જે થયું હોય તે બધું પપા આગલ ખરે-ખરું કહી દે,” તે માતાએ તેને પટાવીને કહ્યું.

“હું કેહવાનીજ ઉતી, મમાજી,” તેહમીએ જવાબ કર્યો;
“હું તો આજે કેટલા કેટલા દાહરા થયા તક સોહોધયા કરુંચ.”
—અને પછી તે મધુરીએ સોહરાબના સંબંધમાં અત્યાર તક જે જે બન્યું હતું તે મમામ તપસીલ, એક બી બીના છુપાવ્યા કે એક બી વીગત જુડી કહયા વના, સચ્ચાઇનાં એવાં જોસથી ને પવિત્રતાના એવા દીલકસદેખાવ સાથે તેઓને કહી સંભળાવ્યું કે તે હરફેહરફ સાચું હોવા બાબે તે મા-આપને એક લેશ માત્ર પણ સંદેહ થયો કે રહયો નહીં.

પ્રકરણ ૧૮ મું.

“મગર એ બીલકુલ ખેહુંદો ખ્યાલ તાહરાં દીલથી એકદમ દુર કરી નાંખ,” મેહેલ્લીએ મોટી અજબબી વચ્ચે પોતાના કસાઈ સરખા ભાઈના દીકરાને લગતી એ બધી તાજુમીભરી

કેદયત ગુપચુપ સાંભળી લઈને પછી કરડાઈથી નહીં તોળી ઘણી ગંભીરાઈથી કહ્યું; “એ ખીલકુલ એવકુરીભરી વાત છે. તારે બજ કાંકો માલરાં લોહીનો તરસ્યો છે. તે કદી ખી એ લગનને વાસ્તે બાહાલી આપવાનો નથી. તે મને તદ્દન જુદી રીતે ઘણા કરપીણ અપરાધીનો અપરાધી માને છે, ને તું ને તે પોતાની વહુ તરીકે મરતાં કબુલ કરવાનો નથી. તુને તે પોરયાને ભુલી જવોજ જોઈશે.”

“તે માલરાથી બનવાનું નથી, પપાજી,” તેલમીએ ધુજતા હોહ ને લાગણીઓથી ધુજતા અવયવો સાથે જવાબ કર્યો. “હું તેને એક પલ ખી માલરાં મનથી ભુલી જઈ શકતી નથી.”

“એટલે, ત્યારે શું તું માલરી મરજી ઉપરવારી થઈને બી તેની સાથે પણવાની છે?” ઘરડા મેહેલ્લીએ ગુસ્સાનાં નેણ જમાવી પુછ્યું.

“ઓ નહી, કદી નહી,” તેલમીએ હાથ જોડીને અકસર ગરીબાઈથી જવાબ કર્યો.

“ત્યારે માલરી મરજીથી એ બેહુદાં લગન વાસ્તે હું કદી બી હા કેહેવાનો કે માલરી મંજુરયાત આપી શકવાનો નથી,” તે આપે ચુકાદો આપ્યો. “હું પાસેના ડોસુઆ સાથે ત્હારી મરજી નહીજ થતી હોય તો તું ને પણવાની ફરજ પારવા માંગતો નથી, પણ તેમજ વરી સોલરાય સાથનાં માલરાં લગન વાસ્તે કદીબી હા કેહી શકવાનો નથી, ને માલરા હુકમ ઉપરાંત જો તું તેને હવે પછી ફરીથી કદી મલશે ભેટશે—”

“પણ આપરાં છોકરાં કંઈ એવાં છે કે, મેહેલ્લી?” મીઠાં હયાં વળી વચ્ચે પુરછ; “બસ તમે ના કહ્યું તો નહી. લે ચાલ જન, માએ, કપરાં બદલા નાંખ.”—અને ગરીબ તેલમી,

મુશ્કીલથી પોતાનાં આંસુઓ અટકાવતી, તે ભણાં માથાપ આગળથી પોતાના ઓરડામાં રવાના થઈ.

ત્યાં જઈ તે મધુરી આંસુઓનો એક આખો દરયાવ રડી. તેનું દીલ ભાંગી જતું જતું હોય એટલો તેને ત્રાસ થયો. તે બહાર જવાનું-તેનો વાહલો સોહરાય, કે જેનો આંખે ધરતીપર જાણે મુકાબલોજ ન હતો. કેમ તે તેને પોતાનાં મનથી હંમેશની રૂબરૂ આપી શકે? તે તો તેને ખરા ને સાચા પ્યારથી પોતાનું તમામ તનમન આરોપી ચુકી હતી, તો હવે કેમ તે તેને બુઝી જઈ શકે? ઓ, કેમ?

મગર વરસો તક-સોહરાયનીજ પેઢે-તેણીએ બી થોળી જવા તે ઓરડાનાં એકલાં એકાંતમાં ઠરાવ કર્યો, ને મનથી ખુદાને બાર સપત નોંધાવ્યા. તેનો ભલો ને સહમજી પીતા તેને જોરબુઝમથી કે ઉતાવલથી તો કેથે પરણાવા ચાહતોજ ન હતો, ત્યારે ઉતાવલ શી હતી? તેણીને લાગ્યું કે હજી તો તે પોતે બચ્ચું હતી-ફક્ત ૧૯ વરસની એક તારણી; અને ત્યારે અત્યારમાં તેણીએ પરણવુંજ જોઈએ એવી વીર શી પડી હતી? તે વરસો તક ખુશીથી થોળશે, ને પરણવું તો સોહરાયનેજ, નહીં તો આખી છંદગીમાં કાઢને બી નહીં એવો તે દીલરૂઆએ પોતાનાં મનથી ઘણી મુસ્તકીમ કરદ કર્યો.

“માહર ગરીબ ગાએ જેવું બચ્ચું!” મીઠાંએ તેહમીનાં ત્યાંથી જવા પછી ઘણો ગમ ખાઈ કહ્યું; “જંવોની મેહેલ્લી, આંખે કેટલું બુઝ થયું!”

મેહેલ્લીએ તેને પોતાનાં પાસાંમાં લીધી.

“તું જરા બી એ વાતમાં દીલી દોરી ના મુકતી, ડીઅર,” તેણે પોતાની પરજોતરને ઠરાવથી કહ્યું; “હું એ લગન વાસ્તે કદી

એકમત નથી થવાનો. એ તદ્દન બચ્ચાંનાં ચેરાં જેવી વાત છે. એ પોરચો તેહમીની વાતપરથી દેખાયછે તો કોઈ ખરેખરો અમીરી ખવાસનો ને ભલો, પણ બજી જાણશે તો અમસ્થો આપુને વધતાં વગોવશે ને સતાવશે. તેનું ને તેનાં ઘેરનું અસ નામજ આરી મુકો.”

હવે પેલા હાથપર બજી પોને શું કરતો હતો? બજીના જીવને સોહરાયનો તેહમીને લગતો એરાદો જાણ્યા પછી એક પક્ષની નીરાંત ન હતી. તે જ્યાં ત્યાંથી કોઈની તોક સોહરાયને ગલે ઓલવી દેવા અધીરો થઈ ગયો, કે જેથી તેહમીનો એરાદો તે છોકરો પડતો મેલે ને તેને બુટી જાય; અને એમ કરવા થકી તે બુઢાનું ધ્યાન તરતજ પોતાની મોહરદારની “સગી” રતઈપર ખેંચાયું. વાંચનાર યાદ કરશે કે એ વર બજીવર વચ્ચે ઘણુંતો ઘણો બેખનાવ થઈ પડ્યો હતો, એટલે તેણીને લીધે એ ડોસો અત્યાર તક રતઈને ખરાં જીગરથી ધીકકારતો હતો; પરંતુ દુનિયતું માણસ શીણને વલગે! તેને જ્યાં ત્યાંથી સોહરાયને તેહમીનો પીછો મુકાવવો હતો, એટલે રતઈના સંબંધમાં કામ લઈને એ કાસમે આપઘાત કરી મરવાનું બી તેણે પોતાનાં મનથી ગણીમત માન્યું.

“આએ તાહરી સગી કોઈ ઘણાં હીન્નાં છીન્નાંની પોરી તો નથી ની?” તેણે એ ઉપરથી પ્રસંગ મળતાં ને તે વર બજીવર એક વખત એકલાં પડતાં બીખઈને પુછ્યું.

“એટલે, વરી તે શું?” બીખઈએ ટણકા કાઢ્યા.

“નહીં, મકુજે મને એ પોરીનું રંગરૂપ ગમેછ. હીક છે,” તે ડોસાએ પોતાની મતજબપર આવી જતાં કહ્યું; “હું એને આપરી વહુ કરવા માંગુછ. આપરો સોહરાય પેલા કાફરડા

મેહેલ્લીની પોરીપર ઘેલો થયોજ ને એનું ઘેલાપણું મુકાવવું ન્તેઘસે. એટલાવાસ્તે તું એ પોરીને શીખવ કે એની સાથેની સાથે રહે તો એને એની મોહીની લાગી જશે. હું એ પોરીનાં નામપર એક મોટી રકમ કરી આપશ.”

“વારું, જોઈશું; એ પોરીને કેડી રાખશું,” લુચ્છી ભીખમએ તાત્કાલિક જવાબ કર્યો, ને તે ડોસાનાં ત્યાંથી ચાલી જવા પછી તે પેટ પકડીને હસી. તેણીએ તેને કહ્યું ન હતું કે તે તો તેનીજ પોતાની દીકરી હતી, ને હાલથી હજી તે એ ખુલાસો કરવા નહીં ચાહતી હતી. તે કમીની, એક લુચ્છી, કપડી ને ગણત્રોત્તજ ઓરત હતી. તે વળી કાંઈ જુદીજ પોતાની ઉંડી રમત રમી લેવા ચાહતી હતી !

તે પોતાના ઘરડા ખાવંદને પાછલો જીંદગીમાં ઘણો ધીકકારતાં શીખી હતી, -તે ખાવંદ કે જેણે તેના જેવી અનાથને પોતાની ને પોતાના લખખોતી એથ આપી હતી ! તે તો. આપણે યાદ કરી લઈશું કે, ગરીબીમાં છેકજ અવત્યાં મેલતી વાસણુ ઉગ્નત્રવા ને કચરો કાઢવાનું બી કામ નહીં મલી શકવાને લીધે જીવપર કરવા વટીક તત્પર થઈ ગઈ હતી, ને તે મતલબનો પોતાનો એરાદો પોતાનું જચ્ચું કુતાને સપુદ કરતાં તેણીને તેણે પોતે કેડી બી પણ સંભળાવ્યો હતો ! એમ છતાં તેનું દીક પાછળથી ખુદાપામાં અજીવથી છેકજ ઉડી જતાં તે તેને ધીકકારવાની હદ સુધીની નફકરી ને નગુણી થઈ શકતી હતી, જે તેની અસલ નીચ સંગત ને હલકી ખુન્યાદનીજ એક તારીર હતી.

એ રીતે હાલ તો જાણે રતઘં બાપે તે પોતે તેના વરની ટાંચનીજ હોએ, ને તેનાંજ મત મુજબ કામ લેવા તૈયાર

થઈ ગઈ હોય તેવોજ ઠાગાથી તે ઠગારીએ દેખાવ કર્યો, કેમકે તેને પોતાની ચોકકસ મતલબ કાઢી લેવાનો તરતજ લોભ પેદા પડ્યો; અને બેવકુફ બન્યું, તેથી, પોતાની હુશ્યારીપર મનમાં ને મનમાં પોતેજ આફરીન કરતો પોતાના ઓરડામાં ગયો.

ત્યાં સોહરાય હતો, અને પોતાની એ નવીન યોજનાને ઝગતો ઓરડો પેટમાં નહીં સમાઈ શકવાને લીધે તેણે તે હેમાકાત તે પોતાના બેટાને બી કુવામાં પડીને કહી સંભળાવી.

“હું તાહરી માએ સાથ હમણું તારે વરે વાત કરતોતો, સોહોલ,” તેણે કહ્યું.

“શું, સાહેબ ?”

“તાહરાં પતવાને વાસ્તે,” બન્યુંજે જવાબ કર્યો. “મને એની આંખે સગી આગલ નહીં ગમતીતી, પણ હવે ગમેછે બરી મઝહની છે. ગરીબનું બચ્ચું છે, પણ આપુને કાંઈ પછસા સોહોલવા છે !”

સોહરાયે જવાબ દીધો નહીં. તેની ખાતીમાં સીક્ર નાનાબેદારી બંદ મચાવી ઉભરાઈ આવી, પણ તે સાહસેસ અને સહમજી જવાને લઈ એ પોતાનો જુરસો દાખ્યો ને અદખ સમાલ્યો.

તે આવી એક હેમક, અલણ ને જંગલી પોરીને પરણે ? બધો ભવ કુમારોજ રહેતું પડતું હોય તો ભલે, પણ રતબને તો, તેણે ખ્યાલ કર્યો કે, કદીજ નહીં ! તે તોચ્છડી ને અસબ્ય હતી. નીતીની સાબુત હોય એવાં તેનાં લક્ષણજ ક્યાં હતાં ? તેના હાવભાવ બધા કમકમાટ પેદા કરે તેવા તુચ્છ હતા, અને અરે, તેહમીથી બી આ તેના જેવી એકને સર્વોપરી માનવા જેવો હેમક ને આંધલો એમ છતાં તે થઈજ કેમ શકે ?

તે, તેથી, ગુપ્તગુપ્ત, કશો જવાબ આપ્યા વગર, તે ઓરડામાંથી બહાર જતો રહ્યો. .

બુદ્ધો બહુ એ પછી જન્મસ્તી ચકાસ્યો. તે તો ચાલ્યો ચાલ્યો જઈને રતઘને પોતાને બી મલ્યો, ને તેને પણ એવુંજ થેલું ગાંડું કહી હુલકાવીને આવ્યો. “ તુંને મારી વહુ કરવાનો માહરો ઘણો વિચાર છે, છોકરી,” તેણે કહ્યું. “ તું માહરા સોહરાયને લોભાવ ને તાહરી સાધડમાં જતી લે.”

અને રતાઈથી તો ત્યારે બસ બધું હસાઈ હસાઈ જવાયું ! તે પોતાને માટે ઘણું ઉંચું માનતી હતી તેનો તેણીને લાગ્યું કે આપ્તે એક સુન્ના મોહોર જેવો પુરાવો હતો !

તેનો લોભ તે અત્રે આવી ને આવી આપ્તે “ જંગલો જેવા સોહામના ” છોકરાને જીતવાનોજ હતો. તે છોકરાજ તેને ઘણો ગમતો હતો એમજ નહીં પણ તેના લખ્ખો બી તેને ઘણા ગમતા હતા. તે આપ્તે મોટા મેહેલમાં રાજ કરતી રાણી ને સાહેબી કરતી શેઠાણી અને એ શું કંઈ ન્હાનું સુનું સુભાગ્ય કહેવાય ?

અને, તેથી, તે સોહરાયને જીતવાના હવે એવડા ઉમંગ સમેતના મજબુત પગડામાં પડી, કે જ્યારે સોહરાય પોતે તેમ તેમ વધુ કમકમી વધતો તેનાથી દુર નાહસતો રહ્યો !

એ બધો વખત તક, પોતાનાં માયાપને ચાહનાર ને માન આપનાર તે પ્યારાઓ — સોહરાય ને તેહમી-છેલ્લાં અગી-ચારીમાં મલ્યા પછી ફરી કદી મલ્યાં ન હતાં. તેઓ બેઉ ખુદાની દયામાં વિશ્વાસ લાવી પોતાનાં વચનોમાં ઓસ્તવાર રેહવાનો ફક્ત પોતપોતાનાં મનથી ઠરાવ કરી ચુક્યાં હતાં.

પણ બહુ બદો ધીરજ કેમ ખમે ? તેણે જલ્દીજ જોયું .

કે સોહરાય તો પેલી રતનને કશોજ મયક આપતો ન હતો, જેથી તેને થથરાવા તેણે એક સહવારે પોતાના ઓરડામાં તેડાવી મંગાવ્યો.

“કાંએ પડી, આએ રતનને વરે તેં શું ધાર્યું?” તે ડોસાએ તેનાં ઓરડામાં આવતાં સાથે તેને પાધરો સવાલ કર્યો.

“શું, પપા?”

“તુંને એ છોકરી કેવી લાગેજ?”

“ઘણીજ અભણ, જંગલી ને નસકારી; ઘણીજ બેઅદબ છોકરી છે, પપા,” સોહરાએ ઉસ્કેરાઈને ગુસ્સાથી કહ્યું.

તે જુઠાનાં નેણ નીકળી પડ્યાં. તેના ચેહેરાપર એ સાંભળતાં એકદમ ગુસ્સો ધસી આવ્યો.

“મહારી મરજી તાહરાં લગન જલ્દીથી એનીજ સાથે કરી નાખવાની છે,” તેણે દમામથી કહ્યું; “તું ના કેહશે તો હું તુંને મહારાં ઘેરમાંથી લાત મારીને કાહરી મુકશ.”

“જેવી તહમારી મરજી, પપા,” સોહરાએ દુઃખી થઈને પણ પુરતી શાંતીથી કહ્યું; “લાત મારવાની જરૂર નથી. તમો હુકમ કરશો કે મહારા ઘેરમાંથી ચાલી જ તો હું તરત ચાલી જવશ.”

“એમ કે? માથું ફેરવીને ત્યારે છેક ફાસ્ટ ગીયોજ ખરો કે, દુકતા?” બીજી વરી એકદમ પવન પાવરીપર ચઢી ગયો; “પણ યાદ રાખજે કે ભુખે મરસે! ભીખ માંગીને પુરો થસે! એવું જો કંઈ થયું તો મહારાં લખખોમાંથી એક ખોટી અરધી ખી હું કદી તહારે હાથ ચહરવા દેવાનો નથી!”

“મને કંઈ જોઈતુંજ નથી, પપા,” તેણે કહ્યું; “માહરા

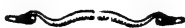
હાથ પગ સલામત છે—તમારાં નામને કશી નામોશી નહીં પોહોયે તેમ હું મેહેનત મજૂરી કરીને મારા પેટ પુરતું પેદા કરી લેવશ હું મેહેલ્લી કાકાની તેહમી સાથ તમારી ઉપરવારો થઈને અત્યાર આગમચ પરણી નહીં ગીયો તે કંઈ તમારા પૈસા ખોલી એસવાની બીહીકથી નહીં, પણ ફક્ત તમેને જુદા-પામાં દુખ નહીં આપવાની મતલબથીજ; પણ હું જેમ નમુંછ તેમ તમે મને વધતો છુંદવા તૈયાર થયાછ તે સારી વાત નથી. તમે ના કહેશો તો હું તેહમી સાથ નહીં પરણશ, પણ તેમ વરી ખાત્રી રાખજે કે હું બીજી કોઈ સાથ બી નથીજ પલુવાનો!”

“એટલે જે તું ધ્યાનતનો કુત્રો તેની સાથ પનવા સાર માહરાં મરવાની વાટ જોતો ધીરજથી એસશે, એમજ કેની? જા, તહારં કારં કર મારી સાંખેથી!” તે દીવાના જુદાએ તમામ જીવ જીકારી નાંખી તે નમાના ને તાએદાર છોકરાને એક દયાહીલુ ધકકો મારતાં બખાલ્યું; “યા તો અત્તરધરી રતઘ સાથ અદરાવાનું કબુલ કર, કે નહીં તો પા કલાકની મેહેતલ આપુંછ. તે પા કલાકમાં ફક્ત જરૂરી એ ચાર જોર તહારાં કપરાં લત્તાં લેઈને માહરાં ઘેરમાંથી તહારં એકદમ કારં કર ને ચાલ્યો જા.”

“તમારી એવીજ મરજી છે તો હું જાઉંછ,” સોહરાએ દુખનું એક દચકું જેહમતથી છાતીમાં દખાવતાં કહ્યું; “સાહેબજી. જુદા તમારા જુદાપાણાં તમારી સંભાલ કરે!”—અને આંસુઓ વચ્ચે તે પોતાના બાપને તરત છોડી ગયો.

બીજી ફસડાઈ પડ્યો. તેને હદ વગરની ઝાંઝ ચઢી હતી. તે ગુસ્સાથી સરબસર ઘેડોજ થઈ ગયો હતો. તેનાં જીવતાંમાં

કે મુવા આદ બી મેહેલ્લીની છોકરીને તે છોકરો પરણે એ ખ્યાલના ગજબથી તેનું જાણે માંથુજ ખસી જતું હતું ! અને, તેથી, કેવા સપુતને તે ધસેલા ઢાંખરાએ એ રીતે હડધુત કરીને ઘરમાંથી કાઢી મુક્યો હતો તેનું એ પહેલી પલેની દેવાની-યતમાં તેને જાન થયું કે રહ્યું નહીં. જે તેની આખની કીકી હતો, જીંદગીભર જે તેની કલેજાની તાઢક હતો, જેને તેણે આટલી ઉંમર તક કદી વાંકો સુખનવટીક કહેલો નહીં, તેને હાલમાં તે દીવાના ડોસાએ ગાળખેલ સાથ દયાહીણુ ધમોલા ને ધકકા સાથે ઘેરમાંથી હાંકી મેલ્યો, ને ગરીબ સોહરાખ ન્યારે તે આપીકું ઘર છોડી જવા આંસુઓ વચ્ચે તૈયાર થતો હતો ત્યારે તેનાં દીલમાં વધારેકરીને ફક્ત એજ વાતનું દુઃખ અતી ધણું ઉભરાતું રહ્યું હતું.

પ્રકરણ ૧૯ મું.

સોહોરાખ પોતાના ઓરડામાં ગયો.

તે ઘણો કાંકનો હતો. તેને કાઈ બી હુકમ બે વાર કરવો પડે એમ ન હતું. તેના હેતવંતા આપે તેને ધોકલો મારી પોતાની હજુરમાંથી હાંકી મેલ્યો હતો, અને તે તેથી ફાટફાટ થતાં જગરે તે આપીકું ઘેર સદા સુધીનું તરક કરી જવા તૈયાર થતો હતો. તેને ફક્ત તાકીદની જરૂર જોગાં બે ચાર જોડી કપડાં લઈ જવાનોજ હુકમ હતો, અને તેટલુંજ તૈયાર કરવા તેણે, તેથી, પોતાના ખાસ ખીદમતગારને ફરમાવ્યું હતું.

એવામાં ભીખ્મી તે ઓરડામાં આવી. તેને બહુએ પોતેજ આગળ રહીને મોકળી હતી. તેનાથી તે સપુતને ‘જા!’ કેહેતાં તો કેહેવાયું, પણ પછીથી તે ધીરજ ખમીને નીરાંત કરી શક્યો નહીં. સોહોરાય તેના ઓરડામાંથી બાહર પડ્યા પછીથી તેને પોતાની કુર ચાલનો અતી ઘણો પશ્ચાતાપ થયો, અને રખે સોહોરાય ખરેખર આવ્યો જાય તે શીકરનો મારયો તે ગભરાતથી ધુજવા પડ્યો. તેણે, તે ઉપરથી, ચંગ વગાડીને તાબર-તોચ પોતાની પરણેનરને પોતાને પડખે તેડાવી લીધી, અને કોઈ બી સુરતે જલ્દીથી જઈને સોહોરાયને રોકવા અને મનાવી લેવા તેણે આંખોમાં આંસુ લાવી તે મોહરદાર પાસ માંગી લીધું; અને, અત્યંત, ભીખ્મીનો પણ જે બન્યું હતું તે સહમજ પડતાં જીવ નીકળી ગયો. તે એક ઘણી બેદાદ માતા હતી ખરી, પણ આવા સંજોગોમાં અને સોહોરાય ઘેર ખરેખર છોડી જતો હતો એમ જાણતાં તે એકનાએક દીકરાને માટેનું તેનું હૈત ઉછળે મારીને એકદમ ઉભરી આવ્યું. અને તે જીવ નાંખતી સોહોરાયના ઓરડામાં તેને રોકવાનું કેલવા દોડી આવી.

પણ તેને કાંઈ ઘણો પતાવવો પડ્યો નહી તે તાબેદાર અને કહ્યાસાર બેટો થોડી સહમજવતમાં મનાઈ ગયો. તે પોતે જવાને ખુશી ન હતો. પોતાનાં જૈફ માખાપને તેમના બુદ્ધાપામાં એકલાં છોડવા તે ખાસકરીને રાજી ન હતો તે તો ફક્ત ફરજિયાત જવા તૈયાર થતો હતો, અને તેથી તેની માતાની મરજીને માન આપીને તે ઘર છોડી જવાનો તેનો અરધા કલાક આગમચનો ઓરોદો તેણે થોડીક ભારત્યપામણી પછી તરતજ મોકુફ કર્યો.

તે પછીનો અરથો દહાડો તે પોતાના ઓરડામાંજ રહ્યો, અને બપોરે જમવાનો ચંગ થયો એટલે તે “દાઈનીંગ-રૂમ”માં ગયો. ત્યાં તેણે જોયું કે રતઘ એકલીજ બેસીને તેની વાટ જોતી હતી.

“મમા કાંહાં છે?” તેણે પુછ્યું.

“મમાનું તો માથું દુઃખેજ તેથી પોહરેલાં છે,” તે ચીખીચાખી ધનકાર્યાઈએ કહ્યું, “પણ એ તમને શું છે? તમારો ચેહેરો ઘણો શીકકો મારી ગીયોજ. કંઈ યદદના જીવને સાઈં નથી કે શું?”

“મને કંઈ નથી,” સોહરાબે ટુંકમાં ટુંકું કરતાં કહ્યું, અને પછી તરત ટેબલ આગળ ખુરસી ખેંચી વધાર્યું, “ભોણું કહારવાનો હુકમ આપો.”

રતાઘ ઉડીને છેક તેની લગોલગ નજદીકમાં ગઈ, અને તેનાં ગલાંમાં હાથ નાંખવા જેટલી બેઅદ્ય થતાં તેણે નીચલો હોઠ લખડાવી દઈ રીસાયલી અદાથી કહ્યું, “જન બા, સોહોલ ! તું તો માહારી સાથે એમજ કરવા કરેજ, અને મન મુકીને કંઈજ કહેતો બોલતો નથી!”

સોહોરાબે કશેા જવાબ કર્યો નહીં. તેણે ઘણા કંટાળાનાં એક “ચટ! ચટ!” સાથે તે અણગમા હાથ પોતાનાં ગલાં આસપાસ વીંટલાયલા ખેંચી કાઢ્યા, અને પોતે તરત ભોણું કાઢવા નોકરને બોલાવીને હુકમ આપ્યો, એટલે નોકર-નફરોના ત્યાં દાખલ થવાથી રતઘને રીસાયલી જેવી ફરજ્યાત બેસી જવું પડ્યું.

“હું તો જાણું જે મમા આજે ટેબલપર નથી તે આપરે પનણેલાં વર અદ્યર હોઈએ તેમ ટેબલપર ખાસું પીસું ને

મોજમમ્મહ કરશું,” ખાનું પુરું થતાં નોકરોના દાંયખાય થવા કૂડે રતઘડ્યે મોઢું ચઢાવીને કહ્યું.

“એ બધા તમારા વિચાર ઘેલાગાંડા છે, રતન,” સોહો-રાખે ટેબલપરથી ગુસ્સામાં ઉડી જતાં કહ્યું; અને તે લાંથી ખુરસીને અજાત મારીને ગુસ્સામાં ચાલી ગયો ત્યારે તેને રોકવાની એક ખી કાશેશ કીધા વના રતઘ, તદ્દન ખસ્યાણી જેવી, પોતાની બેઠકમાં બેસી રહી, જે વખતનો તેનો રૂસણાંથી લંબાયો થયલો શીગરફેસ ચીતારી લેવા બેગ હદ સુધી રમુજ થઈ પડ્યો.

પણ તે, એમ જતાં, જરા એ હીંમત હારી નહો. તેને પોતાની હુશ્યારી ને સુંદરતામાં ઘણો વીશ્વાસ હતો, અને ખુદ યુદ્ધ બજાએ પોતે તે પોરયાને લોભાવી લેવા તેણીને પરવાનો લખી આવ્યો હતો, તો પછી તેણીને નાઉમેદ કે નાહીંમત થવા જેવું હતું જ શું ?

તે ઘણોક વાર વેર વિચારવંત એ મુજબ જમવાની ટેબલપર બેસી રહી, અને હજી ખી ઘણો વાર તક એમજ બેસી રહેતે; પણ તેટલાં તેની આયાએ આવીને તેને ખબર આપી કે કોઈ અન્નણ્યો જેવો પારસી તેને મલવા થકી પુછતો ને સોહોધતો આવ્યો હતો.

“અબ્બનો જેવો પારસી ?” રતઘડ્યે ઘણી અન્નબખીમાં પુછ્યું; “કોણ છે ?”

“કોણ જાણે, બાઈ, હું કંઈ જોરખતી નથી,” તે આયાએ જવાબ દીધો; “કોઈ લુચ્છા જેવા દેખાવનો તો છે !”

રતઘની જાતી બેસી ગઈ. “ઓ માય, રખે દોલુ દુધ-પાંઉ આવ્યો હોય ?” તેણીએ મોટા ગભરાત વચ્ચે અરધું મનસે

અરધું મોટે પોકારયું; અને પછી આયાને પુછ્યું, “કાંલાં છે તે ?”

“આહર વરંડાપરજ મેં ઉભો રાખેલો છે,” આયાએ આંધનાં પાણી મરી ગયલાં જોઈને મનથી છુપી રમુજ પામતાં કહ્યું; “તે તો ધસારાખંધ છેક અંદર ચાલી આવતોતો, પણ મેંજ ધમકાવીને આહર ઉભો રહેવા કહ્યું જે હું જઈને આંધને તેરી લાઉંચ,”

“તેને કોઈએ જોયોજ કે ?” રતઈએ વધની ગમરાઈને પુછ્યું.

“નહીં, આંધ, હું તો નથી ધારતી જે કોઈએ જોયો હોય,” તે આયાએ જવાબ કર્યો.

“ત્યારે તો કોઈ તેને જોય નહીં તેમ તેને વરંડાની પાસેના ઓરડામાં લઈ જઈને બેસાર, ને હું ત્યાં આઉંછ,” તેણીએ હુકમ આપી કહ્યું,—અને આયા તે હુકમ ઉતાવળમાં અમલવા જતી હતી તેને વળી રોડીને વધાર્યું, “પણ જો, તેને બાગમાં ઉતારીને પાછલે બારણેજ દાખલ કરજે; આગલા હાલમાં થઈને લેઈ જતી ના.”

એ પછી તેણીએ તે આયાનાં જવા બાદ પણ કેટલોક વખત સુધી બેસીને પોતાના ધુજતા અવયવોને શાંતી આપી, અને ત્યાર કેડે જેમ તેમ હીંમત એકઠી કરીને તે વરંડાની બાજુમાંના ઓરડામાં ગઈ.

શારાં નસીબે કોઈ તે તરફ હવું નહીં, અને કોઈએ તેને જોઈ નહી. તે અંગુઠે અંગુઠે ચાલીને તે બારણું ઉઘાડી અંદર ગઈ.

ત્યાં એક ટેબલને અટકેલો મારીને દોલુ દુધપાંઉં તેની વાટ જોતો ઉભેલો હતો.

તે દેખતોજ કોઈ પોસાગીર જેવો હતો. તે પટલો અને ઉંચો હતો, અને તેના લાંબા ગુચ્છા, ખીંદરીઓ વાલીને કલ્ કરેલા, એ સીંગડા હોય તેમ બાજુમાં લતકતા હતા.

તેને જોયો ને જોયો રતઘ જાસ્તી હીંમત હારી ગઈ. તે તેજ પળે પોતાનાં મનમાં આ તારમોરયા પોસાગીર સાથે સ્વભાવિક રવેસે જવાંમર્દ સોહોરાબની સરખામણી કરયા વના રહી શકી નહીં. તે એમાં ખરેખર કેટલો બધો-એહેસ્ત દોજબ જોટલો-તકાવત હતો!

દોલુ દુધપાંઉ ખરેખરો દુધપાંઉજ હતો. તે સુમારીનો એક ચકલે ચકલે એસાનારો હાંડામાસ્તર હતો. તે બાજુના કુસ્તીના અખાડાઓમાં અને કલર્ગર તોરાની મીજલસોમાં તે આગેવાન અને નામદાર હતો, અને જ્યારે સુનઈ સાથે તે જંગલનાં એકાંતમાં રતઘ તે તરફ રહેતી હતી ત્યારે તે પોરી એ મખાઈ મોહરાપર જાનોનીસાર શીદા થઈ હતી!

લોક તેને દુધપાંઉ એટલા વાસ્તે કેહેતાં હતાં કે અરધો મેલો ને અરધો ધોતો ફરવાનો તેનો ઘણો બેહુદો રેવાજ હતો. હમણાં બી તેનાં દીલમાં દગલી કડક અસ્તરીતી હતી, કે જ્યારે લેંધો ઘીવાલાનાં પોટયાં જેવો મેલો અખતર હતો, અને વળી ચાંચવાલા જોડાપર મનમન મટોપું હતું.

“એ કાંય રે દોલી, તું કાંય અહીં આયો?” તેને જોતાં સાથે રતીએ તરડાઈને પુછ્યું.

“કાંય આયો એટલે?” દોલી ડબલ તરડાયો; “માહરી અદરાયલી બહરી થતીને મલવા આયોછ કે કોઈ પારકીને?”

“ચુપ રે ચુપ! કોઈ સાંભરસે!” રતઘએ વિનંતીથી માંગી લેતાં કહ્યું.

“સાંભરસે? તે મને કોણ એવા તેવાના બાપનું ઓશ્વારું છે ને?” તે પારસીએ અતી ઘણો ફફડીને જવાબ કર્યો, “તેં તો મને હજાર હાથનાલી આપવા માંગી, પણ હું તાહરે પીછો મુકસ તાહારે કેની? સુનામાય બી ઘણીમુઘ પતરીજ ગેઘ કે તું કાંહાં પોઆર થઇ ગેઘતી તે તેને કંઈ ખબરજ નથી, પણ દામ કરે કામ ને બીબી કરે સત્તામ! છુટે હાથે થોરાક ચીચોરા વેરી નાંખ્યા તો પટ દેઘને તારો પતો મલ્યો. એ તો પતો મલતાં એટલી દેરી થઇ તેથી તુને અહીં એટલા દહારા ફાવતું પાચું, બાકી ટેમસર પતો મલતે તો તુંને અહીં બેસીને સખ્ખે ધાન ખાવા બી આએ દોલો બંદો દેતે ખરો કે?”

“જો, તું એમ ઘેલો ના થા!” રતઘએ તેને લાંબો નાખતાં ઘણો સહમજવી પટાવીને કહ્યું; “હું અહીં આપ મોટા લોકને ઘેરે ઘેરની દીકરી તરીકે રહેલી છઉ, ને થોડા દહારામાં તો એ લોકની વહુ બી થવાની છઉ એ ઘણું લખપતીનું ઘેર છે, ને———

“અરે જા રે તાહરા લખપતીને શું કહું ને તેની વહુ દીકરીને સાથે! દોલુ દુધપાંઉએ ધીરજ તમામ ખોડી દઘને મોટો જેવો તરારો મેલ્યો, અને રતઘ તો બીચારી થરથર ધુજવાજ પડી. તેણીને ઘણી ગંભીર શીકર થઇ કે તે ગરબડ સાંભળીને જો કોઈ દોડી આવે તો તેનું પોગલ પ્રગટ પડી જાય! તે તો આપ દુધપાંઉ જેવા એબલગામણા ગામડયા બોચ અલ્હે લોકર સોફર સાથે અત્યાર આગમચની અદરાઈ ચુકેલી છે એમ જો જાહેર થઇ જાય તો કદાચ તેને એ મોટે

ઘેરનાંઓ ધકેલો મારીને પોતાની ઓસરીએથી હાંકી કાઢે, અથવા કાંઈ નહીં તો “જાંગલા જેવા સોહોરાય” સાથનું તેનું ચરવાતું કારજ એકદમ બંધ પડે, અને એક લખપતન થવાનો તેનો સ્વપનો પણ અધુરેજ તમામ થાય !

“અરે જારે તાહરા લખપતીને શું કેહું ને તેની વહુ દીકરીને સાથે !” એ મુજબ રતનના ઘણા ગમરાત વચ્ચે, ઉપર કહ્યું તેમ, મીઠું દુધપાંઉંએ તરારો મેલ્યો. “તાહરા એવા પછસા ટકાને હું થોકરે માંડું. મારી પાસ શું કમતી છે જે તેની વાત ? સારીસાતસો રોકરમાં ને બજાર આગલનું ઘેરનું ઘેર મળી નાંખી દેતાં આજે બે હજારની પુંજ થવા જશે તેનો સુધલો છે ?”

રતઘ એ સાંબળતાં, પોતાની શીકરો છતાં, ઘણા તુચ્છ-કારથી હસી.

“એવું કરવાની ઉત્તી તો માહરી સાથ અદરબજ શું જખ મારવા ?” દુધપાંઉંએ ઘણા ગુસ્સાથી જરો રાખ્યું, “અને બપો વરસ તરતીરથની બધી મારી પરપેહોરાંમતીઓ જમી જઘને નાચીનદારી શુ કામ ? હું હમણાંજ આય ઘેરનો ઘરડો વાંદર બજ કાણુ મુવોજ તેને જઘને મલુંજ, ને બધું ખરેખર કેહી દધને—”

“તેવણુ તો તુંને તરત પોલીસના હાથમાંજ આપસે,” રતઘએ હવે દમ કર્યો, “હું કંઈ અહીં ઓશયારાંમાં રહેલી કે આવેલી નથી; હું તો એ લોકની અતલગની સગી છેઉં. તું એવું કાંઈ કરસે તો તું પોતેજ ફસી જશે ને સાંખી તાહરા પગમાં કોહોદારી મારસે !”

“ત્યારે તું શું મને છોરીજ દેવા માંગે ?”

“હા, હવે તો બીજો ઉપાયજ નથી,” રતઘએ જવાબ

કર્યો. “તે કરતાં તું શાનપતથી ને સલુકથી ચાલસે તો પન્ના પકડી જા-તું ને મહીને દહારે તાહરાં મોહત જીવત સુધી સો ફાપાનો બેઠો મુસારો હું આપ્યા કરસ. તું મને સોહોરાય સાથે પનવા તો દે—”

“તું સોહોરાય સાથે પનસે ? સોહોરાય સાથે ?” દુધ-પાંઉએ એકદમ ગુસ્સાથી કારો દણુક મારી જતાં બરાડ મારીને કહ્યું. “હીક છે, પનજે ! હું બી તો જોઉં કે તું કેમ પન્ને, ને તારો સોહોરાય એવો તેવો કાણુ હરામખદો મુવોચ. તેને જો જોઇ કાહરીને તેનો જીવ નહી લેઉં તો હું માહરા આપતો બેટો નહીં !”—અને રતઇ તેને રોકે સહમજવે અથવા પાછો મનાવી લે તે પેહેલાં તો, એક સુરપર ચઢેલા વાઘની કીસમે, તડાક દઇને બારણું ઉંઘાડી નાંખી તે ધસા-રાયંધ તે ઘરમાંથી બાહર પડ્યો, અને બીજી પક્ષે નજરથી ગુમ થઇ ગયો.

રતઇ થોડો વખત તે બાબે ઘણી ચથરેલી રહી, પણ તે બેપરવાહ કીસમની એક અબળા હતી. ભયનું કારણ પાસે હોય ત્યારે એકદમ ડરી જાય, અને તે દુર થઇ જતાંજ પરી-ણાંમોની શીકશે હવાને હવાલે સોંપી દેનારાં જે બેપરવાહ કીસમનાં આસામીઓ થઇ શકે છે તેમાંની આ એક છોકરી હતી. વખત જતાં, તેથી, સોહોરાયનો જીવ લેવાની દુધપાંઉએ આપેલી ધમકી તેણીને બીલકુલ વાહીઆત અને બેવબુદ્ધ લાગી, અને રક્તે રક્તે તો તે એ વાત સદંતર ભુલી બી ગઇ

તેનો એકજ અરમાન, એકજ ખ્યાલ, એકજ લોભ ફક્ત સોહોરાયની પરણેતર થવાનો હતો. તે સોહોરાય કરતાં નજદીક બેથી ત્રણ વરસ મોટી હતી તેની બી તેને દરકાર ન

હતી. તે તો જ્યાં ત્યાંથી શ્રીમંત શીકાર મારવા તકથી રહી હતી, અને તે જેમ એ માટે જ્યાં તરસતી જણાતી તેમ સોહોરાબ તેણીથી વધુ અને વધુ અલગ થતો અને નાહસ્તો ફરતો રહ્યો ! પણ અજીએ કામ એવી તરફથી લીધું, તે પોતે જ્યાર ત્યાર છતો થઈને લોકો આગળ તે વાત એવી કુનેહથી કરતો રહ્યો કે ધરનાં નોકર નફરોમાંજ નહીં પણ તેઓનાં આખાં મીત્રમંડળમાં પણ તે બંને અદરાષ્ટ્ય સુક્યાં હોય તેવીજ રીતે એવડક બોલાવું રહ્યું, અને સોહોરાબે તે વાત ખોટી પાડવાનું પણ પોતાના દરજ્જાથી ઉતરતું માન્યું, એટલે તે વાત વધતા વિશ્વાસ વચ્ચે લોકો મંજુર કરતાં ચાલ્યાં.

અને એમ થયું ત્યારે તે વાતને નાયગામ તક પોંહેંચી જતાં કાંઈ વાર લાગે ? તે અફવા મુંઝવણથી નીકળેલી ઉડતી ઉડતી મેહેલ્લીનાં મકાનમાં પણ જઈ પોંહેંચી, અને તે કુટુંબમાં થઈને, અવગત, ગરીબ તેહેમીના કાને પણ પુગી મઘ.

તેણીએ, એમ જતાં, તે બેહુદી વાત માનવાને ઘણી ઓસ્તવારી સાથે સાફ ના કહ્યું. તે એક જુડી નીંદા હતી, તે એક ગર્વીય ગુણ્યાન હતું એમજ તે જાહેર કરતી રહી; પણ જ્યારે જણેજણનાં મુખથી તે વાત તદન ખરી હોવાની તેને ખાતમી મળતી મઘ ત્યારે તે જલદીજ દીલ નાખતી અને સુકાતી ચાલી. તેના ગોરા ગાલોપરનો રતાસ અકકલ સુમાર કરી શકે તે કરતાં પણ વધારે વેહેલો ઓસરી જવા માંડ્યો, અને તે ધાતીમીતી તનદરોસ્ત આળા-ગરીબ *ખીચારી-ખીમાર અને કાહેલી બની મઘ.

તેનાં માઆપ એ મામલો જોઈ ઘણું ચીંતાતુર થયાં.

તે તેઓનું ઘણું વાહાણું ખચ્યું હતું, અને તેની આવી અવદશા જોઈને તેઓ ઘણું દુઃખ પામ્યાં.

“માહરી ગરીબ ગાય !” તે આપે તેને પાસાંમાં દાખીને કહ્યું, “તુંને એ શું સુજ્યું ? તં શું કામ એવા જુદાને તાહરું દીલ આપ્યું ? મેં તો વાત સાંભરી ત્યારથીજ તેની દયાનતમાં સમ્મત હોય એ હું માનતોતો નહીં. ઝાર તેવાં કૃષ્ણ ! આપ તેવા બેટા ! તે પોરચો એવો સાચો ને ભલો હોય એ બનીજ કેમ શકે ?”

તેહેમીએ જવાબ દીધો નહીં. તે બોલવા તો ઘણું બી માંગતી હતી પણ બોલી શકી નહીં. તે તેજ બુધ્ધીની તાર-ણીએ પાક મોહાતની નાસીરમાં એક દુકં અરસા દરમ્યાંન પોતે જેટલો સોહોરાબને બોલખી લીધો હતો તેટલો તેનાં મા આપોએ પણ કદાપી એક આખી જીંદગીના વસવાત છતાં બોલખ્યો નહીં હશે. તે એ બધું, એ મુજબ, છાતી બોલીને લોકોને કેહેવા ને સહમત્તવવા માંગતી હતી, પણ છાતી ઉપડે ને બોલી શકાય ત્યારે કેની ? તે આપ આગળ જ્યાં નહીં ઉપડી શકવાના સમ્મતથી, એટલાવાસ્તે, તે સુંદરી તેની ગોદમાંથી ધીમે રહીને રીહાઈ પામી, અને આંસુઓથી આંધલી બની ગયલી આંખો સમેત બીજી પલે તે પોતાના આરડામાં ગુપચુપ ચાલી ગઈ.

પ્રકરણ ૨૦ મું.

મેહેલીએ ઘણો બચાવો કીધો.

તેહેમી રડતી રડતી તેનાં પાસાંમાંથી ચાલી ગઈ તે દેખાવ તે હેતવંતો આપ તામોશ કરી શકે તે કરતાં ઘણો જ્યાદા થઈ પડ્યો. તેની પોતાની આંખમાં પણ પાણી આવી ગયાં, અને પછીથી મીઠાં આગળ એ આંખે વાત કરતાં તેનું દીલ ઘણું ભરાઈ આવ્યું.

“મહારી જીવાનીની એવકુશીને લીધે મહારં અચ્ચું બીચારં હેરાન અને દરમાર થાયજ,” તેણે બચાવપાથી કહ્યું; “તે મહારી એવકુશી અને ઉડાઉપણાંએ મહારા ભાઈને મહારા લોહીનો તર-સ્યો મુદ્દા બનાવ્યો ! તેમ જો નહીં થતે તો આજે મહારં આંખે ગાય ગોસ્પંદ જેવું અચ્ચું બીચારં એ કીસમે હલ્લાક તો નહીં થતે ?”

મીઠાંએ તેને ઘણો સધ્યારો આપ્યો.

“તમે ના બરાવો કર્યા કરો, ડીઅર,” તેણીએ ઘણાં હેતથી કહ્યું; “તમારો ભાઈ તો તમને હમ્મર ગરે પરેજ, પણ ખોદામ તો જાણેજ કેની ?”

“કેટલું અધું લોક એ નાલાયકનાં હુલકાવાથી મને બપઘનો ખુંની માનવું હોશે ?” મેહેલીએ ઘણી ઉદાસીથી કહ્યું; “કંઈ નહીં તો તેના ગુમ થવામાં મહારો કોઈ ને કોઈ રીતે હાથ હોવોજ જોઈએ એમ તો બેશક સેહેંકડો જણ માનતાં હોશે !”

“અચ્ચીતજ નહીં,” મીઠાંએ જોસથી કહ્યું; “એ શું

વરી આજે ઘણે વરસે અમ્યાં જેવી વાત લઈ બેઠા છ? ચાલો, આરી મુકો એ વાત, ને બીજી વાત કરો. એ મહારાં રમતું જમતું અમ્યું તો થોરા દહારા થસે એટલે એ વાતનો ગમ ભુલો બી જશે.”

અને મીઠાં આ છેલ્લું તો મેહેલ્લીને ફક્ત હીમત આપવા ને સધ્યારો મનાવાજ કેહેતી હતી. તે પોતાને મનથી તો ખરે-ખર ઘણી સારી રવેસે જાણતી ને સડમજતી હતી કે તેહેમી જરૂર જુરપંજર પડવાની, અને પોતાની તખ્તનો નાશ કરી નાંખવાની; અને એ ખ્યાલ થતાં તે હેતવંતી માતાને, ખેશક, અતી ઘણી દીલગીરી લાગતી હતી.

અધાં છોકરાંઓ પણ ઘણાં દીલગીર હતાં. તે આખો દહાડો હસ્તાં ખેલતાં સુખી સુખ્યારાં સંપ મેલમાં રહેલાં કુટુંબ-પર જાણે એક તરાંહની અજબ જેવી ઉદાસી અને ચુપકીદી ઓચીંતી ગાલેમ આવેલી જણાતી હતી!

સ્તમ ખાસકરીને ખફા હતો. તેહમીના વડા ભાઈ તરીકે તેનું તેણીની ઉપર અતી ઘણું હેત હતું, અને તેથી તે તેહમીનો રડમસ એહેરો અને તેણીના દીલમાં ધર ધાલીને બેસી ગયલી ઉંડી ઉદાસી જોતાં ગુસ્સાથી અતી ઘણો ઉસ્કેરાતો રહ્યો.

તેના હાથ અધા ચવડસવડ થયા કરતા હતા. તે તો પોતાના કાકાનાં સોહલીને થોકવાજ માંગતો હતો! “એ ખ્લે-ગાડને એ મહારી ગરીબ બેહેનનો સખકરાર એમ લુટી લેવાનો કંઈ હુકમ નહીં ઉતો,” તે બખાલતો હતો. “મહારી ઘણી મરજી થાયછ કે હું ધરડા બજીકાકાને બંગલે સુધી જઈને તે પોરયાને થોકીને હલકો કરી નાંખુ!”

અને વળી સંજોગે તેના એ અંરાદામાં એક દિવસે તેને

તદન નહીં ધારેલી અને અચબુચી મદદ કરી. તે અને સોહલી રૂબરૂ મળી ગયા! સહવારનો તે ઠંડો પ્રહર હતો. અને સોહલી ઘોડેસ્વાર થઈને ફરવા નીકળ્યો હતો. તે જ્યારે ખી એમ નીકળતો ત્યારે નાચગામ તરફ જ હેરયું લેતો! જાણે તેહનેમી વાસ્તેનો તેનો ધોદ પ્યાર તેને હાથ પકડીને તે તરફ હંમેશ દોરી જતો હતો!!

તે ખાસકરીને તે તરફ જવામાં મનઝગ્ય કશીજ ધરાવતો હતો નહીં. ફક્ત તે પ્યારી જે છાપડાં હેઠલ વસ્તી હતી તેને લગતા આહરના રસ્તાપરથી પણ ઘોડો મારીને નીકળી જવામાં તેને કાંઈ અજગ્ય સધ્યારો અને મોજ હાંસલ થતાં હતાં.

હવે તે આગે પણ એજ મુજબ, તે તરફ જતો હતો તેવામાં એક એકાંત જેવા રસ્તાપર તે રૂસી સાથે અનાયસે રૂબરૂ થઈ ગયો. રૂસી એ વખતે પાંઉપ્યાદો હતો.

તે અને એ એકમેકને આગળ કેથે જોયલા હોવાથી બેઉ એકમેકને પીછાંચુતા હતા જેકે વાતચીતનો પ્રસંગ આ આગમ્ય આમળ કદી થયો નહતો.

મળતાં સાથે પેહલી છેડતી રૂસીએજ સોહલી. તે સોહલીને સાંમેથી આવતો જોતાં સાથે તેનો રસ્તો ઘેરીને વચ્ચેવચ્ચે ઉભો રહ્યો.

“વરી એમ કાંહ ચાલ્યો?” તેણે સોહલી આવી પુગ તાંજ હવામાં મુકકી ગુમાવીને તેને પુછ્યું; “માહરી ગરીબ ગાય જેવી બેહેનનું દીવ તોરી નાંખીને હજુર તું લોફરસોફર ધરાયો નથી શું? હેં, બચ્ચા કેહેની? તાહરે માથે તાં મોહત મોહત ભમેછ કે કેમ?”

સોહરાખે તરત ઘોડો રોક્યો, અને તે નીચે ઉતરી પડ્યો.

“એ અમસ્થો કળ્યો કાંએ વેચાતો લેતો હોશે, ખીરા-દર?” તેણે અઝાયમીથી તોપણ ઘણા એખલાસથી કહ્યું; “તું મને ઓળખેછ? આપરે તો ભઈ ભઈઓ કેહેવાઈએ.” અને તેણે ઘણા એખલાસમાં વળી શેકહેન્ડ માટે હાથ પણ લાંબો કર્યો, કે જે રસ્તે એક ઘાટડી અજાત સમેન ઉડારી નાંખ્યો ને દુર કર્યો.

“ધુત! નહીં જોઈએ તાહરો હાથ!” તેણે મોટા તુચ્છ-કારથી કહ્યું; “સગા ને કઝીન થયા તો શું થયું? તું થોરો અમારો દોસ્ત છે?”

“કાંએ નહીં? નહીં કાંએ?” સોહોરાએ તકરાર ઉઠાવી, “એ ભઈ ભઈઓ વચ્ચેનો કળ્યો આપરેખી આપરા વચ્ચે નીભાવી રાખ્યે તેમાં શાણપત શું છે? હું તો ધારૂંછ જે આપરે બધાં કાકા કાકાનાંઓએ સાચાં સંપમેત્રમાં મળી જઈને એ નજીસ વેરભાવ એકદમ નાબુદ કરવો જોઈએ!”

“હું તે ભઈ ભઈની વચ્ચેના કળ્યાની વાત કરતોજ નથી,” રસીએ સોહરાખની એ દીક્ષણત સભ્યતાથી અરધો મનાઈ જતાં તોપણ હજી રીસાયલી અદાથી અને ધુખરાયલે સાહદેજ કહ્યું. “હું તો જુદીજ વાતને વાસ્તે તહારી ગત્તચી ભયરવા માંગુછ. તુંએ મહારી એ ગરીબ ગાય બેહેનની સાથે દગો કરીને તેનું દીક્ષ તોરી નાંખ્યુંછ એ વાત ખરી છે કેની, જુમ્યા!”—અને તાજુબ કે એમ કેહેતાં તે અરધો નરમ પડી ગયલો છતાં ખીજીજ પલે પાછો એટલો જલદી અને એટલો બધો ઉશ્કેરાયો કે પોતાની ધીરજ ખોલી દઈ બંદકે પોતે પોતાને ભુલી જઈ તેણે ભલા શોહરાખને એક લપડાક પણ જોરમાં ખેંચી કાઢી!

સોહોરાય, એ ઉપરથી, ઘણાજ ગુસ્સામાં એકાદ એ કદમ પાછો હડ્યો. તે ગુસ્સાથી તદન લાલ થયો અને રસ્તમની આ ઘણી હીચકારી વર્તણૂકથી જેટલો અજાણ તેટલોજ વળી પરીમાન થયો.

“હું તુને માફ કરું છું અને મારી માગવાનો ટાઇમ આપું છું,” તેણે, એમ જાનાં, ગમ ખાઇ ઘણા દમામથી જરા વારે ગમખવાર અને ધીમે અવાજે કહ્યું. “તાહરી જગે જો કાઇ ખીજો હોતે તો હું તેને તેની એવી શરમભરેલી સરકશી ને હીચકારી હાથચાલાકી વાસ્તે જતો મુકતે નહીં, પણ તું માહરી નેકમદ નેહમીનો ભાઇ છે, એટલે તેને ખતર હું તાહરી એ હીનપસ્તીભરી વર્તણૂકનો અને ત્યાં સુધી કશોજ અવેજ વાલી આપવા ચાહતો નથી.”

“હું માહરી ભુલ જોવસ તો તરત માફ માંગસ,” રસીએ એ સાંભળી કાંઈક જખવાનો થતાં કહ્યું; “તું શું એમ કહેવા માંગે છે કે તું માહરી તેહેમીને હજી ચાહેય ?”

“હમ્મર વખત-અને છેક મરસ ત્યાં સુધી ચાહવસ,” સોહોરાએ શાંતી સાથ જવાબ કર્યો.

રસ્તમ જસતી જખવાનો થયો.

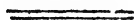
“ત્યારે આય શું વાત છે ?” રસ્તમે તકાળે કરીને પુછ્યું, “આય તાહરાં લગનની ? તું તાહરાં ઘેરમાં તાહરાં માયની કાઇ સગી રહે છે તેની સાથ અદરાયો છે એ વાત ખરી છે કે નહીં ?”

સોહોરાય મોટા સાહદે-મોટા તુચ્છકાર સાથે હસી પડ્યો.

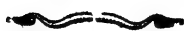
“તદન જુકી વાત,” તેણે મોટા જુસ્સાથી કહ્યું; “તું તેહેમીનેજ જાનને પુછ ની ? તે એ ગલીચ ગુલખાન પોતે

કદી માનવાનીજ નથી. ખરી વાત ફક્ત એજ છે કે માહરા પપાની ઉપરવારો થઈને હું એ માહરી વ્હાલીને પરણીને માહરે ઘેર લઈ જઈ શકતો નથી, કેમકે તેથી જે જાતની કમફર્ટમાં હું એને રહેલી જેવા ચાહું તે કમફર્ટમાં એ ત્યાં રહી શકે નહીં. હવે એ માહરી નરમાસનો લાલ લેઈને મારા પપા તેવણને ગમેછ તેવા મુશ્કયાનો ઉડારતા રહયાછ-આડી ખરેખર તો જે છોકરી સાથે માહરું નામ બોલાયછ તે એક એવી અલણ અને જંગલી કીસમની નાલાયક છે કે માહરી વ્હાલી તેહેમીની ઝુટી ખરાબર બી તે કદી આવી શકે નહીં !”

સ્તમ તદન લજ્યાઈ ગયો. સોહોરાંબ આ જે બધું કહ્યું તે સ્વચ્છના એવા ભારથી કહ્યું, અને તે તેહેમીને વાસ્તેના પોતાના હેતનાં સંબંધમાં એટલા બધા પ્રમાણીક તેમથી બોલતો જણાતો હતો કે એવા એક ખરા લાયક જવાં નને વાસ્તે એમ જુરું માનવા-બલકે તેનો અપજશ પુકારવા અને તેને હાથ ચક્ષવાની પોતાની હેમાકાત ને સરકશી માટે તે જાળમ પસ્તાયો, અને તે પોતે એક શુધ્ધો અહરથ-જવાંન હતો એટલે બીજાજ પલે તેણે ખુલ્લાં દીલથી તરત સોહોરાબની દરેક દરગુજર ચાહી લીધી. આથી થયું એમ કે પરીણામમાં તે બંને કાકા કાકાનાઓ ઘણા હેતવંતા દોસ્તો બનીનેજ છુટા પડ્યા !

પ્રકરણ ૨૧ સુ.

રૂસતમ એ પછી પોતાના ઘર તરફ ચાલી ગયો, કે જ્યારે સોહોગમ પાછો ઘોડેસ્વાર થઈને ધીમે ધીમે ઘોડો ચલાવતો થોડોક આગત્ત ગયો, પણ તેટલામાં તો-ઓ સુભાગ્ય ! તે શું બુએછ ? નેની વ્હાલી તેહેમી પોતેજ સાંમેથી ચાલી આવતી નજરે આવી !

તે એક કુદકે એ જોતાં પોતાનાં અસીલ જનવર પરથી પાછો હેડે ઉતરી આવ્યો, કે જ્યારે તે ચાહતાં વ્હાલાંઓની પરસ્પરની મુત્તાકાતનું સુખ જ્યાન કરીને કેહેવાની બેશક કશીજ જરૂર રહેવાની નથી.

તે, એમ છતાં, તેહમીને જોતાં પેહલી હરોલમાં ઘણો ગભરાઈ ગયો. તેહેમી એટલી બધી શીકડી, એવી કાહેલી, એવી બીમાર દેખાતી હતી કે તે ખરેખર ઘણો બીડીધો, અને જ્યારે તેના સખખ તરીકે તેહેમીએ, આશકાતાં શરમાતાં, તેનાં રતઘ સાથનાં ચરવાતાં કારજની વાત કરી ત્યારે તે વ્હાલો જવાન ઘણે મોટે સાહદે વળી પાછો હસી પડ્યો.

“અને તેં બી તે માન્યું ? હટ લુચ્ચી !” તેણે તે ગોરા ગાલો ઉપર દપકાનાં એક બે આંગણાં મારીને કહ્યું, “બીજને પરણવાની વાત તો બાબુએ રહી, પણ ખરેખરી વાત તો એ છે કે હું તુંને મહારાં મનથી એક ધરી બી અક્ષગ કે ખસ્તી કરી શકતો નથી. તુંને ખ્યાલ બી નથી થવાનો, તેહમી, કે હું તુંને કેમ અને કેટલી બધી ચાહું છું ! તું મહારી આખી દુન્યા છે !!”

ટુંકમાં, તેઓના સેવટ સુધીના સાચ્યા પ્યારનાં ફરીથી આપ લે થયલાં વચનો વિગેરે સઘળું અત્રે સેહેજમાં કલ્પી શકાશે. તેઓ તદ્દન નહીં ધારેલાં અને ખીલકુલ અકસમાતથીજ એકલાં મલી ગયાં હતાં. તેહમી પોતે પણ જ્યારે તે સહવારે ફરવા નીકળી ત્યારે આ મુજબ વહાલા સોહોરાખને નહીં ધારેલી મળી જવાનાં સુભાગ્યનો તેણીને એક દુરનો સ્વપ્નનો પણ થયો હતો નહીં !

તેઓએ રસ્તાની બાજુનાં એક ખેતરમાં પાણીના એક મોટા નળનાં ભુગટાંપર બેસીને ઘણો વખત તક ઘણી તરાંહની વાતો કરી, અને તે દરમ્યાંન સોહોરાખે તેહમીને પાછી ઘણી ઘણી હીંમત અને ધીરજ આપી. તેણે તે મીટ્ટી મહાબુખને સહમજબુયું કે તેઓના જેવા એક કમલાગ્ય કેસમાં આપંદા પરણીને પાર પાડવા ને સુખી થવા માટે સાચ્યાં દીકરી ઓસ્તવારીથી જ્યાદા કાંઈજ જોઈતું હતું નહીં, અને તેઓ જે પોતાનાં વચનોપર ઓસ્તવાર રહેનાર હતાં તો આ મુજબ હીંમત હારવા જેવું હતુંજ શું ? અજી હાલ ગમે એટલો સખ્ત અને કરડો થતો હતો ખરો, પણ એ અકકલમાં બેસતી આવતી વાત હતી કે તેઓની ઓસ્તવારી આગલ અંતે તે માહાત થવાનો, અને મોડેવહેલે થોકરાઈ થેસાઈને ખી તે હમન વાસ્તે પોતાની બાહલી આપવાનો ! અને, એ રીતે, એ ડાસ-મનાં તરેહવાર સઘવારાઓની પરસ્પર આપલે વચ્ચે તે પ્યારાઓ નવેસરથી હીંમત પામી તે સુખી સહવારે છુટાં પડ્યાં.

સોહોરાખ ઘણો વાર સુધી તેહમીને તેનાં ઘર તરફ પાછી ફરતી પ્યારની આંખોએ જોતો, ડીકટો ને સાચવતો ઉભો, અને તે પૈકી મોટું ઘણું થયલું હોવાથી પાછો થોડેવાર થઈને ટુંકે

રસ્તે જવા તે સાંછડમાંનાં ખેતરમાં ઉતરીને ઘોડો દપટાવા ગયો, જેવામાં કાંઈએ બાળુમાંની ઝાડીમાંથી અચ્ચુચ કુદી આવીને તે વહાલા જવાંતની અતી ઘણી અગ્નયત્રી ને ગભરાત વચ્ચે તે ઘોડાની રેકામ પકડી લીધી ! તે કાણ હતો ?

“કાણ છે રે તું ? એકદમ લગામ મુકી દે, નહીં તો હું ચામક મારશ,” સોહોરાએ ધણા ગુસ્સામાં તકાળે કીધો. તે ધણો તાબુન થયો. આ દેખીતો કાંઈ પારસી પોસાગીર હતો, પણ તે હતો કાણ ? તે આવ્યો ક્યાંથી ? તે માંગતો શું હતો ? શું તે બાળુ એમ નવરૂં નીજત જોઈને તેને હુટવાના એરાદાથી એમ ધસી આવ્યો હતો ?

“માહરે તુંને કંઈ જરૂરનું પુછવું ને કેહવું છે, છોકરા,” તે હુચ્છા જેવા પારસીએ મોટા તુમાખથી કહ્યું.

“ત્યારે ખોલી દે જે કેહેવું હોય તે,” સોહોરાએ તાબુ-ખીમાં કહ્યું, “પણ મહારા ઘોડાને મુકી દે; એ ભરકશે તો પછી હાથમાં નહીં રહેશે. મુકી દે—સાંભરેજ કે હું કેહું છ તે ?”

પણ પેલાએ તો સાંભળ્યુંજ નહીં, અને પોતાના હાથમાં પકડી લીધેલી તે લગામ મુકી ખી નહીં, એટલે અંતે ધીરજ ખોલી દઈને સોહોરાએ પોતાના હાથમાંના ચામક વડે એક મજબુત ફટકો તેનાં મોઢાંપર લગાવી કાઢ્યો.

પરીણામમાં, એકાદ પલ ગુસ્સાથી બરાડતો પેલો એક એ કદમ પાછો હટ્યો, અને ખીજવાત વચ્ચે સોહોરાનના હાથને પાછો વલગી પડીને તેના હાથમાંનો ચામક તેણે છીનવી લીધો.

“ધે.તાધાતા બદમાશ !” તેણે બખાલ્યું, “તું પતવાનો છે પેલી રતઘ સાથ, ત્યારે વરી આય કાણ બગલાંને અહીં આય તરફ ફાંસમાં ઉતારેય ?”

“તેનું તાહરે શું છેરે ? તું કાણુ કમીનો અને એ બાપે પુછનાર ?” સોહોરાબે; એવડા ગુસ્સાથી ખરાડ મારી, “આવ રસ્તો છેર એકદમ, ને મને જવા દે.”

• “જવાસે તે કેમ ?” તે પારસી પોસાગીર પાછો તરડાયો; “પેહેલાં ખુત્રાસો કર ને પછી જ” —અને, એમ કેહેતાં, તે પેલા ઘોડાને પાછો વળગી પડ્યો, કે જ્યારે તે અસીત્ર જનવર આ નહીં સમજી શકાય એવી તેના તરફની વર્તણૂકથી અચ્ચાર પડે કદવા ને ઉજ્જવા લાગ્યું—એટલી હદ સુધી કે સોહોરાબ મુશકીલથીજ તે જનવરપર પોતાની બેઠક સમાવી શક્યો.

“તું કાઈ ખરેખરો કમીનો અને દીવાનો છે,” તેણે વધતા ગુસ્સાથી પુકાર્યું. “તું કેહેવા શું માંગેજ ? જે તપાસ, તું ઉભો છે તે બાબુએ પેલો પરત કુવો છે. વાર ભાંગશે તો સીધો કુવામાં જતો રહેશે !”—જરા થોભીને—“તુંને જે કાંઈ કેહેવું હોય તો જ—મહારે બંગલે આવજે, ને હું ત્યાં તાહરે જે કેહેવું હોશે તે ખુશીથી સાંભળશ.”

“બંગલે કાણુ કુતરો આવે ?” પેલાએ વધતી તુંદીથી જવાબ કર્યો; “એક વખત આવીને શું નેહાલ પર્યો જે વરી બીજી વખત ? હું બંગલે આઉં એટલે તુને તાહરાં માણુ-સોની કુમક મળી જાય—એમજ કેની ?”

“મને કાઈની બી મદદ કે કુમક જોઈતીજ નથી,” સોહોરાબે તુચ્છકારથી કહ્યું. “હું તાહરા જેવા લુજાથી માહરો અમાવ કરવાને એકલોજ પુરતો સમર્થ છઉં ! હવે ત્યારે તું ખીસેજ ને મને જવા દેજ કે નહી ?”

“અચ્ચીતજ નહીં,” પેલાએ કહ્યું; “માહરે તો બીબારી

પેલી રતઘ સાથની તાહરી ઠગાઇની સજામાં તાહરાં હારકાં પાસરાં આજે ખોખરાં કરીજ નાંખવાનાં છે !”

“ઓહો, ત્યારે તું કોઇ તે રતઘનો હીમાયતી છે એમ કે ?” સોહોરાએ સેહેજ હસીને કહ્યું; “જા બાપુ, અમથું તાડકું બોહી ના ઉકલાવ ! તું કોણ થાય તેનો ?”

“હું એની સાથે અદરાયલો ઉતો,” પેલાએ ગુસ્સાથી કહ્યું, “ને તેં મહારી એ અદરાયલીને માહરા હાથમાંથી ઝીનવી લીધીછ.”

“ખચ્ચીતજ નહીં; તે તહારી અદરાયલી તુંને દસ હજાર વાર મુંખારક !” સોહોરાએ સધ્યારો આપ્યો.

“જુઠ્ઠો ! એ બધા તહારા ઢોંગ છે,” પેલાએ બખાલ્યું. “તું શું મને કંઈ ઝોરીમાં હીંચ ખાતો બુચો સહમજેછ ? આય કોઇ ભામતી જેવી પોરી સાથે હમણું પકરધ ગીયો ત્યારે હવે એમ ઓરવવા ને અલગો થવાના પેતરા લઇ આવ્યોછ કે ? ડગારા લુચ્છા, તારું માથુંજ ભાંજ નાંખવું જોઇએ !”—અને તેણે સોહોરાખના માથામાં ખરેખર એમ કહેતાં ધ્રુમાવીને એક મુકકી મારી !

સોહોરાખ હવે ગુસ્સાથી ઘેલો થઇ ગયો. તે એકાદ પક્ષ તમ્મર ખાતો કુદીને ઘોડાપરથી તરત નીચે આવ્યો, અને પછી તે પારસી પોસાગીરને ગળચીમાંથી પકડીને વલગી પડ્યો, કે જ્યારે બીજા હાથપર પેલું બીહીધેલું જાનવર તેના સ્વાર વગર ત્યાંથી ચારે પગે નાહસવા પડ્યું !

તે એક જીવસતોસત સમો હતો. તે એક હાથોહાથ લડાઇ હતી. અને જાણે ખુનપરજ ચઢ્યા હતા. કોઇ અકેકથી ખાંડ્યો જન્ય એવું નહીં હતું. વળી કમનસીએ નગદીકમાં

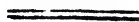
કોઈ તરત વચ્ચે પડે કે દોડી આવીને મદદ કરે એવું પાલુ ન હતું !

તે ખરા ને મોટા જોખમની પલો હતી. વધારેકરીને એટલામાટે કે બાળુમાં જે એક ઉંડો પડત કુવો હતો, અને જેની આસપાસ લોકોને ચેતાવા તે તરફની મ્યુનીસીપાલિટીએ એક હાલહવાલ જેવી કાંમરાંની વાડ ભરી લીધી હતી, તેનું તે બે માંહેલા એકને બી હાલમાં બાન રહ્યું હતું નહીં !

ફક્ત પાંચ મિનીટ આગમચ સોહોરાએ પોતેજ પેલા પારસી પોસાગીરનું એ પડત કુવાપર ધ્યાન ખેંચ્યું હતું, કે જ્યારે હમણાંની ગુસ્સાભરી ઉસ્ફેરણીમાં તે ભાંલુભુલો પોતે પાલુ તે કુવાની હસ્તી તદ્દન ભુલીજ ગયો !

અને પરીણામ શું થયું ? પરીણામ ઘણુંજ ત્રાસ ઉપજાવે એવું ભયંકાર અને દુઃખકારક થયું.

ઝપાઝપી અને હોમતોળ દરમ્યાન સોહરાય એક ધક્કો લાગવાથી જઈને તે કાંમરાંની વાડપર પડ્યો, કે જે તડાક હતી કે તરતજ ભાંગી મઠ, અને બીજી પલે, પેલા ખુંતી પોસાગીરના મસ મોટા ગભરાત અને ધુજરાં વચ્ચે, ગરીબ બીચારો સોહોરાય તે કુવાની કીનારીપર થઈને નીચે ઉંડાં-ભુમાં ગળડી ગયો અને બેમાલુમ થયો !!

મકરણ રર મું.

દોલુ દુધપાંઉ થયરી ગયો. તેની ખુન કરવાની મક્કમ નહીં હતી. તે ખરેખર રતછને આફનારો હતો, અને તેથી સોહલી તેવામાં વચમાં આવી તે બીડુ ઝડી ગયો માટે તેને રસ્તે વાટે મક્કમને જરા થોડા અચરાક કરવાથી પોતાનું વેર પલે એટલોજ લેખલ તેણે છાતીમાં સમાવ્યો હતો; મગર હાથો-હાથની એ લડાઈમાં સોહલી તેનાથી ખાંડયો નહીં જન્યે એવો મામલો જોઈને તે ધારવા કરતાં વેહલો ને વધતો ઉશ્કેરાયો તે વખતે તેને પેલા જાણુમાંના પડત કુવાનું બીલકુલ ધ્યાન રહ્યું નહી. એટલામાટે પરીણામમાં જ્યારે સોહરાખ જઈને તે કુવાની આસપાસની કામરાંની વાડપર પડ્યો, અને તે વાડ ભાગી જતાં બીજીજ પલે તે જવાંન તે ઉંડા કુવામાં ગયરડી ખાઈ ગયો ત્યારે લુચ્છા દોલુ દુધપાંઉને અરપા થયલો મભરાત જેટલો હદ વનાનો ગંભીર તેટલોજ વળી તદન ખરાં દીકનો હતો.

તેણે ધુજતાં લખલખતાં તન બદન વચ્ચે વાડ પરથી ડોકાવીને કુવામાં જોયું, પણ તેને કશું દેખાયું નહીં. તેને મભરાત એટલો બધો હતો કે તેને છતી આંખે અંધાપો આવી ગયો હતો, અને, તે ઉપરાંત, વળી કુવામાં થોડેક છેટે અજવાલું પોંહચીને ઓજપ એટલો બધો આવી જતો હતો કે તેને આગલ કશું દેખાયુંજ નહી. થોડાક પથરા ગળડવાનો અવાજ-એટલુંજ તે સોહલીનાં કુવામાં ગળડી જવા પછી સાંભળી શક્યો હતો, અને પછીથી સ્મશાન જેવી શાંતી અને હરીહાક ચુપકી ફક્ત તેની ચોપાસમાં ફેલાઈ રહી !

“મરી ગીયો ! ચાર મરી ગીયો !” તે મનથી પટપટયો;
“એ મુવો તો બર જાહનમ, પણ હવે મને નાહકમાં ફાંસી
જવું પરશે તેનું કેમ ? પણ ખુદા સાહેદ છે કે મેં કંઈ એને
•જનથી મારવા માંગ્યોતો નહીં !”

પણ એ બધા વિચાર કરવા તે ત્યાં લાંબો વખત થોળ્યો
નહીં. તેણે પોતાને માથેનો જીવસતોસત જોખમ તાબરતોબ
જોયો, અને ત્યારે રખેને પોલીસ આવી તેને ગીરફતાર કરી લે
તે શીકરે તેના પગોને ગોચા પાંખ આપી. એકજ પળ-અને
તે ત્યાંથી તે પછી જીવ લઈને નાહડો ને નજરે આવતો ગુમ
થઈ ગયો.

ખીજ હાથપર બજીના બંગલામાં સોહલીની વાટ જોતાં
તેની માતા તેમજ રતઘી બન્ને ઠાકી ગયાં. તે નાસ્તાને વખતે
હાજર થવો જોઈએ તેને બદલે બપોરે જમવાનો વખત ખી
વહી ગયો, અને ખાનું હદ ઉપરાંત ખોટી થઈ રહ્યું, પણ
તે આવ્યો નહીં. એ શું ? અંતે ઠાકી ઠાકીને બીખઈએ
પોતાના વર બજીને પુછાવ્યું. “સોલી શેઠ હજી જમવા આયા
નથી,” તેણીએ કેહવડાવ્યું; “તમેને કંઈ કાંઠાં ગીયાજ તે
કેહી ગીયાજ ?”

બજીએ, અલબત્ત, જવાબમાં તરત ના કેહવડાવ્યું. તે
ખુદો વળી એ દરમ્યાનમાં એ સાંભળીને જરા પોતે તરખાયો
પણ ખરે. તે નાસ્તાપર નહીં આવ્યો તો નહીં પણ જમવા
ખી કેમ નહી આવ્યો ? શું તેના જીવનથી કંટાળીને તે ઘર
છોડી ગયો હતો ? શું તે કેડે જતો રહ્યો હતો ? ક્યાં જાયે ?

એક કલાક, બે કલાક, ત્રણ કલાક -પણ સોહલી આવ્યો
નહીં એમ મોડો થવાનો તેનો ધારોજ નહી હતો. તે પોતાનાં

માઆપને કહ્યા ને ખખર આપ્યા વગર એમ કદી બી કેહે જતો કે રોકાતોજ નહીં; ત્યારે આજે એ શી ઘાડ વળી ગઇ ?

અંતે ધીરજ ખોલી દઇને તે જ્યાં ભીખઇ અને રતઇ હતાં ત્યાં પોતેજ પુછપરછ કરતો આવ્યો, અને છેલ્લે જ્યારે બધાંની હીંમત ખુરી પડી ત્યારે તેણે જ્યાં જ્યાં સોહલી મળી આવવાનો જોગ હતો ત્યાં માણસો દોડાવ્યાં. તે સહવારે ફક્ત એક કેકોનું કપ લઇને ખુશાલ, ઘોડેસ્વાર, ફરવા ગયો હતો, અને પછી પાછો આવ્યોજ નહીં એ બધાંને બીહીધરાવવાને બસ અને બસ કરતાં પણ જ્યાદા હતું.

સાંજ થવા આવી. સાંજ થવા આવી અને પછીજ સોહલીની સોહોધમા ગયલાં આદમીઓમાંથી એક જણ એક આસામીને લઇ આવ્યો. તે એક રસ્તે રસ્તે ભટકીને હાથ જોનારો ફેરી કરતો ફેર્યો બ્રાહ્મણ પોરયો હતો. નસીબ સંજોગે તેણે તે સહવારે દાદરના એક એકાંત રસ્તા તરફ સોહલીને તેના મેહલલી કાકાના વડા છોકરા રસ્તમ સાથે સમ્મ હોખતોછ કરતો નજરે જોયો હતો. તે ઘણો વખત તક એ તેમના વચ્ચેનો ફેસાદ જોતો ઉભો રહી શક્યા ન હતો, પણ તેણે જે જોયું તે એટલું પુરતું હતું કે તે બેડે જવાંનો ઉસ્કે-રાઈ ગયા હતા અને લડી પડ્યા હતા એટલું લે કસમપુર્વક કેહવાને તૈયાર હતો. એ બન્ને જવાંનોને, તેણે કહ્યું કે, તે સારી રીતે ઓળખતો હતો.

અને ઘરડો બજી એક ઘેઝા વાંદરની કીસમે તે આફ-તની એ બધી હકીકત સાંભળતાં ગુસ્સાથી ધુન્યો.

“તાહરી ખાત્રી છે, બ્રાહ્મના, કે માહરા સોહલી સાથે હોખતોછ કરતો તે જોયો તે એ પતીદ પોરયો રસ્તમજ હતો ?”

“તદન ખાત્રી, શેઠજી,” તે બ્રાહ્મણએ માનથી કહ્યું.

“ને તે તું શા પરથી કેહછ કે તેઓ વચ્ચે કન્યો ખી થયો હતો?” અજીએ વળી એક ભલા ખારીસ્ટરની અદાથી તેને “ક્રૉસ” કર્યો.

“એ ઓલ્યા રસ્તે સોહલી શેઠને એક જોરથી લપડાક આડી તે મેં જોઈ ખરી કે ના?” બ્રાહ્મણે જોસપર ચઢ્યો.

“લપરાક મારી?”

“હા, ખાસ્સી મગલની લપડાક! અને સોહલી શેઠ ગુસ્સાથી ઘોડાપરથી કુદીને નીચે આવ્યો એટલે હું તો માહર પોટયું ટાટ કરીને ત્યાંથી જીવ લઈ નાહો, માઆપ!”

“તું નાહો કાંએ?” ભીખઈએ પુછ્યું.

“હું ખીહણો, બાપજી, કે તે લોકો મને જીએ તો તે લોકને કન્યો કરતાં હું જોવા ઉભો તીને કરી લઈ કરી ખીજવઈને મને એ ઠોકી લાખે!”

“ત્યારે તે ઝેરી સરપના બચ્ચાએ માહરાં બચ્ચાંને માર્યો વટીક-એમજ કેની?” અજીએ ગુસ્સાથી રોરગ ને નસેનસ ધુજતાં કહ્યું; “ઠીક છે—તું કાલે સહવારે અત્રે પાઝો આવીને મને મલજે, બ્રાહ્મણા”—અને એ રીતે તે ખજર આપવાવાલાને રૂબસદ કરી તેણે તુરત પછીથી પુકારીને પોતાનાં બધાં આદમીઓને એકઠાં કર્યાં, ગાડીઓ જોતરાવી, અને ત્યારબાદ તે બધાં લાહુ લશકર સાથે તે નાએગામમાં પોતાના નાધલા ભાઈ મેહેલ્લીને ઘર ચઢાઈ લઈ ગયો!

એ દરમ્યાન રસ્તેથી જતાં તેઓ માંહેલા એકને એ નાએગામની બાજુ પેલા જાંણીતા પડત કુવાનું અજબ જેવું ને અચ્છુચું ધ્યાન થયું, અને તે અજીના કાનપર પડવાથી અજી એવડો ઉસ્કેરાયો.

“ તપાસતા ચાલો—તે બાળુએ તપાસ કરતાજ ચાલો !”
તેણે ખુનખાર કીસમે પોકાર્યું. “ બધી ગારીઓ તે બાળુએ
ઉભી રાખવા કેહો, ને ગારીનાં ફાનસોની બનીઓથી જોવો કે
તે બાળુની જગ્યા કંઈ અણાયલી ખોદાયલી છે ?”

અને, અણબત, તે તરફની એ તેડકીકે ઘણી લયભીત
પુરવારીઓજ રળુ કરી દીધી ! કુવા આગલની વાડ તદ્દન
ભાગી ગયલી હતી, તે બાળુનું મટોકું ઠેકાણે ઠેકાણે અણાઇ
ગયું હતું, ઘોડાનાં પગલાં એમનાં એમ જગેજગ પડી રહેલાં
નજરે આવતાં હતાં, અને ટુંકમાં, તે બાળુનો ખસ્તેખોડા-
રીનો બધો દેખાવ બીજું કશુંજ નહીં પણ ખુન અને ખુન
પોકારતો હતો !!

બજ એ જોતાં જસ્તી ખુનપર ચઢ્યો.

“ હું જૈફ છેઉં, પણ માહરા દીકરાના ખુનીનું ખુન કરવા
ને લોહી પીવા હું પાછો જવાંન થઇ શકશ,” તેણે પોકાર્યું.
“કાઇ જાઓ, દોરો, પોલીસને લઇને તે મુજનાં ઘેરપર આવો.
ને તેટલાં હું ત્યાં જાઉંછ ને તે દોજખી દુકતાને કાઢ
નહસારી નહીં મેલે તેની તપાસ રાખુંછ !”

*

*

*

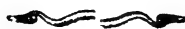
મેહલ્લીને ઘર બધાં તરતનાંજ જમીને પરવારેલાં હતાં.
આજે મેહલ્લીની તખીઅત વધારે સારી હતી, અને બધાં તેથી
ઘણાં ખુશમિજાજ બનેલાં હતાં. સર્વ કાઇ ડ્રૌઇંગરૂમમાંજ
હમણાં એકઠાં થયલાં હતાં. તેહમી પ્યાનાપર બેઠેલી હતી, અને
તેનાં વિજળીના વેગે પ્યાનાપર ઉડતાં ને દોડતાં આંગણાંઓ
જે મધુરું મ્યુઝીક રળુ કરતાં હતાં તે ઘણી ખુશીની મોજ
વચ્ચે તે કુટુંબનાં બધાં નાધલાં મોટાં સાંભળતાં બેઠાં હતાં.

એક જોતાં ખુશ લાગે એવું ખરાં સંપીલાં અને સંતોષી નાહનાં કુટુંબનું તે એક ખરો નમુનો ઉતારવા જોગ ચિત્ર હતું.

એવામાં ખાહાર અચબુચ કાંઈક ઘણો ઘોંઘાટ થયો, અને અધાના મસ મોટા ગભરાત ને અજાયબી વચ્ચે, આદમીઓનાં એક ન્હાનાં જેવાં લશ્કર સમેત, ઘરડો બજી પોતે તેઓ બેઠાં હતાં ત્યાં એક દીવાનાની કીસમે ખુમ ખરાડા પાડતો ધસી આવ્યો !

પ્રકરણ ૨૩ મું.

તે શું ઘેલો થઈ ગયો હતો? તે પોણોસોની હદ ઓલંગી ગયલો ખુદો જીવાંનીનાં જોમમાં ઉતરી ગયો હોય તેમ ખુન પર ચઢેલોજ આવ્યો હતો !

“મારી નાંખું! ટોટો પીસું! લોહી પીઉં!” તે પુકારતો હતો. “કાંહાં છે પેલો ઝેરી નાગ? કાંહાં છે પેલો ખુની દુકતો ફસ્તમ?”

મેહેલ્લીને ત્યાં તો, અલખત, શું કરવું અને શું બોલવું તે પેહેલી થોડીક પલો સુધી કાંઈને સહમજજ પડે નહીં! વરસોનાં વરસો સુધી જે કસાઈ જેવો ભાઈ અલગ થઈને બેઠેલો તે ચાલી ચલાવીને એમ અંધારી રાત્રે-આવી જૈશીની પોતાની તમામ કમતાકાત ને નાતવાની છતાં-નાઅેગામ તક હાલમાં ધસી આવ્યો ત્યારે કાંઈ બી માફું અને ગંભીર માફું થયલું તો હોવાનું જોઈએ ?

“બજ-બજ !” એમ છતાં સધ્યારો આપીને તેને ઠંડો પાડવાની દયાનતથી મેહલ્લી તરત આગળ ધસી ગયો, “આવો, મેસો, ધીરજ રાખો ! એ શું બનાવ બન્યોછ તે તો ખુલાસાથી કેહો ?”—અને વળી તેણે આવકારમાં હેતથી તેને ભેટવા પોતાનો હાથ લાંબો કરીધો.

પણ બજ તે હેતથી લંબાવેલા હાથનો સ્વિકાર કરે બી ખરો કે ? તેણે તો એવડો ઉસ્કેરાધને, સામી પોતાના હાથમાંની ડાંગ ગુમાવીને, એટલા તો જોરથી તે હેતથી લંબાવેલા હાથ-પર મારી કે મેહલ્લી એક દુઃખની સરદ ચીસ સમેત તરત પાછલ હટ્યો, અને મીઠાંના અને છોકરાંઓના તો બજની એ હેવાન્યત જોતાં જાણે પ્રાણ ઢલી ગયા !

“તાહરા દોજખી હાથને હું માહરો હાથ લગાડું ?” બુદા બજએ બરાડ મારી; “પણ તહારો રસ્તમ કાંહાં છે ? રસ્તમ કોણુ મુવેાછ ?”

“હું છેઉં,” રસ્તમે એ સાંભળતાં તરત હીંમતથી આગલ વધતાં કહ્યું; “શું કેહવા માંગોછ ? બીચારા પપાને મારીને ફાવી ગીયાછ તેમ મને બી મારવા માંગોછ કે ? મારોની જોઉં ?”

“ચપ કર, કમીના !” બજએ બખાલ્યું. “તું ખુની છે ! તું ચંદ રોજમાં હવે ફાંસી જવાનો છે. મેં પોલીસને બોલાવેલી છે—પોલીસને હવે આવવા તો દે ? હું બી જોઉંછ કે તું હવે અહીંથી કેમ નાહસેછ !”—અને એક જંગલી હેવાનની મીસાલે તે રસ્તમને વલગી પડ્યો, અને તેણે તે જવાનને તેના કોલરમાંથી પકડ્યો.

રસ્તમ ગભરાઈ ગયો. તેને સમજ નહીં પડ્યું કે તેણે

શું કરવું અને કેમ વરતવું. તે એકજ હાથની આઝાતમાં તે નાતવાન બુઢાને ભોંયપર પછાડતે, પણ આપ જેવા બુઢર્ગ કાકાને પોતાના આપની રૂપમાં તેણે એમ કરવું અસમ્ભવ થઈ પડે કે કેમ તે તેને સમજ પડ્યું નહીં. એમ તો બજીને બદલે જો કાઠ બીજો હતો, અને તે આવો જોરાવર ફટકો ગરીબ બીચારા મેહલીને મારીને ફાવી ગયો તેને બદલે તે કાઠ બીજાએ જો એવો એક હીચકારો ફટકો મારવાની તો શું પણ ઉગામવાની વડીક હીમ્મત કરી હતો તો મેહલીના બહાદુર બેટાઓ એવા તેની આંખમાં ખુનખાર ખડા હતા કે તે બધા ત્યાં ને ત્યાં તેને ચીરીજ નાંખતે ! પણ આ તો એક એવી સંકડામણ હતી કે જેમાં શું કરવું તે કાઠને જાણે સુઝી શક્યું નહીં.

“એ અહીંથી નાહસવાનો નથી,” હવે મેહલીએ પાછો આગલ પડીને એક આંચકા સમેત બજીને દુર કરતાં ને રસ્ત-મને છુટો કરતાં કહ્યું. “તમે કંઈ બી જરમમાં કુટઈ મરોજ. શું થયું છે તે તો કેહો ? મારા દીકરાપર શાનો ચાજ મુકો છે તે તો સમજાવો ?”

“એનેજ પુછતી, કમીના, કે ચાજે સહવારે એ માહરા સોહલીને મલ્યોતો કે નહીં, ને માહરા તે ગરીબ ગાય જેવા દીકરાને એ માહરા લોકર દુકતાએ તમારો વડીક માર્યોતો કે નહીં ?” બજીએ પોકારીને પુછ્યું.

“અલબત્ત એ બધી ખરી વાત છે,” રસીએ પોતાનાં માઆપને આવો એક ચાજ તેના સામે રજુ થયેલો સાંભળીને ગભરાયેલાં જોતાં, તેઓની આતુર આંખોના મુગા સવાલના જવાબમાં, તરત જવાબ કરવાને ઉતાવલ કરી; “પણ તે તો કાઠ ખરેખરો અમીરબચ્ચો છે. તેણે બધું મને ખરેખરું

ખુલાસાથી કહ્યું, અને ત્યારે અમે તો સાંખા ઘણાંજ હેતથી મળી ભેટીને છુટા પેલા છઠ્ઠાએ.”

“જુઠ્ઠો! તદન જુઠ્ઠું!” અજાએ ચીસ પાડી; “તેં તો તેનું ખુન કીધેલું છે!”

“ખુન? માહરા સોહલીનું ખુન?” તેહમી હવે ઉછળીને તેઓની વચ્ચે આવી પડી; “ઓ ખોદા, એ શું કેહો?”

“સારે પેલી તેહમી કરીને કોઈ નજસ દુકતી કહેવાયજ તે તું કે?” એક હરખાયલું કુતરું ધુરકે તેમ ધુરકીને તેના ભણી ભેતાં અજાએ પુકાયું.

“હા, હુંજ,” તેહમાએ હીમ્મતથી વલતો જવાબ કર્યો, “પણ તમે શું કેહવા માંગો? શું સોહલીનું ખુન થયું?”

“હા, ખુન થયું!” અજાએ જુસ્સાથી જવાબ કર્યો. “તે મારા ગાય ગોસ્પંદ જેવા છોકરાનું ખુન થયું. તેને નાએગામની બાબુનાં પેલાં ખેતર આગલના પરત કુવામાં નાંખી દીધેલો છે, પણ તે ખુન કરનાર અને તેને એમ ફેંકી દેનાર આએ મુજા બચ્ચો માહરા બસથી બચીને હવે કાંહાં જવાનો છે?”

તેહમી એ સઘળું સાંભળતાં એક ધીમી ચીસ સાથે ગુમરી ખાધને નીચે પડતી હતી, પણ રસ્તેમે તેને પોતાના હાથમાં ઝીલી લીધી.

“તું કેમ એની સાથે એટલી હેમક ને ઘેલી થાયજ, તેહમી?” તેણે લગાર ગુસ્સાથી કહ્યું. “એ ડોસો તો મેંડ છે. આએ કંઈ ખી ગંબીર ઘોંટાલો થયલો લાગેજ.”

મેહલ્લી પોતાના છોકરાઓ ભણી ફર્યો.

“ચાલો, છોકરાઓ, આપુને તે બાબુએ જલદીથી જઈ

ને તદ્વાસ કરવી જોઈએ,” તેણે ઠરાવથી કહ્યું. “ મને તો કાંઈ સમજળ નથી પરતી.”

સારાંશ, એક લેહનમાં બતીઓ તૈયાર કરવામાં આવી, અને માણસો અને છોકરાઓ સાથે મેહલની એકદમ, ઓવર-ક્રાટ પહેડીને, પોતાના લગલગ ભાગેલા હાથ સાથે કલતર અને જેહમત વચ્ચે ઘરમાંથી બહાર પડ્યો.

રૂસી બી સાથે ગયો, અને અજી બી પાછલ ઘસડ્યો. તેને પણ એજ જોઈતું હતું. સોહલી હજી જીવતો હતો કે ખરેખર મરીજ ગયો હતો તે એ રીતે એક વાર નક્કી કરી લેવા તે જુદો પણ હવે ખંતી અન્યો હતો.

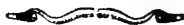
કંઈ પણ ઘોંટાલો થયો હતો એ બાબે તે બધાંની તમામ ખાત્રી થઈ ચુકી હતી. રૂસીએ તેની સાથે થયેલી હોબતોજ અને હાથચાલાકાની બધી વાત ટુંકમાં બ્યાંન કરીને કહી દીધી. તેણે અત્યાર તક ઘરમાં કોઈને સહવારની જીંભેસની વાત કહી નહીં હતી, પણ તે રાત્રે સુવા જવા આગમ્ય તે પોતાનાં માઆપ અને તેહમીની આગલ તે બધી વાત જરૂર કરવાનો હતો.

એટલાભાટે પછીથી સોહલી ઘરે કેમ નહી જઈશકયો તે એ બધાંઓ માટે એક ઉખ્યાણું થઈ પડ્યું. અજીનાં માણસોથી તેહકીક કરતાં મેહલની અને છોકરાઓએ એ તો જાણ્યું ને જોઈ લીધું કે અજીના વહેમ બેવજુદ ન હતા. તે પડત કુવા આગલની ખણાયલી ખોદાયલી જમીન, ઘોડાનાં પગલાં, ભાગેલી વાડ એ બધું સોહલી તે કુવામાં પડેલો હોવાની ઘણી મોટી હદ સુધીની શાહદતો પુરવાર થતી હતી, અને ત્યારે તે

ગરીબ જવાન અંદર હતો કે નહીં તે તદ્વાસ કરી લેવાનું અવ્યવ જરૂરનું હતું. તેઓ, તેથી, ગયા.

પણ તેઓ જવાને વાસ્તે બાહર નિકળ્યા તે દરમ્યાનમાં મેહલ્લીએ પાછું ફરીને જોનાં અન્નએબી વચ્ચે તેહમીને તેમની પુકે ઘસડાતી આવતી જોઈ. તેણે, એ ઉપરથી. ઘણો ગુસ્સો કીધો, અને તે છોકરીને ઘણી સખખત ધમકાવીને ઘરમાં પાછી જવા હુકમ કર્યો. તેહમીએ તે, એમ જતાં, માન્યું નહીં. આંસુભરી આંખો સાથે હાથ જોડીને તેણીએ પોતાના આપ કને રગ્ન માંગી લીધી “હું ઘેરમાં શીકર અને અધીરાઈથી તમે આવશે તેટલાં મરી જવસ, પપાજી,” તેણીએ માંગી લીધું; “જો-મને આવવા દેઓ? હું તમારી સાથે હોવસ તોજ મારી હીમ્મત ટકસે તે રેહસે.”-અને ત્યારે છોકરાઓએ બી બોહસ કરવાથી મેહલ્લીએ અંતે તેને માથે શાલ વીંટાલાવી લઈને પોતાની સાથે આવવા દીધી.

એ પછીથી તે બધું સહાજન મહાજન તે પડત કુવા તરફ ચાલ્યું. તે આદમીઓનું એક નાધલું જેવું લશ્કરજી અન્યું હતું! મેહલ્લીનાં અને બજનાં માણસો પુરતી સંખ્યામાં તેમની સાથે હતાં. તેઓએ વળી સાથે પુરતી ટપ્પર જેવી મોટી બલતી મસાલો ને બતીઓ લીધી હતી, અને એ મુજબ બધાં દઘાયલાં, બીહધેલાં, શીકરમંદ, આતુર, ઉતાવલે ચાલતાં તે પડત કુવા નજદીક આવી લાગ્યાં.

પ્રકરણ ૨૪ મું.

૩૩૩

- તેઓ કશુંજ સાથે લેવાને ભુલ્યાં ન હતાં મુંબઈને લગતી બધી શેહેરી શીશ્યારીઓ અને ઐયાસીપણાંથી અલગ, પરાંઓ અને ગરગામડે વસવાત કરવાવાલાં મેહેલ્લીનાં કુટુંબની કીસમનાં આસામીઓ એવી વખતે વધારે સાવધ અને સાહુ-એત પુરવાર થાય છે, જેથી તે પડત કુવાની બોરદુમાં જ્યારે તે બધું લાહુલશકર તે સાહુલેસ જવાનની શોધમાં પોહોંચી ગયું ત્યારે ઘરડા બજાએ, પોતાના આટલા બધા ફફડાત છતાં, અરધી અખયખી અને અરધી ખુશાલી વચ્ચે જોયું કે કુવામાં આદમીઓને ઉતારી તેલકીક કરવા થકી મેહેલ્લીના કેળવાયલા દીકરાઓ પુત્રનાં લાંબા દોરડાં વટીક સાથે લેવાને ભુલ્યા ન હતા.

મેહેલ્લીએજ આગેવાની લીધી. તેણે તુરત ઘટીટ હુકમો આપવા માંડ્યા, અને બધું તે હુકમો મુજબ તે પછીથી તાબ-રતોબ થતું આવ્યું.

“કુવામાં કેણુને ઉતરવું?” તેણે એ દરમ્યાન પુકાર્યું; “હું કમ્મરે દોરડું બંધાવીને ત્રણી સંભાળથી ઉતરાવસ. અબદુલ, તુને હીમ્મત થશે?”

“અબદુલનું કામ નથી, પપાજી,” ફસીએ ઝટ હીમ્મતથી કુદીને આગળ પડતાં ને આગળ થતાં કહ્યું; “એ માહરું કામ ને માહરી ફરજ છે, અને મને કુવામાં ઉતરવાની જરા ખી ખીલીક નથી. માહરી કમ્મરે દોરડું બાંધી, અને મનેજ નીચે ઉતરવા દેઓ હું પછી દોરડું હીલવીને નીચેથી

મસારત આપું કે તરત મને પાછો ઉપર ખેંચી લેજો. ફક્ત માહરી સાથે મને અંદરનાં અંધારામાં મદદ થવા પુરતો ઉબસ મલે એવી તેજ બતીનાં એક બે ફાનસ નીચે ઉતારવાની ગોઠવણ થતી જોઈએ.”

બજા એ સાંભળીને એક દીવાનાના તોરથી-સાંભળતાં ખરેખર કાનને કમકમાત ઉપજે તેવી ક્રીસમે-હસી પડ્યો.

“હા, એમજ ! એમજ !” તેણે એવી રીતે હસીને આગળ પડતાં કહ્યું; ‘એ ખુનીની કમરે નહીં પણ એનાં ગરાંમાં ફાંસો નાખો, ને એને કુવામાં અરધોક ઉતારીને દોરકું હાથમાંથી મુકી દેજો. એને ખી તેજ મોહતે મારવાથી આપુને બધાંને વધારે મજા ને સખકરાર આવશે.”

મેહેલીએ તેને મોટા તીરસ્કાર સાથે હસેલો મારીને પોતાની આગળથી દુર કીધો.

“મને એ તાહરો વિચાર ગમતો નથી, ફરી,” તેણે તે પછી પોતાના બેટા ભણી ફરીને કાંઈક ગુસ્સાથી કહ્યું. “એ આપણું કોઈનું કામજ નથી. જેનાં કામ તેજ કરે. ફક્ત અમ-દુલને કે અમદુને-અથવા ગમે તો એ બેઉને એકકી વારે નીચે ઉતારવા વાસ્તે દોરણં બાંધીને તૈયાર કરો.”

“પપાજી,” એવામાં નરમ નરમાસભયા ખંરી વિનંતી અને કાકલુદીના એક મીઠા અવાજે પછવાડેથી કહ્યું-અને બધાંએ ચમકીને તે વાંસલી જેવા મધુરા સરોદથી બોલનાર તરફ જોયું તો તે સુંદર તેહેમી પોતે હતી !

“પપાજી,” તેણીએ માંગી લઇને કહ્યું, “જો-માહરી એટલી કાકલુદી કબુલ કરો, ને અમદુલ ને અમદુને રહેવા

દધને તે લોકને બદલે અમે એક ભાઈ બેઠેનનેજ સાથે નીચે ઉતરવા દેઓ ? અમે એ સાથે નીચે ઉતરશું તો કોઈ ખીખનું કામ પરવાનું નથી. ઓ, કેવો માહરો જીવ અધીરાધથી બધો નીકરી નીકરી જાયજી ! કેવાં માહરાં હારેહાર ધુજીને મને ઠંડીનાં લખલખાં ભરાયજી !”—અને ખરેખર તે છોકરી તનબદનમાં હલેખરે હલેખરાં ઉડી જાય તે કીસમે ધ્રુજતી ઉભેલી નજરે આવતી હતી !

તે બાપે, એમ જતાં, તેનું એ બેહુંદું બોલવું સાંભળી તરત એક સખત તરારો મેલ્યો, અને તેહમી ત્યારે થથરી ગયતી તેજ પહે ગુપચુપ પાછલ હડી ગઈ.

“ ચાલો—બોલો, કોણ નીચે ઉતરેજી ?” તે પછી મેહે-લ્લીએ પાછો પુકાર કર્યો.

“ આએ !” બજીએ જવાબમાં કહ્યું, અને એક આંખના પલકારામાં—ઉંઘાડી આંખ બંધ કરી શકાય તેટલાજ વખતમાં—તેણે કુવાની કોરપર બેઠેહસ્ત કમ્મરે હાથ દધને ઉભેલા રસ્તમને આગળ ધસી આવીને એકદમ એક દયાહીણ ધક્કો માર્યો—એવો કે પાસે ઉભેલા તેના ભાઈ નોશીરે જો અતીઘણી અજબ જેવી સમયસુચકતા રાખી તેને તેજ ધડીએ પકડી નહીં લીધો હોતે તો રસતમના દિવસો તે ને તે ધડીએ ગણા-છજ ચુક્યા હોત !! પણ માલેક રાખનાર ને અચાવનાર હોય તો મારનાર જખ મારે છે. તે જવાંન ખરેખર એક મોજે-જાંથીજ બચી શક્યો, અને તે દીવાના ડોસાનો એ ખુન્ટી કર્દ જોતાં મેહેલ્લી તમામ હબતી અને થથરી ગયો.

“ એ દીવાનાને પકડો—બાંધો—કેદ કરો !” તેણે ગગડત કર્યો,—અને ખીજજ પહે તેનાં માણસો તે ખુન્ટપર ચડડેલા

ધરડા વાંદરપર તુટી પડ્યા, અને તેના હાથપગ આંધીને, તેના અનેક યુમતરાડા ને અફડાતફડી છતાં, તેને એક ઝાડની ઓર-દુમાં કેદ કરી મેલ્યો, કે જ્યારે તાળુઅ કે તેના પોતાના માણસો પણ મેહેલ્લીના માણસોની સામે થવા જેવી કશીજ તેની દસ્તગીરી કરી શક્યા નહી.

સૌ તેનો એ સરખસર ખુનખાર એરાદો જોતાં થથરી ગયાં, અને તેનાપર એકદમ હદવાનાના ખફા થઈ ગયાં હતાં, જેથી ધીરજથી કામ લેવાને સર્વને સુઝ પડી શકે એટલા વાસ્તે એ “ કળ્યાનાં કાલખુદ ” ને રસ્તામાંથી દુર કરવા જવો મેહેલ્લીએ તેનો રસ્તો કરી નાંખ્યો તે સર્વ કાઢને એક અવાજે ઘણું ગમ્યું.

અને તે પછીથી આદમીઓને કુવામાં ઉતારવાની ખંદો-અસ્તીઓ કરવાનું પાછું હાથ ધરવામાં આવ્યું, કે જ્યારે થોડીક વધતી ઓછી તકરાર પછી અમદુ અને અબદુલને સાથેજ નીચે ઉતારવાનું એકમતે નક્કી કરવામાં આવ્યું તેઓએ, એ ઉપરથી, તે બંને મુસલમાન નોકરોની કમ્મર આસપાસ મજબુત દોરડાં આંધી લીધાં, અને તે પછી બીજી પણ ત્રગોલગ સાથેજ નીચે ઉતારીને તે હોંમતવાન મેહેમોદનોને ઘણીજ સંભાળ વચ્ચે નીચે ઉતારવામાં આવ્યા.

નીચે—નીચે—નીચે ! તેમને ઉતારનારાઓ બી બધા તેવાજ ખડતલ અને ખરા જંગી જવાનો હતા. કશી બી પાળ વીનાતી તે પડત કુવાની કીનારીપર ઉભા રહીને તે જીવતો ઓજ દરેક સંભાળ વચ્ચે નીચે ઉતારવાનું કામ પણ કાંઈ રીતે કાંઈ સેહેલ ન હતું. તે ઉતારનારાઓ પોતે અંદર ઉઠવાઈ પડવાનો જોખમ પણ નેટલોજ જીવસતોસત અને ગંભીર હતો,

મગર એ દીકરાવરીનાં કામ માટે તે ઉપરના આદમીઓ પણ તેટલાજ સાબુતકદમ અને દીસેર હતા. તેઓએ જાણે પોતાનાં કદમો એક ખડક જેવીજ ઓસ્તવારી સાથે જમીનમાં ગારી દીધાં, અને ત્યારંકેડે એવી તો તરકીજથી તેઓ અમદુ અને અમદુલને નીચે ઉતારતા હતા કે આસપાસનાંઓ તે તમાસો જોતાં દંગ થઈને પોતપોતાની અકકલથી જાણે હેરત રહ્યાં.

નીચે—નીચે—નીચે ! પણ તેઓને અરધા કે પોણા નીચે ઉતરવામાં આવ્યા પછી તેઓએ બંનેએ અંદરથી “સખર ! સખર !”ની એકદમ ઘુમો પાડી.

તે ઉતારવાવાલાઓ એકદમ થોળી ગયા.

અને એ વખતનો મનોહર તેહેમીનો ગભરાત અને તેણીની પોતાની હદવનાની આતુરતા ને અધીરાઈ કદા કલમથી જ્યાંન કરી શકાશે ? અધીરાઈ તો ત્યાં ભેગા મજેલાં એકેકેએકને હદવનાની હતી, પણ તે મધુરી માહબુબની અધીરાઈ હદપાર બેહદ હતી. તે પોતાનાં તન બદનનાં ધુજતા અવયવો સાથે છેક કુવાની કીનારીપર ટીંગાઈને અંદર ડોકાવતી ઉભેલી હતી, ને દરેક પળે અંદર કુદી પડવાની પોતાની દીવાની ઉલટ તે માહબુબ ખચ્ચીતકરીને ઘણી મુશકેલીથીજ દીકરામાં સમાવી શકતી હતી !.

પ્રકરણ ૨૫ મું.

“સખર ! સખર !” તે પડત કુવાનાં ધમધોર બંધારપણાં અને ખીલામણાંપણાંનાં ઉંડાણમાંથી અચબુચ અવાજો સંભળાયા, અને તે ઉતારવાવાલા બધા થોળી ગયા.

“કાંય, શુ છે ?” મેહેલીએ પુકારીને પુછ્યું.

“અહીં ઉપરજ પરેલો છે,” અંદરથી જવાબ આવ્યો.

“પણ જીવેછ કે ?” બધાંએ જાણે એકેકે અવાજે જીવ જીકાતી નાખીને પુછ્યું.

“જરા થેરો, જોઈએછ,” અંદરથી પાછો જવાબ મળ્યો.

ઓ, તે શંકાશીલ પડેલો ! તેહેમીને માટે તો તે દરેક પક્ષ અકેક જમાનોજ હતો !

“અમુને તો કંઈ સમજ પરતું નથી,” કુવાની અંદરથી જરા વારે પાછું કહેવામાં આવ્યું. “ખોદા જાણે તદન ખેહોશ છે કે મરી ગયોછ ! અમોએ એને ઘણી સંભાળથી હાથમાં ઉંચકેલો છે; હવે તેટલીજ સંભાળથી અને ઘણા આસ્તે આસ્તે અમોને પાછા ઉપર ખેંચી લેઓ.”

મેહેલીએ એ દરમ્યાન મારતી ગાડીએ નજદીકમાંથી કાઢ બી ડાકટરને તરતજ બોલાવી લાવવા એક આદમીને દોડાવ્યો, કે જ્યારે તે અરસામાં, બીજા હાથપર, પેલા અંદર ઉતરેલાઓને તેમના હાથ માંહેલા તે બેડીંમતી બોજ સાથે ઘણાજ ધીમે ધીમે અને યત્ની શકે તો બેવડી સંભાળ વચ્ચે પાછા ઉપર ખેંચી લીધામાં આવ્યા, અને તેઓ બધા ઉપર આવી શક્યા ત્યાં સુધી તે કુવાની પાલ સમક્ષ ભેગાં થયલાંઓએ ગોયા દમ લેવાનું પણ મોકુફ કર્યું હતું !

સોહલીને હવે ઉપર લાવવામાં આવ્યો, અને તે ચોગાનમાં પોદાડવામાં આવ્યો, કે જ્યારે તેની આગળ ફૂસડાઈ પડીને તેની જાતીપર હાથ મેલી તે જીવતો હતો કે નહી તે આખે પોતાની સાથી પહેલી સુખકારક અને મુત્યારક ખાત્રી કરનાર તેહેમીજ હતી !

તે જાતી ધીમી ધડકતી હતી. ધીમી-ચણીજ ધીમી ! તે નજદીક આર કલાક તુલક તે પડત કુવામાં બેઠોસ પડી રહ્યો હતો, અને ખરેખર તો ધીમે ધીમે તે વાહલા જવાનનો દમ આખરજ થતો આવતો હતો !

અમદુ ને અમદુલનાં કહેવા મુજબ તે કુવાનું ઉંડાણ સીધી લીટીમાં ઉતરતું ન હતું. જગેજગ ટેકડાઓની કીસમે બહાર નીકળી આવેલી થોડીક ખડખડી જગ્યાઓ હતી, કે જે વરસોથી પડત પડેલી પથ્થર અને ઘાસથી ભરાઈ ગઈ હતી. એટલા માટે પાક ખોદાએ પોતાની પાંખમાં છત્રી લીધી હોય તેમ અરધેક રસ્તે અંદર ગયેલા પછી સોલસી એવા એક ટેકડા ઉપર સુભાગ્યે ઝીલાઈ રહ્યો હતો ! જે તે છેક નીચાં-ણમાંનાં ઉંડાણમાં પડે તો એક બી સંદેહ વગર નીચેના પથ્થરોપર અફલાઈ જવાથી તેનું તત્કાળીક મરણ નીપજતે; પણ જેને દાદાર રાખે તેને કાણ ચાખે ?

ડાકટર બીલકુલ સંવેદના આવ્યો. તે નાપગામ તરફનો એક જાણીતો શ્રીરંગી ડાકટર હતો. તેણે સંભાળથી સોલસીને બધો તપાસ્યો તેહેમી તેનું માથું એ વેળાએ પોતાના ખાળામાં લઇને બેઠેલી હતી.

પોલીસ પણ એટલામાં આવી ચુકી હતી, અને ઘટતી પુછપરછ તેહકીક અને મદદ કરતી હતી પોલીસ અંગ્રયુક્તસ પણ મંગાવી લેવામાં આવી હતી.

ડાકટરે મન આપ્યું કે સોલસી ખરેખરા જોખમમાં હતો. તે હજી જીવતો હતો ખરો, પણ એકાદ બે કલાકમાં આખર થાય તેવીજ હાલતમાં તે બીચારો મરતો જીવતો હતો

તે તેનાં તનઅદનમાં ઠેકાણે ઠેકાણે છુંડાઈ છરાઈ ગયો હતો; અને ઠેકાણે ઠેકાણેથી ધીમું લોહી ઝરફ્યા કરતું હતું.

તેને તેના આપીકા અંગલામાં ખસેડવાનું તો કેવળ અશક્ત હતું. તેને મેહેલ્લીએ, તેથી, તેનાં પોતાનેજ ત્યાં લઈ જવાની એકદમ દરખાસ્ત રજુ કરી, મગર બજી તે કેમ ખમે ? તે તો હમન થમન સાંભો થયો; પણ તેની અકવાતપર ધ્યાન આપવા જેટલી ધીરજ અને ધુરસદજ કાણુને હતી ?

ઘણીજ સંભાળ અને તજુમલથી તે પછી સોહરાબને પોલીસ એમ્બ્યુલન્સની ગાડીમાં ઓઢાડી પોઢાડીને મેહેલ્લીને અંગલે લઈ જવામાં આવ્યો, અને ત્યાં જઈ લાગવા પછી તરતજ મેહેલ્લીએ તો રાતોરાત મોટા ડાકટરોની દરેક દોડ પોંહેંચાડી. તેણે મોંઘી અને મોટી શીઓ ખરચીને એક નહી પણ બે ત્રણ ત્રણ મોટા મોટા ડાકટરો તેડાવી લીધા. તે હેતવંતા કાકાએ તે જવાંનની બીમારી પછવાડે દુલ્લાં દીલથી જર કે જેહમત ખરચવામાં કશીજ કચાસ થવા દીધી નહી. તે અત્યાર તક પોતાના એ ભત્રીજાના સમાગમમાં મુતલગ અને કશોજ આવ્યો ન હતો, પણ તેહેમીનાં તેને માટેનાં હદપાર હેત અને રસતમે તેને લગતી અધી વાત કહીને તેના સદયુણોની કરેલી સ્તુતી અને આપેલી પુરતી પીછાંણુને લીધે તેનાં મનમાં તે વાહલા જવાંન માટે ઘાણું હેત અને માન ખરપા થયાં હતાં.

થેલો બજી તે રાત્રે છેક મોડેથી પોતાના મુકાંમપર પાછો ફર્યો, અને વલતી સહવારને પ્રહર, વળી, ભીખઈ અને રતઈ સાથે મેહેલ્લીને ઘર ઘસડાતો તણાતો પાછો આવ્યો. જે ઘરનું નામ તેને જજાંનપર લેવું ન હતું, જે “પતીદ મકાનમાં”

- પોતાનું કદમ તેને એક પલ ખી ઠરાવવું ન હતું—જે ઘરનાં આખો દાના તેને મન હરાંમ અને ઝેર હતું ત્યાં રેહવા અને થોપવાની તેનાં ગલાંમાં આ કીસમની તેને મનસે સરજતે
- એક ફરજ્યાત આફતની ઝુસરી ઓલવી દીધી હતી! એકાદ બે પખવાડ્યાં તક સોહલીને ત્યાંથી હવે ખસેડી શકાય એમ સંભવતું ન હતું!

ભીખઈનો પણુ જીવ નીકળી ગયો હતો, આખર કરે પણુ તે તેની જણેતા હતી. બજને આવતાં વાર લાગી તેટલાંમાં તો તેણે વધતી આવતા અધીરાઈ વચ્ચે મેહેલ્લીનાં મકાનપર રાતોરાત ચાર માણસ દોડાવ્યાં હતાં, અને બજ છેક મોડી રાત્રે ઘેર પાછો ફર્યા પછી જ્યારે તેને જે 'અન્યું' હતું તેની ખાતમી મલી ને સહમજણ પડી ત્યારે ઇનસાફતે ખાતર કેહેવું ઘટે કે તે તો રાતોરાતજ મેહેલ્લીને ઘરે જવા બજદ અને તૈયાર પણુ થઈ હતી, પણુ ઘરડા બજએ માન્યું નહીં અને રજા આપી નહીં.

પેલા હાથપર મેહેલ્લીવાલાંઓએ પોતાના કાકાવાલાંઓની મન મુકીને દરેક આગતાસ્વાગતા કરી. આવા કરમઅલાગ્યા સંજોગોમાં ફક્ત એકલા એક તે કસાઈ સરખા ભાઈ બજ સિવાયે બુધાં કળ્યાનું મોંહ કાઝુ કરીને અરસપરસ દોસ્તીમાં મનાઈ અને મલી ગયાં હતાં.

બજ નહીં. બજ ખીલકુલ નહીં!

- સહવાર સુધીમાં ખુદાની બક્ષેશથી સોહલી હોસમાં આવ્યો, અને ગઈગુજરીની તમામ યાદ થતાં અને હાલમાં પોતે ક્યાં હતો તેની સહમજણ આવતાં તે પોતાની આવી ભયભીત ખીમારી છતાં એક વાર ઘણા મીઠા થી શીકકું હત્યો.

ડાક્ટરો વટીક તેહેમીની રંજ, ખંત અને જેહેમતથી તાબુથ થયા. તે ખીમારની પછવાડે પોતે પણ સખત ખીમાર થઈ જવા જેવી હદ સુધીની પોતેજ ખંતીલી માવજત કરવાની તે બોહોંસીલી છોકરી હક લઈ બેઠી. એકી વારે જમે નર્સ વારાફરતી સોહલીની ખીદમતમાં મોજુદ હતી, પણ એક પાસખાન શીરેસ્તાની અદાથી તે છોકરીએ તે ખીમારની સંભાળ લીધો અને લેવડાવી ! ખરેખર તો સોહરાબને લખને ચાલતો થવા આવેલો અજલનો શીરેસ્તો એ પાસખાનીના મોહબતમય શીરેસ્તાથી માહત થયેલોજ ત્યાંથી નાઉમેદ પાછો ફરેલો હોવો જોઈએ !

જ્યારે બજી ખીજી સહવારે પોતાના ખીમાર બેટાનાં બીજાણાંને પડખે આવ્યો ત્યારે તે જવાંન ઘણો નાતવાન છતાં પુરતી સુધ્ધીમાં હતો, અને પાસાંમાં બેઠેલી તેહેમીનો કામળ કર તેણે મજબુત પોતાના હાથની આથમાં પકડ્યો હતો.

“કાંય, કેમ છે ?” બજીએ આવીને આવનાં સાથે તેની આગલ જઈ અરધું ગુસ્સાથી અને રીસાયલી અદાથીજ પુછ્યું.

“ઝેટર છેડું, પપા,” સોહલીએ નરમાસથી જવાબ કર્યો; “પણ માહરી પાસે બેસોતી ? મને જરા કેહોની કે હવે બી આય તેહેમીને માહરી બનાવા તમે રમ આપશે કે નહી ?”

“કદી બી નહી—કાઈ કાલે બી નહી,” બજીએ અસલ જેટલાજ ગુસ્સાથી જવાબ કર્યો. “એવાં ખુની અને કમીનાં—આને હું માહરાં વહેવાઈ કરું ? તું જો તો ખરો—હું એક બે દહારામાં પેલા ખુની દુકતા રસ્તમને પકરાવીને જેલમાં ધકેલાવી દેવાનીજ ગોઠવણ કરુંછ.”

સોહલી હસ્યો.

“શાંતે વાસ્તે ?” તેણે પુછ્યું; “એ લોકોએ અધાંએ મને
થવાર્યો ને અચાર્યો તેની સમ્મમાં કે.”

• “પણ હેમક ગધેરા, તુંને ધકેલો મારીને કુવામાં ફેંકા
દેનાર તો એજ ચકાલ કેની ?”

“અચ્ચીતજ નહીં, પપાજી; તમારી તદ્દત બુદ્ધ છે,”
સોહલીએ નમ્રતાથી સમજાવ્યું.

“ત્યારે કોણ ?”

“તે તો કોઈ લુચ્છા જેવા દેખાવતો પારસી પોશાગીર
હતો,” સોહરાએ ખુલાસો કર્યો.

“પારસી પોશાગીર મુવો ! તે કોણ ?” ભીખઈએ ઘણી
અમનયત્નીમાં પુછ્યું. ભીખઈ અને રતઘ પણ, અલખત, એ
હોમનોજ દરમ્યાંન ત્યાંજ - સોહલીનાં બીજાણાં આગળ-
બેઠેલાં હતાં.

“હું નહીં જાણતો, મમા,” સોહલીએ કહ્યું; “કોઈ
ગામરેતો જેવો હતો, ને આપ આપરી રતન સાથે માહરાં
અદરાવાની બુડી બુડી બુમથી માહરીપર કંઈ ઘણો ઉસ્કે-
રાયલો ઉતો.”

રતઘ હૃદયનાની શીકડી પડી. તે માતાએ ગભરાઈને
તેણીની ભણી જોયું, અને ત્યારે તે છોકરીનું પાણીઉતાર થવું
અને અકરવકર ખ્યાંન કરીને સહમજવા કરતાં વધારે સહેલથી
વાહલાં વાંચનારાંઓ પોતેજ ખેશક સહમજી લઈ શકશે.

પ્રકરણ ૨૬ મું.

તેણીને (રતનને) તો આ જાતની ખસ્તેપ્રહારીનો ખ્યાલ અથવા સ્વપ્નનો એ ન હતો. દોલુ દુધપાંકે છેલ્લો તેણીની સાથે કન્યો કરીને ગયો ત્યારે તે એટલી હદ સુધી હેમક થશે, અને તેણે તેને ધમકી આપી રાખી હતી તે મુજબ તે ચાલ્યો ચાલ્યો સોહરાયનો જવાંન જાંન વટીક લેના તૈયાર થઈ જશે એવા ભયભીત મામલાની તેણીએ કશીજ વકકી રાખી ન હતી. એટલામાટે જ્યારે સોહરાયે માંદગીનાં પોતાનાં ખીજાણાંપરથી તેના બાપના સવાલના જવાબમાં પોતાનાં માબાપને સઘળો ખરો ખુલાસો કહી સંભળાવ્યો, અને રતન સાથે પોતે અદરાયલો હોવાની અફવાને લીધેજ તે કોઈ લુચ્છો પોસાગીર તેની સાંમે એટલો ઉસ્કેરાયો હતો એમ જ્યારે તેણે કહ્યું, ત્યારે તે પોરી અતી ઘણી હબતી ગઈ અને જખવાતી પડી તેમાં અન્યથા એકે ન હતી.

મગર લુચ્છી બીખાઈએ તેજ બુધ્ધિથી તરત જોઈ લીધું કે આ બધું કાંટાનું કટેસર થતું હતું, કેમકે રતન એવા હીન્નાછીન્નાઓ સાથે મલતી ભેટતી હતી એ કીસમનું પોગળ જો ઉંઘાકું પડે તો ઘરડા બજ આગળ તેને લજવાઈને મરવું પડે; એટલે તે ગણત્રીયાજ અબળાએ અજબ જેવી સમય-સુચકતા અને સીક્રતથી તરત વાત ઉલટાવીને ફેરવી નખાવી.

“ ચાલ, ચપી જા, માહરો બાપ કરે,” તેણીએ તે ખીમાંર જવાંનનું માથું પસવારીને કહ્યું. “એ બધી વાત પછી થઈ રહેશે. તેકાણુ મુવો બે માથાંનો એવો દેવેનામ દેવ નીકરી આવોછ

તે વાતની તાહરા આપ બધી તલ્લાસ કરયા કરશે હાલ તુરત તો તું તો તાહરે પાછો મીટ કરીને પોહોરી જા. તુંને જરા બી વાત કરાવા કે ઉશ્કેરાવા દેવાની, તાહરા કાકા કેહેતાતા કે, ડાક્ટરોએ સખખત મના કીધેલી છે.”

અને અજી પણ ચુપ રહ્યો. તેને તો સોહલીનું કહેલું કાંઈ સહમજજ પડી શક્યું નહીં, પોસાગીર કોણ ને વાત શી ? તે ઘરડા વાંદરને તો ફક્ત સહમજમાં સહમજ એટલુંજ પડી શક્યું કે સોહલીના જવાંન જનપર ટાંપનાર—તે હરખ-બેર ગણત્રી અને ઉમદ કરતો રહ્યો હતો તેમ-ફતમ હતોજ નહી; અને એ બાતમી મક્કતાં ને ઘરડા વાંદરનાં મુવેલાં માઆપ જાણે નવેસરથી અને પાછાં ફરીથી મરી ગયાં !! તે ખરેખર નાઉમેદીથી એટલો અધો ડગાયો અને જખમાયો કે રતધને લગતો તે પોસાગીર કોણ તે પણ સોહલીને પુછી લેવાનું તેને મુતલગ લાણ થયું નહીં, અને ત્યારે ભીખાઇએ તેની એ બેખબરીનો લાભ લઇને તે વાત તુન્ત વેળા તો ઉપર મુજબ ઘણી સીફતથી ઉડાવીજ દીધી

તેહેમીને પણ તે ગમ્યું. સોહરાબને એટલી બધી વાત કરાવામાં આવતી હતી તેથી તે ઘણી મનથી વીહીલી વીહીલી પડતી હતી, અને તેથી આ તક મક્કી જતાં તેણીએ અજીને અજીદ થઇને બદકે હસ્તાં હસ્તાં પોતાના ન્હાના ન્હાના હાથોએ તેનું મોઢું દાબી દઇને ફરજ્યાન ચુપ કીધો.

મગર. એમ છતાં, અજી મુતલગ મનાયો નહીં. તે પોતાને ઘરં બેવડા હરાવથી પાછો ફર્યો કે જાન જાય તો બલાસર, પણ તેણે સોહલી ને તેહેમીનાં લગનને વાસ્તે પોતાની આહલી કદી આપવીજ નહીં ! તે કસાઇ જેવો કરપીણ ભાઇ મેહેલ્લીનો

સદાનો શત્રુ હતો અને તેને હંમેશાનો ધીક્કારનાર હતો, પણ
 યની શકે તો ગદ્ય રાતના એ યનાવ પછી હવે તે ગરીબ મેહેલ્લીનો
 વધારે ને એવડો શત્રુ થઈ લાગ્યો હતો, સમય મેહેલ્લીના
 દીકરાઓ તેની આંખમાં ઘણા ખુમ્યા. તેને ત્યાં તો નામ દેવાનો
 ફક્ત આ એકજ દીકરો હતો, કે જ્યારે મેહેલ્લીને ત્યાં તો તે
 કેહે તેમ—“ગોધા જવા જોરેમંદ” મેહેલ્લીનાં માથાં ઉપર
 વારેના ચાર ચાર દીકરાઓ તેની આજુ થઈને ઉભેલા હતા,
 અને તે વાત મેહેલ્લીનો વધારે કરડો શત્રુ થવાને વાસ્તે તે
 દીવાંનાને એક એરખી વધારે જોરાવર કારણ થઈ પડ્યું!
 તેને ત્યાં તો એકજ દીકરો, અને જો તેને કંઈ કશું થયું
 તો આપ ગીધની કાંતી ટાંપીને પંકાઈ રહેલા મેહેલ્લીવાળા
 “ચાર ચાર ભુખરીઓ” પેટપર હાથ પસવારીને સોહલીનો
 વારસો જમી જવા દાંત ઘસના તૈયાર બેઠેલા હતા, કે
 જ્યારે વળી મેહેલ્લીને ત્યાં તો એક મરે તોખી હજી એક એ
 ને ત્રણ ખીજન ચાર હાથ ને યત્રીસ દાંતના દેવમંદો આકી રહી
 શકે એમ હતું!! એ ઉપરાંત મેહેલ્લીની અછરી થતી પણ
 તેની જાતીમાં ઓછી ખુંચતી હતી તેમ ન હતું. કેવી
 નમાની-કેવી ભલી-કેવી સુંદર કેવી સાહલેસ-કેવી હુશયાર!!
 તે કુટુંબ કમીલાવાલાં મોટાં ઘેરના રાહનુમા શીરેસ્તાની અદાથી
 તે ત્યાં હુકમો આપતી અને તાબેદારીભર્યું કામ લઈ શકતી
 જણાતી હતી! તે વળી પોતાના ઘણીપર જાનોનીસાર મરવા-
 વાલી હતી. અરે, અજીએ બલાપાથી માથું કુટ્યું કે તેની
 બીખઈ અને મેહેલ્લીની મીણાં વચ્ચે તો બેહેસ્ત દોજખ જેટલો
 તફાવત એક આંધળો વટીક જોઈ શકે તેમ હતું!

તે બુદો એટલામાટે અદેખાઈથી જલ્દી ગયો. ત્યાં અધુંજ

તેને જલાતી નાંખવાને જોઈએ તે કરતાં જ્યાદા હતું. તે બચરવાલ માયાપનું એક કેયું સુખી ને સંપીલું કુટુંબ હતું! કેયું કેળવાયલું!! જ્યારે અજી ભાભરા બુન જેવો છેડાયલો અને ખીજવાયલો સોહલીનો પત્તા મેળવવાની મક્કસદૃષ્ટી મેહેલ્લીને ઘેર પોહોંચ્યો ત્યારે તેહેમી-તેણે જોયું હતું કે-ખાનાપર બેઠેલી હતી, અને રસ્તમ તેનાં મ્યુઝીકનાં પાંના ફેરવતો તેની પડખે ઉભેલો હતો. વળી ખીજન હાથપર મેહેલ્લી એક મોટી સુખકારક આર્મચેરમાં આરામથી અલેટાયલો હતો, કે જ્યારે મીઠાં તેનાં પાસાંમાં બેઠેલી હતી, અને ખીજન છોકરાંઓનો એક યુપ, ખટકે ખટકે વેરવીખેર, ધ્યાનથી તેજ મુજબ તે મ્યુઝીક સાંભળતો અને તેની મોજ ભોગવતો ગુપચુપ બેઠેલો હતો; અને એ અધું આપણે પુછીશું કે તે કપડી આસામીને નીરાશ અને કપટથી ઘેલો કરી મુકવા શું યસ નહીં હતું?

ખરું કહીએ તો, પેલા હાથપર, આ જે કાંઈ અધું બન્યું હતું તેથી મેહેલ્લી અને મીઠાં પણ જોઈએ એટલાં ખુશી નજ હતો. સોહલી ગમે એવો ભલો હતો, તોપણ અજી જેવા એક માલ કપાત્ર આદમીનો તે એક દીકરો થતો હતો, અને અજીના ગાયસથી મેહેલ્લી તેને પોતાનો દામાદ કરવા જોઈએ એટલો ખુશી ન હતો. તે તો અવલથીજ એ લગનની વિરુદ્ધ હતો, અને તેહેમીને એ લગન આખેની ઘટીટ મના પણ પુરતી સખ્તનાઈ સાથે તે આ આગમચ પુરતી ફરમાવી ચુક્યો હતો; પણ આદમીનું ધારયું અધુંજ જો બનતું ને પાર ઉતરતું આવતું હતે તો ખુદાની ખુદાઈને જાણને અને પીછાં-ણતેજ ડાણું? સરજત અને સંજોગોએ, તેથી, આપણે જોયું તેમ તદન નહીં ધારેલી વલાંણ લઈ લીધી હતી, અને સોહલી

ખીમાર થઈને તેમનેજ ઘર સાંજે થવા આવ્યો. તે એક એવો સુભાગ્ય બનાવ બન્યો કે જેણે મેહેલ્લી અને મીઠાને તેની પક્ષમાં જાણે ફરજિયાત એકદમ જીતી લીધાં,

એ વખતે લોકોમાં એ હોનારતના સંબંધમાં ઘણી " ચકચાર ચાલી રહી. લોકનાં મોહનાં કોણ પકડે? લોકોએ તો એકનાં ચાર કીધા, અને ગરીબ મેહેલ્લીના જુના જખમે પાછા દુજના અને વેહેતા બનાવ્યા. પરવારતાંને કાંઈ કામ ધંધો ખી તો જોઈએ કેની? દોજખી નીદાંખોરોનો એક વર્ગ એવો આવે છે કે જેઓને 'કોઈનું ખુર' બોલવામાં અથવા 'બોલાતું' સાંભળવામાં જે કીસમની મજા આવે છે તેવી મજા હાંદગીમાં ખીજ કશાંથીજ તેમને આવતી કે મળતી નથી; અને તે ઝેરી જખાંતનાં લખાડોએ ખીનદેહેસ્ત ખુમ ઉઠારી કે મેહેલ્લી પૈસાટકાના સપાટામાં આવી ગયો, એટલે ભાઈનો દલ્લો હાથ કરવાની મતલબથી તેણે ગરીબ સોહલીનું કાટનું કાલરવા આગળ રહીને રસતમ પાસે તેને કુવામાં ફેંકાવી દીધો, અને પછીથી પોલીસમાં લાગવગ લગરાવીને બધું દાખ-દખાણું કરાવી નાખ્યું. અલગત સહમજદાર વર્ગ એ હેમક વાત બંધી હસી કાહડતો રહ્યો, પણ કીડાઓની કીસમે ઉભાઈ જતો અભણ ગરીબ અથવા ગરીબ વર્ગ એ બધું માનતોજ આવ્યો, ને તે અફવા જ્યારે મેહેલ્લીને કાને પુગી ત્યારે તે સ્વભાવિક ઘણું દુઃખ પામ્યો.

પ્રકરણ ૨૭ મું.

- એ ચરચાએ, વળી, વરસોથી વીસરઈ ગયલી પેલી બચ્ચની આગલી બધરી બપઘની વાતને પણ નવેસરનાં જ્ઞેશથી પાછી તાજ કરી. તે જ્ઞેતાં જ્ઞેતાંમાં ગુમ થઈ ગઈ હતી. અને વરસોથી તેનો કશોજ પતો નહી મલી આવતાં તેને મુવેલી માનવામાં આવતી હતી તે ગડબડ ઘોંટાણામાં પણ મેહેલ્લીનો હાથ સીધી રીતે નહીં તો કોઈ આડકત્રી રીતે હોવાનું તે વખતે પુરવાર થઈ ચુક્યું હતું એમ પાછું જ્યોક બોલાતું રહ્યું, અને તે દરમ્યાન ભલી મીઠાંનો સાલરો અને સધ્યારો નહીં હતો તો ગરીબ મેહેલ્લી આ ગલીય નીંદાના બોજ તલે જરૂર હડબડી જતે એમ માનવામાં કશોજ સદેહ નથી.

સોહલી એ પછી સાન્ને થયો. દિવસોપર દિવસો ગબડી ગયા, કે જે દરમ્યાનની મેહેલ્લીનાં ઘરવાસાંઓની હદબાહર કાલજ અને મીઠી તેહેમીની વગર હાકવેની ખંતીલી સારવાર હેલ્લ તે વાહાલો જવાંન જલદીજ પાછો આખ્યો ને સમો થયો. તે એ ચરસામાં જાણે મેહેલ્લીનાંજ કુટુંબનો એક થઈ ગયો હતો ! તે હરહાલ ચાહવાજોગજ એક જવાંન હતો, અને તેથી તેના અનેક સદગુણો મેહેલ્લીને ત્યાંના એ ટુંક વસવાત દરમ્યાન ખી અજવાણમાં આવતાં. તે ઘરનાં નાહનાં મોટાંઓમાંથી કોઈ એક પણ એવું ન હતું કે જેને તેને માટેનું ખરાં જીગરનું હેત અને માન યરપા નહી થયું હોય.

“દીકરા, તાહરા આપની રખ લે,” મેહેલ્લી સોહલીના આતુર સવાલના જવાબમાં તેને કેહેતો હતો.

તે (સોહલી) પોતાને ઘેર જવા નીકળ્યો હતો. તે હવે સદંતર સાંજે થઈ ચુક્યો હતો, અને પોતાના ગરીબ કાકાને બોળે થઈને ત્યાં વગર જરૂરે ખીચડો ખાતો પડી રહેલા, તેથી, તે પોતાનાં મનને સહમગ્નતા શક્યો નહીં. તેણે એટલામાટે કાકાટરની રમ્મ મેલવી લીધી હતી, અને હાલમાં તે પોતાને અંગલે પાછો ફરવા તૈયાર થયો હતો. તેને લેવા તેની જોડીની ગાડી આરણાં આગળ આવી ઉભી હતી.

તેણે કાકાને પોતાનીપર થયેલો સેંહેકડોનો ખરચ ભચડી ભચડીને આપવા કહ્યો હતો, પણ તેણે તેમાંથી એક પાન-પાવલો શ્રી લેવાને સાફ ના પાડ્યું.

“જેવા મને મારા પોતાના દીકરાઓ તેવો મને તું,” તે હેતવંતો કાંકા હસીને તેને કેહેતો હતો. પૈસા અદલ પોતાનાં ભાઈ બેહેન અને અગ્રી છોકરાં તો શું પણ પોતાનો જાન વટીક ફડપે સેર વેચી નાખવાને રાજી થાય તે ક્રીસમનાં લોક્યાં કમીનાંઓના વર્ગ માંહેલો મેહેલ્લી એક ન હતો; અને ત્યારે લખખો હેસાંનો સાથે તે મકાંન સાંજે સમો છોડી જવા તૈયાર થયેલો સોહલી, ગોદમાં તેહેમીને લઈને, હાલમાં મેહેલ્લીની રૂખસદ ચાલવા આવેલો, તેઓનાં લગન માટે તે ખુબોર્ગ કાકાની રમ્મ અને ચાલલી માંગતો ઉભો હતો.

“દીકરા, તાહરા આપની રમ્મ લે,” એ ઉપરથી ઉપર મુજબ મેહેલ્લીએ જવાબમાં કહ્યું.

“માહરા પપાની રમ્મ તો ખરીજ, ને તે હું મોરે વેહેલ્લે જરૂર મેલવી શકશ એવી મને ખાત્રી છે, કાકાજી,” સોહલીએ સહમગ્નવ્યું, “પણ તમે, મુરખીજી કાકાજી, તમારી રમ્મ અમુને આપી રાખશો તો અમારા જીવને બેવડી ધીરજ રહેશે.”

“ત્યારે અમારી તો જી-તુંને પુરેપુરી રમ છે,” તે કાકાએ હસીને હેતથી કહ્યું, “તાહરા કરતાં વધારે લાયક જમાઈ અમેને કોઈ મલવાનોજ નથી.”—અને ત્યારે તે ભવાં માયાપત્ની રૂઝ સોહલીએ મધુરી તેહેમીનાં કપાલપર વાંકો વડો એક મીઠી કીસ કરો, અને પોતાને મલેલા એ મોહ્યતમય પરવાનાપર જાણે ત્યાં ને ત્યાં તાબરનોજ તેણે પોતાની મોહર કરી!

તે ઉલટભેર અને આશાવંત એ પક્ષી પોતાને બંગલે પાછો ફર્યો.

તને હવે ઘણી ખાત્રી અને ઘણી હીમન આવતી હતી કે તેનો ઘરડો બાપ તેઓનાં એ ધારેલાં કાજખગરન માટે હવે તો જરૂર મનાઈ જઈ શકશે; પણ નહીં? તે ભાઈ નહીં પણ ખરો કસાઈ હતો, અને એક કસાઈજ પુરવાર થયો. પરવર દેગારની પેદાયશમાં તરેહ તરેહવાર રકમનાં આદમીઓ જતી શકે છે, અને ખરાંજ જીદદી, કપટી અને ખવીસ જેવા ખારીલાં જે થોડાંક આસામીઓ દુન્યામાં ખરેખર થઈ શકે છે તે માંહેલો આય ઘરડો વાંદર એક નૌતમ નમુનો હતો!

તેણે ઘણાંજ ઝનુનથી અને તેટલાજ ગુસ્સાથી સોહલીની કાકાજીની જવાબમાં સાફ નાજ કહ્યું.

“એ બાપુ કુટુંબ ખુતી છે” તેણે પોકારીને કહ્યું. “એ એકેકેએકના હાથ લોહીમાં લપટાયલા છે, અને તેવાં કરખીન કમ્મતોને ત્યાં હું તાહરી સાજવારી કદી બી થવા દેનાર નથી!”

સોહલીએ ઘણો બી સહમજબ્યો, મનાવ્યો, પટાવ્યો, પ્રસલાવ્યો—પણ સઘળું વ્યર્થ! તે છુદો મરતાં એકનો એ નહીં થયો. ના તો વળી તે મરીને માંચરો બી ખાલી કરતો

હતો ! ખુદાને ઘેરથી અમ્મરપતો માંગી લાવ્યો હોય તેમ, નજદીક હેંસી વરસની ભરતીમાં ભરાયલો હોવા છતાં, તે હજી આસાન જીવતો અને તે ગરીબ છોકરાંઓને સતાવતો રહ્યો હતો !

લોકો એ કારણથી ગરીબ મેહેલ્લી માટે એવકું ધુરં બોલવા ને ધારવા લાગ્યાં. રતઘ સાથે સોહલીનાં નકકી થયલાં કારજની વાત તો રફતે રફતે બોલાતી હવે બંધ થઈ ગઈ, અને તેહેમી સાથનાં નકકી થયલાં કારજની વાત વધતાં જોરથી ફાતી નીકળી, કે જ્યારે લોક ધણું તાબુબ થતું કે એવું તે બજાને શું એક વેર વાલવાનું કારણ મળેતું હોયું જોઈએ કે જોઈ તો બુદ્ધો પથ્થરે માર્યો પણ હજી એ વાત માટે એકમત થઈ શકતોજ ન હતો ?

તેઓ ખલાં ચઢાવતાં. એજ શું પુરતી પુરવારી નહી હતી કે મેહેલ્લીનો હાથ બપઘનાં ખુનમાં ખરડાયલો હોવોજ જોઈએ ?

મેહેલ્લી પોતે, એમ છતાં, ચાલી ચઢાવીને એક દહાડો બજાને મનાવા ને સહમજાવવા આવ્યો. તેની શરમભરેલી બજાદાદને લીધે બચ્ચાં બીચારાં હઝાક થતાં હતાં તેથી તેનો જીવ જલ્દી જતો હતો વાસ્તે પોતે હડધુત થવાના જોખમે વડીક તે ચાલી ચઢાવીને બજાને મલવા આવ્યો.

તે સીધો પાધરો બજા બેઠો હતો તે ઓરડામાંજ આવ્યો ગયેલ તે સારી રવેસે જાણતો હતો કે જો તે બહાર ઉભો રહીને કાંઈ નોકર પાસે પોતાનું નામ મોકળે અથવા અંદર આવવાનું પુછાવે તો તેને મલવા થકી તો બજા જીવ જકાતીને તરત નાજ કેહેવડાવે !

બજા તેને, એટલામાટે, અચબુચ ને તદન નહી ધારેલો

આંગપર ધસીને પોતે બેઠો હતો ત્યાં-ને ઓરડામાં એકદમ આવી લાગેલો જોઈ ઘણું હેરાત થયો. તે હચમચી ગયો, અને તેને જોતાં સાથે એકદમ પોતાની બેઠકમાંથી ખીજી પળે થમકી ઉઠ્યો.

પ્રકરણ ૨૮ મું.

અજ એક જગલી ભુંડની માફક ધુરકયો.

મેહેલ્લી ચાલી ચલાવીને તેને મલવા આવ્યો અને આગળથી અંદર નામ મોકળવાના સરેસ્તા મુજબના કશા ખી તાજમતવાજો વગર, તે જ્યાં આગમાં ઉંઘડતી બારી આગળ પોતાના ઓરડાનાં એકાંતમાં એકલો બુફળુઝાફળુ બેઠેલો હતો-ત્યાં તક ધસારો કરતો ધુસી આવ્યો. તેથી તે ડોકરો ધણો અજબ થયો.

“હું આપરાં છોકરાંઓ વાસ્તે તમારી સાથે બે વાત કરવા આવ્યોછ, અજ.” મેહેલ્લીએ આવતાં સાથે ઘેરીતોબારીતો થઈ જતાં કહ્યું. તેણે પાંચડી કાઢીને બાબુમાંની એક ટીપોય-પર મુકી દીધી, અને જેમ અણબોલાઓ આવ્યો હતો તેમજ, અજનાં કેહેવાની વાટ જોયા વગર, વચમાંની ટેમત્ર આસપાસ મેહેલ્લી ખુરસીઓમાંની એક ઉંચકી લઈને અજની આમચેરની લંગોલગ જગ્યા લેતાં ને ગોઠવાતાં તેણે કહ્યું, “તમારી એક નજીસ ને નજીવી જેવી જીદને લીધે આપરાં ખીચારાં બુવાંન જમાન અચ્ચાંઓ નાહક હલ્લાક થાયછ! હવે એમાં હાંસલ

શું? આપરે બધી ગેઇગુજરી અરસપરસ ભુતી જઈને મોહ-
બતથી પાછા મલતા થઈ જઈએ. મેં જીવાંતીમાં તમારા પૈસા
ઘણા ઉડાવ્યા, ને તમેને માહરાં દેવાં ઘણાં આપવા પરવાથી
માહરીપર તમેને ઘણો ફેહેર છુટો એ બધી માહરી તકસીર
હું ખુદ્લાં ખાલેશ દીલથી એકદમ કબુલ રાખુંછ; પણ હવે
આવા સંજોગોમાં ખી આપરે મલતા ભેટતા નહી થઈ જઈએ
એ તો હું મનસનીથી માનુંછ કે મરગરગત ગુનાહનું કામ છે !”

“હવે જાની. ગુનાહ ને સવાળવાલા !” હવે બીજું એકદમ
ઉભરાઈ ગયું. તે આટલો વાર વેર ચુપ બેઠો હતો, કેમકે તેની
તો અજાણખીજ નહી ભાગતી હતી. વરસોનાં વરસો પછી
મેહેલ્લી તદ્દન નહીં ધારેલો ને અણખોલાઓ એ મુજબ તેને
ત્યાં ધસી આવ્યો એ કાંઈ તેને એટલું અજાણ કરનાર ને
ગભરાવનાર થઈ પડ્યું કે થોડો વખત તક જાણે તે ઘરડા
વાંદરતી જખાંજ ખેંચાઈ ગઈ !

“ મોટો સવાળનો ટોસો હાંસલ કરવાવાલો આવ્યોછ !”
તે ડોસાએ જરૂરી રાખ્યું. “ તાહરા પાપના પોથા બધા ખુદ્લા
કરસ તો ફીફરી ખી ફાટી જસે તેનો અહીં આપા અગાઉ કંઈ
વીચાર ખી કીધોતો કે ?”

“ એવાં તે મહારાં શું એક પાપ છે જે ?” મેહેલ્લીએ
હથ પુરતી નાંખતી સાથે હસીને પુછ્યું.

“ યાદ દેવરાઉં ખરો કે ?” બીજાએ કીના અને કપટથી
બખાલ્યું; “મહારી જીવાંતીમાં મેહેલ્લીવેહેલ્લી જે કાજ નક્કી
થયુંતું તેમાં દગા ફટકાથી ભંગાણુ પરાવનાર તુંજ દોજખી કે
કોઈ બીજો? બીજી મરતબા, તે પછી, પેત્રી બપઈ સાથે
મહારં કાજ નક્કી થયું ત્યારે ખી તે આગલાં કાજને લગતું

તાહરું પાપ કબુલ કરીને એ નવું કાજ ખી ભંખવી નાંખવા નૈયાર થયેલો. તુંજ કમીનો કે કોઈ ખીજો? તહારા પેલા રાઉસ દોસ્ત નસલી રાગ આગળ કલ્મમાં એક દહારે એ “અધા ગત્રીય એકરારો કરનાર પાપી પલીદ તુંજ કેની?”

મેહેલ્લી આ ડીપણું સાંભળતાં જરા જંખવાણો થયો. તેણે તરત જોઈ લીધું ને યાદ કર્યું કે અજીનું અપદ સાથે કારજ થવાનું કલ્મમાં તેને લખાઈ આવ્યું હતું તે દરમ્યાનમાં, વરસોની વાતપર, નસલી રાગ આગલ તે એક દાહારે એ અધું પતરાજીનું બોલ્યો હતો ખરો, કે જે પેલા સોલજુ દાવર ઉર્ફે કલેઝંદેરોસે અગ્નણો થઈને અધું સમજી લીધેલું હોવું જોઈએ, અને પૈસા બદલ પોતે વેચઈને તેણે પછીથી અજીને એ અધી આનમીઓ આપી દીધેલી હોવી જોઈએ; અને ત્યારે અજી તેના સામે કીના અને કપટથી એટલો ઉસ્કેરાયો તેમાં કાંઈ અજબ થવા જેવું હોય?

“હું એ અધું નામુકકર નથી જતો, અજી,” મેહેલ્લીએ, એમ જતાં, હજી નાંખતીથીજ તેને સમજાવી લેવાની કાશેશ કરતાં કહ્યું “અરં કેહું તો તમારાં પેહેલા કાજમાં જે મેં ભંગાણુ પરાવ્યું તેમાં તો તમારું ભત્રું કરવાનીજ માહરી નૈયત હતી. તે એમરત આપરાં ઘેર લાયક નહીં હતી. તેની ચાલ-ચલણુ વીણે મને ઘણી પકડી માહીતી મલેલી હતી”

“એ અધું વાહીયાત છે, ચુપ કર!” અજીએ જીવ જકાડ્યો. “માહરા પણુવાથી તારો વારસો જુટાય તેથી તું દ્યારો લુચ્છો મને પણુવા નાહી દેતોતો એજ ખરી વાત છે”

“ચાલો વારં, એમ તો એમ! હવે એટલુંજ કેની?”

“એટલું તે કેમ છે? હજીર તો ઘણુ છે!” અજીએ

એક સરપને મલતા આવતા સણસણાતથી કહ્યું; “ખેલી માલરી ખોટી સહીની જોરજરી કીધીતી તે કાંય બુઝી જાય?”

“તે તો તમે જાણીશુ છોને ખોટું જ ગરે પરાંજ, ને તેને વાસ્તે દાદારને આર તમને જવામ દેવો વણો ભારી પરસે,” મેહેલ્લીએ હવે જરા ઉશ્કેરાતાં ને ગરમ થતાં કહ્યું.

“ને અપછને ગુમ કરવામાં બી તદારો હાથ ઉતોજ નહીં કે? તે બીચારીનું ખુન બી નામુકરજ જ ની? તે વાતમાં બી તદારો કશો હાથ ઉતોજ નહીં એમ ખુલ્લો નન-નોજ વાસ ની?”

“એક લાખ વખત નહીં,” મેહેલ્લીએ વધતો ઉશ્કેરાતાં કહ્યું; “એ બી તમારું માલરીપર એક ગલીય અને વાણું જણુન તોલમત છે તે ઓરતને શીફરું થતુંતું એ વાત તો તમો કણુલ કરોજ કેની? કાંય નહીં ત્યારે તે એવા કોઈ એક અચણુચ થયલા ‘ઔટેક’નાં ઝલુનમાં કેઠે ચાલી ગઈ હોય, અને એ રીતે કેઠે જઈને પુરી થઈ ગઈ હોય?”

“અને ત્યારે તેની લાસ વટીક હાથ નાંધી આવે-એમ કે?” અજીએ વળી એક જંગલી હેવાંતની રવેસે કપટથી ધુર-પ્રાને કહ્યું. “જન-જન, કમીના, હવે એવા ઘેલા ગાંડા લેપરા લગાવીને વધારે મને ખીજવ ના. ઉપરથી ખોદાય કિતરી આવશે તોખી હું તો એ તાલરી બધી બેલુંદી વાત માનવાનો કે તુંને એ વાસ્તે માફ કરવાનો નથી.”

“નહીજ?”

“નહીં! અને તેથી આપોજ તેવો હવે આખર ઇજતમાં આવીથી પાછો ચાલ્યો જ,” અજી કસાઈએ કરાવથી કહ્યું.

“જો-ખુદને વાસ્તે એમ ના કરો! એમ કરીને તમે

શું સાર કાઢારવાના ને હાંસજ પામવાના છેઓ?” મેહેલ્લીએ હજી ખી વિનંતીથી સદમગ્નવ્યુઃ “આપરે એ લરી મરયે તેમાં નીરદોશ અચ્ચાં ખીચારાં કાંય હલ્લાક થવાં જ્ઞેઈએ? લેવો—
• માહરો હાથ કબુલ રાખો ને મને માફ કરો.”

મગર અજીએ મોટા તુચ્છકારની એક અજાત સાધે, માફીની તલગગારીમાં, ઘણી મોહ્યત વચ્ચે તેની આગળ લંબાયલો ને હાથ પોતાની આબુમાંથી દુર ફેંકી દીધો.

“મને વધારે ઉફ્ફેર ના!” તેણે ગુસ્સાથી અરાડ મારી પોતાની બેઠકમાંથી ચમકી ઉઠતાં ને રંગેરંગ ધુજતાં કલયુઃ જા. હવે ભરયા ભારમાં તાહરે અત્રેથી કાઢે કરી જા હું તુંને માફ કરીને તુંને કે તાહરા દુકતાંઓને કદી ખી માહરાં અતલગમાં પાછો દાખલ થવા દેવાનો નથી. ચાલ, ચાલ્યો જા!”—
અને કેહેવાને અજગ્ન જોવું છે કે તે ઘરડાએ અજગ્ન જોવાં જનુનતાં જ્ઞેશમાં ખુરસીપર ગોઠવાઈને બેઠેલા મેહેલ્લીનું પાંખડું વટીક પકડીને તેને અદાર ખેંચી કાઢ્યો, અને વળી આરજાં તરફનો એક ઘાટકી ધકેલો માર્યો.

મેહેલ્લી હવે તેથી ત્યાં થોપ્યો નહી તેને થોપવામાં સાર કે શોભાજ નહી રહી તેનો પીત્તો ઉછલી આવ્યો હતો, અને તે કાંઈ વાંકું ટીકું ધીરજ ખોડી દ્રઢને મોંમાંથી બોલી દીધે તો તેઓ અને હાથોહાથ થઈ જાય એવોજ અધો મામલો હતો. એટલામાટે તે ખીચારો જ્યાદા કશું બોલ્યો વટીક નહીં તે ફક્ત લોહીનો ગોટ ગલી, ગુપચુપ, હેરાંન પરેશાંન અને રડમસ. એવા એ - કસાઈ સરખા ભાઈની આ કીસમની સખ્તાઈ ઉપર મનથી સદહજનર લ્યાનત વરસાવતો, નાઉમેદ, અજીનો ઓરડો છોડી ગુપચુપ બાહરે ચાલતો થયો.

પ્રકરણ ૨૯ મું.

તેને ઓટલાપરજ સોહલી મલ્યો.

“ કાંય, કાકાજી, પપા કંઈ સહમજ્યા કે ? ” તેણે આતુરતાથી પુછ્યું.

“ એ શું સમજતોતો, દીકરા, એનું કપારં ? ” મેહેલીએ ઘણા ગુસ્સા અને ખીજવાત વચ્ચે કહ્યું; “ એતો જીવસે જાગશે ત્યાં સુધી અધાંને સતાવસે.”

“ પણ લોકોમાં આપરી હસી ધાયજી ! ” સોહલીએ બવાંપર ગુસ્સાનો ચીહ્નો ચહરાવીને કહ્યું; “ એવજીને શું છે ? એવજીની એવી બેહુંદી હઠના લોકો તરેહવાર ને મન ભાવતા મીનીગો ઉઠાવેજી ! ”

“ કાન્ટ હેલ્પ, માઈ બાય; લોકને બોલવા દે, ” મેહેલીએ નાચારીથી કહ્યું. “ આપરે આપડું બનતું કરી બેયું. હવે તો એ છે ત્યાં સુધી હું બેઠિંજ કે એ લગનનો ખ્યાલ કરવો બી એવકુશી છે.”—અને સોહલીને ઉતાવલમાં શેકહેન્ડ કરી તે ઘણી દીલગીરી વચ્ચે ત્યાંથી તે પછીથી તરત જતો રહ્યો.

*

*

*

રાત પડેલી હતી. બતીઓ તરતની થયા પછીથી અજ પોતાના ઓરડાનાં માનીતાં ખુણાંમાંની ઇંડીચરમાં અરધાં અંધારા વચ્ચે એકલો બેઠેલો હતો. તેના ઓરડાની ગેસ ધાંખા આંધે બલતી હતી.

સોહલી થોડોક વખત આગમચનોજ ત્યાં આવી ગયો હતો, અને તેણે એ બુદ્ધાને સહમગ્નવવાને વારતે ફરીથી અને ફરીથી ઘણી જોહમત કરી જોઈ હતી. તેણે દાખલા દલીલો સાથે તકરાર ઉઠાવી, અને અનેક મુદ્દાઓ મેલવીને તે મુદ્દાને મનાવા જોગી ઘણી એક માનત કીધી; પણ તે સમગ્ર પથ્થર પર પાણી રેડવા જેવુંજ મિથ્યા પુરવાર થયું—એટલે સુધી કે તેણે છેલ્લે અંતે ખીજવાઇને સોહલીને હડધુત કરી પાછો પોતાની આગળથી હાંકી વટીક મેલ્યો.

તે પછી, ઉપર કેહેવા મુજબ, તે અરધાં અંધારાં વચ્ચે એકલો પડેલો હતો તેટલાં તેની બારીની પાસે કાંઈ ખખડાટ થયો, અને તેણે આંખ ખોલીને જોયું તો તે અંદર આવનાર કાંઈ ચોરત હતી !

તે ક્યાંથી આવી ! બારીએથી કુદાને આવી કે બારણાંમાં થઇને આવી ? તે કાણ હતી ?

અજી પેહલ્લાં તો સહમગ્ન્યો કે તે બીખઇ હશે, અને તે પોતાના દીકરા તરફથી વળી વકીલ થઇને તેનાં લગનનુંજ મોસાઈ લઇ આવી હશે.

પણ નહીં. ખરેખર તો તેને વિચાર કરવાનો વખતજ મલ્યો નહીં ! તે અખળાએ ઝપાટામાં જઇને ગેસ એકદમ વધારી અને તેજ કરી, અને ત્યારે તેણે જોયું કે તે અખળા પોતે દેખીતી કાંઈ પરઇ હતી, તોપણ તેની ચાલ દાલ અને એહેરો વિગેરે સમગ્ર તેને કાંઈ ઘણું ધ્યાનમાં આવતું હતું !

તે પોતાની ખુરસીમાં અલેટાયલો હતા તે હવે ચમકી ઉઠીને બેઠો.

“ તમે કાણ છેઆરે ? અહી શુ માગોચ ? અત્યારે એક-

દમ રજા વગર અંદર કેમ ઘુસી આયાં ?” તેણે તકાળે કરીને પુછ્યું.

તે ઐરી મોટે સાહદે તુચ્છકારનું હતી.

તે કોઈ ચીડેહાલ કે ભમાતુ જેવી ન હતી, અને તેનો પગથી માથાં સુધીનો પેહરવેશ પુરતો સુધડ અને ઠીક-ઠીક હતો.

“ મને ભુલી બી ગીયા કે બજ ?” તેણીએ તુચ્છકારનું હસતાં પુછ્યું. “ તમે પોતે પોતાના હારકાં પાસરાં બી ઝોરબી નથી શકતા કે શું ?”

“ પણ-પણ તું કોણ છે ?” બજએ વધતા ગભરાતમાં ઉભો થતાં ને તોતરો બોલરો થતાં પુછ્યું. “ તું- તું શું બપઢ છે ?”

“ હા, હવે તો ઝોરબી કેની ?” ને નવી આવનાર જે કોઈજ નહી પણ બજની વરસોપર અચળુચ ગુમ થયલી આગલી પરણેતર બપઢ હતી તેણે પોતે બેસતાં અને બજને પણ બેસવાની ફરજ પાડતાં કહ્યું; “ પણ ચુપકા રહી જનઓ જરા બી ગરબર ના થવા દેઓ. હું અહીં આવીછ એમ કોઈએ બી અત્રે જાણવું નહીં જોઈએ, નહીં તો મહારા કરતાં તમારી ખરાબી ને ફજેતી ઘણી વધારે થઈ જશે. જીવતી ઐરીપર બીજી ઐરી કરવાની સરકારમાં શું સગ્ન છે તે જાણોછ કેની ?”

બજ થથરી ગયો.

આ ઘણીમુઠ આવીજ ક્યાંથી ? ને કેહેવા શું માંગતી હતા ? વરસોનાં વરમો તક તે ક્યાં દટાઈ રહી હતી ? ને મુવે-લાંઓમાંથી તો પાંચી નહીં આવી હોય ? તે જીવતી હતી કે

મુવેલી ? તે અપઘ હતી કે અપઘનો ભુત ?

“તમે મને શું એકદમ ખરેખર નહીંજ ઓરખી શક્યા, અજી ?”

• “અચ્ચીતજ નહીં,” અજીએ હજી પોતાની ભારે તાબુ-ખીમાંથી ફારેગ થયા વીના જવાબ કર્યો.

તે ઘણોજ ગુંચવાયો ને ઘણોજ ગભરાયો. આજે તેનાં ઘરમાં એ શું થયું હતું ? અધાં નહીં ધારેલાં ને વરસે નકનાં નાબુદ થયલાંઓજ કેમ અને ક્યાંથી ઉતરો પડ્યાં હતાં ? કાંઈ દેવસ્થાન તો નહીં ઉલટયું હતું ? મેહેલ્લી એજ કાસમે આવીને મલી ગયો હતો, અને તેની પછવાડે વળી મુવેલાંઓ વચ્ચેથીજ ધુટી નીકળી હોય તેમ રહી સહી આ આપણાખાંધી અપઘ પણ આવી લાગી હતી !!

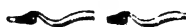
“બીહો ના, અજી, હું ભુત નથી. માદરામાં ફેરફાર ઘણો થયોજ, પણ હું તમારી અપઘજ છેઉં.” અપઘએ કહ્યું,— અને ખરેખર અજીએ જોયું કે તે ઓરતમાં હદ વગરનો ફેરફાર થઈ ગયો હતો. તે આંગમાં વળી ફેલાઈ ગઈ હતી, અને તેનામાં જે થોડો ઘણો ખુબસુરતીનો આહર હતો તે અધો તમામ નાબુદ થઈ ગયો હતો. તેના આઝ પાકીને સફેદ ખરફ ઝૂંપેલા થઈ ગયા હતા, અને તે ઘરડી થઈ ગયલી નજરે આવતી હતી: મગર પૈસા ટકાથી તે કશી રીતે મોહતાજ હોય એમ જણાતું હતું નહીં. તેના ચેહરા તેમજ પોશાક-પરથી જોઈ લેવાતું હતું કે તે મુફ્લેસી કે તંગીમાં હતીજ નહીં, અને તેથી હાઝ કાંઈ પૈસા ઓકાવવાની મતલબથી તે પોતાના એક વારના ભરથાર આગલ આવી હતી એવું મુતલબજ દેખાતું ન હતું.

“તું શું ધુર મુકવા આહીં આવીશ?” અજીએ ગુરસાથી પુછ્યું. ‘તું’ને કાંઈ સૂઝ્યો છે? તું’ને તાલફં પોતાનું ભાન છે? માહરે ત્યાં ઐરી છોકરાં છે તેની તું’ને ખબર છે? તે લોક તું’ને જોશે તો માહરા શુ હાલ થશે? તું’ ગેઇ તો હવે મરીજ કાંય નહી ગેઇ ને મરીજ કાંએ નહીં રેહી?”

“હું તેજ અધું તમોને સહમગ્નવા આવીશ,” અપછએ કહ્યું. “હું અત્રે તમારી પરજોતર તરીકે જાહેર થાઉં તો માહરા ને ખાસકરીને તમારા જે ફેસ્તા ને ફજેતવારા થાય તે અધું માહરા ખાલમાં છે; પણ તે ફજેતવારો નહી થાય એવી રીતે વરતવાનું તમારાજ હાથમાં રેહસે. હવે ત્યારે એસો જરા નીરાંત કરીને પાંચ મીનીટ, ને હું કેહુંચ તે અધું ધ્યાનથી સાંભરો!”

અને અજી એડો. તે ગભરાયલો ખીહીધેલો હુખતેલો જેવો તેણીને શું કેહેવું હતું તે અતી ઘણી આતુરતા વચ્ચે સાંભળવા, તેના હુકમ મુજબ, જીવ ઠેડવી, જીવપર જેહેમત કરીને જરા નીરાંત કરી તેની સામે એડો!

પ્રકરણ ૩૦ સું.

તેની તો ગમે એ કરતાં અજાયબીજ ભાગતી ન હતી એ મરી ગયલી, વરસોનાં વરસો સુધી ગુમ અને નાણુદ થઈ ગયલી, અચ્છુચ ઝખડી ઉડીને પુટી નીકળીજ ક્યાંથી ને આવીજ કેમ? તે લોકોનાં મનમાંથી ભુસાઇ ગયતી ને તેની પોતાની યાદમાંથી વટીક ભુલાઇ ગયતી, દાખગમાંના ભુતની

મીસાલે, મુવેલાંઓ વચ્ચેથીજ પાછી ફરી હોય તેમ પાછી ફરીજ ક્યાંથી ?

“હું સોહલીનાં લગન આખે તમારી સાથે વાત કરવા
• બહે નમોને હા ભણવાની ફરજ પારવા આવીજ,” અપમએ
હવે એ નવાઈ જેવી મીલાકાતને લગતી પોતાની મક્કસદપર
એકદમ આવી જતાં કહ્યું. “તમે માહરાં કેહેવાનાં ખુંત આખે
પેલા ગરીબ મેહેલ્લીને વરસોનાં વરસથી સતાવતા ને ગરે પરતા
આયાજ તે ઘણુ દોજખી છે, ને માહરા બુદ્દાપામાં જ્યારે મેં
નેકીની રાહ અખત્યાર કરીને માહરાં આગલાં નહી માફ થઈ
શકે એવાં પાપોની તોજેશ કરવા માંડીજ ત્યારે હવે એ ગેર-
ઈનસાફ આખે હું વધારે વાર ચુપ રહી શક્તી નથી.”

મગર બજીને તો આ બધું “ઝીક” હતું ! એ ઘણીમુઠ
કેહેતી શું હતી ? એ કેહેવાજ શું માંગતી હતી ? તેના ને તેની
ભીખધના દીકરા સોહલી સાથે એને શું સ્નાનસુતક જે હવે
વળી રહીસહી એ તેનાં લગનની “ઝીક” ઉપાડીને આકીસમે
તેની પાસ જોરજુલમની ‘હા’ ભણાવા આવી હતી ?

“એ બધી તાહરા નેકી ને યુનાહની મહારા આગત પત
રાજી મારવાનું રેહવા દે,” હવે અંતે બજીનું ઉપડ્યું ને તે
ઉખડ્યો. “પેહેલ્લાં મને ખતાવ ને સમજાવ કે તુ માહરૂં ઘેર-
આર મુકીને કીયાં ભસ્તાંમાં જઈને વરસોનાં વરસો વેર દટઈ
રેહીતી ? પેહલ્લે તાહરી વાત કર-પછી માહરી અને માહરાં
ઘેરની વાતમાં એમ ડાહી કાગરી થઈને માંથુ મારવા આવજો.
તું ને ખબર છે કે મેં તો તું ને મુવેલી માનીને તાહરા દાહરા
દીસા વટીક કરાવ્યાય ?”

“હું તે જાણુંજ,” સુધારાની અને નેકીની રાહ અખત્યાર

કરી ચુકેલી અપઘએ, પોતાના ગમે એવા પસતાવા છતાં, અજીની આ ભોલાધથી થોડીક ગમત પામીને કહ્યું. “મને એ તો બધી વાતની ખબર હતી, પણ અત્યાર તુલક તમે પેલા ખિયારા મેહેલ્લીને સતાવા ને ગરે પરવાનું મુક્યુંતું નહીં તેજ વાતની મને ખબર નહીં હતી. તે મેં છેક હવરે હવરેજ જાણ્યું, ને જ્યારે તે આવે મહારી ધીરજ નહીંજ રેહી શકી ત્યારે તમને એકાંતમાં એક વખત મક્કી લેવાનો હરાવ કરીને હું આજે અહીં સુધી આવી.”

“ને ત્યારે અત્યાર સુધી કોયાં દોજખમાં મરી રેહીતી?”

“તે દોજખજ હતું, કેમકે મેં ભરેલું કદમ પાપનું, નામોશીનું ને મોટી ખોહારીનું હતું,” અપઘએ કાંઈક ગમ-ગીનીથી ને પુરતી ગંભીરતાથી કહ્યું; “પણ જવા દેઓ—તે વાત કરવામાં હવે હાંસલ કરી નથી. ટુંકમાં એટલુંજ જાણો કે પેલા લુચ્છા ને કમીના સોહલુ કલેજાંફરોસે મને ગરદન મારીતી, ને માહરાં વરસની રાતની પાર્દીમાંથીજ તે મને તમારે તાંહાંથી નહસારી લેઈ ગીયોતો. હું તે વખતે તદ્દન અભણ, કાચી અકકલની ને દુન્યાદારીથી બીજકુલ બેખબર હતી, જેથી તે લુચ્છાનાં હુલકાવ્યાપર હુલકઈ જઈને મેં માહરાં હીરાને ઓરેનાં સુખને ઠોકર મારી, ને હું ધનને ટગલેથી ઉતરીને ધુરને ટગલે જઈ બેઠી; પણ તેની સગ્નમાં મેં ઘણું પુરતું અમ્યું, ને સોહલુ બી પોતાનાં કીધાં કરતુકનો જવાબ આપવા માહરી આગમચ દાદારની દરવાહે પુગી ગીયોચ.”

અને, અજી તો તાટ થઈ ગયો! તેની પરણેતરનાં નજીસ પાપનો આ શરમસરયો એકરાર સાંભળતાં તેની તો ગુસ્સા અજબબી ને ગભરાતથી જાંજો વાચા વટીક ગુમ થઈ ગઈ.

“મેં ખરેખર ઘણું ખમ્યુંજ,” અપઘએ જરા વારે ગમ ખાધને કહ્યું. “અમે ગીયાં ને ગીયાં એવી ક્રીસમે ગીયાં જે જાણે માહરી અરખજ છુડી જાય ને માહરો પતોજ કાઢને હાથ લાગે નહી. ને વખતે મને માહરી કાચી બુધ્ધીએ તે બધું ઘણું મગ્નહનું મગ્નહનું લાગું, પણ પછી જ્યારે હું જતી આંખે આંધરી થઈ જવાની સગ્નમાં દેંદેંકે મરઘ ત્યારેજ માહરાં એ પલીદ પાપ આખે માહરી આંખ ખુલી ગેઘ, ને હાલ છેલ્લાં છ વરસ થયાં હું સખખત નેકી ને નીતીથી રહેલી છેઉં. મેં માહરા ગુનાહની તોજેશ ઘણી કીધીજ, ને મને લાગેજ જે પરવરદેગારે તે માહરી તોજેશ આહાલ રાખેલી છે, વાસ્તે એક છેલ્લી નેકીનાં કામ તરીકે હવે હાલમાં હું સાહલીનાં લગન આખે તમારી ‘હા’ મેલવવા આવીચ.”

“મોટી ‘હા’ મેલવવાવારી આવીચ !” અજએ મોટા તુચ્છકારથી કહ્યું.

“હા કેહેવુંજ પરશે,” અપઘએ ચમકીને ઠરાવથી કહ્યું. તે ઘણીમુઘ તો જાણે આજ મેલતાજ થઈનેજ ત્યાં આવી હતી !! “તમારી મુંડી માહરા હાથમાં છે,” તેણીએ જાણી રાખ્યું. “મેં અત્યાર વેર તમને સતાવ્યા નથી ને હું માહરે મારગે મરી રેહીચ, પણ જો તમે મને જાહેર થવાની ફરજ પારશે તો હું તમારી જીવતી જાગતી બૈરી તરીકે જાહેર થવશ. મેં તો એ વાતના સપન લીધેલા છે, વાસ્તે તમે અમથા ટેંડું કરવાનું છોરી દેઓ, ને હું સમગ્નઉંચ તેમ સજુકથી સમજી જાઓ. તોજ હું તમારો પીછો મુકશ, ને અત્યાર વેર ખુણેખાંચરે મરી રહેલી ઉતી તેમ માહરાં એકાંતમાં મરી રેહવા ગુપચુપ પાછી ચાલી જવશ.”

અજી ચુપ રહ્યો; ને શું કહે?

“તમે ભઈ નહીં પણ એક ખરા કસઈજ ખીચારા ગરીબ મેહેલ્લીના આગમાં તો પુરવાર થયાજ,” અપઘએ વળી જારી રાખ્યું. “તમારી સમજાવત ને ઉસ્કેરણીથી હું ખી પહેલી હરોલમાં તેની દુસ્મેન થઈ ગાળીતી, પણ પછી મેં એને દુસ્થી ને દુસ્થી ઘણો તપાસ્યોય ને એના વગર વાંકે તમે ખીચારાં ગાય ગોસપંદ જેવાં છોકરાંએને ખી સંતાપોજ ને હત્તાક કરોજ તે માહરીથી નહીં ખમાવાને લીધેજ હું અહીં સુધી જીવપર ખેરીને ચાલી આવીજ. હવે માહરું માનો—માહરું સમજો! જે હું માયું ફેરવીને જાહેર થવશ તો માહરી તો ફજેતીજ થવને રેહશે, પણ તમારી ખરાખી કેવી થશે તેનો તમુને ખ્યાલ છે? આએ ઘડેઘરપણ છેક મરતે દાહરે એવી રીતે બધાંને હુર્યો ઉઠારવા ને તમે પોતે જેલમાં જવા તૈયાર છેઓ?”

“અરે જા, ચંડાલ, તાહરેથી થાય ને કર!” અજીએ હવે છેક છેલ્લેજ પાટલે બેસતાં બધો બધો જીવ જીકાતી નાંખ્યો.

“હજી ત્યારે તમારી શુધ્ધ પુરી ઉઘરી નથી?” અપઘએ પાછો થયરાઓ. “માહરી દસ્તી ને હયાતી જાહેર થવાથી ખીજી શું ખરાખી થશે તેનો તમેને ખ્યાલ છે કે? જે ટપકાવવાને વાસ્તે તમે જીદગીભર તમારો બધો જ્ઞાન પટકી નાંખ્યોજ તેજ સાબુ આવીને ઉભું રેહશે ને ધ્યાન છે? હું હઠયાત હોવાથી આએ બીખઈ સાથનાં તમારાં લગન એક લેહજમાં ગેરકાયદં પુરવાર થશે, ને ત્યારે તમારો સાહલી હકદાર નહીં દરવાને લીધે મેહેલ્લી ને તેના દીકરાઓજ તમારી તમામ દોલન ને માલમીલકતના વારસ થશે!”

“ઓ !” બજીએ બરાડ મારો. કસાઈ નહીં પણ એ શ્રીક-
રથી તે ધાયલ ને માલાત થયો. તેણે પેલીની એ તકરારમાં
પુષકલ વળુદ નોંધ્યું. એ તો એક એવી વાત હતી કે એક
પોરયું બી સમજી શકે! એ તો તેજ થતું હતું કે જે અટ-
કાવા તે એ લગન સાંમે અત્યાર તક અજબ જેવી બજીદાઈથી
આંખ આડા કાન કરી બેઠો હતો!

તેજ? તેથી બી લખખોવાર વધારે બદતર! જો તે એ
લગનને બાહાલી આપે તો “મેહેલ્લીની દુકતી” તેને ઘેર રાજ
કરતી રાણી બની આવી શકે ખરી, પણ તેનો વારસ ને તેની
દોલતો મીલકતનો માલીક તો તેનો દીકરો સોહાગ્રીજ રહે જતી?
મગર જો તે એ લગનજ નાકબુલ રાખે ને માથાંની ફેરાવન
બપોળ પોતાની હસ્તી જાહેરમાંજ લાવે તો પછી તો થઈજ
ચુકયું! સોહરાય ગેરકાયદે ફરજાંદ હડવાથી, ખરેખર પેલીએ
બતાવ્યું તેમ, બધું મેહેલ્લીનાં ને મેહેલ્લીવાલાંઓનાંજ કપાલમાં
ગાહામ દેવાએ,—અ! તે એ બજી કસાઈ કેમ ખમી શકે?

“શું કેહોય?” બપોળએ જરા વારે તરત પાછો તકાળો
કાઢ્યો. “હા કે ના જે તે જગદી ભસી દેઓ! તમે ના કેહો
તેની માહરાં ખાસરાંને બી દરકાર નથી. ના કેહેવી હોય તો
ના કેહો. હું અલીથી જવશ તેવીજ મેહેલ્લી પાસે જવશ ને
જાહેર થવશ. યા તો તમે પોતે તેની માફ માગવા જાઓ,
નહીં તો હું પોતે જાહેર થવા જાઉં. કાયું? શું? કેહી દેઓ
જે તે!”

આ તો ધણી મુઠ જાણે ઘોડે ચઢી આવી હતી! આ તો
રણપરજ ચઢી હતી! બજી દબી ગયો. તે થથરી ગયો.

“તું ઘણી પાપી ઓરત છે; તું પાપી પડીદ છે,” તેણે નાચારીના મોટા નીસાસા સાથે કહ્યું.

“હું પાપી ઉતી પણ હવે નથી,” અપ્રધાને સમજાવ્યું. “મેં લીલીસુકકી ઘણી જોઈ ને હું થેસઈ ઘરખને હવે ડાહી પાકકી થયલી છેઉં. તમોને આંખ હોય તો તમારે જોવું જોઈએ કે હું કંઈ માહરી પોતાની કોઈ મતલબ સાંધવા અત્રે આજે આવી નથી. મેં તો સુધરીને ખુદાઈ રાહ અખત્યાર કરેલી છે, એટલે મને હવે માહરી પોતાની કોઈ મતલબ કાહરી લેવાની દરકાર ખી પણ નથી. મેહલ્લીને તમો મતલબ થઈ જાઓ ને સોહલી તેહમીને પરણે કે નહીં તે બધી વાત સાથે મને પોતાને કોઈજ સનાનસુતક નથી, પણ હું તો ઇનસાફને ખાતર આવેલી છેઉ. ખરાનું મારે તો ખર્ કરાવવું છે. મેહલ્લીને ખીચારાને તમો મહારે લીધે વગોવ્યા કરતાથા તેને માથેની એ કાળી ટીલી ધોઈ કહરાવ્યા વગર માહરા જીવને એન પરચું નહીં તેથી હું તો આવેલી છેઉં. તમે ફક્ત એ છોકરાઓનાં લગન વાસ્તે હા કેહો ને એ લગન થવા દેઓ, પછી હું તમારે રસ્તે આવવાની નથી. સારે માઠે ખી હું તમારે તાંડાં ફરીથી ફટકવાની કે દેખાવાની નથી. હું આજવેર તમારે મન ને બધી આપરી ઓલખખીછાણવાડી દુન્યાને મન જોમ મરી ગીએલી ઉતી તેમ મુવેલીજ રેહવશ. હું આવીય તેવીજ વગર ગરબર કરવે અલીથો પાછી જતી રહેવશ, પણ તમુને તમારું વચન તો પાલવુંજ પરશે, ને તેની હું દુરથી ખી પુરતી તદ્વાસ રાખશ.”

બજ માહાત થયો. તે અંતે તાએ થયો. તેણે વિજળીને વેગે ઘણાં ઘણાં પાટયાં જોડ્યાં ને ઘણા ઘણા વિચારો મનમાં

કરી જોયા, પણ એકમાં બી તેણે પોતાની મનસૂચને પેશ પડતી ફાવત જોઈ નહી, એટલે હારીને, ખીન્ન ખીન્ન દુઃખી થઈને બી, તેણે “હા” ભણવીજ પડી!

• “જા, તાહરું કારું કર,” તેણે ઘણાંજ દુઃખી દેમાગે કહ્યું, “જા, હું. એ લગન થવા દેવશ.”

“એમ નહીં,” પેલી સરકશ તો હજી સાંભી થઈ ! “તમારેજ મેહેલ્લીની પાસે માફ માંગવા જવું પરશે. તમે માફ કરતા ને માફ માંગતા જાઓ. “વધતા વિચારે મને એજ ગમ્યું” એવું બાંહાંણું અરાવજો, ને તે વાસ્તે તમે સહવાર ને સહવાર મેહેલ્લીને તાંહાં જશે. એવા પાક પરવરદેગારના પત્નીના નામના કસમ ખાઓ!”

“જા, બાપુ, જા, મર, હું કસમ ખાઉંચ,” મુશકીલથી સાંભળી શકાય એવા દયાયલા અવાજે બહુએ કહ્યું—અને બપોલ હવેજ પુરતો સંતોષ પામેલી દેખાઈ.

તે હવે જવા ઉઠી.

“હું જાઉંચ ત્યારે,” તેણીએ કહ્યું. “ખુદા હવે તમારી જૈરીના બાકીના દાહારામાં તમને બધું સારુંજ સુખરે! મેહેલ્લી સાથની એ વેરસી અદાવત હવે બધી ભુલી જાશે ને દારી દેજો. તે ઘણો લાયક આદમી છે. તેની બધી માહરી અતલગ છે, ને તે કેવી ભલી છે તે હું જાણુંચ. એ બધું આખું કુટુંબ માટે બાપ જોવુંજ અસીલ ને ભલું છે, ને એ બધાં છોકરાંઓને બી તમારાંજ કરી લેજો. તે લોક હજી બી તમારો બુદાપો ઠેરવશે, ને લે ચાલો, હવે સદાની સાહેબજી.”

અને તે ગઈ. તેણીએ એક ઝપાટે ગેસ પાછી ધીમી કરી નાંખી, ને પછી બહુ પોતાની અજાણીમાંથી ફારેગ થઈ

શકે તે આગમય તો ખારણાં આગલના સ્કીનની એથે જઈને તે અલોપ થઈ ગઈ !

ખચ્ચીત, ખચ્ચીત, તે બજીને એક મોજેજો ભાસ્યો. તે મુવાંઓ વચ્ચેથીજ તો નહીં આવી હોય ? તે બજીનો આશરો છોડીને ગયલી અત્યાર તક ક્યાં હતી ને ક્યાં હાલમાં રહી હતી તે બી—તેને હવે પસ્તાવો થયો કે—તેણે ઉજખખ જેવાએ તેને પુછ્યું નહીં. તે પોલીસની આવી ચાંપતી જુસ્તજુ વટીક કેમ છટકાવી શકી હતી તે બી તેણે તો કાંઈ એ ઢાંખરાને સમજાવ્યું નહીં !

તે આખી રાત બજીએ કોરા ઉજગરાની ગુન્ગરી.

પ્રકરણ ૩૧ મું.

તેણે સહવારને પ્રહર મેહેલ્લી કને જવું હતું ! તેને જવુંજ જોઈએ. નહીં જાય ને તે માથાંની ફેરાવન ઓરત, જં અભણ, ઇત્તર, છાલકી, જંગલી જેવી તેના પડખેથી ન્હાકેલી હવે ડાહી પાકી, અનુભવી, ઘડાયલી ને નીતીમાન હાલ પાછી ફરી હતી તે જો જાહેર થાય તો સત્યાનાસપર સત્યાનાસ વલી જાએ ! તેની પાસ, તેથી, બીજો એકે ઉપાયજ ન હતો, અને જાણે આયંદા તેને વિચાર કરતાં એજ સારું ભાસ્યું હોય તેમ તેણે મેહેલ્લીની મારી ને દોસ્તીની તલખ કરતો બીજી સહવારે જવાનું હતું !

તે, એટલામાટે, ખીજ સહવારે સકાએ હાથે, ને તૈયાર થઈને તેણે સોહલીને પોતાની પાસે બોલાવ્યો.

“ચાલ, નાસ્તો કરીને જઈ તપમાર થા, દીકરા,” તેણે હુકમ આપ્યો.

“કાંએ, કાંહાં જવું છે ને, પપા ?”

“તાહરા મેહેલ્લી કાકાને ઘેર”

સોહલી બડક્યો.

“કાંએ, વરી શું છે ?” તેણે ગુસ્સાથી પુછ્યું. તે ખીહીંબા કે ઢાંખરાનો રાતભર વળી કન્યો કરી આવવા વાસ્તે કાંઈ કીડો ચવડ્યો હોવાજ નોંધ્યો. “વરી કંઈ કન્યો કરવાનું અધુરું રહી ગીયું શું ?”

“નહી, દોસ્તી કરવા,” બજાએ સોહલીની હદ વગરની અજાયબી વચ્ચે બોલીનો ગોટ ગ્રહીને કહ્યું. “હવે માહરે કન્યાનું મોહરું કાઠું કરવું તો દોસ્તી કરી નાંખવીય. આખી રાત મેં એ આમે વીચાર કીધોય. તાહરું તે પોરીપર દીલજ લાગું તો મરતે દાહરે હું હવે તમે લોકને જ્યાદા ટીંગાવી રાખવા નથી માંગતો.”

“ઓ માહરા ખરા હેતવંતા ને નેક પપા !” બજાંજ હેત ને હેસાંનથી સોહલી તે બુદ્ધાને બગલગીર થતાં બોલ્યો; “આખર મેં ધારયું તું લેજ થયું. હું તો જાણુભોતોજ કે અમુને એમ દુખી દુખી કરે એ તમારું ખમી-જ નથી.”

અલખત, પેહલી હરોલમાં તો સોહલી સમજ્યો હતો કે તેનો બાપ ઉપરું બધું અનકામાં બોલતો હતો, પણ પછીથી જરા વારમાંજ તે આખેની તેની ગંભીરતા માટે તેની ખાત્રી થઈ, ને ત્યારે તે પ્યારમેલો જવાન એકદમ હપધેલો થયો.

ઓ ખુશાલી ! ખુશાલી ! ખુશાલી !

તે એક લહેજમાં તૈયાર થયો. નાસ્તો કરવાનું તેને ક્યાંથી સુઝે ? તેની જીંદગીનો મોટામાંમોટો અરમાન અંતે પાર પડતો હતો. તે તેના પગોપર ઉભો હતો કે માથાંપર તે વટીક જાણવાનું તેને ભાણુ ન હતું !

હવે ટુકું કરશું. સૌ સાફ જેનું સેવટ સાફ. સોહલી એક લહેજમાં તૈયાર થયો, ને તે બાપ બેટા પોતાની જોડીની ઘોઢામમાં એક તડકે નાયગામ મેહેલ્લીને અંગલે પોંદ્યો ગયા.

ત્યાં બધાં નાસ્તાપર બેઠેલાં હતાં, ને બજા આવ્યો હતો એમ જાણતાં મેહેલ્લી એકદમ મોટા ગુસ્સામાં ચમકી ઉઠ્યો. તેનો સ્વભાવ વશ ન રહ્યો. તેની નરમીનો એ ખુદો ધણો અયોગ્ય લાલ લેતો હતો એમજ તેને લાગ્યું, ને તે તેથી કન્યો સોહોધનોજ આવ્યો હોય તો (મીઠાં ને તેહમી ને છોકરાંઓની તેને શાંત કરવા ને શાંત થવાની અનેક કાકલુદીભરી સમજવતો છતાં) તે તો તેને આ વખત હવે ખોખરો કરવાજ બાંહે ચઢાવી ઉઠ્યો !

પણ ન્યારે બજની સાથે હસ્તે ચેહેરે તેઓએ હવે સોહલીને બી ત્યાં આવેલો જોયો ત્યારે તે બધા રડમસ બનેલા ચેહેરાઓ એકદમ જાદુઈ અસરથી ઝટ પાછા હસ્તા થયા, અને ન્યારે બજની દોસ્તીની અચબુચ ઉભરી આવેલી તલબગારીના ખુલાસાઓ રજુ થયા ત્યારે તો તે ન્હાનાં કુટુંબની ખુશાલીનો શું પાર ?

લુચ્છી તેહમી તો હવે કોઇનાં કેહેવાની વાટ જોયા વીના કે કોઇના બી અદબનો સરોપરો રાખ્યા વના દોડી જઇને સોહોલીની બગલમાં દબાઇ. હવે રજા કાણની લેવી હોય ?

મેહેલ્લીએ પગપાણી કરીને બજારે તે આખો દાહડો પોતાને ત્યાં મેહમાન રાખ્યો, ને બીબાઈ ને રતનને બી તેડાવી લીધી. તેજ દાહડે છોકરાંઓને રૂપ્યા પેહેરાવાનું નક્કી થયું.

• ~~લાઈ~~ કામમાં ઢીલ કેવી ?

રસાઈ તો, અલખતાં, થોપરે ને થોપરેજ આવી હતી. તેનું તો પાકીને પલેથર થયું હતું, પણ એવોજ એક વર અપાવાની તેની માએ બીબાઈએ તેને હીંમત આપી હતી તેથી તે જરા સધ્યારો પામેલી આવી હતી. હવે એ નહીં ને બીજો ! એ બધું, તેણે ધારયું કે, એકનું એકજ !

ઘણી ઢીંગસની તે આદરણી થઈ. ગાણું બગાણું તો હતુંજ. પેલી તમારી ફાટેલાં ઢોલ જેવા સાદવાલી ધરડીબખ, છોકરાં ઉંઘમાંથી બીહી ઉઠે એવી મકાઈબાઉ “ગાયનો” મોજુદ ન હતી, પણ ધરનાં છોકરાંઓનું એવું દીવપત્રીર ગાણું બગાણું રજુ થયું કે બજારે બી મનથી ફરજયાત કબુલ કરયું પડ્યું કે આ જાતની ખરી પેહલા પ્રકારની મોજથી તે હેમક પોતાની એક નજીસ જીદના આએસથી અત્યાર તક નાહક બાકાત અને અજગ રહ્યો !

બજારે હવે બખીલાઈથી કામ લીધું નહીં. એક લડું કામ બીજાને ઉત્તેજન આપે એ કુદરતનો કાયદો છે, ને તેણે તેમજ કામ લીધું. તેણે આપુકાર જાહેર કરયું ને જાહેર થવા દીધું કે બપોળનાં ગુમ થવામાં તેના ગરીબ લાઇ મેહેલ્લીનો કશો હાથ હતોજ નહીં એવી પકડે પાયે તેને આતમી મલી શકી હતી—કે તેણે તેને એ વાતમાં ને પેલી શ્રેયજી વિગેરે તકસીરોના આખમાં અત્યાર તક જુડોજ સતાવ્યો હતો, ને હવે પોતાની એ શુભારાહી આખે તેની નજર ખુલતાં તે ખુલ્લાં ખાલેશ

દીલથી મેહુલ્લીની માસી શોધતો પોતેજ ચાલી ચલાવીને દોસ્તી કરવા આવ્યો હતો.

આખું ઘર તેથી ખુશખુશાલ હતું. આખું ગામ ખુશ થયું. ભલાંમાં કોણ પોતાની પાંતી રાખવા નહીં માંગે ? જાદી રામશણી ધરેધર હોજો કરપીણ દુશમનધ માજણ્યાઓ વચ્ચે ભરપા થયલી ને રાજ કરતી એમજ સદા નાખુદ થજો !

અને ભલી મીઠાંના હરખનું શું પુછશે. તે પાકગદ મોહરદાર કે જે પોતાની પવિત્ર અસરની અશોધથી મેહુલ્લી જેવા એક બીગડેલા જવાંનને એક સાથી લાયક ભરથાર ને હેતવંતો સરકારાજ બાપ બનાવી શકી હતી ! કીરતાર સદા એવી ખુલદં મરતબા. પાકગદ પરણેતરૈની એમજ બોલ-બાલા કરજો !

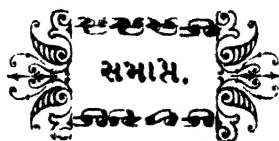
પછી તો સા સાઈંજ થયું. પછી સા સુખીજ થયાં. હવે દુઃખ હોયજ કોણને ને દુઃખ હોયજ શાનું ?

તેહમી એક એવી તો હેતવંતી, એટલી તો કાચજીવંત, એવી તો ફરમાનખરદાર વહુ પુરવાર થઈ—લગન થયાં તેની બી અગમચ પુરવાર થઈ—કે બજી તો એવો ખજનો અત્યાર તક તે આંધલી ગર્રીમાં થોકડે ખારતો રહીજ કેમ શક્યો હશે તેજ કાંઈ સમજી શકતો નથી. તેનો પસ્તાવો, મોડેથી આવેલો ને ફરજ્યાત કરવો પડેલો, મોડો ને ફરજ્યાત છતાં ખરો ને ખરાં દીલનો હતો. તે અમ્મંદા ખરાં હેતથી મનાઈ ગયો, ને મોટા પ્યારમાં બધાં સાથ મલી જઈ પોતે બી તેની જીંદગીની રહાંજે ઘણું સુખીજ થયો.

લગન વધુ દીગસનાં આંમાં હત્યાં. બધું મુંબઈ તજો ઉપર

થઈ ગયું હતું. જાત પરંજીતનો તે એક મોટો દમામદાર ને વગવાસો મેલાવડો હતો. ગવરનર અને લેડી પણ આવ્યાં હતાં, અને એવી એક એ મોટી ધામધુમની “લલાઈ” જેવા ધરડો બજી જાયો તે માટે ખુદાને આર ધણો શુગરગુનર થયો.

તે હજી જીવે છે—એ ધરડો બજી, અને હવે ધણો સુખી જીવે છે. લાઈલાઈઓ રોજના મલતા બેટતા છે, ને તે બે કુટુંબો સંપમેલનાં તમામ સુખમાં મળી જઈને હવે એક થયલાં અતી ધણાં સુખી સુખ્યારાંજ છે.

રબર સ્ટેમ્પ.

લાખના સીલ, સીપાઇના પીતળ અને જરમન સીલવરના પટ્ટા મોનોગ્રામની ફેનસી અંગુઠી, નામના પીતળી ઘોરડા, સ્ટે સીલ પ્લેટ, વુડકટ, સ્ટીરીઓ, ઇલેક્ટ્રો અને ફોટોગ્રાફીક પ્લેટ, મોનોગ્રામની ડાઇ, વીઝીટીંગ કાર્ડ વીગેરે કામો કરનાર.

રબર ટાઇપની પેટીઓ રૂ. ૦૮ થી રૂ. ૧૨ સુધી.
અંગુઠા છાપ સામાન સાથે કીંમત નં ૦ ૧ રૂ. ૦૧૧
નં ૦ ૨ રૂ. ૧, નં ૦ ૩ રૂ. ૩, નં ૦ ૪ રૂ. ૧૧.

આબુની સાઇઝના બે અક્ષરના પોકેટ મોનોગ્રામ સ્ટેમ્પ, પેડ ડબ્બી સાથે કીંમત આના રૂ. ૬૦.
આબુની સાઇઝના ગમે તે ત્રણ અક્ષરના મોનોગ્રામની ડબ્બી, પેડ સાથે કીંમત રૂ. ૧૧.

આર્ટીસ્ટો માટે ગમે તે બે અક્ષરના મોનોગ્રામના તરૈહવાર જાતના હીઝાઇનની મોનોગ્રામ બુક કીંમત રૂ. ૧.

બી ૦ જી ૦ રેબે એન્ડ કંપની,

રબર સ્ટેમ્પ મેકરસ એન્ડ એનગ્રેવરસ,

૪૦-નં ૨૦૩, કાલકાદેવી રોડ, મુંબઈ.

